

PONTO

text și metatext
imagine

aprilie - iunie 2014

Nr. 2(43)
anul XII

EX PONTO

TEXT / IMAGINE / METATEXT

Nr. 2 (43), (Anul XII), aprilie – iunie 2014

EX PONTO

text/imagine/metatext

Revistă trimestrială publicată de Editura EX PONTO și S.C. INFCON S.A.

Director fondator: IOAN POPIȘTEANU

Director general: PAUL PRODAN

APARE SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA,
cu susținerea Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor din România,
și sprijinul ROMDIDAC S.A. BUCUREȘTI

Redacția:

Redactor șef: **VIDIU DUNĂREANU**

Redactor șef adjunct: NICOLAE ROTUND

Redactori: ANGELO MITCHIEVICI, LĂCRĂMIOARA BERECHET,
OLIMPIU VLADIMIROV (Tulcea), ALINA ALBOAEI-PRODAN

Prezentare grafică: CONSTANTIN GRIGORUȚĂ

Tehnoredactare: AURA DUMITRACHE

Prepress: LEONARD VIZIREANU

Colegiul științific:

SORIN ALEXANDRESCU, Acad. SOLOMON MARCUS, IOAN STANOMIR,
ILEANA MARIN, VASILE SPIRIDON, DOINA PĂULEANU, ANTONIO PATRAȘ

Colegiul consultativ:

ION ROȘIORU, STOICA LASCU, BARDU NISTOR, ȘTEFAN CUCU,
VIRGIL COMAN, LIVIU LUNGU

Revista Ex Ponto găzduiește opiniile, oricât de diverse,
ale colaboratorilor. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține
în exclusivitate autorului.

Redacția și Administrația: Aleea Prof. Murgoci nr. 1,
Constanța, 900132; Tel./fax: 0241 / 580527 / 585627
E-mail: exponto@infconsa.ro / ovidiodunareanu@gmail.com
www.exponto.ro

Revista se difuzează:

- în Constanța, prin rețeaua chioșcurilor „Cuget Liber” S.A. și la
- Muzeul de Artă Constanța
- în București, prin Centrul de Difuzare a Presei de la Muzeul Literaturii Române
- prin abonamente și direct, de la sediul redacției
- revista poate fi citită integral și gratuit în arhiva sa pe www.exponto.ro

Revista **Ex Ponto** este membră a **A.R.I.E.L.** (Asociația Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare)

Tiparul: S.C. Infcon S.A. Constanța
ISSN: 1584-1189

SUMAR

◆ Aniversări

AL. SĂNDULESCU – *Scrisoare către un prieten* (p. 5)

ALEX ȘTEFĂNESCU – *De la muzică la poezie* (Anatol Covali) (p. 7)

TEXT

◆ Memorialistică

MARIAN DOPCEA – *Aprilie, luna florilor de mai*. (Carte despre Ion Negoitescu...) (II) (p. 9)

NINA PREDĂ – *Cum l-am cunoscut pe scriitorul Octavian Paler* (p. 17)

◆ Poezie

LIVIU IOAN STOICIU (p. 24)

FLOREA MIU (p. 28)

SORIN ROȘCA (p. 32)

LIVIU CAPȘA (p. 35)

◆ Proză

DAN PERȘA – *Catedrala* (p. 39)

GHEORGHE FILIP – *La pescuit* (p. 44)

◆ Ex Ponto la Tulcea

DUMITRU MUREȘAN – *Versuri* (p. 49)

PAUL SÂRBU – *Versuri* (p. 40)

ADRIAN BUȘILĂ – *Biciclistul* (p. 54)

ERNESTO MIHĂILESCU – *Caii lui Anghel* (p. 56)

KAOS MOON (ȘTEFAN CARAMAN) – *Su-perstar* (p. 61)

SUZAN MEHMET – *Albumul cu fotografii* (p. 67)

ELENA NETCU – *Zorina* (p. 71)

IMAGINE

Reproduceri după lucrările pictorului EUGENIU BARĂU (I-VI)

Profil biobibliografic (p. 75)

Opinii critice: DAN GRIGORESCU, DOINA PĂULEANU, OLGA BUȘNEAG, PAVEL ȘUȘARĂ, DORU MAREȘ, RADU IONESCU, PLATON PARDĂU, MIHAI PELIN, VIRGIL MOCANU, CRISTINA ANGELESCU, OVIDIU DUNĂREANU

Mărturisire: EUGENIU BARĂU

METATEXT

◆ Et in Arcadia ego!

ANASTASIA DUMITRU – *Grecia – țara miturilor și a apoteozelor solare* (Pericle Martinescu) (p. 77)

◆ Literatura interbelică de avangardă

ANAMARIA CIOBOTARU – *Receptarea critică a operei narative a lui Max Blecher* (p. 82)

◆ Prozatori contemporani

ANGELO MITCHIEVICI – *Îngerii, istoria și duhul povestirii* (Gabriel Chifu) (p. 88.)

◆ Poeți contemporani

NASTASIA SAVIN – *Viața din viața mea* (Mircea Bârsilă) (p. 92)

◆ Cronica literară

NICOLAE ROTUND – *Mircea Dinutz – Arcade critice* (p. 95); *Dumitru Tiutiuca – In-somnii pentru week-end* (p. 98)

◆ Poezia la zi

LIVIU GRĂSOIU – *Ambiție, vocație și cre-dință* (Savian Mur, Victoria Milesescu, Anatol Covali) (p. 102)

◆ Interpretări

TITI DAMIAN – *Întâmplări din anul șarpelui* (Ovidiu Dunăreanu) (II) (p. 107)

◆ Prezențe lirice feminine

LUCIAN GRUIA – *Cădere și înălțare* (Claudia Voiculescu) (p. 115); *Anotimpurile lirice* (Cristiana Maria Purdescu) (p. 117)

◆ Comentarii

ION ROȘIORU – *Istorie și autobiografism* (Claudiu-Valeriu Conțeșcu) (p. 122)

◆ Lecturi

ANGELO MITCHIEVICI – *Mitul și modernitatea. Modele culturale* (Lăcrămioara Berechet) (p. 130)

TUDOR CICU – *Mir(easmă) de nard* (Ion Roșioru) (p. 134)

CONSTANTIN ARDELEANU – *Umbra lui Trei* (Octavian Mihalcea) (p. 136)

IOAN FLORIN STANCIU – *Semne aparte* (Rodica Lăzărescu) (p. 138)

ILIE CILEAGĂ – *Întâlnire virtuală* (Marina Cușa) (p. 140)

DUMTRU CERNA – *Un romancier al recuperării clipei* (Tănase Carașca) (p. 143)

◆ Literatura în școală.

Texte clasice, interpretări inedite

AUREL MACOVICIUC – *Hanu Ancuței – trecere și petrecere* (p. 146)

NICHOLAS ANDRONESCO – *Fiziografia Eminescu* (p. 151)

◆ Literatura universală

ȘTEFAN CUCU – *Nemuritorul Don Juan* (p. 157)

MIHAELA CRISTINA LAZĂR – *Religion, Myth and Embodiment in Jeanette Winterson's Oranges Are Not The Only Fruit* (p. 160)

◆ Muzică. Interviu

MARIANA POPESCU: *Nu este o criză a valorilor, ci o criză a promovării valorilor.* Interviu realizat de ANGELICA STOICA (p. 167)

◆ Muzică. In memoriam

MARIANA POPESCU – *Despărțiri: Compozitorul Dragoș Alexandrescu* (p. 171)

◆ Teatru. Mărturisiri

VALENTIN SGARCEA – *Despre cărți și scenă...* (p. 173)

◆ Biblioteca

CORINA APOSTOLEANU – *Lectura publică românească. Gesturi și ritualuri. Scurtă privire istorică* (p.176)

◆ Istorie

RADU ȘTEFAN VERGATTI și CRISTINA VERGATTI – *Basarabia în inima și în mintea lui Apostol D.Culea* (p. 182)

◆ Istorie. Arhivistică

CONSTANTIN CHERAMIDOGLU – *Constanța, stigmatul orientului* (p.192)

◆ Repere culturale tulcene

OLIMPIU VLADIMIROV – *Teologie ortodoxă la gurile Dunării. Episcopia Tulcii în oglinzile istoriei* (p. 197)

Reviste și cărți primite la redacție (p. 199)

AL. SĂNDULESCU – 85

Scrisoare către un prieten

Lui Nicolae Mecu

Sunt și nu sunt un *diarist*. Jurnalul meu intermitent este, în cele din urmă, o expresie a singurătății care fuge de ea însăși, a nevoii de comunicare, a căutării unui dialog. De aceea uneori se transformă în epistolă, autorul dorind să se confeseze *cuiva*, unui spirit congener, care să-l asculte, pe care să-l simtă martor înțelegător al experiențelor sale de viață, capabil să-i susțină mesajul sau, eventual, să-l combată în deplină cunoștință de cauză. Dacă ar fi fost să păstrez (atunci când le-am redactat) toate bruiioanele, cred că scrisorile pe care le-am trimis ar depăși în mod considerabil, ca volum, însemnările mele jurnaliere.

Încă din vremea liceului, am fost într-un dialog cvasi-permanent cu prietenii, cu familia, cu fetele pe care le-am iubit... În stagiul meu parizian și mai ales în lunile de spitalizare, nu era zi să nu primesc cel puțin două-trei răspunsuri la misivele mele care curgeau torențial. Mereu m-a stăpânit nevoia de a împărtăși și *celuilalt* ceea ce simt, ceea ce visez, ce carte citesc, ce locuri admir, ce oameni cunosc și cât m-au încântat sau, din contra, m-au dezamăgit.

Dacă m-ai întreba, dragul meu, ce anume *rămâne* din câte le-am povestit și încă din altele, încă nepovestite, ți-aș răspunde că drojdia se lasă greoaie la fund, iar vinul cu esențele, cu buchetul aromitor și limpezimea lui cristalină se urcă la suprafață. Cu trecerea anilor, memoria devine din ce în ce mai selectivă, din multele întâmplări ale existenței reținându-le mai ales pe acelea care încorporează un sâmbure de lumină. Partea umbroasă, fără să dispară, se retrage treptat în imperiul umbrei, de unde revine mai anevoie. De obicei, nu vrem să ne mai aducem aminte de relele care ne-au aținut calea, ne-au mâhnit și ne-au îndurerat. Privirea interioară ni se îndreaptă aproape instinctiv spre dărele de lumină ale vieții noastre, care au făcut ca ea să merite a fi trăită.

Am fost așa de împătimit de natură, încât una din marile mele bucurii, aceea a lecturii, s-a petrecut pe un drumeag de la vie sau pe malul unei ape. Când m-au ajutat împrejurările, mi-am așezat masa de scris într-un cerdac plin de flori, cu vederea spre dealurile sau munții împăduriți. Așa am lucrat mai multe veri la Agapia, la Sinaia și la Bușteni. Trebuie să-ți spun că, oricâte piedici mi s-au pus de-a lungul drumului, am avut parte de

câteva fericiri (și nu exagerez folosind cuvântul). Mai întâi, nașterea băiatului meu, care a făcut să dobândesc un alt statut psihic și moral. Am simțit că trec într-o altă vârstă, mai coaptă, mai statornică, mai plină de răspundere și de speranță. Apoi, întoarcerea tatei din închisoare, echivalând cu o renaștere a lui și a noastră, a familiei, cu salvarea dintr-un lung naufragiu. Puțin după aceea, reușita operației mele pe cord deschis a scânteiat iarăși ca un sâmbure de lumină, ca și aflarea într-un târziu a dăruitei ființe de lângă mine, Adriana, suflet nobil de o imensă capacitate afectivă. Și în viața mea de condeier, apariția fiecărei cărți a însemnat o clipă de fericire. Era tot ca o naștere și-i acordam toată atenția și, dacă vrei, toate onorurile. Așezam volumul mirosind încă a cerneală tipografică pe birou, ca să-l pot privi cât mai multă vreme. Asta-i un fel de autoadmirație, vei zice, dar ce te faci cu orgoliul de... creator? Trece însă destul de repede. Ceea ce nu „trece” este acel sentiment de bine, de mulțumire, de încântare, de mândrie de a-i fi ascultat pe marii maestri, ca G.Călinescu și Tudor Vianu, de a te fi aflat o vreme binecuvântată în prejma lor, ca și a lui Perpessicius, Vladimir Streinu sau Șerban Cioculescu, de a fi cunoscut și de a fi stat de vorbă cu Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Camil Petrescu, Geo Bogza și cu alții mai tineri din aceeași stirpe aleasă, români și străini. Lumina primei cărți de *Citare* de care am luat cunoștință în satul copilăriei, ascuns între dealuri, precum și a impresionantei săli de lectură a Bibliotecii Naționale din Paris, nu se va stinge în sufletul meu niciodată. Așa cum nu se vor șterge drumurile pe care le-am străbătut cu o curiozitate mereu vie și a prietenilor cărora m-am devotat într-o neistovită aspirație de a rupe cercul apăsător și mohorât al singurătății, de a căuta spirite afine. Cu riscul dezamăgirilor, din păcate, inevitabile, am fost un închinător al acestui mare și rar sentiment, ispitit să scriu chiar o *De amicitia*.

Am fost dintotdeauna, repet, un mare iubitor al naturii. Dintre toate anotimpurile cel mai mult îmi place toamna. Ai văzut vreodată cum arată ea în octombrie la Bușteni, pe Valea Cerbului? Fagii sunt ca și cuprinși de flăcări, adunând în frunzișul lor învâpăiat cele mai nebănuite nuanțe de galben-ruginiu, care par și mai incandescente în contrast cu verdele închis al brădetului. Dar de ce să te întreb eu de munte, când splendorile anotimpului meu preferat sunt uluitoare și aici, la București. Castanii din curtea Academiei, platanii din Cișmigiu, sălcile de pe malul Herăstrăului desfășoară o vastă, inimaginabilă panoplie de culori, pe care ar putea-o invidia orice pictor.

La noi, toamna, mai ales la începutul ei, este aproape exuberantă, spre deosebire de țările nordice, unde are o alură mai apăsător melancolică. Nu pot uita valsurile lui Chopin, ascultate într-o *kawearna* din Varșovia și o trăsură cu un cal care duruia în neștire pe străzile înguste ale Orașului Vechi, sub o bură deasă de ploaie... Și, revenind, mai îți minte acea terasă de unde, cu câte o halbă de bere în față, admiram, tot cam pe toamnă, parcul Operei și ne încingeam la discuții până ce eu alunecam spre confesie? Dar de acel pianist care cânta parcă numai pentru el, în surdină? Uneori insistai să-ți citesc din caietele mele mai vechi, când îngânam versuri...

Vezi, dragul meu prieten, de când stăm de vorbă, umbrele s-au lăsat din ce în ce mai la fund – să dea Dumnezeu să nu se mai ridice deasupra! – ca niște drojdii otrăvite, cum au și fost, vai, când se revărsau asupra mea, și că au rămas vii numai acele fantastice dăre de lumină care m-au și – câteodată – ne-au îmbrăcat în adevărate odăjdii. Nu sunt ele, într-un fel, amintirile acestea, care îmbină într-un singur mănunchi viața cu arta, cămașa fericitului?

ALEX ȘTEFĂNESCU

De la muzică la poezie

Anatol Covali (n. 07.06.1939) este o celebritate în lumea muzicii (ca și soția lui, Lucreția Covali, alături de care a cântat de-a lungul anilor în spectacole de operă de mare succes). Este însă și un poet talentat, ceea ce puțină lume știe. Unul dintre volumele de poezie pe care le-a publicat în ultima vreme are un titlu simplu și dramatic *Viscol* (Editura Bibliotheca, Târgoviște) și se remarcă prin sensibilitate, printr-o sinceritate sfâșietoare și

prin eleganța frazării. Anatol Covali își privește cu luciditate, dar și cu ardoare, condiția de artist:

„Mi-am irosit/ o viață ca să ard/
un suflet chinuit/ ascuns sub fard./.../
Am încercat/ până-n acest târziu/ un
flaut fermecat/ mereu să fiu.” (*Mi-e dor să cânt*).

Artistul are un mod original de a-și reprezenta propria existență. Când vorbește despre sine se joacă

de-a mărturisirea, nu spune nimic clar și totuși spune totul, realizând cu cititorul o comunicare metatextuală:

„Mă adun,/ mă scad,/ mă înmulțesc/ și mă împart/ încontinuu./ Rezultatul/ e întotdeauna/ același./ Nu vi-l spun./ V-ați mira./ Privesc înfiorat/ toate calculele,/ le refac/ sperând că undeva/ s-a strecurat/ vreo greșeală,/ dar iese mereu/ aceeași incredibilă/ cifră.” (*Matematică*).

Directe și tulburătoare sunt și poemele de dragoste, de o intensitate a trăirii greu de găsit în poezia noastră de azi, în care domnesc blazarea și deriziunea. Având un dezvoltat simț al scenei, Anatol Covali nu evită să-și declame iubirea sau să recurgă la o gesticulație tenebros-romantică:

„Că te-am iubit, doar eu o știu./ Am vrut ca nimeni să nu știe/ că-adevăratea poezie/ cu sufletul tău drag o scriu.// Chiar și acum când e târziu/ și aud foșnet de sicrie,/ iubirea ta în mine-adie/ și-a ei splendoare o descriu.” (*Nostalgie*).

O sintagmă ca „foșnet de sicrie” nu se uită ușor.

Poetul dă dovadă de inventivitate în reinterprețarea unor mituri culturale, cum este acela al meșterului Manole. Cu o dezinvoltură care aduce aminte de Marin Sorescu, Anatol Covali răstoarnă ceea ce era consacrat, descoperă noi posibilități de dezvoltare a cunoscutei balade:

„Am aflat/ adevăratea baladă/ a meșterului Manole./ Mănăstirea se surpa peste noapte,/ dar meșterii/ n-au hotărât între ei/ să aducă jertfă/ pe prima femeie/ care-o să vină/ cu merinde în traistă./ Stăteau îngândurați/ neînțelegând/ misterul surpării./ Atunci Manole/ s-a ridicat/ a luat cărămizi și mortar/ și s-a zidit pe sine însuși./ Nimeni n-a spus nimic./ S-au apucat de lucru/ și-au terminat mănăstirea plângând.” (*Baladă inversă*).

O spectaculoasă schimbare de perspectivă găsim într-un dialog imaginar dintre don Quijote și Sancho Panza:

„Mă doare, Sancho, gândul că nu am să ajung/ la Dulcinea-mi dragă niciodată./ Calea e grea și mulți vor din ea să mă abată/ și-am obosit cu spada să-i străpung.// Nu ți se pare că-i un drum prea lung,/ că de o vreme-i frig prea mult și zloată?/ Vezi ce ciudate umbre întruna ne dau roată/ râzând că nu-s în stare măcar să le alung?// Ai vrea să ne întoarcem? Te ascult./ Stăpâne, zise Sancho, umblăm haihui de mult/ și ne-am făcut adesea de ocară.// Eu zic... Lasă nu spune. Știu. Haide înapoi./ Oricum povestea noastră rămâne legendară/ fiindcă Cervantes ne-a făcut eroi.” (*Eroi*).

Acest scurt poem este și un omagiu adus literaturii, iluzie sublimă, care îi face pe oameni să simtă gustul nemuririi.

MARIAN DOPCEA

Aprilie, luna florilor de mai

Carte despre Ion Negoitescu și alți prieteni de demult (II)

CAP. IV – SMERENIE

Veniserăm la Sibiu din toate părțile țării (care nu avea pe atunci decât două Institute Teologice) mânați fie de evlavie proprie, fie de aceea a părinților, fie de fumuri culturale ori estetice (în situația aceasta mă aflam, cel puțin eu), fie de pragmaticul simț al unei îndestulări viitoare. Uneori înclin să cred că acest ultim motiv a fost cel predominant – alteori, dimpotrivă, mă disprețuiesc pe mine însumi pentru impietatea de a putea gândi asta.

Motivația, de altfel, e o chestiune secundară.

Măreția Cultului (cam ipocrită, spun unii) impune iar frecvența „rugăciunii” (cuvânt prin care nu înțeleg neapărat „cererea” ci mai curând lauda) provoacă, într-adevăr, smerenia sufletească.

Cine intră zi de zi în Biserică, petrecând astfel câteva ceasuri închinare Domnului și propriului suflet, fie și numai formal, la început, nu prea are cum să rămână necredincios.

Că nu toți ajung la extaz și că Sfinții sunt rarissimi e cu totul altă poveste.

Se cuvine să nuanțez, oarecum, cele de mai sus.

În ceea ce mă privește pot afirma cu tărie că am fost mereu (și sunt și astăzi!), un ins religios, în pofida cumplitelor îndoieli care m-au chinuit deseori. Încă și mai cumplitele remușcări care mi-au otrăvit mii de ceasuri au amplificat această religiozitate. „Cred în tatăl, Fiul și Sfântul Duh” – îmi spun câteodată scrâșnind cu disperare – „în Răstignire și Înviere și aștept cu spaimă Judecata ce va să vină!”. Conștient de multele-mi păcate mă întorc deseori cu sufletul către Dumnezeu și-mi vine să strig „lovește-mă, Doamne!”.

Am scris versuri blasfematorii.

Uneori am crezut că nu mai este loc pentru nădejde.

M-am redresat, cum, necum, ducându-mi mai departe zilele în păcat și mocirlă.

Am dezamăgit-o crunt pe Mama, descoperind, după doi ani de teologie, evidenta lipsă de vocație pastorală și îndepărtându-mă, mereu pe alte drumuri, către alte ținte.

Pe atunci toate acestea nu se întrevedeau, însă...

Pătrunsesem, cu fervoare și devoțiune, în sfera Sacrului – și încercam să fiu vrednic de aceasta, chiar dacă visul ascuns părinților mei, de a reedita experiența argheziană, precumpănise în alegerea mea.

*

Cei mai bine de o sută de studenți ai anului fuseseră încredințați grijii Părintelui Diacon (pe atunci) Mircea Păcurariu, profesorul de Istoria Bisericii Române.

Sub chipul uscățiv, auster-intelectualizat, Părintele ascundea, cred, un suflet de poet. Avea și imaginație și un remarcabil suflu liric. Știa să ofere reconstituirii trecutului ceva din aura și forța romantică a Legendei.

Monumentala sa Istorie a Bisericii se zămislea, presupun, în anii aceia. Se simțeau în cursurile sale patima și febra cercetătorului într-un domeniu ce oferea încă, în absența unei mari lucrări de sinteză, un „material” imens, ce urma să fie clasificat și mai ales interpretat spre a-și afla semnificațiile profunde într-o viziune integratoare.

Nu aveam, pe atunci, o simpatie deosebită pentru medievalitatea românească. Retorica lui Bălcescu mă convinsese – și nu prea. Citisem și monografia închinată de Hasdeu Cumplitului Ioan Vodă. Citisem și pe Sadoveanu, dar... însă...

„Dar, însă” cursul Părintelui mă îndrepta într-o altă direcție, „realitatea” propusă de dumnealui, tensionată și violentă, impunând trăiri pe măsură.

Istoria mare a Puterii și înfruntărilor armate a măririi și decăderii societăților umane se constituie, shakespearean, dintr-un șir de crime abominabile, din manifestări scelerate ale abjecției umane, amplificate de spiritul mai totdeauna aberant al veacului.

Au, până și Sfinții, cum se zice, trecutul lor!

Purtarea părintească a Irinei Împărăteasa restauratoare a cultului Sfințelor Icoane, cam lasă de dorit, conform eticii de atunci și de astăzi. Sângele propriului fiu pare a păta mâinile marelui Constantin.

Istoria trece, uneori, peste detalii – căutându-și sensul superior.

Istoria Bisericii, ca instituție, este, la rândul ei, plină de violență.

Soteriologic vorbind tortura și răstignirea Mântuitorului, ca om deplin, legitimează transferul păcatelor speciei asupra Acestuia – și deschide astfel posibilitatea absolvirii lor.

Sângele martirilor stă, simbolic, la temelia fiecărei Biserici.

Lucrurile acestea ni le transmitea, în felul său, Părintele Păcurariu – ori poate că numai eu înțelegeam, răstălmăcindu-le după mintea-mi puțină, asemenea lucruri.

Se strecurau printre ele, însă, și fapte de altfel de violență, capabile să lumineze, într-o fulgerare revelatorie, straniile metamorfoze ale sufletului medieval.

Anastasia Crimca, Mitropolitul și delicatul miniaturist, ar fi fost în tinerețe oștean – și încă unul dintre cei mai buni. Ajuns, cu cetașii săi, la Mănăstirea Dragomirna ar fi zăbovit, în reculegere, câteva ceasuri, apoi ar fi dat să plece. Ieșind pe poarta Mănăstirii s-ar fi oprit, brusc – iluminat. Ar fi descălecat și și-ar fi înjunghiat calul – începând, de atunci, drumul aspru al umilinței și smereniei, drum îndulcit, în cazul lui, de inefabile bucurii estetice.

Cum să nu rămâi visător – auzind asemenea istorii?

*

Pentru poetul care nădăjduiam că voi fi – s-ar fi deschis, din toate acestea, un fel de drum. Devoțiunea mateină, veche deja de câțiva ani, mi-ar cam fi dat și ea ghes către drumul acesta – cu hibe destule, de altfel, cea mai vizibilă fiind aceea că era cam bătătorit, prin colbul lui târșându-și pașii prea mulți „poetii” oficiali. Dar nu acesta a fost motivul eliberării mele de această tentație. De-ar fi fost numai după mine aș fi versificat kilometri de istorie cu, poate, un plus de responsabilitate estetică față de kilometrii altora. A fost, însă, și după domnul Wolf Aichelburg, care nu încuraja deloc această „direcție”. Așa se face că am reușit să păstrez, în gravitatea și puritatea ei, patima nostalgică pentru un trecut prea adesea falsificat de o „poeticitate” căznită și păguboasă.

*

În altfel de trecut, exotic, în felul lui, și mult mai îndepărtat în timp ne purta Părintele Neaga, un moșneguț pirpiriu, cu o voce subțirică și gesturi destul de repezite, profesor de Exegeza Vechiului Testament. Avea vreo șaptezeci de ani. Se zvonea că ar fi participat la descifrarea și traducerea manuscriselor de la Marea Moartă – fapt ce-l situa, în ochii noștri, printre cei mai importanți orientaliști ai vremii. Poate că și era – cine știe? – nouă ne cam lipseau mijloacele de a cântări asemenea importantă chestiune. Se mai spunea că ar fi participat la Adunarea care legitima, după Întâiul Război Mondial, marea noastră Unire (am aflat, de la un coleg din anii aceia că Părintele s-ar fi stins, după Revoluție, la peste o sută de ani!).

Motive suficiente – pentru ca Părintele să câștige întreaga și admirativa noastră simpatie – în pofida evidentei lipse de prestanță a firavei sale făpturi.

Exegeza Prea Cucerniciei sale (căci era, de bunăseamă, purtător al brăului roșu!) implica ample (și temeinic argumentate) incursiuni în Istoria civilizațiilor orientale. Se „aventura” în asemenea incursiuni cu umor și cu ciudatele referiri la modernitate. Ca să înțelegem atașamentul orientalului față de asin (factor esențial al răspândirii civilizației umane la începuturile ei) Părintele ne trimitea la realitățile imediate:

– Am putea spune, fără să exagerăm, că asinul era tractorul omului sărac! Existența se câștiga cu ajutorul asinului – așa că admirația textelor biblice pentru acest animal e pe deplin justificată!

În liniștea Aulei vocea lui pițigăiată obținea efecte remarcabile!

Dizertația despre asin era pigmentată, treptat, de informații despre masculinitatea lumii (zeul Sin) în anumite religii, despre obiceiuri ciudate din „țara Mițraim” (Egiptul) ori despre regimul alimentar al evreului de acum trei mii de ani (pâinea și vinul amestecate, ceea ce va să zică un fel de „călăvie” dobrogeană, ocupau un loc de cinste în această alimentație).

Ar fi putut părea funambulesc și fantasmagoric.

Nu era deloc astfel. Când am citit, la apariția în românește, pe la sfârșitul anilor `70, cred, „Iosif și frații săi” m-am convins de acest lucru, regăsind cu bucurie uimire, în paginile scriitorului german, aceeași lume exotică și fascinantă, marcată de spectacolul religios și de eterna aspirație a speciei către o justificare metafizică a rostului ei în lume.

*

Pe vremea aceea, din păcate, pe acest rost metafizic nu da nimeni prea multe parale. În școli se practica intens educația „ateist-științifică”, Partidul (comunist) nefiind deloc iubitor de preoți, biserici, „misticisme” (vezi însă că prostimea, insuficient prelucrată ideologic se încăpățâna să-și boteze copiii, să se cunune religios și să-i înhumeze pe cei adormiți cu vechile, popeștile rugăciuni!).

La scurt timp după începerea anului universitar avusese loc, în Aulă, un fel de ședință, convocată, aparent de Părintele Rector – în realitate de comitetul județean al Uniunii Tineretului Comunist.

Ni se comunica, în limbajul împănat de stereotipii al vremii, că Statul nostru asigură libertatea religioasă – dar că Partidul aflat în fruntea acestui Stat, Partid care este avangarda, bla-bla-bla, practică o altfel de viziune asupra lumii – decât Biserica.

Eram invitați să predăm carnetele de uteciști.

Era un mesaj pe care, presupun, cei mai mulți l-au înțeles corect: eram ostracizați!

Nu se omora, probabil, nici unul dintre noi după calitatea de „membru U.T.C.”. Cei mai mulți veniseră, cum am spus, mânați de credință ori de spiritul pragmatic. Pentru primii materialismul dialectic nu avea nici o valoare. Cei din a doua categorie își calculaseră, cu siguranță, șansele și viitorul – și nu aveau nici cea mai mică intenție de a se întoarce la utopica „realitate” socialistă, ce oferea, totuși, prea puține satisfacții imediate.

*

Relativ rotofeiul Părinte Șesan preda Istoria Bisericii Universale. Prelegerile lui, monotone și, paradoxal, interesante, mă atrăgeau datorită uriașei cantități de informație, în ciuda vocii egale, adormitoare, însuflețite rareori de inflexiunile ușii (când venea vorba de catolicism, detestat de mai toți profesorii, de altfel, dar de nici unul cu atâta intensitate).

Rostul civilizator al Bisericii, Instituție sacră, de altfel, și în egală măsură divină și umană, ni se revela cu limpezime în momentele (nu puține) când părea a face abstracție de calitatea de Teolog și Preot:

– Credința într-un singur Dumnezeu, Creator al Lumii după un plan divin face posibilă cunoașterea. Numai credința într-un Creator unic presupune Legitate în funcționarea universului – și numai Biserica oferă o perspectivă adevărată cunoașterii autentice. Filosofia greacă – e o biată băjbâială, înainte de Iisus. Mitologia politeistă presupune capriciu – nu legitate cu fenomene strict umane. Civilizația și Cultura europeană sunt, în esență creștine, și în afara Creștinismului nici nu ar fi fost posibile!

Astfel de divagații, mai mult filosofice decât teologice, mă atrăgeau, firește justificându-mi, într-un mod bizar, tocmai apetența pentru „mitologic”. „Ortodoxia” mea era, poate că și sub influența religiozității neconvenționale a lui Wolf Aichelburg, destul de șubredă. Credeam într-un Dumnezeu unic (în trei ipostaze, mă rog), rosteam, înfiorat, cu Pseudoareopagitul „Iisus al meu” – dar nu eram nici pe departe un ortodox model.

Poate că nu sunt nici acum când, lenevit întru totul urmăresc slujbe la televizor – și nu în Sfântul Lăcaș!...

Eram, dinspre Tată neam de greco-catolici... Ortodox – dinspre Mama...

Să-mi însușesc ura Părintelui Șesan față de Biserica-soră, a Romei, mi s-ar fi părut cel puțin nepotrivit.

Ascultam, așadar, cu oare(și)ce iritare, ieșirile-i de vervă pamfletară când venea vorba despre... pornocrația de la Vatican, despre indulgențe și Inchiziție, ori despre inacceptabila sete de putere lumească a Popilor (ca și cum Patriarhii de la Istanbul n-ar fi avut asemenea putere!).

*

Nu preda nimeni, ca în „Doktor Faustus” demonologia. Despre diavol se vorbea rar și fără pic de nerv. Eram (?) cu toții niște bravi creștini ce rezolvaseră într-un mod fericit problema Binelui și a Răului. Obscena (și atrăgătoarea – ba chiar fascinanta) lor împerechere nu intră în discuție.

Am pus, în paranteze un semn al întrebării:

Poate că totuși, numai ei, ceilalți, erau așa.

Eu unul mă cunoșteam bine – și nu eram de mine mândru deloc.

Învățasem, de câțiva ani, să beau crunt, până la uitare de sine.

La Sibiu am învățat repede să frecventez locuri de pierzanie – în care fete fără prejudecăți negociau la prețuri modice, plăceri pe care Biserica le condamna cu fermitate. Trăncăneam deseori la cafea cu domnișoarele.

Cum să împart smerenia creștină – cu beția și curvăsăreala? Evanghelia și Vilton – cum să se-mpace?

Franțuzul găsise, cândva, o cale.

I-am scris, limbut, lui Nego. Încercam (să mă prezint fără minciună). Transcriu una dintre primele lui epistole:

21 ian. 1971

Dragă Marian,

Îți răspund foarte târziu la scrisoarea ultimă, dar înțelegi desigur cât de copleșit sunt de lucrările mele, așa că mă simt prea obosit ca să mai fac critică literară și prin corespondență. Ai noroc că îmi ești simpatic și că frământările prin care treci nu mă lasă rece: îți răspund deci, chiar dacă la un interval atât de lung.

Îmi pare foarte rău că n-ai trecut, în vacanță, prin București: am fi stat de vorbă mai bine decât în scris. Când vei avea timp liber, vino, fără a-ți face probleme materiale, căci le pot suporta eu, inclusiv drumul.

Mi-ar fi greu să mă explic pe larg, aici și acum, asupra poeziei morale. E vorba de o poezie care trebuie să aibă la bază efectele bune și rele, curățenia sau păcatul, în nici un caz indiferentismul amoral. Arta în sine este amorală, dar izvoarele ei se află în substratul moralității (unde binele și răul conviețuiesc). Nu voi judeca valoarea unei opere de artă după consecințele ei moralizatoare, ci după realizarea întru estetic. Dar opera de artă trebuie să atingă în cel ce ia contact cu ea corzile binelui și răului din om: frumosul e calea. Poezia nu este predică (ea poate uneori să pară chiar obscenă), dar trebuie să aibă o substanță axiologică bogată. Nici Rimbaud, nici Verlaine nu au fost amoralii. Rimbaud, cred eu, a fost un om rău, iar Verlaine un om bun: ambii nefericiți. Poezia lor eu nu o judec prin răutatea unuia și bunătatea celuilalt, eu constat pur și simplu existența binelui și răului, atât la unul cât și la altul, cât și în prietenia lor, ca izvor al artei.

Deocamdată, preocupările spirituale ce le ai îmi par superioare poeziilor ce mi-ai trimis. Întrevăd însă, în aceste poezii, un sâmbure de lirism hoelderlinian,

ceea ce e foarte mult! Dacă am fi împreună, ți-aș analiza vers cu vers. Aș vrea să-mi citești articolele din revista Săptămâna din 22 și 29 ianuarie.

Scrie-mi, te rog, fără să aștepti urgent răspunsurile mele. Scrie-mi, dacă simți nevoia!

Cu drag,
I.Negoïtescu

*

Cât de ușor pare a se rezolva, la douăzeci de ani, dilemele morale – mai ales dacă ai (cum aveam eu) puterea (slăbiciunea?) de a recurge la o instanță gvasidivină!

Relația mea cu Negoïtescu a fost, îndrăznesc a zice, una de tip religios. L-am privit însă ca pe un fel de zeu – nu ca pe un sfânt. Era ca zeii și ca Arta, amoral, dincolo de Bine și de Rău, atent însă, mereu, la reverberațiile Răului și ale Binelui. Naivele mele încercări viltonești din adolescență mă fac astăzi să râd – chit că mulți dintre colegii de liceu apreciau îndrăzneala unor însăilări ca „Șaișpe ani și ochi de mătă / cum v-aș mai mușca din țată” ori „curva vrea / strânsă-n brațe pe saltea”.

În Ludișor vorba „spurcată” stârnea scârbă și indignare. Lumea vorbea „cuvinișos” și cam fără umor. Baierile jocului de cuvinte erau mai totdeauna strâns legate – nu ca la regătenii disprețuiți pentru nerușinare – astfel încât copiii să fie feriți de orice atingere sonoră cu iz de împerechere.

Satul meu își trage numele de la Vasile Ludișor, împrumutat, el și tovarșii lui, la 1475. Întemeietorul a murit fără urmași...

Mircea Ciobanu, care știa rusește (și era mândru de asta) se arătase încântat de numele satului meu, remarcând că „bătrânul” Ludișor trebuie să fi fost un strașnic smintit. Consătenilor mei însă, în ignorare de cauză, etimologia nu le spune nimic. Ei preferau să meargă (laic vorbind) pe drumul bătătorit al buneii cuviințe.

Eu mă nimerisem (răsad mai rău, mai năuc, mai nătărău,) numai potrivit pentru vorba cu irități obscene. N-aș fi strigat-o, Doamne ferește, pe drumul mare dar mă lăsam cu voluptate atras de mireasma ei, dulce și otrăvită.

Nego îmi dăduse soluția: Poezia nu poate decât, cel mult, să pară ob-scenă.

Cum tot ce spunea El devenea pentru mine literă de lege e lesne de înțe-les că mi-am pierdut reținerile față de laic – nu și față de Poezie, bineînțeles: dar cine poate jura cu mâna pe inimă că e în stare a recunoaște Poezia în toate ipostazele ei?

Am scris, fără a publica (până la hăt, vreo patruzeci de ani!) mii de ver-suri licențioase. Nu folosirea unui verb precum a fute îmi pune probleme, ci asocierea lui cu „iubită, femeie, muiere”, amantă potrivită fiind. E un domeniu în care bâjbâi, încă.

Îmi permit să cred, totuși, că am scris de dragoste și mă gândesc serios să public un volum de „licențioase” – măcar spre a-mi indigna prietenii și cunoscuții.

*

Epistolele domnului Cornel Moraru, care-mi răspundea cu promptitudine ori de câte ori îi scriam, erau ca și acelea de la Nego ori lungile convorbiri cu

Wolf Aichelburg, numai potrivite pentru a contrabalansa o eventuală sminteală întru Domnul (boală nu tocmai rară în Institut).

Aveam obiceiul de a mă duce, uneori după miezul nopții, în Capelă, pentru a mă reculege în singurătate, pentru a mă pocăi, pentru a încerca, poate, o conversație cu El. Se întâmpla, câteodată, să aflu, crucificat, cu fruntea pe dalele reci, pe câte unul în care bănuiam fie un habotnic sărac cu duhul, fie un fanatic de care e bine să te ferești...

Suntem (îl citez cu aproximație pe Negoïtescu – drept care nu pun ghi-limelele de rigoare) ceea ce prietenii au făcut din noi (nu pun la socoteală uriașa contribuție a maeștrilor!). Știu cât le datorez lui Tibor Poskui, I.T.Iovian, Gabriel Rusu, Petru Mago, Cornel Todeasă ori Petru Chifor. Presupun că în mare măsură îmi sunt, la rândul lor, îndatorați.

Vreau să vorbesc despre colegii sibieni, acum, colegi a căror zilnică apropiere a avut, în anume fel, rolul unui catalizator în căznita mea devenire.

Erau de toate soiurile: de la cei cu ștaif intelectual și stofă de teologi autentici, la cei de simplitate și puritate morală, cu vocația trăirii duhovnicești – dar și la viitorii purtători de viclenie popească – din aceea care-l supără pe Lovinescu la Galaction – ori chiar la cartofori, afemeiați ori fontști fără nici o logică. Din prima categorie se distanțase detașat de viitoarea-i turmă, după prima sesiune de examene, Dan Ciobotea (azi Preafericitul Părinte Patriarh). Era, pe atunci, un băiat înalt și subțire, cu gesturi domoale și vorbă molcomă. A luat cred, toate examenele cu 10 – și Înalt Prea Sfințitul Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, bărbat de toți admirat, și vrednic, fără îndoială, de admirația tuturor, își arătase deschis prețuirea pentru un astfel de student.

Altfel viitorul Patriarh era un june rezervat și singuratic. Neavând viciul fumatului nu prea participa, în curtea de jos, în pauze, la animatele discuții dintre duhovnitori. Nu am fost apropiați – și nu am aflat niciodată dacă avea preferințe literare (de așteptat, acestea, de la un absolvent de liceu teoretic, așa cum era el – și mai puțin de la seminariști). Ceea ce apreciam la el era firescul, lipsa de ...onctuozitate ostentativă – așa de des întâlnită la unii ce visam Carieră în România anilor acelora.

Despre „legendarul” deja, pe atunci Antonie Plămădeală (autor al unui roman intitulat „Trei ceasuri în iad”) se zvonea că declară în dreapta și stânga că va ajunge Patriarh. N-a fost să fie. Studentul Dan Ciobotea era lipsit și de asemenea ieșiri orgolioase. După Revoluție am început să citesc, în *Adevărul* niște miniparabole semnate Daniel – și m-am gândit la fostul meu coleg. Nu știu dacă identificarea e corectă.

Am urmărit, ca un chibit apoi, ascensiunea lui în condițiile în care orgoliile nu lipseau, în Biserică.

Ruperea Mitropoliei Ardealului – pusă de mine pe seama ambițiilor prea lumești ale Părintelui Anania, în care mi-am permis să văd un fel de Cerularios – m-a scos din fire – și m-am întrebat deseori cum ar fi reacționat mult îndrăgitul Părinte Păcurariu.

Acces la o înaltă poziție ierarhică a avut, deloc surprinzător pentru mine, și Romul Joantă (azi Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Serafim Făgărășeanul).

Venise la Sibiu abandonând Politehnica brașoveană – informația ajunsese la mine pe nu știu ce căi – și îmi plăcea să văd în el un fel de personaj dostoevskian, un fel de Alioșa Karamazov, purtător nevinovat, în fond, al unui munte de păcate asumate din iraționale și irepresibile porniri.

Tânărul, zâmbitor mai mereu și cu o față deschisă, avea ceva luminos și atrăgător – dar cred că suferea și de un fel de timiditate. Prin '75-'76 l-am întâlnit, uneori, în autobuzul care făcea legătura între Făgăraș și câteva sate din jur. Eu coboram la Ludișor, el la Pojorta, unde avea parohie...

Cu Leonida Pop se putea vorbi despre orice – și mai ales despre învățăturile esoterice, cu iz oriental. Nefumător fiind venea totuși, în recreații, în partea de curte rezervată viciului – de dragul vorbei, căci era un causeur plin de farmec, sigur pe sine și egal în vervă. Îi datorez și bucuria de a mă fi prezentat muzicologului G.Bălan. Livorno Czettyeny (ortodox, în ciuda numelui, pe care sper că l-am scris corect) mi-a transmis ceva din febrila lui pasiune pentru arheologie, știință de care mai târziu, în Dobrogea, am ajuns să fiu la fel de pasionat, datorită, poate, și extraordinarului Victor Bauman, cercetător al sitului de la Niculițel, autor al emoționantului „Sângele martirilor”. Mereu aproape am fost, suflaște, de Marcel Dobrea, coleg și de liceu, drag și azi ca și atunci...

Mă împrietenisem, încă din perioada de pregătire (trei săptămâni) premergătoare examenului de admitere, cu Petru Chifor, maramureșan lung ca o prăjină, și la fel de subțire. Am devenit, curând, de nedespărțit.

Lungile noastre plimbări, pe aleile parcului Subarini ori, și mai departe, pe cărările Dumbrăvii alternam cu încă și mai lungi popasuri la Butoiul de Aur, din orașul de jos, la Călugăruș vesel ori la Bufnița (locul predilect de pierzanie al teologilor, elevilor de la școala de ofițeri ori tinerilor sași, băieți și fete, din rândul cărora ne-am făcut amici, de-o seară, de-o săptămână...).

Candoarea și sinceritatea făceau bună casă, la Petru Chifor, cu o inteligență vie, febrilă – și cu o sensibilitate de poet. Îndrăgostit de... și de Dostoievski, trecea, alternativ, prin momente de blândă, neagră melancolie, ori de dureroasă tensiune. Îmi vorbea deseori despre munții de acasă și despre voluptatea de a aluneca, cu schiurile, pe pante abrupte. Purta în suflet, cu nestrămutată credință, imaginea unei fete – care i-a devenit (?), nădăjduiesc, soție. Ne-am scris, o vreme, după retragerea mea de la Institut – apoi i-am pierdut urma, ca să aflu, acum, că a murit în 2011.

Cum l-am cunoscut pe scriitorul Octavian Paler

Era, cred, prin 1977, când i-a apărut cea de-a doua ediție a *Mitologiei(lor) subiective*, carte care m-a făcut să înțeleg rostul adânc al frumuseții grave a vieții izvorâte din înțelepciunea spiritului. Este cartea în care Octavian Paler și-a mărturisit (metaforic) profesiunea de credință. Spirit interogativ, prefera indiferenței sfinxului de la piramide tulburătoarea întrebare a omologului său de la porțile Thebei, afirmând că „un sfinx care pune întrebări e mult mai plin de speranță” decât unul care „a întors spatele deșertului...” *Drumuri(le) prin memorie (Egipt, Grecia, Italia)* le-am parcurs împrumutate de la bibliotecă, iar admirabilele *Scrisori imaginare* le-am obținut în schimbul altei cărți, după numeroase rugăminți adresate unei prietene. Nu eram la prima lectură de acest fel. Citisem, între altele (ordinea lecturilor este personală), *Cartea întâlnirilor admirabile* a lui Anton Dumitriu, prin care autorul se „întâlnea” cu personaje celebre, precum Don Quijote, Faust, Ulysse. Dar stilul impersonal al lui Anton Dumitriu (ca om de formație științifică) mi se părea prea doct, textul fiind înțesat, la tot pasul, de numeroase trimiteri bibliografice. În *Scrisori imaginare*, însă, adresându-se unor umbre ale scriitorilor (Unamuno, Holderlin, Camus, Erasmus, Kafka, Flaubert, Rilke s. a.), Octavian Paler se confesa, urmărind – după cum el însuși spunea – „să mărturisească ceea ce a aflat cu ajutorul inimii de la viață”. Altfel spus, forța de atracție a ceea ce scria Octavian Paler consta în perceperea existențialului uman prin receptorii afectivității inimii.

A urmat *Viata pe un peron*, roman-parabolă, în care mocnea surd revolta – învăluită în ficțiune – împotriva teroarei, a imposturii, a repressiunii... O carte cutremurătoare a destinului nostru românesc, a alienării individului, a ratării lui într-o societate a abuzului și a fricii. Impresia a fost atât de puternică, încât, în primăvara anului 1983, aflându-mă în București și adunându-mi toată îndrăzneala de care eram în stare, am pornit spre redacția „României libere”, pentru a-l cunoaște pe scriitorul care mă fascinasese prin tot ceea ce scria și despre opera căruia urma să prezint câteva impresii de lectură în cadrul unei sesiuni de comunicări pe teme literare din orașul meu. Nu am stabilit, înainte de a-l vedea, nici un fel de reper. Întâlnirea se baza pe inspirația de moment și pe impresiile de lectură din cărțile publicate de Domnia-sa. M-a primit cu multă bunăvoin-

ță, cu prietenie, chiar, parcă ne cunoșteam dintotdeauna (...nu ar fi exclus să fi cunoscut interviul meu cu Ion Brad publicat cu un an înainte în „România literară”, în care făceam dese referiri pline de admirație față de eseistica sa). A știut să treacă cu delicatețe peste stânjeneala mea firească și a răspuns cu amabilitate curiozității mele despre preocupările scriitorului, îndeosebi despre împrejurările în care a scris *Viata pe un peron*, carte care mă oripilase și mă scosese din rutina profesiei mele de dascăliță. Considerațiile prezentate (oral și în scris) pe marginea acestei cărți le-a primit cu bucurie și curiozitate, afirmând că întotdeauna este plăcut impresionat când mesajul cărților sale ajunge să fie înțeles de cititor.

Biroul la care lucra era încărcat cu teancuri de cărți, așa cum – am aflat mai târziu – era biroul lui Mircea Eliade din biblioteca sa din Chicago. Și mare mi-a fost bucuria aflând că tocmai atunci îi apăruse o nouă carte – era cartea de eseuri *Polemici cordiale* care ocupa în mare parte biroul –, din care mi-a dăruit un exemplar (le primise ca drepturi de autor?), scriindu-mi, după propria mărturisire, primul autograf dat pe această carte. Îmi amintesc că, în autobuzul care mă ducea spre gară, n-am putut deschide cartea până n-am epuizat cateva ipoteze privitoare la imaginea de pe copertă: un detaliu dintr-un tablou de Magritte înfățișând chipul însângerat al Afroditei... Ce putea să însemne tâmpla rănită a Frumuseții? Desigur, mi-am răspuns mai târziu: controversale rănesc chiar și atunci când sunt cordiale... „a clarifica excesiv preciza autorul – înseamnă uneori, în artă, a ucide, căci există, se știe, taine care, odată violate, nu ne oferă un răspuns, ci doar un pumn de cenușă”. Variată, ca structură compozițională (alături de dialogul polemic, întâlnim eseul, monologul dramatic, confesiunea, parabola, jurnalul de lectură), cartea exprima aceeași atitudine estetică a confruntării autorului ei cu lumea. Cel care credea în frumusețea și noblețea lumii, cel care se întreaba de unde venim, cine suntem, încotro ne îndreptăm, cel care își punea problema cunoașterii vieții și înțelegerii sensului ei adânc, care admitea că dinamica unei culturi nu stă în proslăvirea unor răspunsuri, ci în neliniștita sămânță a întrebării, acestuia cordialitatea polemicii îi era congeneră. Bucuria de a-l cunoaște mai bine pe scriitorul Octavian Paler – om de o cultură amețitoare, care se plimba cu ușurință prin mitologie, literatură, filozofie, istorie, artele plastice – mi-a fost prilejuită apoi de întâlnirile cu scriitorii din orașul meu, întâlniri periodice, organizate de oamenii de litere ai învățământului constănțean, sub genericul *Scriitori la Pontul Euxin*.

Cărțile care au urmat, *Un om norocos*, *Un muzeu în labirint*, *Viața ca o coridă* s.a. le-am primit cu poșta ca dar din partea scriitorului, vrând, poate, să mă recompenseze pentru faptul că după ce fusese scos abuziv de la conducerea „României libere” – când devenise indezirabil pentru partidul comunist – n-a mai găsit liniștea necesară să răspundă rugămintii mele privind un dialog mai amplu pe tema operei sale.

Despre acest dialog nerealizat am purtat o corespondență, care mă onorează astăzi cu asupra de măsură, din care reies neajunsurile cu care s-a confruntat Octavian Paler după scoaterea sa de la „România liberă”. Este cunoscut, între altele, „procesul literar” care i s-a înscenat după apariția cărții *Un om norocos*, carte la care face referire scriitorul în scrisorile din 6 ian. și 25 febr. 1985.

Iată, câteva scrisori primite de la Octavian Paler.

6 ian. 1985

Stimată doamnă Nina Preda,

Există, se pare, un blestem care mă urmărește, silindu-mă să tac atunci când vreau să vorbesc și să par ingrât și când nu sunt. Nu m-am învrednicit nici până acum să răspund întrebărilor dumneavoastră, deși m-am hotărât de nenumărate ori. A intervenit mereu ceva care mi-a dat peste mână. N-am găsit liniștea după care atât tânjesc, ca să răspund senin, calm, înțelept, cum s-ar cuveni și cum nu pot deocamdată. Poate, mâine, săptămâna viitoare, cine știe?

Mă uit la ziua de afară, murdară de frig și de propriile mele neliniști obosite... cât sunt de departe de imaginea pe care o aveți dumneavoastră despre mine, de om care iubește totul. Nu, doamnă, nu iubesc totul. Sunt destule lucruri care mă crispează. Dar ceea ce prețuiesc, prețuiesc sincer, iar dumneavoastră vă aflați, bineînțeles, în partea, parcă din ce în ce mai mică, de lume cu care mă simt pe deplin solidar. Mă veți ierta pentru amănările mele dacă vă mărturisesc ca m-am gândit adesea la dumneavoastră?

Am niște necazuri cu romanul dat la editură, după care voi avea, sper, și liniștea de care am nevoie pentru interviu. Deocamdată am vrut să mă scuz, încă o dată, să vă asigur încă o dată de întreaga mea grațitudine și să vă urez un an 1985 așa cum vi-l doriți.

*La mulți ani!
Octavian Paler*

București 25 februarie 1985

Stimată doamnă Nina Preda,

Sunt tot în culpă. Adică încă n-am fost în stare să răspund la întrebările dumneavoastră. M-am luptat cu frigul, cu promiscuitatea zăpezilor înghețate, cu propriile mele incertitudini, care, spre deosebire de frumoasa dumneavoastră „Incertitudine”, nu sunt totdeauna frumoase. Aproximarea primăverii mă va scoate, poate, din aceste amănări rușinoase. Sper.

Între timp, mi s-a schimbat numărul de telefon. Vi-l dau pentru eventualitatea că veți dori să mă sunați: 16.66.90.

În curând voi fi în măsură să vă trimit, sper, un exemplar din „Un om norocos”.

*Cu întreaga mea stimă,
Octavian Paler*

București aprilie 1986

Stimată doamnă Nina Preda,

V-am trimis ultima mea carte „Un muzeu în labirint – Istorie subiectivă a autoportretului”. Cum poșta nu garantează ajungerea la destinație a „recomandatelor”, când e vorba de cărți (am avut dovada anul trecut), am trimis-o „colet poștal”, ceea ce implică, probabil, pentru dumneavoastră dezagrementul

de a trebui s-o ridicăți de la poștă. Vă cer scuze pentru această fatalitate sau pentru această bizarerie a civilizației poștale, de care nu sunt vinovat.

Cu cele mai bune gânduri,
Octavian Paler

(10 ian. 1986 – felicitare)

Vă mulțumesc pentru urări și, la rândul meu, vă urez un 1986 care să vă aducă tot ce așteptați de la el. Căci speranța, deși a ieșit ultima din cutia Pandorei, e cea dintâi pe buzele noastre. Mai ales când devine, din diverse motive, dificilă.

La mulți ani!
Octavian Paler

(29 dec. 1986 – carte poștală ilustrată)

Pe țărmul pe care vă aflați dumneavoastră, să vă aducă zeii în acest an numai bucurii adevărate.

La mulți ani!
Octavian Paler

București 28 decembrie 1986

Stimată doamnă,

Nu pot lăsa să treacă anul fără să vă spun că m-am gândit adesea la dumneavoastră. Și sunt atât de puțini cei la care merită, într-adevăr, să te gândești! Uneori, aproape că îl înțeleg pe Schopenhauer. Din fericire, nu sunt capabil să devin mizantrop, iar cei pe care îi prețuiesc (mai e nevoie să precizez că vă numărați constant printre ei?) mă ajută să mă întorc spre partea însorită a îndoielilor.

Bineînțeles, există lucruri care ne aparțin oricum, cerul, lumina, dar vă urez să aveți parte în 1987, din plin, și de cele ce se cer sperate, așteptate, dorite. Reușite, satisfacții, pe care le meritați cu prisosință, și fericire, acest nume banal și teribil al atâtor speranțe.

Vă trimit un gând bun și vă urez „La mulți ani!”
Octavian Paler

(12 ian. 1989 – carte poștală ilustrată)

Vă mulțumesc pentru gândurile bune și, la rândul meu, cu incorigibila încredere că a spera e mai puțin păgubitor decât a renunța, vă urez să doriți și să obțineți cât mai mult din fericirea posibilă într-o lume atât de relativă și într-o viață atât de vulnerabilă.

La mulți ani!
Octavian Paler

Cercul malefic al nenumăratelor îngrădiri instituite de zeloșii partidului se strângea din ce în ce mai mult și, după amintitul „proces”, autorul a fost considerat de către oficialități „persona non grata”, interzicându-i-se dreptul la semnătură. Îmi aduc aminte că, tocmai în această perioadă, inițiasem o întâlnire a scriitorului cu elevii liceeni din orașul Constanța, acțiune ce urma să aibă loc în cadrul Liceului Pedagogic „Constantin Brătescu”, unde îmi exercitam profesiunea de dascăliță. Invitația fusese adresată conform protocolului, acceptată de scriitor, în școală se făceau pregătirile necesare pentru întâmpinarea acestuia, când am fost anunțată de direcția liceului că acțiunea se contramandază datorită informației primite că persoana era considerată indezirabilă (politic) și aducerea în mijlocul elevilor nu era oportună. Doar prin rugămintea mea pe lângă prof. Puiu Enache, cel care, prin notorietatea sa în învățământul constănțean, a intervenit și a preluat acțiunea transferând-o Liceului „Mircea cel Bătrân”, s-a putut salva onoarea orașului, fără ca scriitorul să bănuiască priplul labirintic prin care trecuseră profesorii constănțeni pentru a-l putea aduce „...la Pontul Euxin”.

Octavian Paler suporta greu izolarea și abia atunci a constatat că tot ce spusese în romanele sale, parabola despre recluziune părea o copie ștearsă a realității. O mărturisește, de altfel, în paginile unui jurnal, pe care intenționa să-l numească *Jurnalul unui scriitor interzis (17 aprilie – 22 decembrie 1989)*, din care a publicat un fragment, după Revoluție, în „România literară” nr. 3, joi, 18 ianuarie, 1990: „Sunt surprins să constat că multele mele mărturisiri, risipite prin cărți pe tema singurătății sună fals și ipocrit, mi se par acum o simplă și cam ridicolă cochetărie. De o săptămână doresc să fiu căutat la telefon și mă deranjează faptul că, uneori, o zi întreagă nu mă caută nimeni. Aș vrea să primesc scrisori și mi se strânge inima când, ducându-mă la poartă, deschid cutia poștală și o găsesc goală...”. Și continuă, în paginile aceluiași jurnal, făcându-și „mea culpa”: „Ce valoare mai are să vorbești despre refuzul indiferenței, cum am făcut eu de nenumărate ori în ultimii ani, dacă într-o situație în care n-ai dreptul să rămâi indiferent vâri capul în nisip?”.

După Revoluția din decembrie 1989, corespondența mea cu distinsul scriitor s-a întrerupt, rămânând doar comunicarea telefonică, și aceasta din ce în ce mai rară, dată fiind implicarea directă a lui Octavian Paler în viața cetății, în politică.

Octavian Paler și-a răscumpărat toate greșelile tinereții (acceptarea unor funcții înalte în nomenclatura comunistă) prin atitudinea fără echivoc din ultima perioadă a dictaturii ceaușiste, prin romanele parabolă, adevărate diatribe împotriva imposturii, și prin contribuția sa ca lider de opinie în jurnalistică și în emisiunile televizate, după Revoluție, ca reprezentant al societății civile. O demonstrează cu asupra de măsură și ultimele sale mărturisiri din cartea de convorbiri cu Daniel Cristea Enache, încheiată doar cu câteva zile înaintea încetării sale din viață, pe 7 mai 2007. Ridicat deasupra tuturor slăbiciunilor, eliberat de toate vanitățile, împăcat cu sentimentul finitudinii, Octavian Paler a atins, prin această carte, desăvârșirea confesiunii.

Întrucât, în vâltoarea unor evenimente care se agravau în plan social și politic la începutul anului 1990, scriitorul anunța că se va retrage din viața publică, deoarece nu se considera solidar cu hotărârile proaspătului înființat FSN, am considerat că e de datoria noastră, a celor care asistam sperați la ceea ce se întâmpla în țara noastră, să-i adresez o scrisoare de adeziune, de susținere a aceluiași deziderate politice, scrisoare care s-a rătăcit (!) în labirintul haotic al poștei, după cum mi-a afirmat telefonic Octavian Paler. O

transcriu aici cu speranța că cei care o vor citi vor aprecia sentimentul de solidaritate a celor mulți, care nu aveau posibilitatea să se exprime public, cu idealurile pentru care militau oameni de bună-credință și patrioți ca Octavian Paler.

1-2 aprilie 1990

Stimate domnule Octavian Paler,

Să fie oare destinul acestui popor un destin al umilinței? Să avem într-atât vocația răbdării, încât să refuzăm unica șansă oferită într-o jumătate de secol de a ne ridica din supunere și dictatură și de a intra în rândul popoarelor libere? Să ne fie dat să suportăm un nou regim totalitar deghizat sub o altă înfățișare? Să nu scăpăm de Securitate? Să ne fie din nou cenzurate gândurile, cărțile, corespondența? Să se instaleze din nou frica? Să ni se impună iarăși cu brutalitate o anume conștiință?

Domnule Octavian Paler, d-voastră nu trebuie să vă retrageți în tăcere. Este nevoie de conștiința, de sinceritatea, de logica d-voastră.

Îngrijorările, neliniștile d-voastră sunt și ale noastre. V-am urmărit, în tot acest timp, cu emoție și speranță. V-am admirat raționamentul, dialectica. Prezența semnăturii d-voastră în presă ne dă un sentiment de liniște. D-voastră ați depus mărturie de credință prin tot ce ați scris – scrieți!

Pentru un scriitor tăcerea poate fi uneori creatoare... Dar d-voastră nu puteți suporta o tăcere care constrânge. În romanele-parabolă, admirabile pledoarii împotriva alienării sociale a individului, împotriva fugii lui din istorie – intelectualul nu poate trăi în izolare. Izolarea, ca soluție de existență, nu se probează. Ea nu-i salvează de teroarea răului din lume și nici lumea nu poate fi salvată prin agorafobia lui. Nu sunteți deci un mizantrop. Mai mult, ați simțit întotdeauna nevoia, chiar și atunci când v-ați retras în solitudine din rațiuni impuse, conjuncturale, să vă adresați oamenilor prin cărțile d-voastră, fiind convins că, și dacă aveți un singur ascultător, jumătate din dreptate este salvată.

Știi că d-voastră nu vă este indiferent dacă societatea noastră este întemeiată pe minciună sau pe adevăr. Că nu puteți asista cu nepăsare cum justiția deformează adevărul în favoarea sperjurului și a delațiunii. Etica d-voastră („punctul de sprijin”, cum spuneți în „Viața pe un peron”) se identifică cu dreptatea și adevărul. De aceea, nu ați ezitat să vă faceți cunoscută atitudinea, deși asemenea mărturisire implica atunci atragerea unor consecințe grave și nu doar asupra libertății cuvântului scris. Orice român care a trăit sub vechea dictatură comunistă – cunoaște exact dimensiunile acestui pericol. Perfect conștient de el ați socotit însă că este o atitudine de „minimă decentă” – cum spuneți – ca un scriitor să-și declare public atitudinea. Să nu rămână doar la alegorie și parabolă. Asemenea protagonistului din romanul amintit, d-voastră nu puteați trece ca la adăpostul unei măști de sticlă pe lângă un om care din disperare (și era disperarea tuturor...) încercase un ultim gest de salvare înainte de a se scufunda. Știați că nu țipătul celui disperat era cobra care sta la pândă, ci tăcerea, indiferența din jurul lui. Mai știu, de asemenea, că schimbările adânci din psihologia românului de dinainte de Revoluție (abrutizarea reacțiilor psihocomportamentale, degradarea relațiilor dintre oameni, suspiciunea s.c.) va îndurera și neliniști profund. „Nu va fi suficientă înlăturarea tiraniei pentru ca, peste noapte, să dispară din noi angoasele, frica, dezgustul,

disperarea, nefericirea; pentru că psihicul uman însuși s-a degradat. Uitați-vă pe stradă – spuneți – numai chipuri cenușii, priviri inexpressive, abrutizate chiar; nici o lumină interioară pe chipurile lor; fericirea, bucuria, dragostea – tot ce face omul om – a dispărut! Speța umană s-a degradat!”. Nici nu știți cât de mult ne îngrijora și pe noi toți această decădere. Și noi vedeam cum totul se degrada, se prăbușea, dar nu se întrezărea nici o salvare. Îmi amintesc că, la vernisajul unei expoziții de caricaturi de la Muzeul de Artă din Constanța – era în primăvara lui 1989 – am văzut un desen, pe cât de oripilant, pe atât de edificator: o mașină de salvare distrusă, oprită în trunchiul unui copac, cu inscripțiunea: „Nu mai avem salvare!”. Artistul avusese curajul să exprime metaforic, prin arta sa, realitatea plină de deznădejde a acelor vremuri... Totuși, noi n-am intuit proporțiile dezastrului care se produsese, al răului care ni se făcuse. N-am bănuit traumele, rănilor adânci pe care le purtam în noi de jumătate de secol. Și, mai ales, nu ne-am imaginat că, și după evenimentele atât de pline de speranțe din decembrie, vor exista semeni de-ai noștri care să nu dorească vindecarea.

D-voastră sunteți scriitor. Scriitorii sunt oamenii cetății. Vocea lor trebuie să se facă auzită. Ei sunt cei care pot, prin cuvântul lor, influența societatea civilă. Acum este nevoie, mai mult ca oricând, de oameni de bună credință ca d-voastră. Altfel, țara noastră nu va ieși niciodată din marasmul în care se află. D-voastră nu sunteți insensibil la ce se întâmplă în jur; soarta țării nu vă este indiferentă. Iubiți universul acesta căruia îi aparțineți.

Revoluția din decembrie, prin sacrificiul cristic răscumpărător al tinerilor eroi de la Timișoara și București, a deschis acestui popor noi perspective. Numai să nu ratăm! Să nu ni se fure ce-am câștigat! Neliniștile d-voastră îi îndeamnă pe români să privească în sufletele lor, să înțeleagă ce au greșit și să afle ce vor trebui să facă pentru a nu mai repeta greșelile trecutului. Și cum frumusețea plaiurilor noastre este o certitudine, oamenii vor deveni – sper – la fel de frumoși și bogați sufletește ca frumusețea și bogăția spațiului nostru românesc.

Respectuoase omagii
Nina Preda

LIVIU IOAN STOICIU

Impresia desperecherii

Paragină, curpeni de viță de vie întinși pe
sârmele de rufe, cu struguri
puși la stafidit – atât a mai rămas din casa ta părintească,
unde eu veneam să te sărut la poartă pe
sfârcul sânilor, prin bluza

transparentă, până să apuci să dispari în propria-ți
stare de grație. Biet
senin... Și câte vane onoruri aduse!

Azi, totul lasă impresia desperecherii pe aici. Stau

peste drum, la un birt plin de muște, la
o masă și privesc pe fereastră
prin structura ta, printre gene: de fapt, tu nu ești aici, ci
acolo unde ocnașii își zăngăneau
lanțurile, în alt secol, alt port. Fără deziluzii... La ora

zece seara, ieșit din birt, având să
desprind și ultima parâmbă a casei tale părintești păraginite,
„corabie zburătoare”, cum
îi spuneai – parâmbă care să mă lege de stâlpii malului... Că
sunt procese cuantice la bază pe aici. Fizice,
spui.

Probleme psihice?

I s-a lungit chinul

Măreție, cât cuprinde mintea, în timpul necesar trecerii
prin etapa intermedierii dintre nașterea
lui îndepărtată și moartea care se apropie, suferind, fără
să fi atins maximum de eficiență. Cât a
durat? 60 de ani? Cât să se elibereze de frică. Altceva ar
fi fost dacă l-ar fi cotropit fericirea,

toată viața ar fi trecut rapid, în zbor, nu s-ar mai fi târât
atât. A pierdut comori după comori, a visat
atât în fiecare zi, că ar fi putut să ridice alt munte lângă
unul din munții României, împins de la
spate, să piardă astfel orice sens. Mai exact totul ar fi
durat în funcție de stările
lui spirituale contrare, care se anulează reciproc. De aceea
s-a lungit atât chinul, nu fericirea –
„deoarece nu s-a armonizat cu întreaga natură”, degeaba
a fost mângâiat de frumusețea din jur.
Iubirea lui se va pierde în lumea fizică imediat după ce-și
va atinge vârful sau adâncimea,
depinde dacă se va surprinde urcând sau coborând, sau
dacă va fuziona cu demonul său interior
sau cu îngerul binevoitor, care-și vor face stindard din
lumina lui interioară – așteaptă
un semn de despărțire sau de întâmpinare cu brațele deschise.
Rezultat al rugăciunii, oprindu-și respirația
și bătăile inimii, să perceapă chemarea. Sau cântarea...
Atunci energiile lui se vor dezintegra
și el se va transforma în
râuri și în câmpii, într-un firicel de apă sau o
palmă de pământ, contopindu-se cu vibrația universală, gata
să curgă într-o altă lege...

Se învârte și azi deasupra lui însuși ca un vultur care
simte moartea – se întreabă: n-ai crăpat
nici azi? Cât o să mai dureze liniștea de dinaintea furtunii
tale cerebrale? Dar poftele înșelătoare? Câte
calamități mai trebuie să suport? Câte emoții – mulțumiri,
insatisfacții, bucurii, tristeți, regrete? E
o învălmășeală generală și n-ar trebui să mă limpezesc?
N-ar fi cazul să treacă toate ca o fulgerare?
N-am reflectat destul asupra trecutului, asupra geloziei,
ranchiunei, antipatiei personale, mizeriei
morale și indignării? ”Doamne,
sunt pregătit să mă dezbrac de omul de azi și de ieri, care
s-a stricat în mine”.

Am greșit epoca

Au deschis o ușă către lumea din afară. Unde Dumnezeu sunt?
Atelierele din interiorul lor imitau ce le trecea
prin minte, pe fondul unui desigur de papirus... Stai un pic, nu
văd, e un leu care devorează aici? Nu! Uite, acolo
e o zeiță goală... e o compoziție
simetrică, decorată cu pastă de sticlă turnată în adâncituri.
Mai degrabă femeia aia, din fereastră, are stil...
Unii au fost întorși prin hipnoză, se îndepărtează de ceilalți,

înfrișoși, alții îi apucă de păr pe dușmanii lor
îngenuncheați și se pregătesc să le taie capul. Ce v-a apucat,
oameni buni? Unde am greșit? Sunt condiții
naturale vitrege, „care se formează pe o bază oscilatorie,
diferită de a voastră”: acolo s-au conservat
bine și urmele trudei lor.
Închideți ușa către lumea din afară! Sunt

influențe ale cauzelor noastre demult uitate? Sau dereglări
fizice. E la mijloc atâta compasiune... Cine știe
cine controla această regiune cu pavajul neatins, pierdută
între Orient și Occident, devenită
punct de atracție, care
va aminti cu amărăciune de zecile de generații de dinaintea
noastră, visătoare, rugându-se în sanctuare.
Devenite, în timp, surse ale durerii. Sunt greu de urmărit
perioadele de abundență și cele de sărăcie,
și unde li se ascund duhurile – poate la curtea regelui,
poate în găurile șobolanilor, poate pe vârful
muntelui: au fost momente de criză acută, au fost unele
favorizate și altele vândute cui trebuie...
Tu poți să ții permanent cont de suferința celorlalți? Eu
nu. Ni s-a transmis din trecut o febră

frecventă... Oftezi. Rămân atâtea împrejurări nelămurite,
puterea e preluată după moarte de alt
destin, e inflamată. Ridici mâna în semn de venerație – nu
suntem, până la urmă, decât
o lumină ultravioletă, care apare și se stinge.

Nu se raportează la nimic

Ce-a mai rămas? A avut proprietăți paranormale și nu
mai are, unde au dispărut? I s-au
depozitat în oase, modificându-se polul magnetic? Sau
nu i s-au tocit în ADN, nu mai știe să
și le citească. A uitat încetul cu încetul drumul spre el
însuși, recunoaște. Că s-a deprins să
iubească pacea, deși a fost permanent provocat la ce
e mai rău, de aici i se trage. Degeaba
i-a fost abătută atenția de la ceea ce susținea cu plăcere.
De ce nu se păstrează așa cum a fost o viață,
întreg? De ce e descompletat, puțin câte puțin, de o forță
străină, ascunsă, ba de una, ba de alta? Va vibra,
va fi adus până la urmă la o frecvență
superioară și va deveni invizibil? L-a cuprins iar spaima.
Nu mai poate recupera nimic. A pierdut, pe

rând, atâtea virtuți, unde s-au dus? Unde se adună dragostea, pizma și ura celor ce mor – sau nu au niciun fundament? Sunt născociri, toate? În spatele lor n-a existat un „plan divin” ireproșabil, totuși?

Cât e el de îndreptățit să fie nemulțumit de cât i se dă și cât i se ia, și să pună întrebări? Se plimbă dintr-o cameră în alta, de ce nu e nepăsător cu natura lui? Neînduplecat, suferă, își îndeplinește o datorie – față de cine? Se simte înjosit. Cine e ascuns în spatele lui? Și în dauna cui? Cine-i satisface lui predispozițiile? Știe că nu se ia la întrecere cu nimeni și nu-și revendică nici un loc, nu se raportează cu adevărat la nimic, reflectează doar mai mult asupra cauzelor că a ajuns până aici și că e plin de prejudecăți, de indecențe și de obscenități. Ce joc e ăsta? Care e starea firească a lucrurilor? Nu a prevăzut că așa va fi? Mai are ceva de dovedit, șiret și fățarnic? Nu s-a opus destul pornirilor lui negative? I s-a făcut dor de drăgălășenii și de fleacuri. La capătul unei pasiuni triste și grele. A rămas pe dinafara inimii, cu mintea ocupată de tot ce e mai contradictoriu. El e o dovadă că elementele de bază ale vieții au fost aduse de asteroizi pe pământ, spune – și e mângâiat pe creștet: bine, bine...

Foșnire

Tu s-ar putea să nu auzi când merg –
eu merg atât de simplu, pe șoptite.
Păsări de iarbă care nu se șterg
răsar în mine și se fac cuvinte.

Îngenunchez în fața unei flori,
a unei mâini întinse pe zăpadă,
a cerului pe care uneori
atât de singur îl lăsăm să cadă.

Nu trebuie să pot vorbi – toți pomii
au ochii lor cu care mă privesc.
Au glasul lor de pulbere atomii,
pădurile au somnul îngeresc.

Tu s-ar putea să nu auzi nimic.
În toate-i o foșnire necesară –
e cumpăna pe care o ridic
din rădăcina trupului afară.

M-am rănit cu o mare

M-am rănit, fără să vreau, cu o mare.
Alții s-au rănit cu oceane, cu zări...
Gândurile s-au făcut izvoare –
suferim de țărături uneori.

Trec vapoare din unii în alții –
e un secol bolnav fără leac.
Ne mai vindecă totuși Carpații
când sărim dintr-un veac în alt veac.

Sântem tulburi de umbră, de soare,
sântem tulburi de aerul blând...

Milioane de răni foșnitoare
se tratează de mări pe pământ.

Arderea în cuvinte

Arborii sânt alcătuiți din sunete –
vin păsări cu aripi misterioase
și îi transformă în triluri.
Apele sânt alcătuite din valuri
care susură până în adâncul tăcerii.
Universul întreg este alcătuit
din iarba cântătoare
prin care se scutură cerul.

Nimic nu *este* dacă nu *cântă!*

Totul se înalță prin sunet
înăuntrul cuvintelor...
Acolo, în mistuire divină,
se plămădește lumina;
la întretăierea vocalelor
înfloresc norii;
munții sânt cristalele
unei înspăimântate rostiri...
Peste toate, neînțeleasa alcătuire
a mea, a ta,
a celuiilalt...

Spleen

Vulturul frate a zburat din mine
luând tot cerul cu el.
Nu se știe unde s-a dus
și dacă
se va mai întoarce vreodată –
s-a ridicat din somn așa cum se ridică
puful pădăiei în bătaia vântului.
Doar umbra și-a lăsat-o
în sângele meu.
A luat cu sine răspunsurile
și de aceea nimic nu mai are contur.
Au rămas doar simple cuvinte
care umplu mările și oceanele.
Universul întreg e un discurs oratoric –
eu încep, tu aștepți, el visează...

Și pentru că tot am rămas fără cer,
îmi exprim protestul continuu
în fața nemărginitelor stele.

Desen mișcat

E întuneric în litere, în cuvinte,
e noapte în întâmplări...
M-am pierdut de mine
și drumurile au luat-o razna.
Nimic nu mai seamănă cu nimic
deși toate sunt ca și înainte...
Semafoarele toamnei se topesc la trecerea
trenurilor încărcate cu nori!
Pleoapa nu mi se mai așează pe pleoapă,
urmele mi se aștern alături când merg –
s-a deplasat ceva în desenul acesta,
nu mă mai pot fixa în propriul meu contur
/ cineva a tulburat linia sentimentelor,
altcineva a schimbat firul memoriei,
s-au dereglat circuitele de la un capăt
la altul
și de aceea nu mai funcționează nimic /
Acum stau în desenul altcuiva
și nu mi se mai potrivesc liniile.

Drumul din vis

Am înhămat toți caii din sat
la o lacrimă...
Caii jucau în buiestru, iar lacrima
se clătina
cu amintirile mele în ea.
Trecea tăcerea prin mine
ca un roi de albine
și cerul întreg se vedea
prin neliniștea mea.
Drumurile abia se țineau
într-un fir de câmpie
și eu mai aveam de urcat
jumătatea pustie...
Se împiedicau de lumină,
și de nori, și de somn
cailor cu privirea de om;
cailor duceau în uitare
lacrima din vis, vorbitoare.

Ars combinatoria

Mi-e teamă să mai desenez.
De cum le așez pe hârtie,
liniile prind viață,
se mișcă dezordonat
ca și gândul
care le-a inventat.
Arborii au lacrimi în loc de crengi,
din care picură amintiri.
Păsările nu-și mai fac cuibul
în ramuri,
ci de-a dreptul în cer.
În locul aerului e o necuprindere
dureroasă
care întunecă lumea
(acoperișul ar mai trebui reparat
pentru că plouă în mine
cu prea multe neliniști!)
Liniile se ridică din desen
iar din urmele acestora, rămase,
am înălțat niște case
cu pereții de nori
în care locuiesc întrebări.
Însă, în grabă,
n-am lăsat loc pentru iarbă...
De acum
voi desena un alt drum.

Dragostea în vremuri de nimic

I.

lubita mea întoarsă pe-un fir de borangic
dintr-o poveste cu creneluri de-nserare,
geană de tăinuit păcatu-n Paradis,
pendul hipnotic între suflet și *A visa, Visare*,
adună într-un geamantan cât Polul Nord
toți măscăricii ăstor vremuri de nimic
și mă voi înrola entuziast sub lampa ta
în legiunea dezmierdărilor năvălitoare

Cu grindina splendorii dă buzna-n ochii goi,
să răpăie silabele iubirii proclamînd schimbarea,
prin cabinetele circarilor de trei parale
răsară-ntre zerouri iarba unui surâs de prunc
și-n limuzinele demagogiei să dea din aripi marea

lubita mea ajunsă într-un timp greșit,
copilă din povestea prinsă-n piroane de lumină
sub candela spre care de-o viață ochii mei
se-ntorc pentru speranță și se-nchină,
să ducem amândoi la bun sfârșit
această carte ce va sta ca mărturie
că dragostea în vremuri de nimic
poate schimba mocirla-n diafan
și lacrima-ntr-un diamant de poezie

Cântec de iubit mireasa

Lacrimă cu puf de înger
pe-o lumină de copil,
nufăr în năvod fierbinte
se adună din cuvinte
chipul tău ca amintire,
fulger din senin,

n-am nici frâu și nici zăbală
când mă sui pe-un sân de zare,
cerb și vultur peste mare
să înnod la capăt seara
cu un tril,

dragoste, să-ți joc pe clape
cântec din pământ pe ape,
dragoste cu miez ca para
dintr-o stea cu zbor tiptil,

încă-ți trec în vis, pe vârfuri,
pragul însemnat cu lauri
să-ți cobor pe buze vara
cu vârtej de flori de tei,

lacrimă cu puf de înger,
lacrimă cu drum ca ceara,
până-n dragoste fereastră
pentru ochii ei

Dragostea în vremuri de nimic

II.

lubita mea cu ochii ca un peron de gară
surpat în liniști fumegoase și în prea târziu,
cuprinde-mă cu cerul înfășurat pe-o seară
când marea pe sub tălpi ne-adună stele
și luna toarce-o mantie de greieri în pustiu

Descuie-mă din mine, dă-mi aripi și o zare
a cărei limpezime să-ți știe pe de rost
chipul înscris de îngeri pe mere pârguite
și dulcele tău șipot de vorbe cu mirare
în miezul cărora râvnesc să-mi aflu post

lubita mea cu ochii ca poarta-ntredeschisă
a unui ram demult visat de flori,
cuprinde-mă-n splendoarea trupului tău cu vise
și fă-mă puf de păpădie din cuvinte,
și fă-mă cântec pentru dezmiertat în zori

Bulgări cu miez de lumină

Uneori amintirea ta preschimbă-n corabie
se-ntrupează-n golful unei duminici pale
și-atunci marea îmi deschide un vis
prin care inima tânără a cuvintelor
pornește să apere poezia,
cum vremelnic țărâna
aprinde carne
pe oase de pasăre;

uneori chiar inima tânără a cuvintelor
bate toaca prin mine
ca-ntr-o mănăstire fumegând în creierii munților,
ehei,
viața mea atunci e de-a rostogolul
ademenind mereu utopia
în bulgări cu miez de lumină;

la capătul fiecărui drum
se deschide o stea,
se deschide, respirând-o,
firul de iarbă...

Dragostea în vremuri de nimic

III.

lubita mea, ți-i zâmbetul năframă boreală
chiar înflorit deasupra țării fără de catarg
unde tristețea-i gratis și disperarea cheală
m-aleargă-n țarcul iernii și-mi dă piteni
spre nicăieri, de tânăr, să mă avânt în larg

Ascuns în amfora iubirii ca-ntr-un cătun cu îngeri
tocmiți să aurească toți merii unui basm,
mă-nchin sub cerul iernii ce mi-i altar în zale,
să fiu măcar cu visul o pleopă mai aproape
de rana-mprejmuită cu flori a gurii tale,
de coapsa ta cuprinsă-n culori diamantine
pe-o plajă fără umbre, pe marea dezmierdată
unde tăcerile în șoapte de foc nebun se sparg

lubito,
ți-i zâmbetul cireș cu tâmpla pe o carte
când curgi prin mine cu vălătuci de spaimă și de miere,
cuvintele nasc taină din tăcere
și luna pe din două ni se-mparte

Tot pe drum

au crezut că în sfârșit au ajuns
că acesta e locul
după care jinduiseră toată viața
pentru care străbătuseră
un drum plin de primejdii de capcane
de moarte

rupți de oboseală
s-au întins pe pământ
dar pământul frigea tot mai tare
au vrut să-și astâmpere setea
dar izvorul secase
au căutat răcoarea copacilor
dar nici un copac
nu-și mai legăna umbra

resemnați au privit în zare
departe hăt tare departe
le zâmbea iar fata morgana

Potop de roșu

copil fiind prin Basarabia cutreieram
când mă luau părinții
din doi în doi ani
să ne vizităm neamurile de dincolo

trebuia să treci multe vămi
de pașapoarte de grăniceri de controale
de limbă
ca în sfârșit să te poți bucura
de revărsarea bucatelor de îmbrățișările rudelor
dar mai ales de sărutările verișoarelor
frumoase ca niște cadre
cu părul împletit și litere chirilice în ghiozdane

se bea mult se povestea se plângea
și se cânta cu legănări de trupuri
și priviri pierdute
până în viforul Siberiei
în Moldova noastră de dincolo de Prut
de noi și de lume

și mai era multă zăpadă
sau sahare de praf și puhoi de noroaie
în Bieștii din raionul Orhei
peste care curgeau dealurile
și-nvolburate cuvinte rusești
din difuzoarele atârdate-n pereți

și-un mare lacăt ruginit
pe ușa bisericii
și steluțe mii pe ziduri pe statui și caschete
și mult roșu
potop de roșu pe steaguri

Ceva, undeva

I-au zărit venind de departe
avea același mers aceeași pași
poate un pic mărunți mai răriți
mai nesiguri

purta aceleași haine uzate
puțin mai decolorate și poate mai largi
aceeași pălărie de culoare incertă
ca umbra norilor peste ape

desigur era el
nu mai încăpea nicio îndoială
doar mai palid
dar cu aceeași hotărâre
cu vechea încredere ce-l împingea mereu înainte
ce-i porunca să nu se oprească

e clar e chiar el
acum i se văd ochii
sudoarea care-i lucrează pe față
cuta adâncită pe frunte
îi vede și el le zâmbeste stingher
și brusc se întoarce
de parcă a uitat ceva undeva

Nimic n-a rămas

fiecare nouă zi trăită e un dar
de la Dumnezeu
își spun bătrânii azilelor
crucișătoarele vieții eșuate în ape mici
trăgându-se mai aproape de fereastră
locul unde vântul singurătății
e mai domol
punctul de unde ghicesc
prin scrumul privirii
curtea copacii băncile goale
halatul asistentei furișându-se pe alei

tot un dar e încă și trupul
scufundat sub pături
lipit de pustiul alb din pereți
de care se agață ghearele nopții

ca să le ticnească așteptarea
și-au orânduit din vreme plecările
nimic n-a fost lăsat la voia întâmplării
au dat totul din timp
s-au ușurat de poveri

acum mai împart
ce le-a rămas pe fundul vieții
suferințelor răbdare și tutun
păianjenilor colțuri strategice
(și așteptarea e o lecție de învățat)
copiilor testamentele sângelui
nepoților pulberea amintirii

nimic n-a rămas neorânduit
nimic nu va fi la voia întâmplării

Tocmai

tocmai venise să-i informeze
că toate statuile au fugit
din oraș
nelăsând nicio urmă nici un indiciu
poate doar o dâră firavă de fum
repede înghițită de ceață

tocmai începuse să-i avertizeze
că pe soclurile acum goale

încearcă să urce mulțimea
se îmbrâncesc se lovesc își rup hainele
o viermuială din care nimeni
nu poate ajunge în vârf

tocmai le aducea la cunoștință
că pe margine se aliniaseră găzile
înarmate până în dinți
calme sigure pe ele suverane
nici un element n-ar putea tulbura
această viguroasă manifestare populară
nicio pasăre n-ar putea pătrunde
în perimetru
tocmai încerca să le explice
clătinat de oboseală căzut în genunchi
când oficialitățile sorbindu-și cafeaua
l-au trimis la plimbare

DAN PERȘA

Catedrala*

A trecut mai bine de un an de când Victoria a ajuns în orașelul J cu repartiția guvernamentală în valiză și un pachet de Kent în buzunar. Nu a găsit nici o cameră la hotel, ceea ce era de așteptat. Avem preliminariile la Daciada și au sosit sportivi din tot Ardealul, i s-a spus într-o românească destul de stricată. A fost sfătuită să ia acceleratul și să meargă în municipiul reședință de județ, la patruzeci de kilometri distanță, ca să-și ia camera de hotel pentru o noapte. Și apoi să revină, sau să sune, poate se găsește ceva. Victoria nu era însă o tânără zăbavnică. Olteancă de neam, era rudă cu neînfricatul Mihai. A scos pe loc din buzunar pachetul de Kent, l-a trântit pe masă și, ca prin minune, s-a aflat într-o cameră, ce e drept cu vedere spre centrala termică a hotelului. Poate de aceea călduroasă. Și oricum, n-avea să stea să se uite pe geam. A dormit bine și a doua zi, în zori, a pornit spre gară, a traversat liniile ferate și s-a îndreptat neșovăielnică spre Centrul Teritorial de Recoltare a Materialelor Refolosibile, pe scurt CTRMR. Chiar și pe scurt, destul de complicat, constată ea. Cunoștea drumul, așa cum i l-a descris cu acribie Cezar... Centrul Teritorial din orașul J era cu mult mai mic decât Centrul Național, de la București. Era o îngrăditură de doar zece mii de metri pătrați, cam cât un stadion cu tot cu tribune. A intrat pe poarta larg deschisă, de un stâlp al căreia stătea sprijinit un șofer cu mustați lungi și-o țigară Carpați între buze, fuma leneș în vreme ce privea spre vâlătucii de ceață ce se învârteau în jurul munților.

– Bună ziua, a spus Victoria și s-a îndreptat spre baracă, auzind în urma ei un „lo nopot kivanok” hârâit de-un glas aspru. A bătut la ușă și-a intrat. Mirosea urât înăuntru: a muncitor, mai ales, a tutun și alcool, dar a și ceva ce Victoria nu era în stare să precizeze bine. Parcă varză murată și stricată era. Culcat cu capul pe birou, chiar dormea acolo un muncitor. Purta căciulă, o haină groasă matlasată mai incoloră decât a deținuților și pantaloni cu cracii ca două burlane băgate în cizme de cauciuc.

– Bună ziua, spuse Victoria și muncitorul își săltă ochii înroșiți și somnoroși spre ea.

– Bună ziua, răspunse acesta.

* Fragment din romanul *Nețarmurita poveste din labirint (ul unui an)*

– Îl caut pe tovarășul inginer Radu Abur, spuse Victoria.
– Tovarășul inginer e la Primărie, zise muncitorul. Dar cine-l caută, fu el curios.

Victoria nu era prea sigură că e bine să-i explice situația ei. Mai ales că avea un miros fin și-ar fi ieșit afară. Mai bine-n frig, fie la Polul Sud, numai acolo nu. Totuși îi spuse.

– Sunt noul inginer stagiar, am absolvit Facultatea de Chimie, Secția Chimie industrială și m-am prezentat la post. Mă cunosc cu domnul inginer, mai adăugă ea.

Muncitorul se învioră puțin. Nu avea mai mult de nouăsprezece ani. Văzând-o că e gata să vomite, căpătă un aer sfios.

– Aici i se zice broscărie...

– Broscărie?, întrebă mirată Victoria.

– Da, după ce venim de la cantină, unde se gătește zi de zi fasole, mai calcă oamenii, când dau de căldură, pe broaște.

Atunci se dumiri Victoria ce și cum și i se făcu și mai greață.

– Păi dacă-l cunoașteți, veni el la subiect, îi spun șoferului să vă repeadă până în oraș, la tovarășul inginer acasă, că tot vroia să-și cumpere o pâine și-o bucată de slană...

– Cine, tovarășul inginer?

– Nu, șoferul, râse muncitorul. Domn inginer nu mănâncă slană.

Deschise ușa și strigă.

– Bă, Attila, dă o cheie și-o du pe tovarășa inginer la domn inginer acasă, că-i repartizată la noi.

Șoferul scuipe prin strungăreață, câteva fire de salivă se prinseră de firele mustății chezaro-crăiești, aruncă jos chiștocul țigării și îl călcă.

– Nu-mi dai tu ordine, Mucea, spuse el aspru.

Șoferul era bătrân, avea vreo cincizeci de ani, după cum aprecie Victoria.

– Nu-mi dai tu mie ordine, repetă șoferul, urcă în cabină și dădu cheie. Motorul porni.

– Urcăți, tovarășa inginer, strigă el pe fereastră.

Victoria se săltă cu greu în cabina foarte sus pusă. Aici mirosea a tutun, benzină și a pături soioase, constată Victoria.

– Motor la deal, frână la vale!, strigă în urma lor Mucea.

Au trecut pe la barieră, iar în drum spre oraș Victoria a privit măicuțele de vată din jurul munților. Cât de bine erau conturate, cât de limpede și cât de pur era colorat văzduhul acolo! Și probabil nu mirosea decât a aer rece. Cerul cobora în degrade, de la ceruleum pe creste, la violet în zimții dintre crenelurile stâncilor. Șoferul oftă și ambală motorul în gol, cât se căzni să schimbe, cu scrâșnete, viteza. Avea lipite în cabină femeii din revista *Cinema și Femeia*. A virat pe-o alee dintre blocuri și opri camionul hurducând remorca.

– Ici, spuse și arătă un bloc, etaj trei... apartament în mijloc... la ușă nu scriem nimic, ca vizor avem o gaură înfundată cu... hogyan lehet ezt mon-dani... hartie.

Accentul lui și limba stricată îi plăceau Victoriei. Mai ales că șoferul părea un om dintr-o bucată, era drept și mândru la cei peste cincizeci de ani ai lui. Împrăștia un aer de hotărâre și forță.

Victoria a coborât din mașină, a trântit de trei ori ușa care nu se închidea, așa că șoferul s-a întins peste motorul Saviem și peste bancheta de alături și-a tras-o voinicește.

– Asta nu automobil!, spuse el, ca un reproș spre simandicoasa domnișoară învățată doar cu lucruri fine, ajunsă în sălbăticie. Ce căuta acolo? Apoi a plecat să-și cumpere pâine și slană, dar era o minciună, Victoria avea să afle mai târziu că Attila șoferul avea gospodărie și în pod avea slană, pită îi făcea nevasta la cuptor, cât roata carului, în buzunar avea brișca, iar în torpedo o sticlă de palincă, bună să topească slana în stomac, după ce-o mâncai cu ceapă roșie.

Victoria a intrat în bloc. Era beznă și mirosea a beci igrasios și muced, după cum a constatat îndată. A scos din buzunarul paltonului bricheta și ținând-o ca pe-o lumânare, a urcat scara cu balustrade metalice. Cum avea bun simț de orientare, a găsit cu ușurință ușa. Attila o descriesese bine, chiar dacă într-o limbă greu de înțeles. A apăsat cu toată puterea butonul soneriei, dar nu s-a auzit nimic, deși spera să se audă, pentru că îi era teamă să bată la ușă, dar și mai teamă îi era să n-o atace cineva din beznă. Ciocăniturile într-o ușă se aud cu totul altfel decât un țârăit monoton și discret, se aud în toată casa scării, toți oamenii din bloc îl aud și știu că e cineva la o ușă, poate unora le vine ideea să deschidă, scot capul afară și străpung cu privirea întunericul, ca să vadă cine tulbură liniștea... iar alții vor ghici că e cineva chiar la ușa lui Radu Abur. Dar Victoria nu era o tânără zăbavnică, așa că nu așteptă până să vină curentul electric. Ciocăni cu degetul îndoit, încetșor. Dacă-i cu vreo femeie, nu deschide, își spuse Victoria, stresată de așa eventualitate. Radu însă era doar mahmur. Cum avea somn ușor chiar și când era mahmur, se trezi și deschise. Victoria intră după ce-și dădură binețe și Radu mimă surpriza și plăcerea și o invită să intre. Mirosea mai mult a burlac decât a om însurat, a cogniac Triumph din sticle golite și aruncate pe jos și a cenușă și mucuri de țigări dintr-o troacă de sticlă folosită ca scrumieră. De fapt, chiar era o scrumieră din comerțul socialist. Bine că nu l-am găsit cu vreo femeie în pat, că ar fi fost penibil și-ar fi trebuit să-l spun Andreei. Dar cum Radu nu avea pat, ci doar o saltea adunată într-un colț al odăii, cu câteva pături mototolite pe ea și fără cearceafuri, n-ar fi putut să-l afle cu-o femeie decât pe saltea. Se corectă, își netezi fusta după ce și-a scos paltonul. Mai era un birou scorojit în cameră, adus probabil de la serviciu. Zăceau pe el împrăștiate coli cu dialoguri pe ele.

– Tot mai scrii scenarii?, întrebă Victoria.

– Da, spuse Radu sec, căutând să se trezească.

Lângă coli, încă o troacă de „cristal” sficios de la fabrica de sticlă, plină și ea de mucuri.

– O combinație dezgustătoare, spuse Radu, știind-o pe Victoria o mare olfactivă, dar nu se găsește nimic altceva în comerț. Așa își justifică lenea de-a arunca mucurile, sticlele goale, de-a aerisi încăperea, de-a mătura și-a șterge praful. Măcar atât, dacă nu mai mult.

Radu își cercetă cu palma fruntea.

– Ieri am căutat prin tot orașul ceva de mâncare, dar nu se găsesc decât borcane de ghiveci și tocmai când îmi luasem speranța, am găsit într-un aprozar o jumătate de cap de porc, din care-am făcut piftie și piftiele. Însă n-am fiert prea bine piftia, că s-a luat curentul și s-a oprit reșoul, așa că s-a închegat doar pe jumătate, însă dacă ți-e foame, îți pot oferi o farfurie, pentru că altceva n-ai să găsești de mâncare în oraș, i-am pus mult usturoi și e bună...

– Nu, mulțumesc, îl întrerupse Victoria, reproșându-și că nu l-a întrerupt mai dinainte. Acum simțeam o greață de mai să verse, probabil de la usturoi era mirosul acela de stărv. Nu mi-e foame.

– Dacă s-a da baba jos din căruță, abia i-a fi mai ușor iepei, spuse Radu, care-l citise pe Creangă.

– Unde stai, întrebă Radu?

– La hotel, spuse ea.

– Atunci hai să-ți iei un apartament, o îndemnă el, pentru că aici apartamentele se iau mai ușor decât camerele de hotel, iar eu îi cunosc deja pe oamenii de-aici și mai respectați decât mine, șeful CTRMR, sunt doar primarul, șeful de post, ceilalți milițieni și directorul uzinei, așa că totul o să meargă strună. Orașele mici repetă în mic ierarhia din marile orașe, doar că aici totul e mult mai clar, deoarece nu există atâtia interpuși. Și pentru că ierarhia superioară e puțină, un inginer ca mine e fruntaș... i-a explicat Radu Victoriei, pe drum, ca să știe și ea cu cine are de-a face.

A trecut un an de atunci și acum Victoria stă într-un apartament, ce e drept sumar mobilat, dar bine aerisit și curățel de să-ți faci mustața-n clanțe. În dormitorul ei miroase a zambile, iar în sufragerie a parfum *Paradise*, a cremă de față cu lăptișor de matcă, a pudră aromatizată și ruj și numai în camera de primire, un dormitor transformat anume pentru musafiri, ca să nu dărăcească, tălpile lor neșterse, covorul din sufragerie, miroase a burlaci, a scrum și chiștoace, ce e drept dificil detectate de-un nas fin sub mirosul de păduri de conifere. Dar ea le simțea: scrum de țigări Rekord și vapori de coniac Triumph, singurele produse ce sunt încă de găsit în comerțul de stat, ce consumă viciele prietenilor ei însingurați în orașelul J. S-a împrietenit repede cu Eugen și soția lui Carmencita, chiar dacă nu îi suferă, îi scrie scrisori lungi Andreei, soția lui Radu, pentru a-i povesti ce face Radu, dar și dramele ei sentimentale cu Cezar și noul ei prieten Bogdan. Nu are mai nimic de făcut la serviciu, deoarece nu există laborator de chimie, însă apreciază din ochi calitatea și proprietățile materialelor refolosibile. Salariul merge și așa, iar ea are timp de citit și mai ales de gândit la situația în care se află. Cezar o vizitează des, el fiind șeful Comisiei de control al zonelor de depozitare a materialelor refolosibile. Orașelul J a devenit, odată cu sosirea Victoriei aici, unul dintre cele mai băgate în seamă. Dar existența ei sentimentală s-a complicat de când a părut băiatul acesta, Bogdan, care vrea să plece în America și s-o ia acolo cu el, „însă despre ale cărui intenții nu știu altceva, dragă Andreea”.

De fapt, îmi spune autorul, lucrurile sunt ceva mai complicate în ce o privește pe Victoria...

– Tot mai scrii scenariu, l-a întrebat Victoria pe Radu acum un an, când a ajuns în orașelul J.

– Da, a răspuns Radu.

– Și ce scrii în scenariile astea ale tale.

– Mulți ar vrea să știe, glumi Radu!... Scriu despre oamenii cunoscuți de mine. Scriu ce simt și gândesc ei.

– Fidel-fidel?!, vru să știe Victoria. Sper să nu mă bagi și pe mine în unul dintre ele, spuse ea și își dădu ochii peste cap, clipind des.

– Nu se știe niciodată. Depinde de temă și dacă tu te potrivești ei.

– Nu, să nu te prind, spuse Victoria.

– M-am ferit să spun: dacă viața ta se potrivește ei, dar nici așa văd, cum e bine, glumi iar Radu.

Uneori Victoria vorbea cu Andreea la telefon și asta îl enerva pe Radu. Sau îi scria lungi scrisori. Cine știe ce-i spunea!

– Apoi mai scriu despre lumea în care trăim, adică despre ceea ce cred eu că e realitatea. Știi cum o simt acum, cu un an înainte să intrăm în ultimul

deceniu al celui de-al doilea mileniu de după Christos? România îmi pare un lagăr al materialelor și oamenilor re folosibili. Tot ce există e topit pentru a face alte materiale și alți oameni, însă niciodată procesul acesta nu are sfârșit și cei abia ieșiți din cuptoare, străbat un drum pentru a ajunge iar în cuptor, fără a-și fi satisfăcut menirea ce le era destinată. Așa că menirea lor, putem înțelege asta, e să fie mereu retopiți, adică scopul lor nu este de a deveni ceva, ci de a parcurge la nesfârșit acest ciclu. Suntem, fără odihnă, re folositi și scopul existenței noastre este să fim re folositi, destinul nostru e să fim perpetuu reciclați. Tu cum vezi lucrurile, o întrebă el.

– Eu!?, răspuse surprinsă Victoria. Eu nu mă gândesc decât la viața mea... adică la mine și la prietenii mei... nu știu... nu mi-am pus întrebarea asta.

– Dar ce îți dorești, ce ar trebui să ți se întâmple ca să te simți împlinită?

– Aaa... aș vrea să am o familie a mea și să am copii. Dar tu?, întrebă Victoria.

– Eu? Aș vrea ca oamenii să aibă nevoie de mine, să fiu un fel de mântuitor ce le dă binecuvântarea și astfel îi vindecă de fantezmele răului proiectat pe cer din mințile noastre și îi mângâie astfel și îi preafericește. Însă știu că nimeni nu va avea vreodată nevoie de mine.

– De ce crezi așa?, întrebă Victoria. Poate cineva are chiar acum nevoie de tine și tu nu știi.

– Cum să nu știu?

– Dar tu de ce te gândești la toți oamenii și nu te gândești la un om anume, special pentru tine?, întrebă Victoria.

Înțelegea el unde bate! Îi sugera că ar trebui să se gândească la Andreea!

– Când scriu scenariul, unii dintre oamenii pe care i-am cunoscut buni, devin răi, iar alții unii răi devin buni. Asta pentru că ei trebuie să suporte structura scenariului meu, care-i folosește pentru a se împlini. Poate că exact la fel se întâmplă și în realitate: noi trăim în lume și pentru că numai împlinirea ei a fost făcută să conteze, pe cei răi îi poate face să pară buni, iar pe cei buni să pară răi. Doar că în realitate cei ce par răi sunt condamnați, iar suferința lor e reală.

Tu ce crezi despre Radu, dragă Andreea?

Tălmăci al existenței, asta sunt. Despici destine și Destin înseamnă disperare. Străbaterea unui drum printre corzi nemiloase ce ne izbesc fără știință. Fără un loc anume din care-și prăvălesc loviturile peste noi... Oare o să ne primească Dumnezeu la El numai pentru că am suferit și, asemenea Lui, n-am crezut în oameni decât la început? Și îmi spun că lumea trebuie să izbândească într-un fel, altfel nu are rost, iar viața noastră e doar irosire... Când am intrat în Catedrală, m-a îmbătat imensitatea spațiului ei, dar eu am știut chiar în aceeași clipă că n-o să-i mai aud clopotele niciodată, pentru că ea face parte dintr-o altă lume, ce-a devenit inaccesibilă nouă. Dar uneori danggg-ul clopotului îmi răsună cu enormă putere în minte și sunetul ia forma catedralei și atunci îmi strâng capul între palme, ca să nu-mi pleznească. Iar după ce urmăresc Catedrala urcând încet spre Cer, rămâne în locul ei un gol mai transparent și luminos ca restul spațiului. Iar morții urcă în el, senini și clari. Morții nu își pierd niciodată identitatea... Tu ce crezi despre ce spune Radu, dragă Andreea?...

La pescuit

Vizante căzuse la pat. Nu-și rupsese nici o mână, nici un picior, nu-l betegise gerul iernii și nici căldura asta de-acum nu-l moleșise într-atât încât să nu mai poată umbla. Când Vastița, nevastă-sa, își proptea în el ochii aceia mari, cu pleoapele umflate, între care părea să tremure lacrima și îl întreba cu un glas parcă de pe altă lume ce ai? ce te doare? nu știa ce să răspundă. Nu putea să întindă mâna și să arate un locșor măcar, care s-ar fi învinețit ori în care i-ar fi apărut ceva, vreo gălmă, un cucui ori, învelit în pielea galbenă, stafidită, capătul vreunui os rupt, să-și plimbe degetele pe deasupra și să geamă încet, strângând din dinți. Nu putea nici să spună că n-are nimic, că așa i-a venit lui, să se lungească acolo și să se odihnească, fiindcă muncise destul. Nu putea, pentru că simțea totuși că inima – ce ciudățenie! – parcă îi devenise dintr-odată gânditoare și bătea mai rar, dându-i o curioasă senzație de sfârșeală. Nu înțelegea ce se întâmplă înăuntrul lui – parcă se boltea ceva acolo, se făcuse așa ca un cer de un albastru intens în adâncul căruia stăruia o lumină blândă – și nu credea că asta s-ar putea datora unei vedenii. Fiindcă poate doar i se păruse în după-amiaza aceea caldă, când aerul juca peste câmpuri ca o imensă plasă de argint și când el moțăia între trestii, cu ochii la undiță. Gândurile, care până atunci zumzăiseră vioaie, se toropiseră, poate ațipise sau dădea să ațipească și în clipa aceea suspendată între somn și trezie auzise un zgomot de parcă explodase ceva sub apă și văzuse țâșnind închipuirea aceea înfășurată în horbota stropilor ca într-un curcubeu, care se prăbușise, parcă în ea însăși în aceeași fracțiune de secundă. Ochii i se zbatuseră ca niște fluturi speriați și ar fi putut jura că n-a fost nimic, că adormise și se trezise visând, că arătarea aceea fulgerase doar în mintea lui, care colindase prin alte lumi, dacă n-ar fi văzut cercurile de apă încrețind tăcut fața bălții. Îi venise să strige, de parcă avea nevoie de martori, dar nu mai era nimeni, ceilalți – doi-trei cu care venise, plecaseră bombănind dezamăgiți, rămăsese numai el cuibărit în locul lui obișnuit dintre trestii, el și balta mare și rotundă, înconjurată de stufăriș și de pădurea de pe malul celălalt, care acoperea zarea. Mai bine de un sfert de oră, sau poate mai mult, nu mai știa, nu fusese în stare nici să se miște, nici să scoată vreun sunet, își pironise ochii în locul din care izbucnise dihania aceea parcă învelită în oglinzi în care se răsfrângeau nu trestii, nu împrejurimile, ci imaginile palid-colorate dintr-o altă lume. Așteptase fascinat

o nouă zvâcnire, dar nu se mai întâmplase nimic, numai umbra pădurii se clătina ușor pe apă, poate vietatea aceea sau ce naiba fusese nu țâșnise din apă, ci venise din pădure și se aruncase, era posibil, n-ar fi trebuit tocmai atunci să ațipească, și se miră că, impregnat pesemne pe retină, se repeta spectacolul acela – triumful înălțării și grandoarea prăbușirii. Clipise, undița se mișcase, o ridicase precaut, în cârlig se zvârcolea un pește cât degetul, era mic și lacom, îl desfăcuse încet, cu o ciudă tandră și îi dăduse drumul. Peștele pliciuise și dispăruse rapid în apă. Mai scrutase o vreme umbra verde a pădurii, cercetase neliniștit fața apei, nici o încrețitură, nici o bulboană, își dezmoțise picioarele și, cu rucsacul în spate, urcase malul bălții. Drumul sinuos tăia se ca un râu, umerii de pământ, care în niște vremuri de început se visaseră, poate, niște dealuri, dar se opriseră din sforțare și încremeniseră ca o îngrămădire de spinări cotropite de troscot și de rochița rândunicii. Mersese ca un somnambul, cu privirile umblând neliniștite pe coama pădurii, care mărginea o parte din sat, și în care, în alte timpuri, urletul haitelor de lupi spulbera zăpada de pe crengi. Acasă, fumase o țigară pe terasă, umbra subțire a leandrului înflorit într-un vas mare, maroniu, îi cresta fața nemișcată, apoi oftase adânc, se duse în cameră și se întinse în pat.

Vastița nu știa ce să facă. Noaptea, dormea liniștit o vreme și deodată începea să se miște, să bolborosească și să dea din mâini, ca și cum se străduia să explice ceva cuiva, care ori înțelegea greu, ori nu era de acord cu el și bolboroseala aceea se domolea și se desfăcea în cuvinte, erau niște vorbe clare, dar rostite într-o limbă pe care ea nu o mai auzise niciodată, și-atunci îl zgâlțâia înfricoșată, spre a-l întoarce de pe târâmurile acelea, care păreau să-l tulbure atât de mult și, cine știe, să-l smintească în cele din urmă. Vizante tresărea, nici măcar n-o întreba de ce-l trezise și rămânea nemișcat, pierdut probabil în lumea aceea în care vorbea o altă limbă. Ziua se ridica, totuși, și umbla prin curte, se uita la pomi de parcă ar fi vrut să-i măsoare, rămânea minute întregi aplecat la câte-o floare, la câte-un smoc de iarbă, dar părea să nu-l mai intereseze nimic altceva, că nu-i mai păsa, ca altădată, că toate în jur îmbătrâneau și aveau nevoie de o mână pricepută – mâna lui – ca să dea impresia că, de fapt, nu se întâmplă nimic și că fiecare lucru de-acolo nu era atins de trecerea timpului. El întreținea, de fapt, iluzia asta, dar nu mai era micul Dumnezeu, care ținea în bună rânduială universul acela îngust, făcut dintr-o sumedenie de nimicuri, care își pierduseră dintr-odată și înțelesul și importanța. Până acum câteva zile, după ce isprăvea treburile își lua o carte și citea la masa de sub umbra cireșului, cu o ceașcă de cafea alături. Vreme de un ceas-două colinda astfel prin alte timpuri și alte lumi și, tânjirile nelimpezi continuau să pâlpâie în el și după ce glasul Vastiței îl aduna de pe cărările acelea îndepărtate. Acum nici asta nu mai făcea. Umbla prin curte de parcă atunci o vedea pentru prima dată și voia să ia aminte la tot ce e acolo, apoi intra și se întindea în pat.

Vastița recursese la toate stratagemile pe care le cunoștea ea, îl ironizase, plânsese, îl implorase, țipase – spune măcar că te-ai săturat de viață, că nu mai aștepți nimic de la ea, că vrei să mori așa ca un prost, dar nu izbutise nici să-l înduioșeze, nici să-l enerveze, spune dracului ce ți s-a întâmplat, că e mai ușor dacă spui, ai aflat ceva cumplit, te-a cotonogit cineva, ai văzut vreun înviat din morți, ți-a făcut cineva farmece, nu ți-a mai rămas nici o corabie din câte ai avut, dar el nu zicea nimic, nici măcar nu se uita la ea, stătea așa ca o moluscă, o bâzdăganie mare, cu ochii bulbucați înfipti în tavan. Într-o zi i-a adus un doctor, un bătrânel cu bărbuță roșcată, cu niște mâini păroase

și subțiri, care vorbea cu pauze mari, parcă încântat de cuvintele pe care le rostea, dar care, ca și Vastița, n-a scos de la el decât niște sunete la răstimpuri, care puteau însemna orice. L-a pus să își scoată cămașa, l-a întors când pe-o parte, când pe alta, a umblat pe el și cu stetoscopul și cu palmele, l-a înțepat cu un ac în talpă și Vizante și-a tras repede piciorul, a ridicat din umeri, n-are nimic, doamnă, și a plecat. Pentru că ditamai bărbatul continua să bolânzească și pentru că i se păruse și că a început să slăbească și să se afunde de tot în muțenie, Vastița a chemat preotul. Pusese la îndemână, fără să o vadă el, un chibrit și o lumânare, noaptea se trezea și se încorda să-i audă respirația, întunericul îi înnegrea și mai mult gândurile, Doamne, ce bărbat fusese, și așa, dintr-odată, fără motiv, să ajungă o umbră, se întorcea, își infunda obrazul în pernă și plângea înăbușit. Preotul a intrat și Vizante l-a privit surprins, dar nu atât pentru că nu înțelegea rostul venirii lui, ci pentru că avea aceeași bărbuță roșcată, aceiași ochi vioi și aceeași vârstă, încât i s-a părut ciudat că doctorul se întorsese deghizat în veșmintele acelea bisericesti. Preotul l-a cercetat atent, când și când scotea un sunet ciudat, pesemne că așa se mira el, pocnind cu limba în cerul gurii, nu l-a întrebat nimic, doar a clătinat din cap, și-a făcut repede semnul crucii și a ieșit.

– Ei, părinte, ce spui?

– Nu știu ce să zic, Vastișo, sunt om bătrân, dar așa ceva n-am văzut. Pe dinafară pare perfect sănătos, n-are nimic scrântit, betegit, umflat, tumefiat, dar pe dinăuntru cred că i s-a întâmplat ceva.

– Și să n-aibă leac, părinte?

– Păi, dacă zici că nici doctorul... De când e așa?

– Păi e de ceva vreme.

– Mai îți minte în ce zi?

– Cred că era vineri sau sâmbătă, nu mai știu exact. Poate să fi fost chiar duminică.

– Dar știi ce a făcut în ziua aia?

– A, asta da, sigur. A fost la pescuit. Și când s-a întors, s-a întors așa cum îl vezi.

Popa tăcu un timp, cu ochii înălțați spre cer, de parcă ar fi așteptat de-acolo o lămurire.

– Înseamnă, zise încet, pe gânduri, că acolo s-a întâmplat ceva. La baltă.

– Da, părinte, da parcă numai el se duce la baltă? Se duce tot satul. Ar însemna ca toți să zacă acum în pat, cu ochii pe pereți, ca Vizante al meu, și să nu mai știe pe ce lume sunt.

– Nu, nu, acolo trebuie să fie ceva. Un microb, un virus... N-ai auzit câte nenorociri se întâmplă pe ici, colo? Ești om sănătos și dintr-odată tabără pe tine o zgaibă d-asta nevăzută și te face din om neom.

– Da, părinte, dar de ce Vizante?

– Eu știu? O fi el mai sensibil ca alții, o fi având niște predispoziții. Ori, mai zise popa și ochii îi fugiră din nou spre cer, dacă, Doamne ferește, n-o fi ceva necurat pe-acolo.

Și preotul se închină iar, mai temeinic de data asta. În timp ce se acoperea și ea de câteva cruci mari, Vastița întrebă:

– Ce să fie, părinte?

– Greu de spus, Vastișo. Adevărul e că noi nu știm nimic despre balta asta, decât că există acolo de când lumea. Ca și pădurea. Dar, poate că în niște

vremuri se vor fi petrecut niște grozăvii pe malul ei, prin stufărișul acela sau poate chiar s-o fi înecat vreo mireasă...

– Și ce legătură să aibă astea cu Vizante, părinte?

– De, Vastițo. Nici despre sufletul lui Vizante nu știm nimic, despre ce s-o fi cuibărit în mintea lui. Se spune despre cei care au dispărut așa, năprasnic, înainte de a se împlini, că s-ar întoarce când și când în locurile în care li s-a întâmplat nenorocirea.

– Mă sperii, părinte.

– Zic și eu, nu trebuie să fie neapărat așa.

– Și eu ce-ar trebui să fac?

– Poate n-ar fi rău, zise preotul fără să o privească, să te duci la pescuit.

– Cuum?

– Da, să-ți iei bărbatul și să te duci cu el la pescuit. Să stați câteva ceasuri pe malul bălții. Poate afli ce s-a întâmplat.

A doua zi, când nici nu se luminase bine de ziuă, două umbre se foiau deja în preajma trestiiilor. Așa cugetase Vastița că se cuvine, să-i prindă răsăritul pe baltă. Nu știa de ce, dar presupunea ea că s-ar putea întâmpla ceva exact în momentele acelea când întunericul se lasă biruit de lumină. Vizante se duse la locul lui obișnuit și Vastița îi urmări curioasă mișcările: părea că numai asta făcuse toată viața, fiindcă mâinile îi mergeau cu precizia și siguranța unui robot. S-a așezat lângă el, trestiiile foșneau încet, ca venind din depărtări un zvon de scuturi și, Doamne, ce minune era! Toată balta se acoperise de aburi, care dansau maiestuos în ritmul unei muzici izvorând din adâncuri, apoi ceața aceea ușoară ca un voal de mireasă a început să se destrame, soarele se juca pe fața apei, spărgând-o într-o infinitate de oglinzi când de purpură, când de argint, apoi totul a devenit nemișcat și limpede, cerul de deasupra se răsfrângea aidoma în apă, și Vastița se pomeni între două ceruri, între două lumi prin care umbla același Dumnezeu, și i se păru că timpul nu doar s-a oprit, ci s-a îndepărtat pur și simplu, lăsând locul acela unei veșnicii de nimic măsurată, de nimic întinată. Se uită la Vizante, care încremenise pe scaunelul lui, dădu să-i spună ceva, dar se opri, fiindcă avea senzația că glasul ei ar fi risipit minunea.

Așa trecură câteva ceasuri bune, soarele, de-acolo de sus, parcă o alese anume pe ea, pentru că o învăluia cu atâta căldură, încât simți nevoia să-și lepede mantoul, care o apărase de răcoarea dimineții și își descheie câțiva nasturi de la bluză. Vizante o văzu și surâse, te pomenești că are de gând să se despoaie și să țâșnească dintre trestii ca o știmă a apelor, ca o sirenă ademenitoare și i se păru că dinspre pădure se înalță un cântec ușor ca un clopoțel de argint, dar nu era nimic, decât un pește zvâcni și străluci câteva clipe în soare. Transpira, avea palmele umede, paradisul de-acum câteva ore se pleoștise, se făcuse nevăzut, în locul lui rămăsese o baltă cu miros de buruieni putrede și de pește asfixiat prin stufăriș, cu o apă pe care nu o puteai privi din cauza soarelui, încremenit în înalțuri ca o tipsie de foc, care se străduia să pârljească totul, și cu Vizante, care rămăsese cu ochii pironiți nu se știe unde, și care uitase pesemne de undița din fața lui. Nu se auzea suspinul vreunei mirese de demult înecate, nu se vedea umbra alburie a vreunui întors din moarte și nici dinspre pădure nu răzbătea vreun foșnet. Nu era decât banala încremenire a unei zile de vară. Lumea își vede de treburile ei, se gândi Vastița, și noi stăm aici ca două momâi. Dar, cine știe, poate tocmai din nemișcarea asta o să se iște ceva, clipi des să alunge toropeala,

i se păru că în umbra subțire a pădurii s-ar încropi ceva, o arătare falfăindă cu contururi vagi, zdrențuite, care plutea deasupra apei, dar poate că nu era nimic, că nu fusese decât o pasăre al cărei zbor se tipărise în aerul, care își revenea încet din tulburare. Sau poate era altceva, vreo răsfrângere inversă a unui pește uriaș ai cărui solzi părelnici se destrămaseră rapid în oglinda apei. Doamne, își zise cu neliniștită mirare, căldura asta te zăpăcește de tot și cerul ăsta imens sprijinit pe coama pădurii te ispitește cu fantasma unei lumi pe care nici măcar nu ți-o poți închipui. Asta va fi fiind, își zise, când stai aici și amortești printre trestii de parcă prinzi rădăcini în mâlul ăsta sulfuros și cu ochii pierduți pe întinderea asta nesigură, care dă să își înalțe spre cer malul celălalt, cu pădure cu tot, sigur că mintea ți-o ia razna și dă la o parte perdeaua de pe lucruri, care altfel nu se văd și care poate nici nu există. Asta n-a știut să-mi spună mie popa, mai bodogăni un gând și, învinse, pleoapele i se închiseră, dar pe dinăuntru, pe arcuirea lor roșie, ca într-un joc de desene animate apăru Vizante, o siluetă întunecată crescând și descrescând în valurile de nisip ale unui pustiu ruginit, se ducea departe spre ceva ce nu se lăsa deslușit, și ei i se făcu frig și frică, își făcu palmele pâlnie și începu să-l strige Vizanteee, dar el părea să n-o audă și continua să scadă pe spinarea roșcată a nisipurilor, deschise ochii, hohotul ei încrețea fața apei și clătina umbra verde a pădurii, și Vizante nu era nicăieri. Dumnezeule! scrâșni, sări în picioare, își roti capul în toate părțile, de undeva un suspin înăbușit bulbucă apa, o pasăre izbucni din stufăriș lăsând în urma ei conturul alburii al aripilor largi, o înșiruire părelnică de solzii argintii se înalță până dincolo de coama pădurii, ca o clădăraie de minuscule oglinzi argintii, și Vastița clipi: pe scăunelul lui, Vizante scotea din cărligul undiței un peștișor cât un deget și îl arunca în apă.

– Bărbate, ce căutăm noi aici?

Vizante tresări ca și cum l-ar fi trezit din vis și zâmbi:

– Nimic. Dar trebuie să recunoști că e frumos.

– E frumos, dar eu vreau să mergem acasă.

DUMITRU MUREȘAN

Triunghi

Triunghi înalt de vară –
Arcturus... Vega... Altair...
În rest, sincronizarea greierilor
în cele patru puncte cardinale

Altair, Vega și Deneb –
triunghi aproape isoscel
Sunt transformări geometrice în cer
și însăși Galaxia se rotește...

Acum, se află la zenit
Vega, Deneb și Altair
Iar printre ele curge Galaxia...

PAUL SÂRBU

Luna captivă

Ca timpul să stea pe loc
în noaptea asta de-ntâlnire
am întins între crengile salcâmului
o capcană cu zimți și arc de oțel,
să captureze luna,
s-o țintuiască pe cer!...

Dar, se pare că luna,
asemenea unei vulpi
și-a ros cu disperare piciorul, să scape,
și-a coborât, șchiopând,
lăsând pete de sânge pe cer, până în zori,
când ai plecat!...

Totuși, luna din noaptea aceea
a rămas zăvorâtă-n inima mea
ca într-un sanctuar păgân –
și, acolo o mai privesc strălucind,
din când în când,
printre gratiile amintirilor...

Unicul dar

Și inima
la masa de scris
începe să fumege
mistuită de versuri
până la infarct,
până la carbonizare,
și, ca după o incinerare,
cenușa îi e risipită în vânt
peste apele Deltei.
Poate doar câteva poeme
aprinse din lumina ochilor tăi
vor urca peste mlaștinile cu stufărișuri și papură

și vor forma o constelație
asemănătoare unui nufăr –
singurul dar
pe care ți-l voi face vreodată...

Flori de salcâm

*Se dedică maestrului Vasile Andru,
un iubitor al mierii de salcâm și al mierii cerești*

Eu umblu ca un nenăscut,
mai tot timpul anului...
Eu nu port inima în piept:
inima mea e răspândită
în florile de salcâm!
Mă nasc și mor,
odată cu ele:
atâta durează
viața mea
într-un an!...
Fac ritualuri să grăbesc înflorirea salcânilor
ca niște galaxii crescute din pământ
la mine, în fundul grădinii, noaptea,
și ritualuri să încetinească trecerea timpului
când sunt în floare!...
Preotul satului oficiază ceremonii –
mă recăsătoresc cu florile de salcâm
în fiecare an:
amintirile
îmbracă din nou, sub lună,
rochia de mireasă
brodată cu flori de salcâmi!
...care apoi se scutură
formând din nou
un giulgiu alb
pe pământ!...

Dar cine crucifică,
florile de salcâmi
în fiecare an,
cine bate în cuie
florile de salcâmi
în care e răspândit sufletul meu?...

Și totuși, ele înviază în primăvara următoare, după scripturi!...

Profeție

Atunci când vremurile sunt nemiloase,
omenirea
își sacrifică
mai întâi
poezii...
Jertfele se aduc
noaptea
la lumina
Luceafărului!...
Tigvele le sunt despicate
și atârinate de boltă
mărind numărul stelelor!...
În sângele adunat
din inima poetului
sunt spălate semințele
ca viitoarea recoltă de cereale
să fie bogată.

Poezia moare
pe zi ce trece
sufocată de economia de piață,
de furtuna de gunoaie electronice, violente,
de manele, de emisiunile TV vulgare și agramate,
de știrile senzaționaliste care atrag abonații!...

Veți măcina
între două pietre de moară:
stelele
ca pe niște boabe de grâu dintr-un lan al nopții
treierat de combina lunii:
(căci așa ajung aceste astre
atunci când piere poezia –
făină pentru stomac!)

Iar eu vă fac această profeție:
în curând veți fi bântuiți
de o mare foamete
ce vă va decima pe capete:
veți ajunge niște stomacuri umblătoare:
căci foamea de poezie
ucide mai mult decât ciurma,
decât seceta,
și mai mult decât toate cutremurele la un loc!...

Iar atunci
va trebui să înălțați rugăciuni
ca spiritul poeziei

să se întoarcă,
să nu piară
poporul
de lipsa poeziei
mai rău
ca de lipsa grâului
și a porumbului
și a soarelui!...

Și va trebui să înălțați temple și ruguri aprinse
și va trebui să aduceți ofrande
mistuite
la foc viu
ca fumul de jertfă
să se înalțe în noapte
până la Luceafăr –
căci numai astfel
recolta
de versuri
va fi bogată
și poporul
nu va pieri de lipsa poeziei
mai mult decât de lipsa grâului și a porumbului,
mai mult decât de lipsa soarelui de pe cer!...

ADRIAN BUȘILĂ

Biciclistul

– fragment de roman –

BICICLISTUL sunt eu... o creatură insignifiantă, burdușită de orgoliul de a deveni cineva... În ce domeniu? Habar n-am... Nu m-am hotărât încă... De aceea mă apuc de fel de fel de îndeletniciri... Fără nicio legătură cu meseria mea, medicina... care, trebuie să recunosc, nu mi-a prea priit la stomac... de la început... Mai ales că mama, observând entuziasmul cu care băteam mingea pe toloaca din fața casei, în detrimentul râvnei de a toci pentru restanțe, și-a dat seama că nu eram făcut din același aluat cu doctorul Capotă, nașul meu de botez, cel care vindeca numai cu o vorbă... Așa că mi-a propus în repetate rânduri să fac arhitectura... din cauza convingerii (românii au mania asta) că cea mai ușoară și profitabilă îndeletnicire este aceea despre care nu știi nimic...

N-a fost să fie... Am ajuns doctor... În ciuda tuturor semnelor de rău augur ce mi se arătau...

După terminarea stagiului de trei ani la un dispensar din baltă, pe brațul Sulina, am stat un timp în cumpănă... Mă tenta să aleg ca specialitate psihiatria... De ce psihiatria? Datorită ideei că într-o bună zi cei de la putere vor fi obligați să-și facă fișa medicală, deci și examenul psihiatric... că voi putea, printr-un „da” sau „nu”, să hotărâsc soarta acestei țări condusă de maniaci, paranoici, schizofrenici, demenți, sadici etc... Și hoți, era să uit...

Am fost luat în răs... Crezi că Marea Adunare Națională (așa era pe vremea aceea), sau Parlamentul, locul unde se adună cei care ar trebui să stea la balamuc și la pârnaie, o să voteze o astfel de lege? Să-și dea, adică, cu tesla-n... ouă?

Într-o seară, am venit beat la dispensar... De la o vânătoare de mistreți, via Mateica...

Mateica era cârciumarul satului... zis *nucontează*, o expresie nelipsită din gura lui. Se îmbăta și el... ca moștră... că nu ne vinde apă chioară... Când devenea de neutilizat, îi ținea locul nevasta, Ana, o femeie până-n treizeci de ani, durdulie, nurlie, cu ochi fugitivi, semn pentru Sava, tehnicianul veterinar, zis *moș cordaci*, al femeilor neglijate.

Am aflat a doua zi, când, deși mahmur, puteam pricepe noțiuni uzuale, că am violat tot ce mișca în dispensar... Asta includea femeia de serviciu, bolnavele internate în staționar și o lehză din casa de nașteri. M-am mirat...

Nu mă știam așa potent... Sau era contribuția secăricii băute seara și nurilor Anei, loctiitoarea, în cazuri de urgență, a lui Mateica...

Așa s-a dus vestea că mi-aș fi transmis materialul genetic unor plozi, botezați, în derâdere, de sat, cu numele meu.

Dacă era o câtime, măcar, de adevăr în clevetirile ăstea, aș fi fost tras la răspundere și însurat prompt... Partidul combătea drastic asemenea comportament... reminiscență burghezo-moșierească... Asta în cazul unei singure călcături strâmbe, dar, cum erau implicate mai multe victime, care din ele obțineau *trofeul*?... Și cum? Prin tragere la sorți?... Scandalul ar fi luat proporții, așa că partidul a pus batista pe țambal... am rămas burlac... Temporar...

Deși n-am crezut o iotă din zvonul ăsta tendențios și răuvoitor, a trebuit să mă cărăbănesc din sat, cu ajutorul unei doamne din minister, care mă ținea de băiat bun. Deși mă dădusem și la ea... Sau tocmai de aceea. M-a înscris la un curs la „Institutul Cantacuzino”. Să mi se piardă urma... Mă ținea la curent cu evenimentele din sat Petrelu, bărbatul Mariei, sora de la dispensar, tovarășul meu de colindat bălțile după vânat... implicat, la rândul lui, în tot felul de legături amoroase ilicite...

La cursul de la institutul de microbiologie participau o droaie de muieruști, care de care mai dornică să-mi testeze potența... fiind singurul mascul demn de acest nume. Cum apăream în amfiteatru, deveneam, în ochii lor, un fel de marfă de sezon bună de supus unei ambuscade și pus la probe... Așa mi-a încolțit bănuiala că și la dispensarul din fundul de lume de unde evadasem, am fost victima unei ambuscade...

Așa că m-am ferit ca de foc să mă las dus de lesă în patul vreunei colege... deși unele ar fi meritat... sau, cu atât mai mult, să o fac din proprie inițiativă...

ERNESTO MIHĂILESCU

Caii lui Anghel

(fragment)

- **E**u am visat azi-noapte caii... Și pe Anghel... Cobora pe ulița lui Corcodel, ai fi zis că vine de la turcoalice... Cunoașteți că el rar umbla cu un singur cal. Azi-noapte era cu patru, doi armăsarii, un cal și o iapă. Armăsarii, mi-au apărut în clar, unul roib, altul murg, murg țintat... Calul... hăm, să nu greșesc!... negru, unul din caii lui de povară, cel ce scotea singur din pădure o căruță cu lemn de stejar... Iapa era aia albă. Voi, Gheorghe și Gavrilă, ați întâlnit-o cândva, ca și mine... Focoasă ca o cățea în călduri, îi plăcea să se joace cu el în buestru, să-l simtă cum o stăpânește... Anghel călărea și în visul meu iapa... Era Hulia, era Aișe?!... Cine a mai înțeles care a fost adevăratul nume al iepii aceleia! Că Aișe era sora Huliei, turcoalica pe care a iubit-o Anghel ca pe lumina ochilor, ca pe soarele de pe cer, dar în inima sa, în fierbințeala simțurilor și a sângelui, nici Hulia nu purta un singur nume, o mai striga Aysun, Dolunay, Damla, și Yeşim, Leyla, ba și Kelebek, Yasemin ori Cansu... S-a întâmplat și să mi se destăinuiească numind-o Havva, nu Hulia...

– Eu m-am trezit dimineață în zori cu caii lui Anghel, afirmă răspicat Martin Stângaciu. Se îngâna ziua cu noaptea, eram pe prispă, ei departe, la răspântia ulițelor. La ora aia, în depărtare, vedeai ca prin ceață, caii păreau alții decât cei despre care ai pomenit, dar cine ar uita că nea Anghel a avut boala cailor și că la viața lui i-au trecut prin mână măcar o sută... Era frumoși bre, ca de pe alt tărâm, turnați din aburi, puțin lunecoși, ca norii când curg... așa, stafii pe cer... La răscrucea ulițelor stăteau și ai fi spus că nu erau hotărâți încotro s-o apuce... spre casă, la Anghel, spre lumea lor...

I-a tăiat firul poveștii Pătru Pațachină. Îi ardea pipota după turcoaică, o babă acum, dacă o mai trăi... Nu l-a lăsat pe Stângaciu să o ducă până la capăt! Tam-nisam, i s-a adresat lui David:

– Ce-o fi însemnând, bre nea Davide, în turceasca lor, numele pe care le-ai rostit?! Înlanțuite așa, aduc a cântec! Și să strigi în atâtea feluri o muiere! Îl știu pe nea Anghel om cu socoteală...

– Nimic pentru noi. Orice ar însemna cuvintele, Pătrule, înțelesul lor adevărat nu l-au cunoscut decât ei doi... Anghel, înger creștin, și Hulia, vis păgân, Eva osmanlăilor... După ce dorul lor de dragoste s-a destrămat, nu fiindcă ei au dorit asta, ci pentru că i-au silit părinții și comuniștii, după ce Hulia a ajuns în Marea Adunare Națională, l-au pârât unii pe Anghel la partid că are o iapă care poartă numele tovarășei deputate, și că-i dă să mănânce pătrățele de

zahăr, ceea ce ar pofti și copiii țăranilor, dar n-au de unde cumpăra și nici cu ce, și că îi mângâie și-i pupă coama cum ar mângâia și pupa părul unei femei, și o călărește ca pe-o iapă ce este: Hai Hulia! Hai fetițo, hai iubito! Așa, Hulia, așa!... L-au chemat la partid: Banditul, știi de unde ai venit!... Trecuse și el pe la canal, ca atâția alții, că în vremurile acelea nu deveneai om adevărat fără școala pușcării... Cum s-o călărești pe tovarășa Hulia?! că-i deputat, nu iapă! Și strici și zahărul pe cai, când copiii țării îi duc dorul! O dată dacă mai auzim cuvântul Hulia pe buzele tale, gata, te legăm burduf și te trimitem la ocnă, unde putrezesc dușmanii poporului! De atunci, Anghel o striga pe iapă Aișe, după numele surorii iubitei, dar de ochii lumii, și tot față de lume, o mai striga Havva, cum îi mai spunea adesea în jocurile lor... Aștia-s tolomaci, Davide, mi-a mărturisit la un moment dat Anghel, ei cred că tot ceea ce gândește omul iese pe buze, ca flegma, nu înțeleg că miezul gândirii și simțirii rămâne înlăuntru, că uneori mai trece și printre dinți, dar nu ajunge pe buze, se oprește în fața lor ca în fața unui zid de cetate. Zidul cetății care sunt eu ei nu-l vor trece niciodată, de mă taie bucățele ori de mă spânzură! Că eu, în tot ce simt și în tot ce gândesc, îi spun iepii mele celei mai dragi tot Hulia, după numele femeii visurilor mele, Hulia, că legătura dintre iapa asta și femeia aceea nu este carnea și călăreala, ci ceva mai presus de tot ceea ce există pe lume și căruia nici nu prea se pricepe omul cum să-i zică. Limba omenească e neputincioasă, nu are cum rosti ceea ce se simte numai! Cine simte, că altminteri...

Oboșie David povestind și ceilalți fuseseră vrăjiți de miezul dulce-amar-omenesc al poveștii, care nu prea aducea cu istoriile altor iubiri din sat, fie vinovate, fie păcătoase, oricâte vor fi fost, oricum se vor fi petrecut și vor fi apus ele...

Se înfiorase carnea pe mine! Eu nu mă născusem, dar ani buni mi-au tănuit adevărul că tata a fost deținut la canal, și încă deodată cu bunicul, că aveau comuniștii sarcina să curețe satul de elemente dușmănoase, de uscături, lăsând impresia că satul era copac ori miriște și n-avea cine să le curețe. Sărmana bunica, ce-a mai pățimit! Și despre Hulia aflasem câte ceva, fără să-mi spună nimeni, nimic, prinsesem ici-acolo câte un crâmpei, din firimituri am vrut apoi să încropesc povestea lor, poveste care nu se lega, nu avea cap, nu avea coadă... Cert era doar faptul că iubirea tatei cu turcoaica se petrecuse pesemne într-o altă viață, pe vremea când mama, mai tânără ca el cu vreo nouă ani, făcea încă păpuși din resturi textile și fire de lână, nu visa măritiș, mai ales cu Anghel Anghel, căruia, un timp, satul, dintr-un amestec de ironie cu invidie, i-a spus Sultanul. Nici o noutate în fond, fiindcă în tinerețea aceea zbuciumată și toridă, unul dintre cail favorii ai tatei era armăsarul Sultan.

Oamenii s-au trezit din uluiala în care căzuseră când a trecut pe stradă Ioan Făr'de-Nume cu tractorul. Era unul dintre cele mai moderne tractoare achiziționate de fermierii satului, un *New Holland*, deși... Ilie Drug, model de fermier pentru întregul ținut, despre care unii spuneau că Dumnezeu însuși lucrează câteodată cot la cot cu el, nu avea asemenea tractor, dar susținea că ale lui sunt mai bune. Unde se oprea Ion, se aduna lumea ca la circ. Era un bărbat mândru, calcula de fiecare dată în așa fel încât, dacă era nevoit să treacă cu minunea lui de mașină prin centrul satului, să poarte negreșit cămașă albă și cravată albastră... Așa era îmbrăcat și acum. Și ședea în fotoliul tractorului ca într-un autoturism, lejer, degajat, privind pe deasupra oamenilor, el știe la ce...

– Uite bre herghelie de cai aici, nu mârțoagele cu care ne tot amețești dumneata! se strecură în liniște dintre ei Pătru.

– Du-te mă, nevolnicule, că iar ai călcat în străchini! l-a dezaprobat cu dispreț, Stânjanel. Una spun oamenii aștia, alta înțelegi tu! Vorbim acum despre

cai vii, nu despre fierătanii. Mă pricep și eu, mai dihai ca tine, la motoare, sunt mai bune tractoarele, firește. De altfel, omul gospodar ține la un tractor ca la un cal. Așa ține și Făr'de-Nume ăsta la tractorul cu care tocmai a trecut în fală pe lângă noi. Dar legătura dintre om și tractor nu va fi niciodată ca aceea dintre om și cal. Ca aceea dintre două suflete vreau să spun, ca să pricepi și tu! Fierul rămâne rece și nesimțitor la orice sentiment al omului, indiferent de sacrificiul pe care ar fi în stare să-l facă omul, la nevoie, pentru el...

Fierbea sângele în mine. Descoperisem, în sfârșit, detalii din istoria celor petrecute în trecutul acela. Concomitent, simțeam că încă nu am aflat totul și, în străfundul ființei mele, nutream speranța că oamenii aici de față, la banca lui nenea David, în după-amiaza asta de sâmbătă de mai, mă vor ajuta să înțeleg... Aș fi vrut să mă fac invizibil ori o găză insignifiantă, cum citisem prin basme, să nu mă descopere dânșii, să nu afle cine sunt, ori să nu mă redescopere ceilalți, cu care vorbisem deja eu, fiul lui Anghel, și mă uitaseră în acest colț de bancă, încât să deturneze discuția spre altceva.

– Mi s-a părut odată că Anghel... Da' ce să mai spun, o să ziceți că-s nebun, încearcă să dea înapoi Păduraru.

– Zi-i bre, ce ți s-a părut! i-a cerut imperativ o voce...

– Mi s-a părut că s-a dus Anghel le armăsar... Fulger era, îmi amintesc bine. Avea palmele căuș, pline de păpușoi... Mânca armăsarul de-ai fi zis că suge la sânul mă-sii. Eu, cum bătea soarele în boabele din căușul palmelor, am zis că are foc acolo, jar... Pofta cu care mânca Fulger, Doamne!... Da' nu, a fost o toană a mea mai degrabă. Cum să-i dea jar?! Și din palmă! Numai că, îndată ce a găleata aia de păpușoi, îl cunoașteți, Anghel are căușul palmelor cât o găleată!, s-a scuturat armăsarul, a răscolit furios pământul de sub copitele din față și a țâșnit în două picioare, lung și subțire, ca un fulger pornit dinspre pământ spre cer... Ai fi zis că-și ia avânt să zboare, da' s-a desprins numai o idee, cât un stat de om, a desenat ceva cu copitele pe cer, și a revenit, mai întâi cu picioarele din spate, s-a scuturat nechezând, îi săreau scânteii din trup, și s-a lipit de stăpân ca pruncul de mamă. Anghel i-a mângâiat urechile, fruntea, coama, și cât ai clipi din ochi Fulger s-a făcut mieluşel...

– Bre oameni buni, m-am întâlnit cu nea Anghel zilele trecute, a revenit Pătru. Schimbat, în rău schimbat, aproape de nerecunoscut. Îmbătrânit și împușinat. Începe să semene a...

– Păi e mai mare ca mine cu cinci ani, a bălbâit David Drug, taman când era mai nimerit să înghită în sec și să fi tăcut. Câțiva au dat să rădă... își dau și înțelepții în petic uneori... dar s-au stăpânit.

Lasă bre, arăți bine... Ești tânăr... Flăcău, ce mai... încheie cu optimism molipsitor Păduraru.

I s-a luminat fața lui Drug și din ochi i-au țâșnit raze de soare împroșcându-i pe ceilalți cu căldura lor. Andrei înțelege ce și cum, nu-i copil, da, e încă în putere, chiar dacă are cu doi ani mai puțin decât Anghel, nu cu cinci, cât le-a spus, ca să nu-i sperie... Dacă ar fi intervenit și Potârnichea ori Stânjenele, ar fi răs, Doamne ferește, că l-a lăsat memoria, că și-a uitat vârsta... Dar au tăcut. Ori nu au auzit... Îmi povestise mama că nenea David îl vizitase pe tata de trei ori în această săptămână, ultima dată ieri. Prima oară a făcut-o deoarece auzise că nu mai iese din casă; după aceea, deoarece nu i-a plăcut cum arată. L-a încurajat, ce putea să facă, ce putea să-i spună!

– Cu cine spuneai că începe să semene Anghel, mă Andrei?

– De ce mă întrebi, ai observat și tu ceva?

– Păi, parcă... Mie îmi pare că de la o vreme aduce a cal, a mărturisit răspicat Martin Stângaciu.

– Pleacă mă în vangheaua mă-ti de aici, cum să aducă omul a cal!

– Taci bre, nea Davide! Își dă și Curcă cu părerea, ce n-are voie?! Și vrei să afli ceva? Asta am observat și eu, că fața și capul lui nea Anghel seamănă din ce în ce mai tare cu capul unui cal. I s-au înălțat urechile de s-au apropiat cu vârful de chelie și i s-au ascuțit, nasul i s-a lungit și i-a coborât, odată cu el și gura, fața i-a devenit prelungă, în dauna bărbiei, care s-a micșorat, parcă n-ar mai fi...

– Voi ați înnebunit, mă! Să-mi spui când o să-i crească chișițe și copite, că atunci te-oi crede! i-a retezat Stânjelul scorneala nepricopsitului de Curcă!

Tăceau, iarăși, toți. Nu vroiau să se bage în discuția asta, iar cei băgați nu mai știuseră cum să iasă și o lăsase baltă. Dar fiecare băsnuia în mintea sa ce voia.

...Anghel fusese un cal cam toată viața. Nu cal, armăsar. Un armăsar de rasă, un pur sânge arab. Dar rămăsese cu chip de om. Asta până în urmă cu ceva vreme, când capul lui a început să aducă a cap de cal. Și să semene din ce în ce mai tare cu capul lui Cezar, unul dintre armășarii dragi inimii sale, plămădit în pânțele Sultanei, altă iapă dragă lui, din sămânța lui Prinț, armăsar ce uimise satul cândva. Și încă se mai cruceau mulți, fiindcă nu se mai nimerise la nimeni asemănare între cai cum este asemănarea dintre Cezar, dintr-un leat, și Prinț, din alt leat! Iar când Prinț a îmbătrânit și n-a mai fost bun nici de plimbare, nici de prăsilă, nu l-a vândut, deși avea clienți cât lumea, că încă era mai bun decât un cal tânăr rău, l-a dus la târlele din baltă, și l-a lăsat acolo, hrănindu-l și adăpându-l și țesălându-l... Orbise Prinț, dar Anghel mergea la el și deseori a fost zărit ținând calul de gât și mângâindu-l ca pe un copil, câteodată plângând: Prințule. Prințșor... Îl iubea ca pe un frate, întrucât, când era Prinț tânăr, numai ei doi și pământul știau pe unde au umblat și ce au făcut...

– Ehei, și cu Hulia asta, ce-a mai fost! a sărit dintr-odată memoria lui Stânjelul fix acolo unde mai adineaori tocmai scormonise David, continuându-l. Da, înainte de a se însura, lui Anghel i s-au aprins călcâiele după turcoaică. Frumoasă față, s-o pici cu ceară, nu alta! Se iubeau, mă oameni buni, de le citeai iubirea în cătarea ochilor și o vedeai arzându-le pe chip... Până a ieșit tărăboiul. Părinții lui – nu și nu, că-i păgână, turcii ei – nu și nu, că-i ghiar... S-a băgat să încurce ițele și preotul, își apăra turma, noatenul ăsta atins de amoc trebuie ținut la biserica lui cu orice preț... Oamenii din sat, cam toți creștini, s-au dat de partea familiei și a preotului... Dincolo, a venit un hoga de la oraș... Cine l-a chemat, cu ce interes, nu a aflat nimeni, nici astăzi!... Să-și apere și el turma. Numai la dragostea lor, blestemată să continue în păcat, nu s-a gândit nimeni. Și, ca un făcut, uitaseră toți că în sat mai aveam un caz, Ismail, fierarul, cu Frusina lu' Ma-Foame. Ismail, un venetic, Frusina, o sărăntoacă frumușică și harnică. S-au luat, anii au trecut, satul e tot la locul lui, biserica așijderea, cei doi au muncit, au făcut copii, au avut nepoți, apoi au trecut la cele veșnice, el în grădina lui Alah, ea în grădina lui Dumnezeu, dacă nu le-o fi dat careva dezlegare să rămână împreună...

– Stai bre că greșești, le învălmășești, a revenit Potârnichea la cele afirmate – hă-hă-hă, înainte! – de... Nu ar fi fost în stare să precizeze numele celui căruia îi reproșa că le încurcă, dar ce conta! Pe când se iubea Anghel cu Hulia, că cine avea drumuri dese prin baltă tot timpul îi zărea la căsuța de la târle, ei nici nu se mai fereau..., pe atunci zic, Prinț nu fusese plămădit, iar iapa poate o fi mama lui Prinț, poate n-o fi, da' de existat a existat, că parcă o văd... era așa... când albă, când gălbuie... I se schimba culoarea părului cum și-o schimbă azi cucoanele de la oraș... Pentru culoarea aia gălbuie i-o fi dat și nume de

turcoaică... Comuniștii i-au despărțit, bine a pomenit David. A izbutit după ani buni, că ceilalți, familiile și toți care-au fost, nu ar fi reușit cu nici un chip.

Potârnichea a încălțit rău unele detalii, semn că memoria îi juca feste, dar întreaga povestea, o ducea mai departe. Până la capăt, dacă poveștile au un capăt...

– Ce bărbat a fost și Anghel! a revenit David vorbind în dodii, la trecut despre tata, ca și când acum nu mai era... Mă rog, om este, bărbat, are dreptate David, a fost... Până mai ieri, de când îl știu, și am înțeles că de când îl știe lumea asta, tata nu s-a văcărit și nu s-a arătat neputincios în fața unei belele ori necaz, niciodată. Acum o lună cred, pentru prima oară și-a arătat slăbiciunea față de mine: Căline, tată, ne-a făcut Dumnezeu o dată om și de două ori nimic.

– Cred că trecuseră vreo doi ani de când Hulia era deputat în Marea Adunare Națională, a completat Oprișor. Anghel o uitase. Eram prieteni toți. Am stat într-o seară la un pahar, din una în alta ne-a spus că-i place de Crina lui Porumbel și vrea să o ceară de nevastă. David și Gheorghe erau însurați, așa că m-au ales pe mine de verigă. L-a întrebat apoi pe David dacă nu vrea să-l cunune, da' nu era bine, mirele ar fi fost mai mare în ani decât nașul, așa că l-au cununat alde Ursu și i-au respectat Anghel și Crina pe nași până i-a luat Dumnezeu...

– I-am văzut! s-a dus cu gândul din senin Stângaciu acolo unde nici unul nu voia să mai ajungă.

– Și eu. E musai să aflați! Mi-au trecut în coșie pe uliță. Goneau ca atinși de streche, cum îi știi, că de bici nu era nevoie, niciodată... Și n-ar fi pus Anghel biciul pe ei, să-l pici cu ceară!

– Așa e Anghel, iar cai ca ai lui n-a mai văzut satul...

– Uite c-a văzut. Caii ăia de care gândiți voi c-or fi oale și ulcele au gonit azi, când mijeau zorii, și pe ulița mare. I-am văzut cum vă văd și cum mă vedeți. Erau trei dintre ei, dar nu i-am deslușit în clar. Eventual pe Augustus, și pentru că era om călare în șaua lui. Anghel în persoană! Se îngâna ziua cu noaptea de nu înțelegeai ce este. Plus ceața, vâlătuci groși trândăveau printre coroanele pomilor și printre case. Ai fi zis că-s troiene de zăpadă agățate zorzoane de tot ce se înălța de la pământ. Da' de unde zăpadă în luna lui mai! Frumoși cai! Iar armăsarilor, Anghel le dădea câteodată nume de împărați romani: Nero, Cezar, Augustus... I-am văzut, mie-n sută, în galop, parcă zburau, da' n-am auzit tropot, ziceai că nu ating pământul... Deși nu aveau aripi, iar fără aripi nici caii nu sunt în stare să zboare! Și parcă erau altfel de cum știam noi caii, nu din carne și oase, nu murgi ori bălani, că murgii și bălanii îi plăceau îndeosebi lui, ci din abur. Din ceață era și Anghel. Poate lumina încă înecată în întunericul care pleca... plus ochii mei proști, că abia mai citesc ziarul...

– Câte nu a tras neamul lui Anghel de la cai! încă din Primul război... apoi Zamfir, băiatul cel mic, când i-a pierdut aproape pe toți, i-au dus activității la colectiv, de l-a rupt ta-su din bătaie, deși Anghel nu bătea copiii, Doamne ferește, știți doar... și la colectiv, Anghel însuși, bătrân...

Clopotele de la biserică au spart tihna oamenilor.

– Măine-i duminică, bre... Să mergem acasă! s-a trezit decidând pentru toți Andrei Păduraru.

– Și ce-o mai fi să fie va fi, încheie ambiguu David Drug.

KAOS MOON (ȘTEFAN CARAMAN)

Superstar

(fragment)

Ulise stătea rezemat de un șezlong pe plaja murdară de la Sulina. Urmărea curios muchia valurilor care se spărgeau puțin mai în față de piciorul lui desculț.

„În medie, un val din opt e mai lung, e cel care-mi udă unghiile”, îi spuse cu glas repezit lui Vili șoferul. Acesta se străduia să lege de manivela autobuzului o eșarfă soioasă în chip de steag.

„E numai pentru că nu ți le tai prea des”, îi replică din vârful buzelor. Apoi râse. Ulise se prefăcu neatent și își continuă studiul din lipsă de altceva. Era roșu tot, îl ustura pielea, dar continua să se expună descoperit. Nu vedea marea prea des.

Se aflau acolo de câteva zile, jucaseră pentru copii un spectacol cu clowni, pe o scenă improvizată lângă bazinul mic. Aruncau pe sus tot felul de obiecte pe care, uneori, reușeau să le prindă. Atunci când ratau strigau și râdeau ușor isteric, așa cum râd clownii marilor circuri. Copiii râdeau și ei fermecați de scenariu.

Rateurile sunt vesele dacă nu le pui prea mult la suflet.

Apoi pentru adulți aduseseră povești din vechile legende ale Olimpului. Jucaseră muncile lui Heracles, fuga din Infern a lui Hefaistos... jucaseră până și războiul cu titanii deși în lipsă de personal fură nevoiți să înlocuiască giganții cu costume atârinate de umerase înalte din stof. Costumele erau dintr-un vechi și abandonat Hamlet, dar cum la Sulina perioadele istorice se întâlnesc într-una singură, nimeni nu se trezi nemulțumit. Mai aveau un spectacol, seara, iar a doua zi dis de dimineață burta adâncă a pasagerului avea să îi înghită și să îi ducă departe, atât de departe încât nimeni din vechiul oraș nu avea să-și mai amintească vreodată de ciudații lui vizitatori.

Ulise se ridică în picioare și scrută marea cu mâna streășină. I se părea imensă.

„Mi se pare imensă”, spuse cu glas tare.

„Pentru că e imensă”, îi spuse Vili. Steagul era gata și șoferul îl flutura bucurându-se ca un copil. „Ce zici, dacă am fi naufragați pe o insulă pustie, ne-ar vedea cineva?”

„La ce bun”, replică stins Ulise.

„Ca să ne salveze, Ulise. Tu nu simți niciodată nevoia să fii salvat? Măcar așa, formal, cât să ai senzația că îi pasă cuiva de tine...”

„Poate, uneori, dar atunci când salvezi pe cineva s-ar putea să te alegi cu o pacoste.”

„Hm, de ce spui asta?”

„Pentru ca a salva pe cineva nu înseamnă că îl vindeci. Amâni doar un deznodământ implacabil.”

„Filosofie de doi bani”, protestă Vili. „Dacă salvezi pe cineva, înseamnă că l-ai salvat și gata. Îți pupă mâinile și pleacă la ale lui. Mie mi se pare simplu.”

„Mie mi se pare complicat... mai simplu ar fi să iasă din adâncuri o sirenă, să îmi zâmbească trist și să-mi spună în limba engleză, «hi»”.

Ulise lăasă mâna jos iar în același timp apa mării se retrase câțiva metri, apoi desfăcu în două jumătăți inegale și din adâncul ei se ridică o sirenă.

„Hi”, spuse aceasta în limba engleză și cu un aer trist, apoi adăugă, „nu mi-a plăcut niciodată limba asta, cum o pot vorbi unii...”

Era înaltă ca o femeie tânără din sudul Italiei și ușor corpulentă. Purta un păr lung, roșcat, de firele căruia atârnav specii de scoici mici nemaivăzute vreodată. La gât purta o salbă din perle, iar la picioare... e adevărat, nu avea picioare ci o imensă și elegantă coadă de pește. Cât despre sâni... e nevoie de o poveste separată, scrisă și rescrisă de nenumărate ori așa cum au parte rarele și tulburătoarele întâmplări ale lumii. Pentru că sâni sirenii erau tulburători precum rarele întâmplări ale lumii.

Ulise o privea calm, dar numai pentru că nu îi venea să creadă. Se gândea că stătuse prea mult în soare și că asta îi mai lipsea acum, o insolație. Vili flutura în continuare steagul. De fapt, mâinile lui încleștate pe țeava fierbinte se agitau străine de restul corpului, intrat într-un straniu proces de disoluție. Sirena se apropie de cei doi și îi privi îndeaproape. Apoi le zâmbi. Apoi se strâmbă la ei într-un mod caraghios dar simpatic. Apoi ridică mâna dreaptă și atinse cu vârful degetelor fruntea lui Ulise. Pe Vili îl ignoră.

„Așadar Ulise, ne întâlnim din nou.” Îl privea curioasă, ușor amuzată. „Nu spui nimic?” Ulise nu spunea nimic. Apa îl uda la picioare, vântul îi înfiora pielea arsă iar din când în când faldurile steagului lui Vili îi acopereau ochii. Dădu instinctiv din mână.

„Vrei să termini cu cârpa aia o dată?! Nu vezi, suntem în fața unei minuni...” Ca printr-o altă minune Vili se opri și lăasă steagul improvizat jos.

„Dacă nu eram eu...”, protestă, dar fără putere. Apoi adăugă, „Și acum? Ce facem cu ea?”

Sirena izbucni în râs. „Nu trebuie să faceți nimic, am venit de bunăvoie.”

Vili o privi intrigat. Ridică un deget spre cer și strigă: „Sirenele nu vin niciodată de bunăvoie. Lăasă mâna imediat jos, ușor încurcat, eu plec de aici”... Vili plecă.

După douăzeci de pași se opri și se întoarse. Văzu un bărbat confuz în fața unui pește de dimensiuni mari. Se șterse la ochi. Privi din nou. De data aceasta văzu o femeie în fața unui pește care purta barbă. Se șterse din nou la ochi. Văzu doi pești de mărime impresionantă, privindu-se în tăcere. Dădu să plece. Temător mai privi o dată. Îl văzu pe prietenul său în fața unei sirene. Răsufli ușurat – acum avea sens. Vru să strige după Ulise, să lase animalul marin în pace, dar abandonă ideea.

„Să facă borș.” Se gândi imediat cum ar fi un borș dintr-un astfel de pește.

După un timp, Ulise ședea întins pe nisip, într-o parte, sprijinit într-un cot. În fața lui ședea întinsă într-o parte, sprijinindu-se de un cot ea, Sirena. Se priveau. El vedea în ochii ei marea, distanțele și imposibilitatea de a le face suportabile. Ea vedea în ochii lui stânci, multe stânci, un recif. Din când în când vorbeau. Ea întreba, el răspundea. Ea era curioasă, el nu știa exact cum se simte. De fapt știa, se îndrăgostise.

„Te caut de când ai avut ideea aceea proastă de a te lega de catargul acela.”

„E bine că m-ai găsit, deși habar nu am despre ce vorbești.”

„Firește că nu știi”, răs ea. „Noi doi ne cunoaștem demult, însă tu nu ai cum să-ți amintești.” Ulise se aruncă în micul vârtej al trecutului. Căuta cu ochii minții prin șirul lăbărțat al iubirilor irosite. Niciuna nu purtase părul roșu, niciuna nu arăta ca o femeie tânără din sudul Italiei. Nu-și amintea niciuna cu o asemenea coadă. Ridică din umeri. De fapt, ridică doar din umărul liber, iar gestul său caraghios o făcu să râdă.

„Hai, relaxează-te, sunt vie, sunt reală și stau cu tine până mâine.”

Ulise tresări, de parcă tocmai pierduse o luptă înainte de limită... senzația pe care o are un boxer așezat pe o targă îngustă revenindu-și cu greu, privind ca prin ceață mulțimea dezlănțuită, luminile care se sting una după alta și ringul care devine tot mai mic, tot mai mic... Clipi de câteva ori.

„De ce doar până mâine?”, întrebă stupid și se rușină. Nu găsea nimic inteligent sau măcar amuzant de spus, se simțea străin în propria lui poveste. Sirena se ridică și făcu doar câțiva pași. Avea un mod de a se deplasa indescritibil, de parcă plutea, înota și mergea în același timp. El îi urmărea cu coada ochiului umbra.

„Pentru că nu are rost să vorbești despre poimăine sau alte veșnicii, dacă nu ai trăit să vezi ce e până mâine.” Îi vorbise fără să-l privească. Stătea la buza mării și scurta largul. Adulmeca lacom briza. „Aș putea să plec chiar acum”, mai spuse. „Aș putea să te fac să uiți întâmplarea aceasta. Aș putea să fac în așa fel încât ea să nu fi existat vreodată. Cu un singur gest”.

„Și de ce nu o faci?”

„La ce bun?”

Plaja era goală, la zece metri mai încolo se putea zări gura unui canal prin care apa dulce din burta ținutului se scurgea în mare. În scurt timp se ridică și el. Se scutură de nisipul care i se lipise de picioare și brațe. Pielea îl ustura la fel de mult. Întinse mâna către ea.

„Mergem?”

Sirena se apropie îi prinse mâna întinsă și spuse, „mergem.” Nu era curioasă să afle unde.

Parcurseră drumul de la plajă până la pensiunea *Bibanul Literat* pe jos. Din când în când ea obosea și îl ruga să o ia în brațe. El o cuprindea cu grijă și înainta așa precum o pereche de miri. Simțea solzii cozii înțepându-i brațele dar fără să fie insuportabil. Era ușoară, incredibil de ușoară. Vorbeau cu voci mici, râdeau, fiecare lua din întâmplare tot ce i se părea mai frumos, dar dacă i-ar fi întrebat cineva ce e frumos pentru fiecare, n-ar fi știut ce să răspundă. Sau nu ar fi vrut.

În dreptul cimitirului se opriră și se așezară pe o bancă. Ulise era asudat. Sirena se apropie de fruntea lui și îi ceru să o lase să îi lingă broboanele. “Mi-e sete.” Ulise i le oferă bucuros. Sirena avea buzele reci. El avea senzația că asupra lui se năpustește un val.

„Nu știu să înot”, glumi.

„Înec selectiv”, glumi și ea.

În curtea pensiunii, în jurul unei mese soioase se afla toată trupa. Hera trăgea plictisită dintr-o țigară, Hefaistos zgârma cu unghia coaja unei răni, Afrodita își făcea unghiile și tot așa. Vili era la a doua bere. Sau a treia. Cât timp aveau să stea la Sulina el nu avea nicio treabă, autobuzul îi aștepta cuminte tocmai la Tulcea. Tăceau cu toții și nu știau ce să creadă. Mai întâi l-au ironizat, apoi au fost îngrijorați, iar la urmă fiecare a rămas cu o imagine vagă a ceea ce i se întâmplase șoferului: ele cu poza unei femei stranii, ușor dusă cu capul și îmbrăcată ciudat (cum vin o grămadă la Sulina în fiecare vară), ei doar cu imaginea unei perechi de sâni fabuloși.

După o vreme apărură și Zeus. Se întindea în timp ce înainta către grup. „Ați mâncat?” îi întrebă tușind. Mormăiră cu toții afirmativ. „A fost bun?” Răspunsul veni în același mod. „Brânză din aceea, nu?” „Brânză, brânză”, se auzi pe mai multe voci. Îi privi pe toți și, dintr-un vechi reflex, făcea tăcut apelul. Se încruntă brusc, „unde e Ulise?” Nu răspunse nimeni. „Vili, ați plecat la scaldă împreună, unde e?” Soferul făcu un semn cu bărbia. Zeus se întoarse. Pe drumul de la mare spre orașel venea agale un cuplu. Ulise și Sirena. Ulise o ținea de mână. Apoi, înainte să intre pe poarta pensiunii, o luă în brațe și își făcu intrarea.

Inima lui de actor aștepta aplauze, inima lui de bărbat era doar mică și temătoare.

Toți priveau spre cei doi, intrigați și surprinși. Ulise cu o sirenă în brațe, în curtea pensiunii *Bibanul Literat*, după orele prânzului, undeva, într-un loc numit Sulina. Prima reacționă Hera care scoase un strigăt strident dar scurt – țigara îi arsesse buricele degetelor între care o uitase aprinsă. Hefaistos se ridică în picioare fără să realizeze de ce. Zeus își mângâia barba.

„V-am spus, v-am spus?” , spuse pe un ton certăreț Vili.

„Bună seara”, spuse simplu Sirena, de acolo din brațele bărbatului. „Ulise mi-a vorbit despre dumneavoastră. Voiam mult să vă cunosc.” Avea un ton mieros, ușor ironic, dar amical.

„Când a apucat...?”, se întrebă aproape în sine Hefaistos. Era ultimul venit în trupă, un actor mai retras, diform și de aceea ales să joace doar roluri pe măsură. Îl jucase pe Cocoșatul din Notre Dame prin satele din Moldova și făcuse ravagii în rolul zmeului după ce cel original plecase. De fapt, Zmeu fusese ademenit de o olteancă aprigă de prin Slatina și rămase acolo cu ea. Femeia era singură, avea ceva pământ iar el era perfect în calitate de animal pentru plug ziua și de soț noaptea. Zeus își amintea mereu amuzat de insistențele femeii, „Grasule, omul ăsta... sau ce o fi el, rămâne aici la mine. Dacă vrei să mai ai viață de acum încolo, zici da și te duci cu Dumnezeu și cuăștia de lângă tine.” Zeus primi în schimb o cărămidă de bani din bancnote late. I se întâmpla foarte rar în viață să facă ochii mari. Ziua aceea fu un astfel de moment. Strânse mâna Zmeului jumătate emoționat de despărțire și jumătate emoționat de suma mare de bani. Nu-și amintea să fi avut atâtă vreodată. „Nu-mi stă în caracter să stau în calea unei asemenea iubiri”, spunea atunci înecându-se. De fapt îi venea să chiuie.

O făcu mai încolo, cu capul scos pe geam în drum spre Craiova.

Ulise o așeză atent pe scaunul liber, cel chiar de lângă Hefaistos.

„El e Hefaistos, e ultimul rol și îl joacă foarte bine. Dacă ar exista Infern, ar fi stăpân acolo pe viață. Mă rog, pe moarte...” Râseră toți. Hefaistos întinse mâna butucănoasă și apucă mâna Sirenei, „de fapt mă cheamă Carol, Carol

cu K... sunt din Moldova Nouă. M-au luat din public. Cică aveam aspect.” Râseră iar cu toții.

Ciudat era că se simțeau brusc toți animați de strania prezență. Animați și familiari. Poate mai puțin Hera. Ea se îndrăgostise de Ulise cu ani în urmă, pe când ea juca Julieta și el Romeo. Acolo, sub balconul căminului cultural din localitatea Bucu, el jurându-i dragoste, ea crezându-l. Pentru totdeauna.

„Dar spune-ne și tu dragă, de pe unde vii”, întrebă cu un ton scăzut Hera, trăgând dintr-o nouă țigară. „Outfitul ăsta îți vine foarte bine. Cred că i-a luat o grămadă până să înveți să mergi cu el. Deși, chiar și aici la Sulina, nu prea se mai merge despuiat; ar fi păcat să apară un polițist și să-ți facă probleme, frumoaso...” Spuse frumoaso printre dinți, zâmbind polar.

Sirena zâmbi și ea. Își ridică o mână și începu să se joace cu părul. Făcea rotocoale. Rotocoale roșii precum fumul de țigară din gura unei târfe. O privi pe Hera de la distanța a câteva secole. Văzuse atâtea dame afectate, atâtea femei disperate după bărbații lor, o văzuse până și pe Penelopa, într-o seară, ascunsă după o stâncă. Femeia privea lung marea și ofta. Sirena se mira atunci de unde atâta prostie. Acum se mira de ce femeile acestea nu se învățaseră încă minte.

„Nu sunt o femeie care să treacă neobservată, m-am obișnuit cu asta. Fundul mării e plin cu bărbați amenințatori, mai spuse și râse, i-am văzut chiar eu. Unii m-au iubit, alții doar m-au vrut, cei mai mulți nu au crezut niciodată că exist cu adevărat. Într-un timp am vrut să îi număr, dar mi-a trecut. Istoria nu reține numere.”

„Exagerezi dragă, dar până la urmă ești simpatică” râse Hera. „Vrei bere? O țigară.”

Sirena luă o țigară și cu un gest nesigur o aprinse. Trase adânc în piept și ținu fumul adânc acolo. „Prima cred că am fumat-o pe plaja Omaha de la un soldat american. Era rănit, nu mai avea picioare. Toți ceilalți alergau ca nebunii înspre ridicătura după care erau ascunși alții care trăgeau cu foc în ei. Au alergat până au dispărut cu toții. Mai puțin morții. Jim gemea. Am ieșit din apă și m-am apropiat de el. M-a văzut, a căscat ochii mari și a spus...”

„Nu cred, așa ceva nu poate fi adevărat...” Era vocea lui Zeus. „Un soldat crede ce vede. Așa e antrenat...”

„Shhhh!” spuse Afrodita. „Shhhh!” spuse și Hefaistos. „Ce-a spus soldatul ăla?” întrebă Vili. Ulise nu spunea nimic, asculta într-o admirație mută.

„Nu cred, așa ceva nu poate fi adevărat...”, continuă Sirena. „Ba da, e adevărat. Bine, dar e război, te pot ucide. A ucide o sirenă nu e o crimă, poate doar un hobby. Stătea rezemat de rucsac. Eu o să mor și nu-mi convine deloc, așa că hai să fumăm o țigară, mi-a spus soldatul Jim și a scos dintr-un buzunar un pachet. Și-a aprins una. A murit după primul fum. Și-a lăsat capul ușor pe spate și a rămas nemișcat. Țigara a căzut pe jos. Am luat-o și am tras în piept, așa cum văzusem la el. Voi oamenii aveți o grămadă de defecte: vă urâți, ucideți, mințiți, sunteți mereu nemulțumiți, nu credeți în nimic... însă aveți un lucru care vă salvează – vă umpleți plămâni cu fum. Nu știu de ce, nu știu la ce ajută, dar mi se pare nepământean...”

Povestea ei se termină odată cu țigara. Bărbații erau cu toții fermeceți. Hera și Afrodita nu. Atunci vorbi Zeus...

„Bun și? Aici... cum ai ajuns? De ce? E capătul lumii...” Avea un ton ferm dar amical, își juca deja rolul.

„De ce adună actorii atâta lume în jurul lor?” răspunse Sirena tot cu o întrebare. Zeus vru să răspundă dar Ulise i-o luă înainte.

„Pentru că poartă întotdeauna cu ei povești. Și pentru că poveștile lor sunt poveștile tuturor. Pentru că Romeo e orice bărbat îndrăgostit. Pentru că Afrodita e orice femeie care se simte măcar o dată în viață frumoasă. Pentru că fuga soldatului de pe câmpia Marathonului e lupta fiecăruia dintre noi cu sinele, pentru că râsul plânsul nostru e râsul plânsul lor. Pentru că dacă nu ne povestim, murim.”

Ultima propoziție o strigă aproape patetic. Hera se apropie de el îi luă capul între palme și-l sărută lung pe gură. Ulise nu se împotrivi dar era încurcat.

„Până și scena asta ar trebui povestită”, spuse Hefaiistos.

„Mă tem că o știe deja tot ținutul”, replică sec Vili.

„Ce anume știe ținutul, Vili? Îmi spui și mie exact ce anume știe?” Hera deveni brusc furioasă și se apropie amenințător de șofer.

„Ținutul știe multe, ca orice ținut, unele sunt adevărate, altele nu”, se replie înțelept acesta.

„Ai grijă să nu umble într-o zi prin același ținut povestea cu șoferul căruia i-a intrat din senin o manivelă în fund”, se rățoi din nou Hera. Izbucniră în râs. Râdea și Sirena.

„Nu ai răspuns”, insistă Zeus.

Sirena îl privea într-un mod ciudat, scormonitor, ca în adâncurile de pe unde venea ea. Zeus se trezi invadat de un sentiment de neliniște, de parcă îl scana, de parcă trecuse de toate zidurile de siguranță și cotrobăia prin lăzile lui cu vechituri.

„Sunt la rândul meu o poveste. Au nevoie de mine așa cum au nevoie de voi.” Ulise se apropie de ea îi luă capul în mâini și o sărută lung pe gură. Avea buzele uscate și sărate. Ea se simți ca un val care se irosea pe un banc arid de nisip.

„Oare ce-o să se vorbească prin ținut?”, aruncă amuzat Vili. Afrodita aruncă în el cu o bucată de pâine de pe masă, „o nu începe iarăși...”

Erau încurcați și amabili. Erau contrariați și curioși. Erau unii și ceilalți. Erau veșnicia și prezentul perimat. Erau la un loc, împreună.

„Nu vrei să joci în piesa noastră?”, întrebă privind către marele Zeus. Invitația provocă rumoare, dar cu toții conveniră că nu era o idee rea. Chiar și ea, Sirena, care râse fără să se mire. Își amintea de mulțimea strânsă în arenele grecești urmărind poveștile de alcov ale eroilor vremii. Muritori și ei. Își amintea cum era Zeus atunci și se amuza că nu diferea foarte mult de cel de acum. Zeițele de atunci la fel de rele ca și cele de acum. Cei care se sacrificau și cei în numele cărora cădeau. Observă că oamenii nu se schimbaseră fundamental de atunci; acum poate erau ceva mai relaxați, ceva mai leneși, ceva mai indiferenți și de aceea aparent mai iertători. În mod sigur pierdeau mult mai multă vreme împreună, iar femeile și bărbații erau aproape totuna. Se gândi că astăzi Penelopa l-ar fi așteptat degeaba pe Ulise – acesta ar fi rămas pe insula vrăjitoarei înainte ca divina să i-o ceară. Și se gândi că, la fel de simplu, la întoarcere Ulise ar fi putut găsi o femeie străină, a altuia sau a altora care doar cu greutate ar fi adus aminte de soția lui credincioasă. Conchise că lumea în care nimerise astăzi s-ar putea să fie doar una a lucrurilor care nu contează, una în care eroii joacă teatru iar actorii îi admiră și îi aplaudă. (...)

SUZAN MEHMET

Albumul cu fotografii *

Gmediat după ce luă masa cu părinții lui, Carol inventă o durere de cap și se retrase în cameră.

– Femeie, ce-i cu copilul ăsta? Nu-i tocmai în apele lui.

– Ei, și tu! De-ale tinereții, ce-ai uitat?... Oricum, mie n-a vrut să-mi zică nimic, că l-am tot descusut, spuse Casandra în timp ce așeza vasele pe rând, la locul lor.

– Păi nu-i anapoda? Faci un băiat ca să ai cu cine să bei un pahar de vin și...

– Auzi? Lasă vinul. Ia mai trage-l și tu de limbă mâine, că poate-ți spune. Ai văzut? Nici n-a prea vorbit. Nu știu ce-o fi cu el...

– S-o fi certat cu fata aia a lui... cu Ema. Țta-i plecat cu lunile, ea... singură pe-aici, tentațiile-s multe... Și-o fi găsit fata pe altul, na.

– Nu-i asta, tocmai. Că ieri am vorbit eu cu ea la telefon și era cam supărată. Că Bebe nuuu... că o neglijează, mă rog.

– Aaa... înțeleg... Păi și el de ce-i supărat? Nu mai merge, nu mai merge, și gata! Alta, apăsă Călin cu fermitate pe alternativa universală. Altul... pentru ea zic.

– Păi tocmai asta-i, că nu’ș ce-are Bebe de-i amărât, așa. Da’ afli tu mâine, lasă... Îl iei și tu la o discuție, așa, ca de la bărbat la bărbat.

– Știi ce? Dacă-i așa, ca-ntre bărbați, spuse Călin cu orgoliul masculin stârnit de vorbele nevastei, eu zic că se descurcă el și fără să-l batem noi la cap.

– Ce zici tu acolo? Ți s-a urcat vinul la cap, Căline?

– Nu, da’...

– Niciun dar! Află! Că altfel nu vezi nicio barcă.

– Bine, mamă. O să încerc.

– N-o să încerci, o să reușești, îl apostrofă Casandra ușor iritată.

– Cum zici tu, mamă...

În mansarda lui, cu căștile la urechi, Carol asculta la picup un disc mai vechi al lui Edit Piaff, încercând să-și adune gândurile. Teoretic ar fi trebuit să o sune pe Ema și să aibă amândoi o discuție foarte clară.

* Fragment din romanul *Sophia*

Nu mai simțea nimic pentru ea, nici măcar compasiune. Pur și simplu, îi era indiferent dacă va înțelege sau nu. Singura lui dorință era să se scuture de trecut și să respire din nou. Singur.

Avea iar senzația, așa cum se întâmpla de fiecare dată atunci când i se estompa un sentiment, că ultimele lui vibrații sunt otrăvitoare. Nu-l mai vroia. Și era dispus să uite tot, să șteargă din memorie chiar și minimul reproș pe care și-l făcuse din cauza Emei. La urma urmei, asta era tot ce putuse să-i dea. Șapte ani din viața lui, dintre care doi fuseseră tumultoși și pasionali. Zâmbi. Știința demonstrase deja că este imposibil să menții o relație fierbinte mai mult de doi, trei ani. Deci, clar: era absolvit științific.

Apoi brusc, îi veni în minte Carina, femeia uitată an după an, tocmai pentru că n-o putuse înlocui. Puse căștile de-o parte, se ridică din fotoliu și căută în bibliotecă albumul cu fotografii. Răsfoi precipitat, pagină cu pagină, și la un moment dat se opri. Dintr-o poză îngălbenită, un soldat înalt și uscățiv îl privea cu zâmbet oțelit: bunicul Petru din partea mamei. Când murise el, Carol avea doar 19 ani și era îndrăgostit mort de Carina. Își aminti că-l vizitase la spital cu câteva zile înainte să se stingă. Avea cancer la oase și niște dureri atroce. Însă bătrânul nu se văita niciodată. Ofta uneori lung și atât. La un moment dat, refuzase și morfina, pentru că nu mai avea nici un efect.

– Doctore, dă drăcia asta la alții, că degeaba mă înțepi. Oricum, s-a terminat. Gata. Mă car. Un război și o boală afurisită mi-ajung...

Înainte să plece pe front, bunicul Petru fusese învățător. Când a venit pacea, în '44, nu avea decât 29 de ani. După urgie, copleșit de ororile prin care trecuse, pur și simplu nu a mai vrut să predea. Îl lăsaseră nervii. Așa că s-a angajat la o fabrică de mobilă unde a și rămas, de-altfel, până la pensie.

Cam cu o zi înainte să moară, medicii au sugerat că ar fi mai bine să-l ia acasă. Nu mai era nimic de făcut. În ziua aia se adunaseră în casa bătrânului cam toate rudele apropiate. Încă lucid, deși durerile îl chinuiau teribil, Petru cerea insistent să fie lăsat singur.

– Cărați-vă... Ce naiba v-ați adunat aici ca la nuntă?... N-aveți treabă? Mă, nici să mor nu pot de voi... Ascultă la mine, tataie... Să nu-ți fie frică, auzi? Nici să trăiești, nici să mori... Oricum, cu moartea nu ne întâlnim niciodată... să nu te temi... Când încă mai suntem, ea nu-i, iar atunci când vine, noi deja am plecat...

Așa a și făcut. În aceeași noapte a intrat în comă și dus a fost. A doua zi, dimineață, Casandra și-a trezit băiatul și i-a spus plângând:

– Nu mai e tataia, Bebe...

Nu mai era, într-adevăr, însă amintirea lui și a bunicii Coca erau încă foarte puternice. Carol dădu mecanic încă o pagină din album. Erau acolo multe fotografii, unele de când era copil și din timpul școlii, apoi câteva poze haioase de la petrecerile cu prietenii din liceu și poze de la mare, unde în vara de după bacalaureat și admiterea la facultate, o cunoscuse pe Carina.

Într-o dimineață, când ieșise ceva mai devreme pe plajă ca să prindă ultravioletele, la câțiva metri de cearceaful lui, o tânără cu un corp uluitor, așa cum văzuse numai în reviste, îl tot privea lung și insistent de pe un șezlong. Se înroși. Rușinat de propria-i reacție, Carol se întinse repede pe burtă ca să-și ascundă cât mai degrabă fața într-un prosop. Și nu numai fața. Ce-ar mai fi răs prietenii lui dacă ar fi fost acolo. Amuzată de rapiditatea cu care băiatul se aruncase în nisip și înțelegând foarte bine motivul, Carina zâmbi.

Câteva minute, interminabil de lungi, Carol se simți total blocat. Încă mai căuta o idee deșteaptă să evite o situație penibilă pentru el atunci când fata s-a apropiat și l-a întrebat simplu:

- Hai, vii în apă să înotăm?
- Ăă... da, e o idee bună... băigui el, în timp ce se ridica precipitat.
- Eu sunt Carina. Tu?
- Bebe. Carol, adică...
- Îmi pare bine.

Ca un prim armistițiu, mâinile lor se întâlneau politicos.

- Hai! Apa e minunată azi.

Cam așa începuse totul. Cu o baie în mare și un prânz simplu, a doua zi o întâlnire ascunsă bine de ochii prietenilor, cu plimbări lungi și o cină la separe, apoi o noapte nebună în camera ei de hotel și, foarte curând, cu dependența lui Carol pentru jocurile pasionale ale iubirii lor.

După două săptămâni s-au întors, fiecare separat, la Galați. Carina îl agățase pentru că-l cunoștea. Tânăra ingineră lucra de vreun an împreună cu tatăl lui Carol în Șantierul Naval. Acolo îl zărise o singură dată, trecând grăbit spre biroul directorului general. Dar băiatul habar n-avea. Singurul lui gând era că vroia s-o mai vadă. Nici măcar nu se miră atunci când a aflat că sunt din același oraș. I se păru, în mod firesc, un noroc. O întâmplare fericită și-atât.

Carina l-a ținut pe lângă ea până la începutul toamnei, știind că plecarea lui la facultate, în Bucureștiul plin cu fete, va însemna curând o ruptură. Doar și ea fusese studentă. Oricum, nu vroia nimic mai mult de la el. Îl numea amant de vară, necăjindu-i orgoliul, dar și ca să-l pregătească, într-un fel, pentru o viitoare despărțire fără regrete. Nu se prea vedea așteptându-l pe puștiul ăsta cu lunile pentru câte un week-end fierbinte, atât timp cât ochii ei albaștri și trupul apetisant făceau furori oriunde apărea. Era exact genul acela de femeie pe care bărbații nu se pot abține să n-o privească, iar fetele o admiră tacit, dorindu-și să-i semene.

În septembrie, când l-a condus la tren, știa ce are de făcut.

- Carol, trebuie să-ți spun ceva.
- Știu. Vrei să pleci cu mine, spuse el naiv, apropiind-o și sărutând-o delicat pe tâmplă.
- Aș vrea...
- Spune, iubita mea. Orice vrei se îndeplinește.
- Promiți?
- Sigur că promit. Spune.
- Aș vrea să nu mă mai suni o vreme.

Carina îl privi drept în ochi. Îi văzu paloarea și lacrimile apărute brusc și i se făcu milă.

- De ce faci asta, Carina?
- Pentru că trebuie. Ai promis...
- Am promis...
- Hai, fii cuminte... Încearcă să înțelegi. Așa trebuie. Știi că nu vorbesc prostii.
- Cum poți să-mi ceri așa ceva? După toate câte au fost...

– N-a fost nimic, o să vezi. O să iubești multe femei fără să fie nimic. Ești și o să fii un bărbat admirabil, Carol. Toate te vor iubi. Și dacă nu, să nu-ți pese. Uită-le.

În difuzor se auzi semnalul de plecare: „*Trenul accelerat 844 va pleca peste cinci minute în direcția Făurei-Urziceni-București Nord. Trenul este garat și va pleca de la linia 1. Trenul accelerat 844...*”.

– Iubitule, uită-te la mine, te rog. Nu vreau să plângi...

Carol o privi straniu, ca și cum vedea o străină.

– Știu că ești supărat acum, dar o să fie bine.

– De ce? Spune-mi de ce, că nu înțeleg.

– Pentru că nu pot să te aștept.

Cuvintele ei rămăseseră prinse în aer. Păreau incredibil de cinice și de reci.

– E monstruos ce faci, Carina...

– Probabil... Iartă-mă, dacă poți... Într-o zi o să înțelegi de ce aleg așa.

– Într-o zi o să te uit, spuse Carol furios.

– Sper. Îți doresc să mă uiți. Sincer... Hai, urcă-te în tren. Nu are rost să lungim inutil momentul ăsta. Te pup. Ai grijă de tine.

Îi întinse mâna exact ca în ziua în care se cunoscuseră. Carol era răvășit. Pur și simplu, n-o recunoștea. Toate drăgălășeniile ei obișnuite dispăuseră. Ca și cum astăzi, pe peron, venise o altă femeie decât cea pe care o cunoștea. Apucă din reflex mâna Carinei și o strânse ușor. Era rece. Cu senzația asta în palmă, Carol o privi cum se depărtează repede, aproape fugind.

Un bărbat cu părul complet alb care stătea la fereastra trenului, a prins, fără să vrea, o parte a discuției, în timp ce aștepta ca fiica lui să vină cu sticla de apă. Se uită la el cu compasiune și-i spuse clătînând din cap:

– Femeile... Cine să le înțeleagă... Mai bine urci, domnișorule, că acuș se urnește trenul fără dumneata.

Asta fusese povestea cu Carina, terminată exact acolo unde drumurile abia încep. În gară. Câteva luni după acest moment, Carol s-a simțit trădat și umilit. Aproape c-o ura. Încet, încet, însă, preocuparea pentru școală și noii prieteni pe care și-i făcuse la cursuri au mai luat câte ceva din tăria durerii. Până-ntr-o zi, când a dispărut complet.

Dar iată că astăzi amintirea Carinei revenea. Nu neapărat pentru că-i era dragă, ci pentru că simțea aceeași durere de demult și nu prea înțelegea ce anume o provoacă. Găsi o fotografie de-a ei, undeva, la sfârșitul albumului. I-o făcuse chiar el într-o seară, undeva pe un dig, înaintea primei nopți pe care o petrecuseră împreună. Deși iubise o mulțime de femei frumoase, niciuna nu i se păruse atât de perfectă și de specială cum fusese ea. Absolut niciuna.

Se gândi că teama lui față de Maia vine exact de-aici. Și pe ea ar fi putut s-o iubească la fel, fără limite, așa cum iubise prima oară, însă frica de un alt eșec îl paraliza. Frumusețea fetei îl năucise complet, dar mai presus de toate, mintea ei incredibilă, care-i părea în același timp și puternică și periculoasă. Unei astfel de minți nu avea cum să-i facă față la nesfârșit. Din acest motiv, știa că într-o zi Maia se va întoarce pe un călcâi în modul cel mai firesc și va pleca. Îndreptățit, de-altfel. Pentru că el nu știa să țină femeile, dar se pricepea foarte bine să le dea drumul.

ELENA NETCU

Zorina

– fragment de roman –

*

În curtea Zorinei toate erau vrașițe. Dăduse o ploaie torențială și toate stăteau înfipte în noroiul clisos, care, uscat de soare, prinsese o crustă sfărâmicioasă, că nu puteai s-o desprinzi decât cu sapa sau lopata. Numai că și astea erau prinse sub o platformă de mâl. Zorina le scotea cu greu, de pe lângă gard, unde le proptise când aveau rugină pe ele. Vremea se anunța închisă.

Vântul spulbera și ultimele frunze, iar curtea se umpluse de frunze moarte aduse de pretutindeni.

– Ce faci, Zorino?

– Ce să fac, Savule? Ia, să termin treaba asta și o să mă duc întâi la Johannes, să văd ce și cum. Că mă zăpăcești de cap cu nălucile tale. Oi fi luat-o razna. Pe urmă, să văd ce părere are lawa. Ea este vrăjitoare. Oricâtă importanță și-o da cu aiurelile ei, uneori le nimerește. Țiganu’-i tot țigan. Are el o putere pe care noi,ăștia de rând, n-o cunoaștem, ce mai! Asta vine din moși-strămoși, cu ei să nu te pui, că desfac firu-n patru și tot descâlcesc ițele. Știu tot, câte în lună și-n stele...”

O văd că zâmbește șugubăț spre mine:

– Ea și Petrache Lupu! Ce crezi? Mâine poimâine intră în economia de piață. Concurență mare!

– Ce zici tu? Păi ieri deșteptul de Jalbă care stă toată ziua cu ziarul în mână, o îmbie pe lawa să citească. Ce crezi? Ea luă ziarul și văzu un titlu scris mare și cu litere groase „MINUNEA DE LA MAGLAVIT”.

Citește articolul din ziar și numai ce-o văd că face fețe-fețe:

– Iote-te, au început să apară șmecherii pe toate drumurile, ca ciupercile după ploaie.

Dar Jalbă puse paie pe foc:

– Te-au întrecut pe tine, lawo? Ai grijă, că dai faliment!...

Dar trebuie să-ți spun cine este lawa în jurul căreia se învârtesc toate în Valea Rece. Este pe jumătate bulgăroaică, iar dinspre mamă, pe jumătate țigancă. Provine dintr-o șatră de țigani care hălăduise pe timpuri din primăvară până-n toamnă prin toată țara. Erau țigani nomazi. Așa au ajuns și aici, în ceairul acesta de pe malul drept al Dunării. Iawa s-a născut dintr-o idilă frumoasă dintre o țigăncușă și-un soldat bulgar, aflat

în misiune militară. Se făceau astfel de manevre din când în când, iar soldații poposeau și prin Valea Rece. Alungată de șatră, mama lawei a rămas în Valea Rece. A trăit singură într-o colibă, unde veneau sătenii să le ghicească, să le facă tot felul de vrăji, unele pentru a se răzbuna pe dușmani, altele pentru a dezlega de deochi, de cununie, de Ucigă-I Toaca, toate stăteau în puterea ei. lawa era vânjoasă, ca taică-său și frumoasă, ca maică-sa.

La Revoluție, lawa avea aproape treizeci de ani și era o frumusețe de femeie. Umbla prin sat în portul ei țigănesc de care era tare mândră și la care n-a renunțat niciodată. Toți bărbații întorceau capul după ea. Nici ea nu s-a mai măritat, cine s-o ia? Fiind copil din flori, nimeni nu punea preț pe ea: „fata țigăncii de la marginea satului!”.

Multă vreme trăise în aceeași căsuță sărăcăcioasă de pe malul apei înspre valea cu plopi. Acolo, își ducea zilele din ghicit. Apoi, a plecat, o vreme, în lume. Unii spuneau că țiganca e în Franța, alții că-i în Germania. lawa n-a spus niciodată unde-a fost. Dar s-a întors plină de bani. A adus constructori din Galați care i-au construit o casă de se întorcea după soare. Au rămas toți cu gura căscată. – Na, ați văzut? Vă dă lawa lecții despre cum se face avere. Ce-a făcut, ce n-a făcut, este ea mai deșteaptă ca noi? Este!

I se dusese vestea că are viziuni cu Maica Domnului și că prevestește întâmplări nefericite. Și, când treceau printr-o năpastă, oamenii, în deznădejdea lor, o credeau.

Veneau la lawa, vara, tot mai mulți năpăstuiți ai vieții, ca la ultima speranță. Se opreau mașini după mașini și profitul creștea. lawa se împăuna și-și perfecționa arsenalul de vrăjit.

Casa ei are un etaj și o mansardă, turnuri și turnulețe poleite cu vopsea sedefie, obloane de culoare roșu-stacojiu, două balcoane străjuite de două animale compozite și acoperite de un brâu cu reprezentări stranii, chiar diabolice. O cunoșteați de la o poștă.

Toate vrăjile le făcea într-o cameră semiobscură, cu perdele roșii în spatele unei mese dreptunghiulare cât peretele, unde erau înșirate toate ustensilele de ghicit pe categorii: datul în bobi, în cărți, în cafea, cititul pe fundul paharului plin cu apă neînceptută, la lumina lumânării, până la ghicitul în globul de aur și în fața oglinzii la doisprezece noaptea. De ieșeai de la lawa noaptea, dacă erai slab de înger, aveai ocazia să fii apucat de dambă.

Zorinei nu-i era frică de nimic, dar ținea neapărat să se consulte cu lawa, să afle și părerea ei.

Așa că făcu mai întâi un drum la Iohannes, că nu mă credea pe mine! Eu speram că va veni vremea când o să i se întâmple și ei și atunci s-o văd eu!...

Când s-a întors am întrebato:

- Ei, Zorino, l-ai găsit pe Iohannes? Te-ai lămurit?
- L-am găsit în mijlocul curții, cocoțat pe grămada de știuleți, punându-i în panere și răsturnându-i în coșar.
- Mi se pare munca asta o corvoadă. Cum să care pe umeri lui bătrâni ditamai paner?
- A muncit o viață, Savule, ce vrei? Mă uitam la el cum se spetește aplecat asupra grămezii de știuleți. Îl iau prin surprindere:
- Ziuă bună, Iohannes, de unde ai, măi omule, atâta putere? Las-o mai încet, că acum îți plesnește o arteră și ți-ai luat adio de la viață. Însă Iohannes arunca de zor știuleții în coșar, uneori cu paner cu tot, apoi, i se adresă Zorinei, gâfâind:

– O fi greu, Zorino, dar asta-i munca mea de astă-vară. Dacă-i las pe pământ și se pun ploile, încolțesc și n-am făcut nimic. Ce să fac? Am găini, puține câte sunt, le scot eu în primăvară.

– Da' parcă aveai și o capră, Johannes?

– Dă-o-n lupi! Mi-a scos sufletul. A ros tot, mai rău ca lăcustele. Toți pomii mi s-au uscat. Le-a ros coaja, lupchita, dare-ar boala-n ea!... Și-atunci, ori capră, ori pomii! Din două-una. Am vândut-o și am terminat bâlciul.

– Măi, Johannes, ce-a fost în sat cât am lipsit eu? Știi tu ceva?

– Oho, Zorino, câte nu s-au întâmplat! E mare belea! Să știi că trebuie să facem ceva. S-a dus vestea peste tot. A ajuns până-n Galați... De când ai plecat, în numai trei luni, ăștia ai lui Tyron ne fac de baftă. Nu trece luna și-apare unul din neam apucat de dambla. Ba aleargă ca nebunii prin sat, ba urlă noaptea ca apucați de streche, ba se urcă în stejarul din fața bufetului, până-n vârf și cântă „mulți ani trăiască!”, dar câte și mai câte nu fac? Și bătrânii, cei mai împovărați de ani, de-alde Buric, de-alde Butică, care-l știau bine pe Tyron bătrânul, spun că boala asta ține până la al șaptelea neam... Nu ții minte? Anul trecut, un băiat de-al lui Vasile Tyron, numai ce lăsat la vatră, s-a aruncat în fântâna lui Volintiru, de-a spurcat-o. Se făcuseră oamenii foc și pară, că acolo se adunau turiști mulți vara. Era o apă bună de izvor, că dacă beai, te îngrășai, ținea de foame. A mai fost o fată care vorbea în dodii pe străzi, dar a dus-o taică-său la sanatoriu de boli nervoase. Chiar ieri m-am dus în ceair și era acolo Stavăr Buric, ăla bătrân, ieșise și el să vadă lumea. Stătea pe un pietroi înțepenit de ploi în gardul lui Vrabie, știi, ăla pătrățos, unde se cocoață lawa să ne îndruge nouă verzi și uscate despre vedeniile ei. Ei, și moș Buric își învârtea o țigară dintr-un tutun de-ăla bun. Îl ținea într-o tabacheră aurie, primită de la unul dintre băieți, care era marinar. Vine din când în când în sat cu tot felul de daruri. Moșul a primit și-un trabuc și închipuiește-ți-l, Zorino, pe moș Buric fumând trabuc. Dacă-aveam un aparat foto, îi făceam o poză. Fuma tacticos, scoțând rotocoale din gură de ziceai că-i gangster pe platoul de filmare de la Hollywood. Mă uitam la el și nu m-am putut abține: „Opa! s-a urcat scroafa-n copac!”. Da' el de acolo: „Păi ce, te joci cu țara-n bunghi și cu Europa-n nasturi!”. „Bre, moș Buric, ai trecut la delicateturi! Până mai ieri îți învârteai țigara din ziar, acum te-ai boierit!...”. El, de colo: „Johannes, asta-i viața, e mai dulce la trabuc!”. Ei, și Buric aduse vorba de boala asta adusă de Tyron în sat, că ne-a stricat sângele și că nu mai scăpăm noi cât îi cucu' de năpasta asta. Apoi schimbă repede vorba, începu cu altele.

– Am aflat, măi Savule, de la Johannes tot felul de lucruri, dar îmi dădui seama că nici el nu știe mai multe ca mine. Chiar i-am spus:

– Johannes, drept să-ți spun, te cam învârți precum câinele în jurul cozii. Prea multe n-am înțeles de la tine. Nici tu nu mai știi ce-i adevărat și ce-i minciună, că vorba se duce din om în om, ba mai mult, se găsește câte unul și mai adaugă vrute și nevrute și din țânțar se face armăsar.

– Și la ce te referi, Zorino?

Am început eu să-i spun lui Iohannes ce știam și el nu știa:

– Păi, a tot umblat zvonul din bătrâni că ăștia ai lui Tyron au venit din război plini de boli lumești și nevestele lor ar fi născut o droaie de copii, toți apucați de dambla. Cum ajungeau așa, cam în pragul armatei, parcă era un făcut, o luau razna. Uneori era ceva trecător. O vreme n-aveau nimic, uneori și ani de zile. Că nu se nășteau chiar în fiecare an. Când ziceai că s-a curățit neamul de boală, iar îi apuca. Cică unul s-ar fi făcut stană de piatră pe dealul lui Găman și-a stat așa până a venit un sobor de preoți. Au făcut o slujbă de se auzea

până-n capătul celălalt de sat. Răsunau rugăciunile și cântările până la cer, de ți se ridica părul de emoție și smerenie. Au aruncat peste el apă sfințită până a început să se dezmeticească puțin câte puțin, venindu-și în fire.

Am făcut așa o socoteală în mintea mea, apoi i-am spus iar:

– S-au înmulțit, măi Johannes, ăștia ai lui Tyron, că dacă ar fi să facem o socoteală de la un capăt al satului la altul, cred că trei sferturi din sat sunt din neamul ăsta bolnav.

– Bine, bine Zorino, dar ce-ți veni să aduci vorba despre Tyron? – mă întrebă Iohannes.

– Uite, te întreb ca să mă lămuresc și eu. Și-i spun de tine că stai într-o casă de-a lui Tyron, că e o casă cu bucluc. Dacă ar fi să mă iau după ce-am auzit, e o casă bântuită.

– Săracu', e cam slab de înger – spuse Johannes. De! e orășean. El a fost tot timpul plâpând, dar acum de când e vădov, s-a șubrezit rău.

– Ce crezi? Mi se plânge că-l vizitează noaptea niște făpturi din altă lume. Cred că nu te superi, Savule, că i-am spus și lui? Vă cunoașteți, sunteți prieteni.

– Ce să mă mai supăr, Zorino? Poate m-o sprijini vreodată și mi-o sări în ajutor.

– Așa am zis și eu. Chiar a mai completat și el ce-a mai auzit. Spunea că se adevăresc spusesele bătrânilor. Am rămas fără grai, Savule, când am auzit vorbele lui Iohannes. Știi ce mi-a zis? Că s-a dus într-o zi s-o vadă pe biata Laika pe care a uitat-o Dumnezeu. A trecut de mult sută de ani și nu mai moare. Se zice că noapte de noapte stă de vorbă cu un bătrân înalt de doi metri. Laika spune că-i trimisul lui Tyron.

– Cred c-a venit vremea să ținem cont și de sfatul bătrânilor.

Apoi l-am întrebat de tine:

– Tu ce părere ai, Iohannes, că pe tine lumea te crede sfântos în toate. Savu se topește pe picioare. Visează urât, iar curtea lui e bântuită noaptea de năluci.

– Dacă ar fi să judecăm lucrurile după cum arată Savu, ai zice că se cam strânge funia la par, încheie Johannes discuția și-și văzu mai departe de știuleții lui.

– Când l-am auzit, am rămas fără glas. Mă apucă un tremur interior de parcă ar fi turnat cineva gheață în sufletul meu, că era vorba despre tine, Savule! După replica asta am plecat de la el, hotărâtă să ajung la deșteata aia de lawa.

– Apoi te las, măi Iohannes. Mă duc pe la lawa. Am o vorbă cu ea.

Eugeniu Barău - Îngerul păzitor

Eugeniu Barău - Eva

Eugeniu Barău - *Lada de zestre*

Eugeniu Barău - Iconarul

Eugeniu Barău - Pe aici nu se trece

Eugeniu Barău - Învingătorul

Eugeniu Barău - Spitalul de urgență

Eugeniu Barău - Nuntă pe plaur

Eugeniu Barău - *Împărțirea minții*

Eugeniu Barău

Pictor, născut la 15 mai 1946, Frecăței, jud. Tulcea.

Studii: Facultatea de Desen, Timișoara (1966-1969), unde i-a avut profesori pe: Zoltan Molnar, Gabriel Popa.

Între anii 1970-1990: profesor la Tulcea.

Membru U.A.P. Filiala Tulcea din 1979.

În perioada 1980-1990 este interzis de regimul comunist și de U.A.P. Tulcea și București.

Expoziții de grup: Danemarca, Ucraina, Franța, Germania, București.

Expoziții personale: 1991, 1993 – Tulcea; 1980, 1981, 1984 – București; expoziție permanentă în Hotelul „Select” Tulcea; Ambasada Germaniei la București; Ulm (Germania).

- 1978-1980 participă la manifestările expoziționale ale Filialei U.A.P. Tulcea;
- 1981-1990 expune în cadrul Filialei U.A.P. Constanța;
- 1990-2014 – revine la grupul tulcean.

Lucrări în colecții din: S.U.A, Mexic, Canada, Columbia, Anglia, Siria, Grecia, Italia, Austria, Germania, Franța, Belgia, Finlanda, Danemarca, Suedia, Africa de Sud, Ungaria, Japonia, Filipine, România.

Lucrări în colecțiile Muzeelor de Artă din Constanța și Tulcea și în colecții particulare din România.

În momentul de față artistul s-a retras din U.A.P. România și din Filiala Tulcea a U.A.P.

Opinii critice:

Dan Grigorescu: „O lectură atentă îl dă pe Eugeniu Barău în vîleag”.

Doina Păuleanu: „Universul picturii lui Eugeniu Barău, fabulos, prezintă natura umană și realitatea în ipostaze specifice, verosimile și incitante”.

Olga Bușneag: „Acest narator fantastic își trage sursele din folclorul românesc, fie basm, fie proverb.”

Pavel Șușară: „Ca un sfânt militar, cu sabia în mână, cu ochii spre cer și cu iubirea în suflet, Eugeniu pare un rătăcit, însă unul care a greșit circumstanțial, lumea, dar a găsit, spiritual, CALEA!”

Doru Mareș: „Pictorul este peste tot, suferind sau făcându-ne cu ochiul, cu un suprem simț al umorului”.

Radu Ionescu: „Pictura lui Barău nu poate fi privită, ea te reține pentru a o citi, a pătrunde într-o lume bizară, ireală, însă compusă din elemente ale realității imediate. Barău este în plastica noastră actuală o personalitate aparte, bogat înzestrată și care pune o notă suculentă în peisajul plastic românesc”.

Platon Pardău: „Mai metafizic, mai frământat și adâncit în planul meditației aceleiași proiecții din scene de altădată, din vise, pilde, întâmplări parcă trăite, auzite, povestite la gura sobei, este Eugeniu Barău”.

Mihai Pelin: „Acuzat de misticism, față în față cu arta sa, cade de la sine într-un fabulos ridicol, în pânzele sale bate un vânt reavăn care vine de foarte departe, cam din Renaștere”.

Virgil Mocanu: „Dilatând și supralicitând datele aventurii în fantastic prin mobilizarea funambulescului ce antrenează întreaga lume într-un spectacol total”.

Cristina Angelescu: „Pictura lui Eugeniu Barău îți amintește într-un început de Bruegel și întreaga suită ce i-a urmat. Artistul are imaginație și vervă inepuizabile”.

Ovidiu Dunăreanu: „Eugeniu Barău cultivă magicul, fabulosul, întâmplări ciudate, parabolice, neverosimile, hieratice, urcă în poveste incendiind ochii și mintea privitorului”.

*

„Eugeniu Barău este unul din importanții pictori români de azi, care trăiește și lucrează, departe de ispita și aglomerația capitalei, în spațiul binecuvântat, generator de veritabile revelații plastice, al nordului Dobrogei și al Deltei”.

Mărturisire:

Eugeniu Barău: „Este normal să fii interzis; să ai curaj, să spui adevărul, să ai coloană vertebrală, să ai demnitatea strămoșilor noștri, să treci prin lume cu sufletul în lumină și gândurile-n cer, să fii tu și prostiei să-i spui NU!”

ANASTASIA DUMITRU

Grecia – țara miturilor și a apoteozelor solare

Gn argumentul memorialului de călătorie, *Excursie în Ciclade*, călătorul **Pericle Martinescu** rememorează cele trei incursiuni pe pământul Greciei: prima în 1937, iar ultima în 1977. Consemnările din volum sunt rodul primei călătorii, întreprinse în tinerețea „avidă și exuberantă”, iar în celelalte două voiajuri autorul a completat și a verificat impresiile culese la început. Cu toate că pe parcursul celor 40 de ani Grecia s-a schimbat, au apărut trasee turistice noi, s-au construit hoteluri, vapoarele s-au modernizat, schimbări care au dat alt colorit și alte tonalități vieții grecești, acest ținut legendar și-a păstrat „peisajul, ruinele și farmecul.”

Autorul își propune să aducă în prim-plan ținutul grecilor, să evoce frumusețea și vechimea spațiului mitologic. Alături de călător pornește în explorarea mitologică și lectorul, fie și numai într-un plan livresc, prin locurile unde au trăit zeii și prin sferile în care s-au războit ori s-au delectat ei. Pericle Martinescu scrie în prefața volumului despre frumusețea călătoriei cu vaporul, „drumul pe mare este cel mai frumos”. Deși zborul cu avionul este cel mai rapid, acest voiaj modern, „anost și banalizat, fără întâmplări și priveliști deosebite”, îl vitregește pe turist de contemplarea minunilor naturii. Parcurgerea drumului cu mașina, traversând Dunărea pe giganticul pod de la Giurgiu, bucură sufletul la vederea Balcanilor păduroși, a stâncilor semețe ce străjuiesc sumbrele chilii ale mănăstirii, străbătând mai departe munții Pindului, cu ale lor coline blânde, împânzite cu turme de oi, rulând apoi pe la poalele Olimpului. Acest unic munte, sălaș al zeilor, poartă urmele mitologiei, la fel ca și peretele aproape vertical al Parnasului sau al mirificului Delfi.

Cele mai interesante incursiuni în „țara miturilor și a apoteozelor solare” sunt cele pe calea apelor. Marea este un simbol al prezentului, dar și al miticului, al sacrului. Pe luciul apei sunt imprimare pentru eternitate legendele ce aureolează pământul însoțit al Eladei. Marea este semnul libertății, dar și al aventurii spirituale. Este amintită călătoria lui Ulise, unde zeii se amestecau printre oameni și se înfruntau. „Marea este aceea care, chiar de aici, de la Tomis, Callatis sau Histria, deschide largi ferestre spre o lume scufundată în abisuri imemorabile, dar plină încă de vrajă și miraj. Pe mare au venit argonauții cutezători ce-au pus temelia cetăților

ale căror vestigii ne vorbesc și astăzi, într-un limbaj nostalgic și evocator, despre fapte și mulțimi ce vor fi fost la timpul lor puternice și reale, însă acum dorm înăbușite în pânzele grele de basm. Am ascultat în nenumărate veri petrecute pe țărmul mării glasul acestor vestigii și, răspunzând chemării lor din adâncuri, m-am vrut un argonaut care să facă drumul invers, de la basm la realitate – o realitate situată cu mii de ani în urmă – animat de gândul, nu mai puțin cutezător, de a călca pe locurile unde se află izvoarele culturii și civilizației europene și de a mă scărda, cu toate fibrele ființei mele senzoriale și spirituale, în pulberea solară din care s-au zămislit grația și strălucirea lor”,¹ mărturisește cel care pleacă pe calea apelor spre Grecia într-o noapte caldă și liniștită de primăvară. Marea apare și în ipostază maternă care își așteaptă fiul să parcurgă inițierea în cunoaștere, dar și în postură de amantă, care îl seduce prin farmecul și incantațiile ei. Călătorul se compară cu un cavaler al Visului și al Libertății, care trăiește frenezia fericirii și a extazului. Prin voiajul marin, el își propune să depășească „rigida condiție umană”, să iasă din sine și să devină egal cu valul, să revină la arhetipul acvatic.

La vederea Bosforului, exclamă că este una dintre cele mai frumoase „intrări din lume,” iar Stambulul îi trezește amintiri întunecate legate de istoria românilor. Turnurile vechi devin un pretext sentimental de a pătrunde în timp și de a-i evoca pe cei care au fost forțați să fie surghiuniți. Imaginația călătorului este impresionantă. Orașul turcesc îl duce cu gândul la poveștile din cele *O mie și una de nopți*, ca o invitație la contemplație și visare. Cetatea orientală este descrisă cu tot ce înseamnă furnicar omenesc, „circulație anarhică și obositoare”, „un vacarm ce-ți sparge timpanele”. Aflat în orașul celor 480 de geamii, românul caută *Sfânta Sofie*, „pelerinaj obligatoriu pentru orice călător prin Constantinopol”.

Debarcarea în Atica este asociată cu o stare ciudată de euforie și neliniște, culminând cu ceremonia unui botez solemn și purificator înainte de a atinge țărmul Eladei. Văzând Atena, este decepționat. Imaginea din cărți nu se potrivește cu panorama reală a orașului aglomerat. Înaintând, constată că Atena își dezvăluie frumusețile pentru a-l seduce treptat, definitiv și irevocabil pe călător. Deși trece printr-o spaimă cumplită, fiind martorul unor „scene homerice”, cauzate de niște neînțelegeri, pelerinul trece cu bine peste erorile de informație care l-au făcut eroul neprevăzutului și se inițiază în ceea ce se numește „aticism”, din cauza episoadelor comico-tragice.

Pășirea în Atena este sub semnul solar al primăverii și al emoției produse de atingerea cu fabulosul domeniu al legendelor clasice. *Kolonul* este evocat, fiind locul unde s-a petrecut ultima dramă a bătrânului Oedip, „omul devenit simbolul persecuțiilor Destinului, eroul tuturor contradicțiilor abisale ale cărui triumfuri și înfrângeri îl înzestreză cu o aureolă tragică și măreață.”² Vederea acestui topos ales de Sofocle pentru ultima lui tragedie, scrisă la apogeul carierei, la venerabila vârstă de 90 de ani, dă acestei pietre „un nimb de mit ce-o înalță în mijlocul realității prozaice din jur”, scrie autorul constănțean, cuprins de „o vie emoție” ce îi incită imaginația. După atâtea veacuri, colina a rămas neschimbată, ca o mărturie nepieritoare a unor întâmplări ce fac parte din ordinea legendelor. După ce descrie locurile pe unde a călcat Sofocle, „atenianul fericit”, călătorul constată că Atena este „un vast muzeu”, iar urmașii vechii Elade se străduiesc să învingă povara cimitirului glorios din jurul lor printr-un „exces de vitalitate”. Pelerinul analizează fizionomia și tipologia morală a grecilor, a descendenților care l-au născut pe Dyonisos. Grecii sunt

credincioși „bucuriei de a trăi în prezent”³, ei au o continuă „foame de libertate și frumos”, notează confesivul.

Pericle Martinescu îi amintește pe scriitorii romantici și sentimentali, care au fost uluiți de tărâmul legendar al Eladei: Byron, Lamartine etc. Acesta din urmă îi numea pe greci „neam de oameni de elită”, cărora moștenirea unui trecut glorios le dă un legitim sentiment de mândrie, dublat de conștiința că trebuie să se dovedească demni de patrimoniul ce le-a fost încredințat de Istorie. Românul recunoaște că principalul imbold al călătoriei sale în Grecia a fost dorința de a vedea locurile unde s-au născut atâtea legende, epoei și tragedii care rămân neperimate, de a călca pe cărările umblate cândva de zei și eroi transformați în mituri și himere. Pe lângă Atena, sunt descrise cele mai pitorești locuri ale tărâmului legendar: Acropole, Egina, Peloponezul, Nauplia, Argosul, Cicladele, Syra, Delos, Myconos, insula Creta, Canea, Heraklion, secțiuni separate ale cărții de călătorie. Toate amintesc de Paradisul mitologic, unde călătorul, devenit nostalgic, mânat de stări lirice febrile, surprinde unicitatea acestui topos sacru.

Turistul român nu s-a apropiat de Grecia cu inocența unui vizitator dornic să cunoască o țară nouă, ci cu ambiția celui care a citit despre Elada și dorește să surprindă, să confrunte cu o „superioritate interioară” informațiile livrate despre acest topos râvnit de cei îndrăgostiți de mitologie și literatură clasică. Emananțiile spirituale l-au determinat să transfigureze și să transcendentalizeze ținutul geografic propriu-zis. Acropole îi sugerează frumusețea absolută și îl trimite cu gândul la poemele lui Valéry, care nu au cântat formele materiale, ci simfonia marmurei. Acropole este „o sinteză de raporturi și structuri realizate din îmbinarea celor trei principii fundamentale ce definesc universul artistic al antichității eline: Ideea, Frumusețea și Tăcerea”⁴, consideră contemplativul român. „Acropole e singurul loc de pe glob unde Ideea a căpătat o întruchipare tot atât de concretă ca și realitatea însăși”, continuă vizitatorul să afirme pentru că în tăcere, vorbesc sculptura și arhitectura. El este impresionat de apusul unic, „momentul oficerii unui ritual măreț universal”, clipe de revelație prin care înțelege cosmogonia și panteismul antic, „miracolul grec”. Egina este insula surâsului, unde locuia Kazantzakis, considerat „homo hellenicus.” Acesta își dorea să întemeieze în Egina o colonie de intelectuali și artiști, să clădească un Parnas. Când scriitorul grec a aflat că pelerinul este din România, l-a întrebat de Panait Istrati. Atunci a fost rugat să-i vorbească despre „Panaitaki”, marele său prieten, care decedase cu puțin mai înainte. Soția lui Kazantzakis, Eleni Samios, lucra la o monografie despre Panait Istrati, scriitor pe care l-a întâlnit în călătoria făcută împreună în Uniunea Sovietică.

La Mycene a fost bucuros să afle că și Nicolae Titulescu a trecut pe acolo, găsindu-i semnătura în registrul vizitatorilor. Plimbându-se printre ruinele orașului Corint, avea senzația că inhala duhoarea exalată de locurile unde amorul era o îndeletnicire oficializată, și totul acolo, pământul, pietrele, sarcofagiile aveau parcă „un iz ciudat de dragoste amestecată cu moarte, de voluptate și putreziciune, de trândăvie și belșug.”⁵ La Corint a găsit urmele unei civilizații ce se adresa satisfacțiilor trupești, nu celor ale spiritului, o civilizație a viciului zguduită de mai multe cutremure devastatoare, similare Pompeiului roman, acoperit de lavă. În apropiere de vechiul Corint, călătorul îl descrie pe vestitul *Acrocorint*, având pe creștet templul Afroditei, zeiță a frumuseții și a voluptății. Aflat în excursie la Ciclade, exclamă la fel ca D. Golescu, exprimându-și beatitudinea „Ce emoții, câtă bucurie!” La întoarcere, avea să-i blesteme pe toți zeii din Olimp, din cauza unei furtuni care încerca să-și ceară tributul din

partea unor călători neofiți dintre care făcea parte și pelerinul constănțean. „Strașnic botez! Era mai curând o agonie...”⁶, exclamă el. Syra i se pare o ciudată și mândră așezare, iar Delos o insulă solitară. Înaintând spre Delos, „insula nașterii lui Apollo”, pelerinii sunt surprinși în mijlocul unui spectacol apocaliptic, „Cerule era sinistru, întunecat, ca de catran, marea clocotea înfuriată, iar valurile erau așa de mari, încât mi-a fost dat să văd și să constat cu ochii mei că navigatorii care vorbesc despre valuri înalte cât munții nu spun povești. Uneori barca noastră se afla, aruncată ca un fulg zburliț, pe coama unui asemenea val, și atunci, într-o clipită, zăream toate Cicladele zvârcolindu-se de-a valma în furibundul uragan, ca niște stânci smulse din trupul țărnelor și azvârlite la întâmplare în ghearele mării”⁷, se destăinuie călătorul.

Incursiunea în Creta stă sub semnul mitologicului, întrucât apropierea de insula legendară nu se putea face fără a-și aminti de tronul regelui Minos și de originea minotaurului. La sugestia scriitorului Kazantzakis, turistul român își începe „voiajul cosmic” în momentul cel mai prielnic, atunci când luna este la apogeu. Fascinația mării și a lunii îl determină să așeze pe hârtie unele dintre cele mai impresionabile și memorabile pasaje descriptiv-reflexive. „Asistam la cel mai fastuos moment astronomic ce poate fi surprins de ochiul omenesc în mijlocul Mediteranei: apusul lunii și răsăritul soarelui, petrecându-se simultan sub privirile noastre fascinate de un asemenea spectacol. Policromia apusului și răsăritului capătă aici nuanțe și proporții de-a dreptul fantastice. Orizontul își deschide toate porțile și este pretutindeni în flăcări. Dar în timp ce într-o parte norii mici de jos, ca niște platforme de susținere, dădeau impresia că ard, iar lumina lor roșie poleia totul în rubiniu, în cealaltă parte discul lunii se stinge lent, ca un ochi mare, însângerat, peste care se lăsa pleoapa unui paravan greu ca o piatră tombală. Într-un echilibru perfect, ca și cum ar fi păstrat împreună cumpăna Universului, în clipa când, la dreapta noastră, falnica Selenă se dizolvă în adâncuri, în cealaltă parte, la stânga, din buza unui bloc granitic de cețuri își făcea apariția Helios, zeul zilei, zvârcolindu-se cu eforturi prometeice să se desprindă din lanțurile ce-l țineau încă strâns în cătușele lor.”⁸ Epopee nocturnă pe mare este prezentată cu referiri la „cortegeul de mituri și reverii”. Realul este însoțit la tot pasul de umbra legendarului. Numai lumina zilei destramă fantomele imaginarului, când călătorul poate să admire formele concrete ale munților cretani, relief aflat la confluența a trei continente: Europa, Asia și Africa. Prezentând primul port, Canea, observă diversitatea stilurilor și frumusețea arhitecturii. Patina arhaică și amestecul de influențe străine dau un colorit de cronică, degajând ecouri vagi de glasuri depărtate. Portul este menit să rezerve nenumărate surprize și curiozități. Vestigiile indică forme de civilizație romană, bizantină, italiană, otomană și arabă. Deși Canea este numită capitala Cretei, nu dezvoltarea economică și administrativă este importantă, ci valoarea ei simbolică, de loc al realizării aspirației de încorporare la statul elen, în 1913, după războiul balcanic. Heraklion este adevărata capitală a Cretei, un oraș cosmopolit, cu mulți turiști, cu localnici purtând amprenta lor specifică de euro-afro-asiatici.

Periplul se finalizează apoteotic, cu așezarea simbolică și frauduloasă a turistului constănțean pe tronul regelui Minos. Mergând pe firul legendar, autorul sintetizează stilul și conținutul civilizației minoice de care se leagă o faimoasă și bogată mitologie. Călătorul îi sfătuiește pe cititori, pe viitorii turiști, cum să înceapă pelerinajul în aceste locuri impregnate de simbolism. „Primul lucru pe care e bine să-l faci, deci, după ce ai ajuns la Cnosos, este să te așezi pe o piatră, la umbra unui chiparos și să recitești frumoasele mituri ce

aureolează aceste locuri, înainte de a începe să calci cu piciorul pe urmele lor. Creta însăși este, prin excelență, o țară a legendelor. Toate divinitățile mitologice ar fi trecut, într-un fel sau altul, prin această insulă, unele s-au metamorfozat aici și au lăsat amintiri ce nu s-au șters cu nimic în decursul timpurilor⁹. Pasionatul de trecut își începe diegeza prin referire la Zeus, născut în aceste locuri. Povestea se derulează începând cu Cronos, înghițitorul fiilor săi. Rhea, sătulă să tot vadă roadele pântecelor sale devorate de un soț filiofag, a fugit din sălașul conjugal și s-a ascuns în Creta unde l-a născut pe Zeus. Călătorul constată că zeul suprem al grecilor, înainte de a deveni șeful ierarhiilor din Olimp, a fost primul rege al Cretei. O altă legendă relatată este aceea avându-l drept erou central pe Minos, un personaj real, dar și mitologic, prin care se face tranziția între mit și istorie. „Vestigiile descoperite la Cnossos avansează toate aceste ipoteze, făcând să se scufunde în negura vremurilor adevărul istoric și lăsând să se infiltreze în istorie sugestia mitică”, susține autorul român. „Ce teme au astăzi aceste lungi și captivante legende?” se întreabă el, neștiind ce a fost la origine realul sau ficțiunile mitologice. Ajutat de fiul Ariadnei, călătorul găsește Sala Tronului lui Minos, fiind uluit de modestia jilțului regesc, un scăunel simplu de piatră. Finalizând călătoria, exclamă „Et in Arcadia ego!”

Cartea *Excursie în Ciclade* stă sub semnul osmozei între mit și istorie. Pericle Martinescu nu a descris obiectiv traseul turistic, ci a fost influențat de umbrele mitologicului, de livresc. Lectorul poate cunoaște atât vestitele centre turistice ale Greciei, fiind fascinat de frumusețile insulelor, dar poate pătrunde și în captivantele ficțiuni mitologice care au stat la baza culturii occidentale.

1. Pericle Martinescu, *Excursie în Ciclade*, Constanța, Editura Europolis, 1996, p. 8.

2. Idem, p. 34.

3. Idem, p. 48, 53.

4. Idem, p. 62.

5. Idem, p. 130.

6. Idem, p. 140.

7. Idem, p. 152.

8. Idem, p. 220.

9. Idem, p. 238.

ANAMARIA CIOBOTARU

Receptarea critică a operei narative a lui Max Blecher

Un studiu documentat, relativ recent, apărut în anul 2011, care aduce în prim plan problema receptării lui Max Blecher, este cel al Adei Brăvescu – *M. Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*.

Autoarea reliefează eterogenitatea punctelor de vedere existente de-a lungul vremii în receptarea operei lui Blecher.

Ipoteza Adei Brăvescu – „Autorul *Întâmplărilor în irealitatea imediată* reprezintă un caz excepțional de receptare, printre cele mai problematice și dificile ale spațiului nostru cultural, nu atât prin compararea cu alte cazuri controversate, cât mai ales prin dinamica internă a parcursului și prin durata necesară obținerii cotei valorice actuale”¹ este susținută de punctele de vedere ale criticilor literari pe care autoarea înșăși le selectează, cu atenția cuvenită, pentru a ilustra fluctuațiile interpretative ale operei lui Blecher într-o perioadă de aproape opt decenii.

Într-adevăr, opera lui Blecher începe să fie valorizată în perioada 1967-1979, Dinu Pillat și Sașa Pană fiind cei care se ocupă de reeditarea romanelor lui Blecher.

În opinia Adei Brăvescu, Ov.S. Crohmălniceanu este „primul critic care rupe tăcerea, după douăzeci și cinci de ani, în cazul Blecher, dar mai mult decât atât, el este și cel care-i acordă locul bine meritat într-o panoramă a literaturii române între cele două războaie mondiale, dat fiind faptul că scrierea publicată în 1967, devine o lucrare de referință în cultura românească”². Astfel, în *Literatura română între cele două războaie mondiale*, criticul literar încadra scrierile autorului român în proza autenticității și a experienței observând pentru prima dată asemănarea dintre viziunea scriitorului din *Întâmplări în irealitatea imediată* cu cea a lui Kafka. Crohmălniceanu nota apropierea prozei lui Blecher nu numai de proza lui Kafka, dar și de cea a lui Bruno Schulz și Robert Walser, prin „facultatea de a se instala în nenorocire, de a accepta o condiție curentă a vieții”³.

În aceeași direcție se înscrie și Dinu Pillat care în *Mozaic istorico-literar*, îi dedică lui Blecher, capitolul – „Cazuri literare insolite” – încadrându-l în: „generația de scriitori cu Mircea Eliade, Anton Holban și Mihail Sebastian, adică dintr-o generație care aduce în proza română dintre 1930 și 1939 un spirit confesiv fără nici un fel de false pudori, izbitor deopotrivă prin coordonata unei lucidități dilatate de exces de o adevărată febră existențialistă, M. Blecher exemplifică la noi, cu o intensitate fără precedent, literatura autenticității subiective, în înțelesul cel mai evoluat modern”⁴.

Mai târziu, I.Negoïtescu, Al. Protopopescu și Nicolae Balotă încadrează scrierile autorului român în proza de tip existențialist.

Dintre criticii literari amintiți, Negoïtescu interpretează opera lui Blecher pornind de la teoriile lui Karl Jaspers și Kirkegaard despre suferință: „Cele trei romane ale lui Blecher probează în mod exemplar literatura suferinței – în sens existențial: autorul se exersase prin lecturi kirkegaardiene. *Întâmplări în irealitatea imediată* (1935), care se compune din amintiri de adolescență, este un roman al suferinței originare, al vagabondajului prin materia imundă; *Inimi cicatrizate* (1936), un roman al suferinței impuse de boală, al claustrării trupurilor în corsete de ghips; *Vizuina luminată* (postum, 1971), romanul beatitudinii prin descompunere și degradare... În romanele lui, suferința se manifestă ca situație-limită, cu acel accent definitiv, inevitabil, propriu în mod necesar ființei în întregul ei, peste individualități ce pot părea uneori că nu suferă. Fiindcă nu poate fi abolită, suferința nu este la Blecher, combătută, ci integrată în ființa umană. Conștiința că lupta împotriva suferinței nu dă decât rezultate precare face parte aici din însuși textul literar, în care această suferință stăpânește imuabil. Oricât i s-ar împotrivi și oricât de străină ar resimți-o, personajele lui Blecher o consideră ca pe ceva ce le aparține... Prin prezența suferinței perpetuu amenințătoare, ele își dobândesc conștiința de sine. Suferința nu mai este doar o manifestare accidentală a nefericirii lor esențiale, ci manifestarea însăși a existenței în ființa lor. Aceste personaje constituie o demonstrație a faptului că, ca și cum suferința lui ar fi suferința existenței însăși: astfel, personajele blecheriene corespund întocmai filosofiei existențialiste”⁷⁵. Analizând cu foarte mare atenție opera lui Blecher, Negoïtescu va evidenția acele forme ale suferinței pe care le va numi în cartea sa – *constante formale*.

În *Volumul și esența*, Al. Protopopescu apropia existențialismul lui Blecher de cel al lui Kirkegaard, insistând asupra crizei eului naratorial care „dirijează întreaga viziune romanescă”⁷⁶.

Nicolae Balotă, continuă teoria începută de Negoïtescu, până la un moment dat, deoarece criticul se desprinde de teoria suferinței lui Jaspers afirmând că: „Blecher s-a născut în pofida suferinței nu sub imperiul ei”⁷⁷. De altfel, Balotă îl apropie foarte mult pe Blecher de Kafka, pe ambii scriitori apropiindu-i, în opinia criticului, imposibilitatea de a fi altceva decât ceea ce le este dat să fie. Această imposibilitate, ambii o descriu printr-o literatură care, numai în aparență, este confesivă.

Astfel, până la momentul *Istoriei...* lui Crohmălniceanu, opera lui Blecher trece aproape neobservată, nerecunoscându-i-se adevărata valoare nici de către G. Călinescu în 1941 – anul apariției *Istoriei literaturii române de la origini până-n prezent*, lucrare în care Blecher nu apare în lista autorilor canonici interbelici și nici de critica literară din perioada imediat următoare, 1945-1965 – perioadă în care, de altfel, lucrările sale nici nu mai sunt reeditate.

Cu toate acestea, trebuie amintit faptul că înainte de momentul 1941, un punct de vedere ferm exprimat despre opera lui Blecher a fost acela al lui Geo Bogza care considera că „*Întâmplări în irealitatea imediată* consacră un scriitor care a scris lucid, matematic...”⁷⁸. De altfel, așa cum reiese din corespondența pe care Blecher o avea cu Bogza, cartea amintită este produsul prieteniei dintre cei doi, gest atipic pentru secolul în care este scrisă, Blecher fiind profund îndatorat lui Bogza pentru modul în care acesta l-a susținut: „Știu că nu-ți plac asemenea mulțumiri însă fără tine aș fi continuat să vegetez în cel mai execrabil și mai obscur anonim, îmbuibat de visuri absurde și de dadaisme învechite. Ție îți datorez înainte de toate organizarea mea și apoi posibilitățile

de publicare. Este ceva ce se numește «sensul vieții», iartă-mi cuvântul acesta mare, și tu ai dat un sens «vieții» mele⁹.

Alt punct de vedere, reper pentru receptarea lui Blecher, tot înainte de momentul publicării *Istoriei*... de G. Călinescu, este cel al scriitorului Mihail Sebastian: „Sunt unele cărți – foarte puține – la care țin cu oarecare intoleranță... Totuși, pentru anumiți autori, pentru anumite opere, mă simt angajat personal, nu numai cu o adevărată critică, oarecum detașată, dar cu acea pasiune puternică, puțin încăpățanată ce ne face să transmitem mai departe, în jurul nostru, cunoașterea lucrurilor pe care le iubim. Dintre aceste cărți face parte romanul d-lui M. Blecher, *Inimi cicatrizate*. Venit după un debut literar uluitor, pe care toată lumea îl înregistrase cu atât mai entuziast, cu cât era neașteptat, acest nou roman nu a izbutit, mi se pare, să mențină toate aprobările pe care le câștigase Blecher cu *Întâmplări în irealitatea imediată*... Printr-o eroare, printr-o inexplicabilă eroare, această carte a cucerit, dimpotrivă, numeroase aprobări – atât de numeroase încât îi contraziceau caracterul ei de jurnal al unei singurătăți, jurnal destinat parcă să fie citit în taină de câțiva oameni care să nu-l uite. Blecher a plătit, la al doilea volum, rapida victorie a celui dintâi. Prudentele critice, scepticismul care nu se lasă «epatat», blazarea s-au deșteptat cu întârziere, pentru a compensa excesul primelor entuziasme. Mi se pare cu totul școlăresc să comparăm *Inimi cicatrizate* cu *Întâmplări în irealitatea imediată* și să ne întrebăm care din cele două cărți e superioară celeilalte. Asemenea jocuri sunt fără adevăr, fără interes și fără concludență. E adevărat că *Întâmplările* aveau de partea lor surpriza de a ne descoperi din primul moment un scriitor de resurse extraordinare. Este de asemenea adevărat că *Inimile cicatrizate* ne găseau preveniți și că lectura noastră nu mai putea să ne procure sentimentul de descoperire pe care ni-l comunicase întâiul volum. Totuși, la a doua sa carte, scriitorul se dovedea capabil nu numai de a păstra intacte primele sale calități (printre care, în primul rând, trebuie notată o rară ascuțime de sensibilitate), dar de a pătrunde în alte zone sufletești, mai grave, mai complexe, și de a ni le face cunoscute cu o precizie analitică extremă. Aceeși poezie amară a vieții, aceeași oboseală tragică, același humor făcut din elemente ingenuie și grotesci, același realism minuțios contrastând cu același simț al fantasticului și al visului — toate marile calități inițiale se găseau în *Inimile cicatrizate*. Cred doar că li se adăuga de astă dată un efort mai strâns de organizare a materialului, o mai mare stăpânire a mijloacelor de expresie și o mai sigură conștiință de artă. *Întâmplările* revelaseră o sensibilitate. *Inimile cicatrizate* ne dădeau un scriitor. Vreau prin aceasta să spun că prima carte putea fi un act de confesiune, în timp ce a doua carte era un act de creație. Nu voi repeta aici tot ce am scris la apariția romanului. Nu am îndoieli asupra destinului acestei opere și sunt convins că o așteaptă de aici încolo mari victorii. Cea mai modestă dintre aceste victorii, dar nu și cea mai puțin mișcătoare, este recenta traducere a romanului lui M. Blecher în idiș. Modestă, pentru că o asemenea traducere nu poate introduce o operă în circuitul literar european. Mișcătoare însă, pentru că ea deschide cărții un drum spre o lume sensibilă, spre o largă categorie de cetitori pasionați... Scrisul lui Blecher este în același timp viguros și bogat, sever și totuși plin de culoare, incisiv și vibrant de emoție. Rareori o mai mare sobrietate de expresie s-a aliat cu mai puternice accente tragice... Oricare ar fi răspunsul la aceste întrebări și chiar dacă romanul ar fi pierdut în traducere precizia și bogăția lui de stil, *Inimi cicatrizate* e o prea mare operă ca să nu reziste unei asemenea experiențe.” („Adam”, An X, n. 121-122 din 15 aprilie – 1 mai 1938, p. 1-2)¹⁰.

Și nu în ultimul rând, opiniile lui Eugen Ionescu, Ion Biberi, Octav Șuluțiu, Eugen Lovinescu, Perpessicius vin să certifice faptul că opera lui Blecher este autentică, apreciind literatura confesivă, de tip jurnal, practică de autor în *Întâmplări în irealitatea imediată*.

Astfel, referindu-se la *Întâmplări...*, Eugen Ionescu aprecia că este o „carte așa de deosebită de operele actuale, expune experiențe interioare atât de puțin comune, încât indiferența publicului este semnul indubitabil al mării ei valori”¹¹.

Tot *Întâmplările în irealitatea imediată*, și nu altă carte a autorului, atrage în mod deosebit atenția lui Lovinescu care nota: „Cu totul remarcabil a fost debutul lui M. Blecher cu dramaticul lui volum *Întâmplări în irealitatea imediată* (1935), în nicio legătură cu epica, dar de o ascuțime de analiză psihologică sporită de ineditul câmpului de investigație. Înainte de a fi închis în zalea lui de ghips, copilul e închis în izolarea lui morală și morbiditatea lui sufletească predestinată. Literatura confesională, de ultimă emisiune, a noii generații literare. Din neputința de a-și trăi viața în acte, epic, răsar forța de concentrare a trăirii în sine; lumea de afară nu vine decât din percepție. Mecanismul sufletesc al scriitorului se descompune în jocul a două resorturi: o mare capacitate de a percepe realitatea, de a o izola în conturi precise, de a fuziona cu ea (de pildă, scena scufundării în noroi) și, după această fuziune, de a o dilata în forme fantastice și de a o urmări în spaimele interioare ce provoacă. Scriitorul nu e un plastic în sensul obișnuit al pitorescului: realitatea se transformă în substanță sufletească, morbidă. Stilul e, totuși, fără patos, ci de o mare precizie și luciditate; halucinația izbucnește, astfel, să se exprime în geometrie stilistică...”¹².

Nu la fel de pozitiv se arată Eugen Ionescu însă cu romanul *Inimi cicatrizate*, căruia îi reproșează faptul „că având la bază un material excelent – este vorba de romanul lui Thomas Mann, *Muntele vrăjit* – nu-l mai transfigurează, ci îl subordonează planului literar”¹³.

De aceeași părere cu Ionescu este și Ion Biberi care afirma că: „*Inimi cicatrizate* rămâne o carte mișcătoare și adevărată. Este o lectură emoționantă, dar departe de a egala interesul și semnificația primului său volum.”¹⁴ Interesant este faptul că Biberi, spre deosebire de Ionescu, observă adevărata intenție a lui Blecher care nu este nici pe de parte aceeași cu a lui Mann: „Ne grăbim să spunem că ambiția lui M. Blecher n-a fost atât de mare. El n-a dorit să înfățișeze viața coloniei de la Berck în toată diversitatea sa, ci s-a limitat la câteva scene și episoade fragmentare, suficiente pentru a recrea o atmosferă și a evoca un cadru; el nu și-a propus să aprofundeze psihologia personajelor pe care le descrie, ci schițează numai câteva siluete din linii fine și rapide; autorul nu ne oferă o analiză pătrunzătoare, căci drama sa interioară este abia sugerată, prin câteva scurte trăsături evocatoare. Totuși, fără a aprofunda personajele, fără a stăruia asupra detaliilor, M. Blecher ne dăvăluie în acest roman o viață intensă și dureroasă”¹⁵.

Două perioade benefice pentru receptarea autorului român vor urma mult mai târziu: 1980-1989 – când scrierile lui Blecher sunt reconsiderate, fapt datorat în mare parte și reeditării operei sale și 1990-2000 – perioadă în care R.G. Țeposu revalorizează întreaga operă a lui Blecher, considerându-l un scriitor important, făcând parte din familia lui Mateiu Caragiale și Lampedusa.

Istoria critică a literaturii române de Nicolae Manolescu, publicată în 2008, așează opera lui Blecher alături de cea a altor mari scriitori ai literaturii române. Astfel, în opinia lui Manolescu, *Întâmplările...* „nu sunt decât *Amintirile din copilărie* mutate în secolul următor și rescrise într-o cheie care nu mai este

aceea general-umană și realistă de la Creangă, ci una strict individuală, atipică, schizoidă, amestecând realul cu visul și imaginația”¹⁶. Manolescu apreciază *Întâmplările... ca fiind „una din marile cărți ciudate ale secolului XX românesc”, afirmând că Blecher este „neîndoielnic, un expresionist, cu doză de naturalism obligatorie, și un suprealist inspirat de *Nadja* lui Breton... fără a-i ignora existențialismul hrănit de Kirkegaard și Blake, care i-a indus în eroare pe partizanii autenticității în anii '30”¹⁷.*

Dacă *Inimi cicatrizate* este considerat de critic un roman mai puțin reușit, în care chiar și „boala însăși ar avea nevoie de un alt ritm”¹⁸, cu romanul *Vizuina luminată*, Blecher se desparte de scriitorii ionici care considerau cu certitudine real ceea ce era trăit subiectiv, apropiindu-se de Kafka, Breton și Schulz, în proza cărora nimic nu mai este cu certitudine real: „Universul nu mai este explorat psihologic, ci poetic și vizionar. Blecher nu jură pe realitate, ci pe irealitate, care poate fi onirică, suprealistă, fantomatică sau mitică”¹⁹. Naturalismul expresionist al *Întâmplărilor...* nu se mai regăsește în romanele care urmează, fizionomiile descrise aici determinându-l pe critic să-l apropie pe Blecher de Urmuz. Manolescu consideră *Vizuina luminată* o carte neglijată de critica literară, recunoscându-i adevărata valoare, apreciind că: „cele mai izbutite pagini de proză ale lui Blecher, după *Întâmplări*, se află în *Vizuina*: descrierea piațetei Casei de Economii în alb și roșu; portretul femeii în roșu care va inspira titlul unui celebru roman cu mai mulți autori din anii '90; acea primă political fiction din literatura noastră în care câinii polițiști se revoltă, ocupă închisoarea după ce-i încătușează pe gardieni, și sunt reprimați la sfârșit în cel mai pur stil orwellian din *Ferma animalelor*, grădina din vis de la Breck și castelul ei, ca în *Le Grand Meaulnes*, toate ireproductibile din pricina lungimii... Sunt puțini prozatori români de după Eminescu cărora le-au reușit viziunile pur poetice, Blecher se numără printre ei”²⁰.

Manolescu încheie capitolul din *Istoria...*, despre Blecher, considerându-l pe autorul *Întâmplărilor...* unul dintre „cei mai originali scriitori interbelici, din speța avangardiștilor”, care merită ca și Mateiu I. Caragiale „cea mai înaltă cotă de prețuire”²¹.

This work was supported by the project „Sustainable performance in doctoral and post-doctoral research – PERFORM” co-funded from the European Social Fund through the Development of Human Resources Operational Programme 2007-2013, contract no.POSDRU/159/1.5/S/138963.

BIBLIOGRAFIE

Surse primare

Blecher, Max, *Vizuina luminată*, București, Editura Art, 2009

Blecher, Max, *Întâmplări în irealitatea imediată*, București, Editura Art, 2009

Blecher, Max, *Inimi cicatrizate*, București, Editura Art, 2009

Surse secundare

Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide*, București, Editura Eminescu, 1974

Biberi, Ion, *Etudes sur la literature roumaine contemporaine*, Paris, Editions Corymbe, 1937

Bogza, Geo, *Cartea lui Max Blecher* din „*Vreeme*”, nr.424 din 9 feb.1936

Brăvescu, Ada, *M.Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, Editura Tracus Arte, 2011

Crohmălniceanu, Ov. S., *Istoria literaturii române între cele două războaie mondiale*, I, București, Fundația România Literară, 1967
Ionescu, Eugen, *Anul literar 1936*, Facla, nr.1780, 2 ian.1937
Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Librăriei Socec & Co, S.A, 1937
Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, București, Editura Paralela 45, 2008
M. Blecher, mai puțin cunoscut – Corespondență și receptare critică –. Ediție întocmită de Mădălina Lascu, Prefață de Ion Pop, București, Editura Hasefer, 2000
Negoițescu, Ion, *Istoria literaturii române*, București, Editura Minerva, 1991
Pillat, Dinu, *Mozaic istorico-literar*, București, Editura Albatros, 1998
Protopopescu, Al., *Volumul și esența*, București, Editura Eminescu, 1972

-
1. Brăvescu, Ada, *M.Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, Editura Tracus Arte, 2011, p.12.
 2. Brăvescu, Ada, *M.Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, Editura Tracus Arte, 2011, p. 90.
 3. Crohmălniceanu, Ov. S., *Istoria literaturii române între cele două războaie mondiale*, cap. „Literatura autenticității și a experienței: M.Blecher”, I, București, Fundația România Literară, 1967, p.544.
 4. Pillat, Dinu, *Mozaic istorico-literar*, București, Editura Albatros, 1998, p.147.
 5. Negoțescu, Ion, *Istoria literaturii române*, București, Editura Minerva, 1991, p.356-358.
 6. Protopopescu, Al., *Volumul și esența*, București, Editura Eminescu, 1972, p.60.
 7. Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide*, cap. *M.Blecher și realitatea imediată a creației*, București, Editura Eminescu, 1974, p.154.
 8. Bogza, Geo, *Cartea lui Max Blecher* din „Vremea”, nr.424 din 9 feb.1936, p.2, în Brăvescu Ada, *M.Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, Editura Tracus Arte, 2011, p.39.
 9. *M. Blecher, mai puțin cunoscut* – Corespondență și receptare critică –. Ediție întocmită de Mădălina Lascu, Prefață de Ion Pop, București, Editura Hasefer, 2000, p.29.
 10. Ibidem, p. 141-143.
 11. Brăvescu, Ada, *M.Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, Editura Tracus Arte, 2011, p.43.
 12. Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Librăriei Socec & Co, S.A, 1937, p. 308-309.
 13. Ionescu, Eugen, *Anul literar 1936*, Facla, nr.1780, 2 ian.1937, p.2, în Brăvescu Ada, *M.Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, Editura Tracus Arte, 2011, p.43.
 14. Biberi, Ion, *Etudes sur la literature roumaine contemporaine*, Paris, Editions Corymbe, 1937, p. 177-181.
 15. Ibidem.
 16. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, București, Editura Paralela 45, 2008, p.748.
 17. Ibidem.
 18. Ibidem, p.749.
 19. Ibidem, p.750.
 20. Ibidem, p.751.
 21. Idem.

ANGELO MITCHIEVICI

Îngerii, istoria și duhul povestirii

Cum să povestești istoria? Ca pe o înlănțuire de evenimente care contează? Ca pe o înfruntare a unor personalități majore care o „scriu” cu prețul vieților a milioane de anonimi? Ca pe un joc de agon? Ca pe un joc de hazard? În *Les mots de l'histoire*, Jacques Rancière afirma că „Propriu unei istorii este de a fi și totodată de a nu fi o istorie”? și tot el evidențiază diferența dintre o *istorie-știință (l'histoire science)* și o *istorie-poveste (l'histoire récit)*. Constatăm adesea că istoria găzduiește un roman, și de ce ne-am mira când romanul găzduiește istoria? Cu toate acestea, spectaculosul roman al lui **Gabriel Chifu**, *Punct și de la capăt* (Polirom, Iași, 2014), nu este un roman istoric propriu-zis, însă, în mod sigur este unul în care duhul istoriei vorbește cu limba de duh a povestirii. În roman, printr-un excelent joc al ambiguităților, acest duh este găzduit de profesorul Bazil Dumitrescu, iar el trece sau mai precis este transferat povestitorului, naratorului din roman care se află în căutarea unui roman, a unei povești. Poate tocmai această căutare este cea care facilitează transferul, umplerea cu duh a unui ziarist care-și asumă misiunea de a căuta părinții unui amic care află, cu ocazia decesului mamei sale, că a fost un copil înfiat. Pe urmele unei istorii de familie are loc întâlnirea cu Istoria. Cu o foarte bună intuiție își intitula Petru Dumitriu romanul istoric *Cronică de familie*. Iar istoria nu este, încă odată, doar o înlănțuire de evenimente, nu este cauzalitate, necesitate etc., ea este înainte de toate o poveste. Iar această poveste ascunde un sămbure mitologic, pune față în față Binele și Răul, de fapt agenții, actorii principali ai acestor două forțe, a Bunului Dumnezeu și a Diavolului care se întrupează în istorie așa cum duhul poveștii îl locuiește până la capăt pe profesorul centenar Bazil Dumitrescu, profesor de istorie sau cum un alt duh păstrează nealterată flacăra vieții în Octavian Cadar în mijlocul cumplitelor încercări la care este supus. Pe firul istoriei nu se urcă, ci se coboară în acest roman, în cele 10 zile decameronice necesare desfășurării poveștii. Ceremonialul transfuziei de poveste este unul care implică și transferul de vitalitate, istoria se poate încărca în celălalt numai ca poveste și aceasta, fără îndoială, va fi transformată în roman, autorul, atât cel al poveștii orale, cât și al aceleia transcrise rămânând o gazdă, o locuință, în cuprinsul căreia duhul se face auzit. E una dintre cele mai frumoase metafore ale literaturii pe care Gabriel Chifu le pune în circulație într-un mod subtil și sensibil, literatura ca duh al istoriei. Însă nu despre o romanțare a istoriei este vorba aici, deși datele unui *romance* se află mereu acolo unde binele și răul se confruntă. Autorul sau duhul poveștii poartă cu sine enigma unor deveniri reluate prin derularea înapoi a filmului evenimentelor. Maniera

nu este câtuși de puțin proustiană, ea nefiind guvernată de o memorie afectivă și nici de hazardul pe care această memorie îl provoacă. Există o ordine și un plan, dar și *fatum*, destin, ceea ce arabii numesc în Coran *mektoub*, „ceea ce e scris”, adică povestea de dinaintea evenimentelor, cea pe care evenimentele o dramatizează. Și mai există ceea ce în tragedie devine esențial, un imens *hybris* la unul dintre aceste personaje. Într-un fel, cele 10 zile (și următoarele) care scriu istoria o și înscriu într-o ordine superioară, invizibilă, secretă. Istoria se resoarbe în poveste și povestea se răsuțește în sine, către o origine neclară, încărcată de toate ambiguitățile imponderabilelor latențelor. În această origine neclară se află, spre exemplu, un eveniment aparent banal, unul dintre personaje, Damian Bordea, împlinește 15 ani, dar ambele personaje în jurul cărora se trasează liniile de forță ale romanului trec pragul copilăriei spre adolescență, pentru ceea ce va fi marea înfruntare, chemare a destinului lor. Este o clipă de o măreție întunecată, cea a voinței de putere, pentru Damian Bordea, și o clipă de neliniște îngândurată, într-o lumină crepusculară pentru Octavian Cadar. Dintr-un minunat serial american, *Carnivale* (2003) avându-l ca regizor pe Daniel Knauf mi-a rămas o frază care se potrivește perfect relației dintre aceste două personaje: „Fiecare profet în casa lui.” La origine, cei doi scrutează orizontul devenirii lor, nimeni nu știe ce va fi, cum va fi, dar clipa aceea este tulburătoare prin bogăția ei de senzații și presimțiri. Privitor la această derulare înapoi a evenimentelor, o inversare a cronologiei îmi vin în minte două exemple remarcabile, unul din dramaturgie, altul din cinematografie. Primul este dat de piesa lui Harold Pinter, *Trădarea (Betrayal)*, apărută în 1978, unde întreaga poveste este desfășurată în jurul a două cupluri, soț și soție, Emma și Robert, pe de o parte, și Jerry și Judith, pe de alta. Jerry este cel mai bun prieten al lui Robert, dar și aman-tul soției sale. Ceea ce Harold Pinter aducea nou cu această piesă era derularea în sens invers a evenimentelor. Piesa se „joacă” începând cu ultimul act către primul, către acea infinitezimală mișcare, una aproape inefabilă care generează totul. Celălalt exemplu îl constituie covârșitor-visceralul film al lui Gaspar Noé, *Ireversibil (Irréversible, 2002)*, unde atrocitatea finalului, expresie a unei coborâri în infern, *anus mundi*, final cu care debutează filmul, conduce spre origini, către paradisul pierdut, către inocența care va fi maculată pas cu pas. Motto-ul filmului subliniază principala interogație pe care el o suscită, aceea a relației cu istoria, cu timpul, cu destinul: „Le temps détruit tout.” Această întoarcere la origini caracterizează și romanul lui Gabriel Chifu, însă semnificația se proiectează altfel, dincolo de istoria personală a personajelor, pe fundalul istoriei traumatice a secolului XX. Cu alte cuvinte, romanul beneficiază de o altă cameră de rezonanță decât a istoriei moravurilor, aceea a istoriei propriu-zise. Principalii, Damian Bordea și Octavian Cadar, colegi de liceu și prieteni, sunt arestați în aceeași zi, numele lor apărând imprudent pe lista profesorului Bazil în vederea convocării lor într-o organizație legionară, convocare care nu a mai avut loc. În acel moment, Damian era angrenat de partea puterii comuniste, în plină ascensiune, întreruptă astfel brutal, în timp ce pentru Octavian, orizontul se închidea tot mai mult pe măsură ce societatea devenea prizoniera regimului totalitar. Închisoarea constituie pentru amândoi încercarea definitivă, testul terminal; în închisoare cele două personaje își realizează întregul potențial. Există până în acest moment o serie de coincidențe, de suprapuneri, de întâlniri emblematică, de opțiuni destinale care stabilesc și un orizont predicție. Amândoi iubesc sau sunt atrași de aceeași fată, amândoi sunt desemnați de profesorul Bazil, care

are nu doar duhul poveștii, ci și pe cel al istoriei, ca fiind excepționali, amândoi intră în închisoare în aceeași zi, amândoi întrezăresc în aceeași zi, și unul și celălalt cu fața spre cer, că urmează o mare provocare. Primul moment de iluminare este și cel al devenirii lor ca personaje într-un joc complicat al puterilor infernale. Nicio clipă Gabriel Chifu nu transformă aceste personaje în tipuri sau expresii ale unei idei sau morale, însă o altă trăsătură comună le va marca indelebil devenirea, ducerea până la ultimele consecințe a experienței pe care o traversează. Iar aici întâlnirea cu istoria devine evidentă pentru că personajele își au corespondentul în realitate fără ca prin aceasta ele să fie perfect omologabile. În mod cert, Damian Bordea face trimitere la tortionarul Eugen Țurcanu și la experimentul Pitești inițiat în 1949, cu concursul autorităților comuniste și care-l are ca *magister ludi* pe acest monstru. În spațiul concentraționar, Eugen Țurcanu alături de o mână de deținuți recrutați de el începe torturarea sistematică a deținuților într-un mod inimaginabil până atunci, proces pe care-l ilustrează și romanul lui Gabi Chifu. Cele trei etape, cele trei cercuri infernale, ca și în *Cele 120 de zile ale Sodomei*, romanul emblematic al marchizului Sade după care Pier Paolo Pasolini face un film memorabil, *Salo*, sunt *demascarea externă*, *demascarea internă* și *demascarea publică* sau umilirea publică, etape ale dizolvării în neant a ființei umane cu evacuarea ultimelor reziduri de umanitate. Ficțiunea duce aici o tangentă la faptul istoric, sunt introduse în text citate din cartea unui martor ocular, trecut prin experiența reeducării,

Dumitru Gh. Bordeianu, *Mărturisiri din mlaștina disperării*. (*Cele văzute, trăite și suferite la Pitești și la Gherla*). Personajul are o mare parte din datele biografice ale lui Eugen Țurcanu, reținând ca episod fictiv înrolarea sa la 15 ani în mișcarea legionară, dar și faptul real al înrolării sale în PMR, al activității sale ca agent operativ la ambasada din Sofia și a înființării în pușcărie a Organizației Deținuților cu Convingeri Comuniste (ODCC), precum și a datelor privitoare la evoluția acestui experiment sfârșit cu condamnarea și executarea echipei Țurcanu și a liderului ei în 1954. Oricum și alte portrete de tortionari își fac apariția în echipa lui Țurcanu, precum Pompei Burlan de al cărui profil psihologic se apropie tortionarul real Titus Leonida poreclit și Măcelarul. Însă romanul rescrie istoria într-un fel condensat și memorabil, iar Gabriel Chifu introduce cu acest personaj dostoevskian o expresie particulară a diavolului în istorie, un demon, un „înger căzut” cum îl caracterizează unul dintre deținuți. Gnoza sa revendică demonia unui sistem politic care-și propune să edifice „omul nou”, iar pasajele unde tortura este raționalizată teologic devin o „scriptură” de-a-ndoaselea care concurează tot ceea ce s-a scris mai edificator despre rău în istorie prin intermediul romanului, de la *Întuneric la amiază* al lui Arthur Koestler la *Abaddon exterminatorul* al lui Ernesto Sabato: „Vezi, mintea omului e ca un vas de sticlă: e plină cu tot felul de convingeri puternice, de nezdruncinat s-ar zice, așa cum ar fi plin vasul cu un vin tare. Și noi ce putem realiza prin lucrarea noastră? Noi golim vasul, vărsăm conținutul care nu ne place și punem în loc altceva, apă, apă chioară, de exemplu. Sau fără parabole. Direct. Luăm un ins oarecare. Vârful, modelul, personalitatea puternică. Și-i golim creierul de toate prostiile moralei creștine, i-l curățăm, i-l spălăm. Îi anulăm orice punct cardinal lăuntric, toate valorile personale, îl facem să-și piardă respectul de sine și apoi, după ce-am golit conținutul, vinul tare, turnăm apă chioară, îl convertim lăuntric, o punem pe victimă să devină ea bătaș, tortionar, călău. Vreau ca aici, la Pitești, să putem spune: Toată lumea a fost torturată și, în același timp, toată lumea a torturat. Năzuiesc să-l

transform pe *cel mai bun* în *cel mai rău*. E posibil, nu există o prăpastie de netrecut între o stare și alta, e doar o chestiune de context.”

În schimb, experiența lui Octavian Cadar în închisoarea de la Râmnicu Sărat reface un drum al crucii, intens atât prin durere, cât și prin exercițiul spiritual. De data aceasta, reeducarea este una interioară, Octavian învață să stăpânească durerea, umilința, golul imens al timpului și al tăcerii. Trup și suflet stau față în față într-o nemăsurată încercare, atât pentru unul, cât și pentru celălalt. Iar Octavian reușește să iasă din acest trup, să-i învingă limitele, un exercițiu de sfințenie la limita cu nebunia. Și aici tortura este calculată, face parte dintr-un vast experiment menit să măsoare limitele de rezistență ale ființei umane și în cele din urmă, să o zdrobească în forul ei intim. Numai că *tăcerea* ucigătoare se transformă pentru Octavian în *liniște* ziditoare. Deținutul înțelege dimensiunea demonică a mecanismului, iar rezistența sa se întemeiază pe un exercițiu asumat al smereniei și al credinței. Un episod remarcabil îl constituie încercarea de a reconstrui în memorie biografia lui Leonardo da Vinci și sensul operei acestui geniu. În mijlocul neantului concentraționar invocarea unei personalități care reclamă întreaga putere de cunoaștere și investiție creatoare ale unei epoci este în sine o provocare. Omul deplin al Renașterii apare ca figură emblematică menită să ofere o contrapondere simbolică barbariei totalitare. Exercițiul de memorie devine expresia acestei subtile soteriologii în fața răului ca act de distrugere generalizată nu atât a cărnii, cât a spiritului prin slăbiciunea trupului. Fiecare fragment desprins din amintire atinge o intensitate covârșitoare, ineluctabilă, experiențele deținutului configurează o metanoia, cu stări aproape extatice, cu încercări și trăiri de profunzimi duhovnicești. Cei doi, Octavian și Damian nu ajung niciodată să se confrunte direct în spațiul concentraționar, dar destinele lor sunt legate prin experiențele lor aflate la antipod. Pe unul experiența cruzimii îl apropie de sfințenie, pe celălalt îl predă cu trup și suflet forțelor întunecate cărora le devine unul dintre arhonți. Există grade diferite de ticăloșie între cei doi poli, un Mărinică Slabu constituie poate cea mai bună expresie a unui spirit tranzacțional, amestec de poltronerie, de viclenie, de lașitate, de oportunism, dar și cu o doză de umanitate, așa cum Ionel Diaconu, căruia Țurcanu i se confesează, devine un călău de frică, terorizat de demonismul fostului său coleg. Cu alte cuvinte, există o mare variație de cenușiu moral, de relativism între cele două repere fundamentale. În această economie simbolică a unei deveniri inversate, arhimaleficul Damian alias Țurcanu ajunge pe firul invers al timpului adolescentul ambițios, extrem de înzestrat care așteaptă ocazia să-și investească întreaga energie într-un proiect prometeic, așa cum Octavian se recompune în tânărul ușor nesigur, inegal, cu momente de luciditate impresionantă, cu o lumină blândă ce emană din ființa lui. Reflecția lui Damian la 15 ani, aflat în pragul marilor transformări pe care istoria le aduce cu ea valorizează un moment de hybris din care s-a hrănit întotdeauna spiritul prometeic, dar și demonismul revoluționar. În fața istoriei se măsoară întreaga voință și ambiție a acestui spirit luciferic, tânăr construit armonios după regulile frumuseții clasice, cu o voință impresionantă: „Timpul pe care-l am în față e nesfârșit. Și totul nu e decât promisiune și slavă.” Momentul anticipează o apoteoză, însă ea va fi una a răului. Ce alchimie misterioasă produce metamorfoza? Ce secret proces de decantare scoate la suprafață excelența malefică? Damian și Octavian, iată două personaje care rămân într-o remarcabilă galerie de portrete ale unei literaturi. Gabriel Chifu a reușit un roman care poate sta lângă cele mai importante ale literaturii române.

NASTASIA SAVIN

Viața din viața mea

Volumul *Viața din viața mea*¹ de **Mircea Bârsilă** este incitant chiar din titlu. Acesta invită lectorul la o pătrunzătoare reflecție. Cele două nuanțe ale spațiului vieții sunt incluse într-un singur spațiu, paradisiaco-infernal: viața din viață. Viziunea totalitară asupra vieții este, în fapt, o viziune parțială, exprimând realitatea unei lumi interioare.

Poemul care deschide volumul este sugestiv intitulat *Masa de scris* stabilind de la început un canal de comunicare cu lectorul. Tema poemului este literatura. Prin aluzie și ironie, abordate metaforic, textul este supus unei permanente relecturi creatoare. Versurile poemului subliniază posibilitatea de regenerare a cuvântului. Acesta pornește în căutarea sensului, pentru ca, într-un final, textul să-și anunțe autonomia față de propriul creator, cel din urmă fiind un simplu spectator al propriei existențe: *Vine doamna aceea cu un ciorap alb și altul negru:/ «sunt fata moșului – îmi spune – am venit/ să te curăț de omizi»./ (...)/ Vine păianjenul, uriașul păianjen, și-mi face, complice,/ de o sută de ori pe zi, cu ochiul, de o mie de ori*/ (...)/ Vine un înger,/ un înger îmbătrânit fără să-l fi văzut nimeni până acum,/ un înger urât – de parcă ar fi o păpușă din cârpe/ cusute pe întuneric –/ și se așază în locul meu la masa de scris: el crede că un om care scrie nu este niciodată singur. Versurile din *Masa de scris* par a sintetiza întreaga problematică a volumului supus discuției: observarea lumii, dar și capacitatea de a crea/ a recrea.*

În poemul *Domnul administrator* cuvântul reușește să scoată din realitatea înconjurătoare tonuri imprevizibile, semnificații latente, filosofice. Metaforicul se transformă într-o cale de revelare a misterului. Lumea descoperită prin poezie devine o proiecție a filtrului interior. Mărturisirea reprezintă o falsă spovedanie. Cuvintele, imaginile se conectează între ele după o logică halucinantă în care totul pare a fi atins de o dulce letargie, în care sunt trasate cu o pensulă melancolică scenarii amoroase: *Singurătatea – adevărata singurătate – începe/ abia când îi vezi aievea balegile de vită mare și blândă/ prin apartamentul cu trei camere. Îi aduci iarbă/ într-un geamantan vechi, o adăpi seară de seară în cada emailată./ Asemenea brațelor unei cruci: lungile coarne/ cu vârful plesnit. Cunoașterea este asemănată momentelor de descoperire ale iubirii. În plus, voința de a privi se îmbină cu capacitatea de a prevedea ceea ce*

1. Mircea Bârsilă, *Viața din viața mea*, Editura Cartea Românească, București, 2014.

este ascuns, de a identifica și/ sau de a stabili un raport între vis și realitate, între contingent și incontingent.

Existența administratorului, așa cum se întâmplă și în textele semnate de Virgil Mazilescu, se desfășoară într-o succesiune de obsesii și activități mărunte: *și urmărești, până târziu, împreună cu ea, filmele/ și emisiunile, una mai proastă decât alta, la televizorul/ așezat/ pe colț, în sufragerie, între leandrul de la fereastră/ și tabloul din perete, dăruit cândva de un amic, și în care/ un nou Sfântul Gheorghe omoară iarăși balaurul*. Complementaritatea este una de suprafață, apărând doar sub forma biologicului, cei doi devenind doar simple forme identice ale raportului cu lumea aflată sub semnul parodicului, a cuvintelor pline de savoare. Administratorul, asemenea unui zeu, vede totul, deci, cunoaște totul.

Scriitorul pornește de la existența cotidiană, de la activități normale, dar printr-o peniță agilă le transformă într-o parabolă despre condiția umană. În poemele *Chipuri amestecate, Înserări de toamnă, Egrete și pelicani* își fac apariția o serie de vise lirice care reușesc să transfigureze existența banală (e.g. *singurătatea străzilor, grămezile de moloz din incinta șantierelor, – dulapul, veioza, perdeaua, cuvertura, oglinda –, într-o casă/ acoperită cu stof – și ferestre mici –*). Tonul ironic este construit pe principiul contractului emițător-receptor, unde destinatorul este coautor la structura textului. Nu doar individul este supus tirului ironic, ci întreg sistemul care a determinat și accentuat procesul regresivității.

Visul nu doar recompune realitatea din fragmente, după o logică onirică, ci schimbă și sensul lucrurilor: *A dori să fii iubit de-o femeie atât de mult/ încât să se viseze, mereu,/ preschimbata într-o leoaică tânără/ ce desenează figura îmblânzitorului ei pe nisip/ și pe care, după aceea, o mângâie,/ evlavioasă. O linge. O spală. O sfințește.// Iluzii. Vise. Utopii.// Prea puține ferestre pentru răsăritul de soare!// Prea multe fete cu domiciliul într-o singură viorea! (Înserări de toamnă)*. Se remarcă existența sentimentului de inadaptare la lumea reală, dar și încercarea de regăsire a unui paradis atemporal în care „personajele” au o existență evanescentă: *Iluzii. Vise. Utopii*.

Realul visează, iar visele au aparența realității. Ce privim se ascunde ochiului nostru. Lucrurile și emoțiile se contopesc, totul pare a fi un joc între materie și umbră, un joc secund, mai pur. Ne aflăm într-un spectacol cosmic al luminii. Fiecare oră este echivalentul unei zile. Momentele importante sunt redimensionate: *Lungă e ziua! Ușurate nimfe lăsându-se privite de țapii sălbatici, pieziș./ Două sandale vorbind despre un copil, între ele,/ uitate lângă o grămadă de nisip.// Își strigă soarele, din răspuseri, nevasta, de douăsprezece ori,/ din motive oculte,/ oprit în crugul cerului, o oră, la amiază,/ însă ea, de parcă ar fi surdă, nu-i răspunde. (Zile de vară)*. Este ora contemplației, a puterii de a înțelege cum are loc dezintegrarea, dizolvarea armoniei în absurd.

Se remarcă în poemele volumului micromotive recurente cu rol important în universul poetic: înger, copac, odaie, femeie, păianjen etc.. Scriitorul ne propune un comentariu subtil al lumii în care își înscrie devenirea. Există poeme în care cercul căutării este unul care se închide, care limitează, este un spațiu al intersecției. Mișcarea devenirii este realizată prin cercuri concentrice, spațiul și timpul sunt supuse unei geometrizări și abstractizări: *Iată vin arborii să ne luăm rămas bun și valurile/ – dacă nu cumva și arborii sunt tot niște valuri –/ iar când arunc în fântâna din fața casei cu pietre/ apa ei pregetă să-mi dea obișnuitul răspuns/ alcătuit din cercuri concentrice. (Cercuri concentrice)*. Spațialitatea își găsește esența în gândirea ontologică a ființei

umane. Individul este agasat de obiectele din jur. Acestea nu îi mai lasă timp și loc să reflecteze asupra propriei existențe.

Versurile poemului *Pocnetul de la sfârșitul fiecărei zile* oferă lectorului posibilitatea de a călători din lumea conștientului în cea a subconștientului și invers. Existența individului este văzută ca o permanentă întoarcere către propriul sine, ca o închisoare. Individul nu mai poate evada din cercul lumii exterioare, dintr-un labirint al disperării: *Pe mâine,/ când va răsări din nou soarele:/ fratele ce moare și învie mereu,/ al ocultelor cercuri desenate prin aer de copii,/ cu vreascuri aprinse. (Pocnetul de la sfârșitul fiecărei zile).*

Pătrunderea într-un spațiu străin implică actualizarea relației identitate – alteritate. Poemul *Viață din viața mea* este un spectacol al metamorfozelor continue, al izolării ființei într-o formă predestinată. Copacul devine, în acest poem, un obiect privilegiat al cunoașterii, dar și o cale de acces spre tainele universului: *Orice copac știe, totuși, prea multe: că domnișoara veveriță/ își tratează cu sâmburi de alune și de nuci musafirii,/ (...)/ Orice i-ai spune unui copac/ este ceva, în mod sigur, deja fumat de el. De la niște copaci/ se știe și faptul, spre exemplu, că ochii căprioarelor/- aceste declarații de respect ale naturii față de Dumnezeu –/ nu ar fi atât de frumoși,/ dacă ele nu s-ar gândi la moarte. De la un copac s-au aflat/ atâtea și atâtea despre mine și despre viața mea/ (...)// Mai rea decât nebunia pe care o aprinde alcoolul/ în creierii unui adolescent: incomoda știință a ta, copacule! (Viață din viața mea).*

O trăsătură fundamentală a universului poetic, așa cum este ilustrat în volumul de față, este reprezentată de modalitatea în care eul liric concepe relația cu propriul sine, dar și cu lumea exterioară. Acest continuum dintre nivelurile macro și micro ne duce cu gândul la continuum-ul spațiu-timp din teoria relativității a lui Albert Einstein.

Realitatea în volumul *Viață din viața mea* de Mircea Bârsilă este una a devenirii în care și prin care simbolistica elementelor capătă un rol important: senzația de trecere a timpului care revine obsesiv și chinuitor, aerul infestat, apa ce copleșește prin prezența sa, toate acestea permit lectorului să intuiască unitatea actului de creație: *Eram tânăr – la anii a căror poezie dă pe afară/ ca o vână de apă –/ și miroseam a femeie,/ zile de-a rândul, după fiecare noapte de dragoste,/ așa cum miroase a vulpe/ un câine de vânătoare,/ după ce iese, plin de țărână, dintr-o vizuină. (Dimineți luminoase) sau Carne însetată de carne. Un ritual pe a cărui durată încerci/ să te ascunzi de tine,/ în el: de firea tu lunatică, vicleană, ierboasă și de grija/ ca nu cumva, dimineața, la serviciu, să te dai prin ceva de gol. (Femei și bărbați).*

NICOLAE ROTUND

Mircea Dinutz – *Arcade critice*¹

Este ultima carte de critică literară a lui Mircea Dinutz, profesor, publicist și comentator dotat cu acuitate. Apariția cărții, cu un titlu ușor falacios, în ziua comemorării unui an de la dispariția autorului, trebuie văzută ca un semn de constantă prețuire a iubitorilor de cultură focșeneni, ca o biruință a scrisului față de efemeritatea existenței fizice.

Volumul, după cum aflăm dintr-un scurt și liminar „Argument” semnat de Rodica Lăzărescu, redactorul acestuia, are un istoric („Habent sua fata libelli”, spunea Terentianus Maurus). Cu *Anamneze necesare* câștigase un premiu al Editurii „Rafet” din Râmnicu Sărat, ce consta „în tipărirea volumului, condiționat însă de un număr limitat de pagini”. Urmează o autochirurgie dureroasă, cei „extirpați” fiind programați „într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat” – după propria mărturisire. Viitorul, ce l-a mai așteptat pe Mircea Dinutz, este prezent în *Arcade critice*.

Volumul este structurat în două mari segmente: „Între confesiune și provocare. Poeții” și „Fețele realului. Prozatorii” aflate și într-un relativ echilibru cantitativ, ceea ce presupune că autorul nu avea preferință pentru vreunul dintre genuri. Este o simplă constatare statistică, întărită și de numărul egal al celor incluși: câte opt poeți și prozatori. De ținută clasică, așa spune, criticul investighează cu același aplomb opere încadrabile contemporaneității noastre literare postmoderniste și diferitelor forme, cu o preferință, totuși, pentru acel spațiu național pe care, cândva, Eugen Lovinescu îl numise, într-o memorabilă formulă, „placenta de aur”. Strict „oamenilor locului”, le dedicase *Scriitori vrânceni de ieri și de azi*.²

De la o primă lectură se desprind câteva dintre mărcile demersului său critic, și anume o abordare precumpănită datorată cunoașterii de ansamblu a cărților celor comentați, o lipsă de crispăre chiar și când e în dezacord cu opiniile unor consacrați, o demonstrație fundamentată pe o bună cunoaștere teoretică, autorul fiind licențiat în filologie. Selecția textelor nu e determinată doar de criteriul temporal, ci, în mod cert, de cel valoric. De aici și concluziile generoase menite să atragă atenția asupra

1. Editura „Pallas Athena”, Focșani, 2014.

2. Editura „Zigotto”, Galați, 2011.

unor autori de mai mică răspândire neincluși (ca, de altfel, și Mircea Dinutz) în *Dicționarul general al literaturii române*. Este și cazul lui Ion Tudor Iovian, care a debutat editorial cu mai bine de trei decenii în urmă: „Cu o sensibilitate educată la școala expresioniștilor și suprarealiștilor, trecută prin infernul kafkian și bacovian, suportând, în mod fast, seducția lui Charles Baudelaire, Ion Tudor Iovian este autorul unei poezii substanțiale și energice, personale și viguroase, învingătorul pe care îl așteptam”. Prin *Testamentul din strada Nisipuri*, Șerban Codrin „se dovedește a fi una din conștiințele etice și estetice cele mai redutabile, în linia poeziei de umoare neagră, cu finalitate justițiară”. *Trandafir cu venele tăiate*, 2008, dă poeziei române „...probabil, cel mai bun Ovidiu Genaru pe care-l avem”.

„Călătorie în țara lui L(iviu) I(oan) S(toiciu)” – o abreviere a numelui ce ne trimite la antologia lui Ștefan Augustin Doinaș, *SAD* – oferă posibilitatea unui portret ce probează calitățile descriptive, caracterologice, mai puțin evidente ale criticului: „...un profil liric în continuă mișcare, încercat de multele întrebări, uimiri, contestări violente ori porniri vindicative cu severe motivații atât în dimensiunea socială, cât și în cea lăuntrică, existențială”.

Mircea Dinutz este un cititor atent, evidențiază nuanțele, întocmește statistici spre a fi mai convingător. Antologiile, pe care le preferă, îl predispun la stabilirea unor etape de creație, la diversitatea tematică, la înlocuirea unor registre stilistice ori, din contra, la continuitatea acelei retorici. Observațiile merg în valuri, se adăunează, ajung un veritabil talaz într-un final decizional: „Îndrăznind o privire de ansamblu asupra creației sale poetice (a lui Liviu Ioan Stoiciu, n.n.)... , ne aflăm în deplină legitimitate să aflăm *organicitatea* teritoriului liric astfel constituit, garantată de substanța, atitudinea și viziunea insurgentului de vocație, *regimul mnezic* al celor mai multe poeme, cu epicentrul la *Cantonul 248* și o transmutare halucinantă a planurilor temporale, într-o tentativă temerară de supraviețuire a eului moral, *hiperacuitatea senzorială* însoțită/ dublată de o conștiință mereu în stare de urgență, poetul oscilând – la vedere – între un lirism al concretului și o lirică a esențelor, într-un scenariu bine temperat de ironie, autoironie, scepticism, *vitalismul* imaginilor plăsmuite în acea zonă dinamică dintre scriere și oralitate, aflată sub semnul unor interogații fără de capăt, în sfârșit, capacitatea sa de penetrație în cele două universuri: social și psihic”.

Și tot ca o formă de convingere, intervine receptarea critică favorabilă la care se adaugă ignorarea în „Istoriile” lui Alex Ștefănescu și Nicolae Manolescu. Recenzând antologia lui Marcel Mureșanu, *Poeme* (1968-2008), prefațată de Irina Petraș, criticul enumeră câțiva dintre comentatorii „comprehensivi” ai volumelor poetului: L. Ulici, Al. Cistelecan, Mircea A. Diaconu, Petru Poantă ș.a.

Segmentul consacrat prozei, *Fețele realului. Prozatorii*, se deschide cu cele trei cronici la trilogia romanescă memorialistică a cunoscutului istoric literar, cu o reputație neștirbită ca editor al lui Liviu Rebreanu, *Arta de a fi păgubaș* (vol. I. – *Târgul Moșilor*, 2008; vol. II – *Oameni și javre*, 2010; vol. III – *Îndărățul cortinei*, 2012). Nicolae Gheran, care a debutat în presa literară cu proză (o schiță), editorial cu monografia critică despre Gh. Brăescu, s-a consacrat editării și scrierilor despre Liviu Rebreanu, își îmbogățește bibliografia, într-un fel de așteptat, cu acest roman. Criticul știe să decupeze esențialul din cele peste 1500 de pagini și să taxinomeze, să înregistreze deplasările personajelor în spațiul narativ. Primul volum este un bildungsroman al lui Nicu (Niki) – Nicolae, desigur, ce se deschide și se închide cu vocea tatălui – care

trage concluzia finală plină de temere și scepticism: „...școala – ai pus-o în cui, negustor nu vrei să te faci, n-ai bătut un cui de când ai venit pe lume, dar nu poți dormi de soarta proletariatului internațional”. Al doilea volum este asociat *Decameronului* lui Boccaccio, unul „autohton”, desigur, populat de o sumedenie de personaje, „fiecare cu povestea lui, spusă pe un ton ironic-zeflemitor ori, dimpotrivă, amar-nostalgic, în marginea melodramei, găsindu-și și justificându-și locul în povestea cea mare, pe principiul încastrării”. Micile narațiuni de amor, unele „cu alunecări spre tragic”, împânzesc țesătura amplă. Procedeele de abordare a textului se face în spirit călinescian, prin rezumarea textului, evidențierea unor particularități, punerea în valoare a unei bogate galerii portretistice, un mic muzeu al speciei. Între intelectualii „autentici” cum sunt Alexandru Balaci, Mihail Șora, Dan Grigorescu, Geta Dimisianu, pe de o parte și Miron Constantinescu, „șarpele cu ochelari”, „piticul Mihai Beniuc” etc., pe de alta se plasează Ion Bănuță, un Th. Neculuță al noilor timpuri, fost ilegalist și deținut politic, ajuns director general al editurilor între 1957-1969, vag fabulist, „un om pașnic, binevoitor prin excelență, dornic să fie util”. Cum s-ar spune, la mijloc de bine și de rău. Radiografia epocii comuniste e făcută cu aceeași acuratețe, la care se adaugă, după cum corect remarcă Mircea Dinutz, deschiderea „moralistă”, căci romancierul „nu rezistă tentației de a compara perioada interbelică cu aceea comunistă, dar și cu aceea postdecembristă, decepționantă, pe dimensiunea social-politică: azi, observă autorul cu dreptate, «cercul s-a mutat în politică»”. Narațiunea densă și ca evenimente urmate de grave consecințe de ordin social, populată de oameni de cultură și de ținută morală dar și de ipochimeni plasați în partea de sus a piramidei, marcați de tare fără șansa unei redempțiuni, ignari este plasată într-un cadru tensionat, dramatic. Și totuși, Nicolae Gheran, acest „prinț al tenacității și disciplinei intelectuale” pune în mișcare surse ale unui umor când corosiv, când antalgic, într-o diversitate de forme din care nu lipsesc caricatura, satira, farsa, anecdota, jocul măștilor... Toate acestea dovedesc buna cunoaștere a naturii umane și dinamizează, înviorază atmosfera. Mișcările personajelor, jocul accentelor este surprins de un lector avizat care sesizează subtilitățile neînțelese de cititorul atent doar la aspectele formale. Scena „transferului” unuia dintre personajele imagine a biografiei, fie aceasta doar parțială, autorului unde simulează parastasul propriei morți și își cheamă, printr-o înștiințare în presă, cunoscuții este un truc literar: „Deși vocile se disting ușor, fiecare păstrând suficiente elemente cu putere de individualizare, acestea par, la un moment dat, să se suprapună într-o singură voce apăsător nostalgică și, inerent, acuzatoare”. Observațiile interesante privind îndelungata sa activitate în domeniul editorial, înfruntarea unor obstacole ce păreau insurmontabile, cunoașterea legislației se concentrează într-o posibilă definiție a specializării: „o profesie de graniță, așezată în mod ideal pe cunoștințe filologice, dar și poligrafice, juridice și administrative”. Cât despre interzicerea, din varii motive, a publicării cărții ori a amânării, părerea e că se face un păcat capital: „O carte nepublicată la timp e ca un coșciug uitat între pereții casei în care a fost zămisliată: până nu scapi de catafalc, n-ai loc de nuntă sau botez”.

Criticul are știința susținerii opiniilor prin citatele excerptate, cu aceeași grijă pentru o receptare corectă a mesajului, să spunem, de exemplu, aparenta fertilitate în fața așteptatelor tribulații proprii: „Nicolae Gheran scrie această carte, parcimonios și în limitele decenței, pentru spovedanie, disipată însă în nuclee narativ-dinamice și – aparent – consacrată laturii frivole a existenței: «se poate spune că de fiorii tinereții nu te lepezi nici la senectute, dacă sufletul se

încăpățânează să nu-mbătrânească. E răscrucea unde își dau întâlnire toate experiențele trecute și viitoare. Mai săraci decât toți săracii, sunt cei care în singurătatea lor n-au ce să-și amintească». Sunt slove profetice.

Intenția, susținută de mai toate textele critice, nu este doar aceea de a-și exprima opiniile despre operele unor scriitori cu activitate revoluționară, intrați deja în istoria noastră literară sau contemporani validați – exemplele sunt cunoscute, ci, așa spune mai înainte de toate, de a atrage atenția și a impune valori, cum le consideră, situate la „margine”. *Arcadele critice* sunt exemplificatoare. Ingeniozitatea titlurilor este notabilă și vizează esențialul. Unele dintre acestea au tăietură paradoxală și trimit la opere cunoscute. Despre *Amanta de proximitate* (2011) de profesorul scriitor Petre Isachi, observator pătrunzător al societății noastre postdecembriste scrie că aparține „scepticului nemântuit” (v. Eugen Simion – *Eugen Lovinescu, scepticul nemântuit*). Articolul despre 1989. *Vedere din provincie. Jurnal* (2009) de Constantin Trandafir, cunoscutul critic literar, se intitulează „Mărturii din «Locul unde se întâmplă multe»”. Jurnalul, început în 1974, este publicat „după douăzeci de ani” de la evenimentele din decembrie '89, din două motive: unul, din cauza gonflării numărului disidenților, cf. zicalei ce a circulat și despre ilegaliștii comuniști – „puțini am fost, mulți am rămas”. Celălalt, după ce „apăru o determinare”, aflată de cititori din lectură.

Mircea Dinutz nu ratează ocazia să mai tușeze câte o personalitate printr-o trimitere indirectă. Finalul articolului consemnează atracția autorului *Arcadelor* spre un gongorism marcat de un exces de prețiozitate: „Mai mult decât orice, *Vedere din provincie* este cartea unui spirit (mereu) liber, îndrăgostit de frumos în toate formele sale de manifestare, cu credința nestrămutată în valorile umane universale și perene, conștient că «din jale se întrupează Electra»”.

Uneori expozitiv, chiar și la nivelul recenzării unor volume de poezie, se mișcă dezinvolt, când e cazul, într-o țesătură narativă, ca în comentariul romanului lui Constantin Stan, *Gerda* (2004). Romanul, care a primit Premiul Academiei Române, apărut la ani buni după ce fusese încheiat, este proiectat într-o ingenioasă arhitectură narativă, vocea auctorială limpezind, cum constată criticul, unele nelămuriri ale cititorului.

Critica lui Mircea Dinutz nu este amorfică, el știe ce vrea. Este un critic *bun*, în sens propriu, încurajator. Nu-i vituperant, nu-i „rău”, cum cerea G. Călinescu unui critic pentru a fi „bun”. Observațiile sunt ale lectorului cultivat, de bun simț, cu finalități protectoare, cum e cazul la un profesor model. A fost un critic onest, cum el însuși i-a gratulat pe unii dintre autorii incluși în *Arcade critice*. Scria în „Argumentul” la *Anamneze necesare*: „După volumul din 2001, *Popasuri critice*, și cel din 2011, *Scriitori vrânceni de ieri și de azi*, aceasta (*Arcade critice*, n.n.) ar fi cea de a treia mea carte de critică, de la care aștept să mă reprezinte cu demnitate! De va fi așa se va vedea!!!”. Și a fost! O dorință testimonială, când profilul său critic se conturase.

Disponibilitățile sale în domeniul criticii literare au fost apreciabile. Cu atât mai mare pierderea, cu atât mai regretabilă dispariția sa. Și, ca un omagiu concetățenilor celui care rămâne criticul Mircea Dinutz: *Cinste orașului care își prețuiește oamenii de cultură!*

Dumitru Tiutiuca – *Insomniile pentru week-end*

Dinarațiune fragmentaristă de eseuri este cartea universitarului Dumitru Tiutiuca, istoric și teoretician literar, *Insomniile pentru week-end*¹. Titlul, insolit, stă, cum se cuvine, desigur, în acest caz, sub un moto paradoxal: „Week-end-ul, preludiul Morții”. Cititorul, curtat cu o clasică eleganță printr-o „captatio benevolentiae”, va înțelege din lectura prefeței pe care autorul pare că o refuză, considerând-o „prejudecată literară”, înțelesurile titlului și ale moto-ului, varietăți drapate de ironie și „ipocrită” resemnare: „Revenind la «Of»-ul meu, adică la prefață, îmi dau seama că aceasta poartă în spatele ei o întregă strategie a sociologiei și managementului lecturii, dar ce pot să fac?”. Printre prejudecățile autorului se numără și alegerea titlului, *incitant* pe cât e posibil. Cel al cărții ne este deslușit într-un alt element paratextual, „Notă explicativă”: „...*Insomniile* mele nu mai sunt de «mătase» (v. Fănuș Neagu, n.n.), ci unele dramatice, treze până la acuitate, dureroase, neliniștitoare, fără să le lipsească însă umorul; un umor amar și el. Apoi, nici «insomniile» mele nu dau răspunsuri, ci, mai mult le *provoacă*”. Adică se încadrează eseului (D.T. este autorul volumului *Eseul. Personalitatea unui gen*, Ed. „Junimea”, Iași, 1979, n.n.).

Ce ne prezintă nouă, cititorilor, aceste crâmpoșe de viață apărute după decembrie '89 în ziare și reviste din Galați și Brăila, care relevă și harul publicistic al unui teoretician, conștient că abordează, cum consideră Tzvetan Todorov, „ruda săracă a literaturii”? Cam de toate, numeroase fiind domeniile abordate: social-politic, religios, cultural, literar, istoric, etic, (in)estetica urbană, al gesturilor, zoologic, filologic, al manipulării, identității, mentalității... Mutatis mutandis, nu cred că risc prea mult considerându-l pe Dumitru Tiutiuca un Costache Negruzzi – cel din *Negru pe alb* – al zilelor noastre. De la debutul în domeniul rubricii, când i s-a cerut de către directorul ziarului să nu depășească 40 de rânduri (cu gândul la celebrul prozator rus) până la „Tăcerea care zidește”..., ce reia o vocabulă de la sfârșitul „prefaței”, lectorul se află într-o promenadă, nu întotdeauna reconfortantă, alături de autor și de personaje ale culturii și literaturii, de eroii acestora. Exeget al perioadei marilor clasici, trimerile la Eminescu, la Creangă, la Caragiale sunt numeroase și devin argumente irefutabile în susținerea punctelor sale de vedere. Nu-mi propun să prezint fiecare „tabletă” în parte, las și cititorului bucuria, el fiind principalul beneficiar, ci doar câteva aprecieri ca posibile atribute de marcă ale volumului. Și din instinct scriitoricesc, și dintr-o susținută preocupare autorul subordonează (non)valorile de orice fel, pe care le abordează, esteticului. Spre a nu lăsa impresia de monotonie, printr-un discurs la persoana I, apelează la diverse tehnici ale dialogului, alocutori fiindu-i școlari, intelectuali, oameni obișnuiți, chiar alter-egoul. Tehnica dialogului nu se reduce la întrebare și răspuns, cum se întâmplă de obicei, îndeosebi la cel ocazional, ci tinde spre stimularea destăinuirilor. Sunt concepute dialoguri aparținând diferitelor religii în largul context al lumii postmoderne aflată în timpul „ciocnirii civilizațiilor”, susținute de pilde („«să nu ucizi...» cu Biblia în mână”).

1. Editura „Axis Libri”, Galați, 2012.

Autorul *Insomniilor* este un analist „la retortă”, dublat de un peisagist al mentalității românești postdecembriste. Tablourile sale sunt alcătuite din mici narațiuni și descrieri. Greva profesorilor declanșează prin fluxul memoriei un moment dramatic. Aflat în calitate de președinte al unei comisii de inspecție școlară, la Cotnari („la o azvârlitură de băț de Focșani”), constată că învățătoarea nu e la școală. Să dăm cuvântul autorului narator: „Alertat de situația jenantă, directorul școlii trimite femeia de serviciu după ea, acasă. Peste vreun sfert de oră vine în fugă și învățătoarea: o femeie îmbrăcată ca o țărăncă aflată la lucru. Își cere scuze că n-a știut și că ea tocmai spăla niște rufe. Eu îi întind mâna să i-o sărut, conform bunului (zic eu) obicei românesc. Deodată am tresărit. Mâna ce-am atins-o era rece ca un șarpe și la fel de aspră ca și pielea lui cu solzi. M-au cutremurat semnele muncii, nu ale vârstei, ridurile adânci de pe chipul ei și o privire bine așezată în priviri...” După ce a reușit să adune 14-15 elevi la clasa „simultană”, încearcă să animeze colectivul ce părea inert. Intrigat, președintele începe dialogul cu un elev: „– Cum te cheamă? / – Cutărescu... / Zic în sinea mea: Aha! Nu-i mult. Vorbește. / – Câți frați mai ai? / – Încă cinci... / Ce-mi vine, așa, dintr-o dată, să-l mai întreb: / Și ce-ai mâncat, tu, dimineață? / Răspunsul, care vine prompt, mă blochează: / – Pâne cu hin...!”. Întrebarea referitoare la micul dejun adresată celorlalți elevi primește invariabil același răspuns: „Pâne cu hin!”. Concluzia: „Fă, doamnă învățătoare, ore și încă model, pentru o inspecție, cu elevi pe jumătate amețiți de foame și de substitutul ei: Pânea cu hin”. După două ore cu elevii treziți din „mahmureală”, clasa s-a activat și programul prelungit al inspecției confirmă că învățătoarei îi poate fi acordat gradul didactic I.

Tehnica stabilirii subiectelor „insomniatice” este ingenioasă, uneori previzibilă, alteori neașteptată, dar mereu nouă prin problematica abordată. Vizionarea unui spectacol teatral după o piesă a lui Vișniec declanșează o serie de observații despre raportul T(ext) – T(eatru), aspect dezbătut de teoreticieni, critici, dramaturgi, regizori, cu trimitere la clasicism și diverse epoci (Roland Barthes, Lucien Goldmann pentru Racine ori Serge Doubrovsky pentru Corneille), la alte perioade mai aproape de prezent. În mare, putem spune că numărul textelor dramatice nepuse în scenă este enorm. Dumitru Tiutiuca reia multe dintre aceste probleme cu adresă la teatrul postmodernist, unde „mutațiile produse au fost atât de importante, încât s-a vorbit, pe drept, despre o «schimbare de paradigmă»”. Sunt aprecieri interesante la relația dintre autor și regizor, la actor, la sensibilitatea de receptare a spectatorului actual etc. Instructive opinii, nu doar pentru specialiști, așa că insomniile autorului se pot transfera cititorului nu doar în week-end!

Departate de anosteala raportată la discursul politic și efectul de manipulare (v. „De la persuasiune, la seducere, manipulare și incitare”) păreri eseistului, ordonate, accentuează rolul strategiilor, din care nu trebuie să lipsească dialogul, el fiind „al dialecticii, încă de la Aristotel”. Mi-aș permite să-l alătur lui Aristotel pe amicul Platon cu al său *Cratylus*, care susținea relația argumentată dintre realitate și termen (limbaj) și cu o lecție însușită de noi, cei mai în vârstă: „prăbușirea comunismului a fost o prăbușire de limbaj”.

Constatăm o permanentă și ritmică pendulare între tratarea cu maximă gravitate a unor categorii, concepte incluse moralei, eticului, comportamentului etc., sprijinite nu de puține ori pe cetate ale eruditului universitar în domeniul umanioarelor, și anecdoticul menit nu atât să schimbe registrul scriptural, ci să întrerupă discursul inchizitorial spre a trimite în derizoriu ipochimeni și atitudinea acestora. Intervin Ivan Turbincă, celebrul personaj al marelui humuleștean,

un martor al diferitelor evenimente din decembrie interpretate de cei „ajunși” tocmai pe dos, câte o învățătură nastratinească devenită zicală...

Există o tentație a transferării atributelor conceptuale unor termeni cu posibile proprietăți relevate în diverse relații, cum sunt „recunoștința”, „iertarea”, „licențiosul”, „calomnia”, „democrația”, ori de a consolida concepte cu o istorie proprie, cu o viață ce se supune, cum consideră Hegel, unor legi naturale, „se nasc, evoluează, se înmulțesc și câteodată dispar”. Cât trăiesc, încercă să pună ordine în anumite structuri, situații, stări, etape. Le caută surse, le subordonează, pe cât se poate, moral și estetic unor momente revelatoare, cu o sumă de concluzii din zona folclorică... Comentatorul are inteligența, modestia să nu dea soluții, doar să le supună atenției, ca într-un insectar, de la mărunțul prestigiu provincial la negarea vehementă a tot ceea ce înseamnă noutate constructivă, de multe ori sibilinic.

„În locul panegiricilor de conjunctură – spune autorul în finalul alocuțiunii –, prefer tăcerea”. Ultimul „minieseu” al volumului se intitulează „Tăcerea care zidește...”, o emoționantă analiză a triadei TĂCERE-ROSTIRE-NEMURIRE. Este o retorică a tăcerii, evidențiată, încă din începuturile literaturii noastre moderne, unde naratorul este cel care decide ce este de spus. Ei i se supune și Dumitru Tiutiuca, dar de la altitudinea conferită de instrucția superioară, inteligența artistică, experiența de viață.

Las Cititorului să stabilească raportul Prefaței cu Postfața („Partea a doua”), de o ușor falacioasă tăietură odobesciană.

LIVIU GRĂSOIU

Ambiție, vocație și credință

În pofida constatărilor privind interesul tot mai scăzut al publicului larg pentru poezie (indiferent că este consacrată ori contemporană), în pofida văicărelilor emise de editori, de librari și chiar de destui redactori de la revistele culturale, apar, în ritm susținut, plachete, volume, antologii de autor mari ca dimensiuni.

Semnatarii sunt poeții dedați viciului nobil, cei obsedați de poezie ca de o femeie fatală, cei pentru care versul alb ori clasic, versificația de orice tip se confundă, dacă nu cu un drog spiritual, în orice caz cu însăși condiția existenței lor. Și vin încă, spre cea mai dificilă experiență literară, tineri ori mai puțin tineri, oameni cu cariere aproape împlinite în diverse domenii, sau pur și simplu idealști incurabil convinși că nu se poate trăi din poezie (o fac doar câțiva norocoși care s-au adaptat – numai ei știu cum – acestei bizare economii de piață românești, unde dominant rămâne haosul bine întreținut de clasa politică prin liderii ei). Afirmările de mai sus au susținere în exemple oferite de cărți recent tipărite, una aparținând unui debutant într-ale liricii, cealaltă unei poete cu vastă experiență și cotă bine stabilită de către cronicari, iar alte două ilustrând o permanență ideatică și artistică.

La Editura „Bibliotheca” din Târgoviște a ieșit pe piață eleganta culegere *Cu ochii spați* de **Savian Mur**. Avem de a face evident cu un pseudonim, personajul fiind înconjurat de misterul afișat pe manșeta primei coperti, de unde aflăm că autorul este matematician, profesor cu experiență didactică în Maroc, în Franța și la Târgoviște, că marea sa pasiune este literatura, unde trudește ca un salahor de vreo două decenii și că a isprăvit până acum romane, eseuri, volume de versuri.

Amănuntele neajutându-mi în nici un fel, am parcurs cele circa 180 de pagini cu interesul alimentat de realele reușite înregistrate de „Bibliotheca” în seria coordonată de Tudor Cristea. Titlul este derutant, descumpănitor pe măsură ce avansezi în lectură, căci nu avem de a face cu vreo trimitere la orbi celebri (precum Oedip, de pildă) ci pur și simplu cu o combinație de cuvinte făcută spre a atrage atenția. Arta poetică, publicată abia la sfârșitul volumului, denotă un damnat, un resemnat după o sumedenie de experiențe nefaste care i-au spart miile de ochi cu care fusese înzestrat (*Cu ochii spați*), forțele atentatoare venind atât din exterior, cât și din interior. Structura sa aparte o

declară de la început („sunt dus pe apa Sâmbetei/ vertiginos”) crezând că „Toată existența mea/ se rezumă/ la un flacon în esență;/ îl deschid/ și pute zdravăn/ a baligă/ a cireș înflorit/ a demență” (*Damfuri*). Trăind excesiv prin olfactiv, are momente de manifestare a sensibilității în remarcabilele poeme dedicate câinilor (*Visul*) și unui simbolic copac ce i-a individualizat copilăria (*Cireșul*). Sunt, cred, momentele de vârf ale cărții, alături de *Pe deal* și *Roșu tâlhărit*.

Altfel, adoptă poza unui romantic întârziat, vag byronian, afirmând sentențios „moartea – ultima banalitate” (*Plantă umană*). Sau (influențat de lecturi) se crede un Don Juan la masa ultimă oferită Comandorului (*La parastasul unui Zeu*), parcurge o stare gen Topîrceanu (*De iarnă*) sau semnează un fel de „ultim dor” numai că, lipsit de simțul umorului visează „la căcăreze” (pag. 14). Ambițios în plan lingvistic, forțează inutil expresivitatea scriind „seva în sfera”, „stare puială”, „m-am nesfârșit”, „starea ființială”, „agitație bipediană” etc. Cum condiția de om îi repugnă (*Minunea caldă*) se vrea câine (nu spune de care rasă) și crede că locul îi este „La gunoi/ La gunoi cu mine” (pag. 71). Păcat de atâta chin și de ambițiile ce l-au îndemnat să-și adune trăirile în forme versificate. S-ar putea, cine știe, ca altădată, inspirația să se cristalizeze altfel, în folosul său și al cititorilor. Doar cu ambiția rezultatele nu conving decât rareori, după cum v-am atenționat.

* * *

Aflată la apogeul carierei sale literare, **Victoria Milescu**, poetă și traducătoare pentru care timpul a trecut cu folos, confirmându-i vocația, este din nou prezentă în atenția criticilor și a cititorilor cu volumul *Existențele fastuoase* (Ed. „Semne” – București 2013) cuprinzând poeme scrise în anii din urmă, foarte productivi și definitorii pentru arta sa. Victoria Milescu reușește (și aici) să scrie atât poezie, cât și o carte de poezie, dovedind că disocierile recente ale unui apreciat și laureat poet pot fi corectate. *Existențele fastuoase* beneficiază de susținerea criticilor Ioan Adam, Ion Roșioru și Octavian Soviany, ceea ce dă un plus de încredere aceluia ce îi vor parcurge cartea, deoarece semnătura fiecăruia reprezintă un gir al calității estetice. Concluziile lor sunt precise și deloc conjuncturale.

Ca și în alte ocazii, Victoria Milescu are intuiția construcției lirice, alternând abil poemul amplu (*Timpul de probă, Poezia, Poem de origine protejată, Iertările, Oameni fericiți, În cartea lui Jupiter*) cu acela de dimensiuni reduse, impunător prin concizie și tensiunea abil strunită (*Existențele fastuoase, Aducătorul este invizibil, Darul* ș.a.). La fel de inspirată mi se pare schimbarea registrului expresiv de la ironia pamfletară (*Oameni fericiți, Apocalipsis*) la lirismul interiorizat, supravegheat spre a nu cădea în emoționarea excesivă (*Prin geamul aburit, Orașul meu*). Imaginația poetei este adesea debordantă (*O pradă de lux*), chiar dacă lumea ar fi dominată de singurătate, practicându-se meseria ciudată „de supraviețuitor” care așteaptă totuși „timpul gloriei” la care se ajunge trăind întru scris, pentru că „ceva tot rămâne” (*În Cetatea lui Jupiter*). Uneori poeta pariază, în acest demers, pe poezia de notație unde se simte foarte confortabil, căci descoperă în cotidian și în realitatea înconjurătoare, parcă migălos organizată, subiecte și trăiri, câteodată copleșitoare. Am numit poeziile *Nimic neobișnuit, Anticariat, Omul cu câinele, Ziuă luminii*. Aici, în universul citadin, terestru până la sațietate pentru unii, au loc eve-

nimente tragice, consemnate cu implicare și înțelegere a fatumului (*O zi de vară, Martorul inutil*). Deasupra secvențelor existențiale ce au impresionat-o, se ridică însă credința în Iisus Mântuitorul, căruia Victoria Milescu îi închină una dintre cele mai frumoase pagini ce se adaugă unei teme inepuizabile. Iată această piesă într-adevăr de antologie: „Că el își ascunde aripile/ se vede cu ușurință/ că el crede ce alții nu cred și aude neauzitul/ este evident/ că el nu merge pe drumul/ pe care merg ceilalți/ și asta se observă/ cine și ce este el/ de nu-l putem compara cu nimic/ din cele deja știute/ că lui îi e milă de noi și ne ceartă uneori/ și se jertfește în numele nostru/ e clar ca lumina zilei/ când ne privește/ chipul său aurește lumina/ dar să ridici ochii spre el/ e ca și cum ai ridica pe gene pământul/ când el ne cercetează pe rând/ cu o dragoste rară, nemeritată/ până în adâncul celulelor/ vieților noastre foste și viitoare/ întunericul se usucă/ fiindcă unul câte unul devenim lumină pură, de tină/ din care el plăsmuiește mereu lumină!” (*El*). Impresia lăsată de *Existențele fastuoase* așternute pe hârtie de Victoria Milescu rămâne printre cele mai favorabile, grație sumedeniei de calități amintite mai sus.

* * *

După cum se vede și din exemplul anterior citat, tradiția poeziei religioase continuă și prin scrierile contemporanilor care, cu sau fără voie, nu uită că întâiul poet a fost Dosoftei care în a sa *Psaltire* a deschis o poartă largă, demnă însă de cei aleși, întru închinările aduse Domnului.

Se poate afirma (s-a și făcut asta) că o bună parte, de mare valoare estetică, a poeziei române s-a aflat și se află încă sub semnul credinței cu precădere ortodoxe. Dacă pentru clasici evocarea și invocarea Demiurgului, a fiului Său Iisus și a Fecioarei Maria se înscria în firescul subiectelor abordate, dacă în perioada interbelică s-a realizat cea mai înaltă expresie a liricii de acest tip prin capodoperele lui T. Arghezi, V. Voiculescu, Lucian Blaga, Ion Pillat și Nichifor Crainic, dacă tot pe atunci curentul gândirist se impunea și prin bine-credincioșii Sandu Tudor, Radu Gyr, Paul Sterian, deceniile de după ocupația sovietică și din timpul așa-zisului comunism cu nuanțe naționaliste, au dus la exprimarea voalată a sentimentelor creștine. Ele se simt pretutindeni în versurile unor poeți mai mult ori mai puțin importanți, dar sunt câțiva autori ce au compus aproape în exclusivitate lirica religioasă, sfidând opreliștile cenzurii și apoi libertatea lipsită de limite și bun-simț de după 1990. S-a conturat astfel o categorie specială, aceea a poeziilor religioși care au ridicat lirica lor la rangul de filosofie, de cunoaștere, de trăire în absolut și în Idee. Formulele au fost dintre cele mai diverse, de la Imnele redactate de Ioan Alexandru, de la zbuciumul interiorizat al lui Daniel Turcea, la tăietura severă a sonetelor lui Șt. Aug. Doinaș, de la diafana imagistică a lui Adrian Popescu, la patetismul ultimelor poeme ale lui Mircea Ciobanu sau Dan Laurențiu și până la spovedaniile voit moderniste formal datorate lui Paul Aretzu, susținute de trăirile meșteșugit caligrafiate pentru mulțumirea celor trecuți în sfințenie impuse de Monica Pillat, Liliana Ursu sau Iuliana Paloda. Alături de ele se impun poemele Victoriei Ana Tăușan, ale Ilenei Mălăncioiu și ale Ioanei Diaconescu, echilibrând tumultul lui Dan Verona și Horia Bădescu.

În acest context, prea sumar conturat, dar care dă totuși dimensiunile poeziei religioase actuale, se înscriu cărțile (poate 20 la număr) semnate la senectute de **Anatol Covali**, cunoscut mai cu seamă prin cariera sa de tenor

dramatic răsplătit cu generoase aplauze la Opera din București, sau pe scene europene prestigioase. Dintre marile sale succese reamintesc roluri precum Otello (cel creat de Verdi) și altele din capodoperele lui Wagner. Nu știu dacă în tinerețe Anatol Covali a cochetat cu poezia, pesemne că da, deoarece după 1996 cărțile i s-au succedat într-un ritm tot mai accelerat.

Predilectă s-a dovedit lirica religioasă, autorul probând la fiecare pagină sentimente profund creștine, umilință și viețuire întru preceptele cuprinse în cărțile sfinte și în învățăturile bisericii ortodoxe. Anatol Covali ni se dezvăluie ca un meșter al cuvântului atent ales, al versului curat, bine șlefuit, al ritmurilor diverse și al versificațiilor nu o dată savante. Poemele au noblețe, distincție și eleganță, modelând pasiunile credinței incandescente. În volumele abia publicate la Editura „Bibliotheca” (Târgoviște – 2013) se oferă cititorului nu poezie de notație, nici descriptivă, nici satirică, nici elegiacă, nici de interpretare mitologică, sau de altă natură, ci poezie imnică de cunoaștere și smerenie, o laudă permanentă simbolurilor scumpe inimilor curate. Anatol Covali nu are nici un moment de îndoială, el crede, își expune sentimentele și adesea oficiază ca un prelat ales de harul divin.

În volumul *Adorare* ipostaza pare aceea a unui schimnic implorând grația Domnului (*Fii, Doamne, alături, Curcubeul, Există Dumnezeu*), are viziunea lui Iisus pe cruce (*Adevărata răstignire*) se roagă pentru România de azi (*Îndură-Te Doamne, Minunat dar*) și constată la moment de bilanț: „Îngeri albi cu făclii de lumină/ stau și mângâie inima mea/ care-ncearcă încet să devină/ prin miracolul vieții, o stea” (*Stau și-ntreb*).

În placheta *Rugăciuni* impune originalitatea poetului care întocmește un fel de carte-manual spre a-i ajuta pe credincioși în transmiterea prea-plinului sufletesc. Sunt aici rugăciuni pline de extaz mistic înveșmântat sărbătorește pentru momentele rare pentru sfinți, pentru nevoiași, suferinzi, păcătoși. Generos și naiv, ieșit din timpul real, Anatol Covali creează o stare, o atmosferă poetică, de reculegere și înțelegere superioară. Pe scurt, o poezie de tip aparte, unică la această oră estetică.

TITI DAMIAN

Întâmplări din anul șarpelui de Ovidiu Dunăreanu (II)

– Vraja cuvântului izvorâtă din vraja ținutului misterios –

n povestirea *Încercarea*, protagonistă este o femeie: Sindina, fata lui Stroe Pârlog. De la început scriitorul își avertizează cititorul că „nu era ca celelalte decât între răsăritul și asfințitul soarelui.” Unii o zăriseră vrăjitoare: „După ce se înălța peste platouri gingia pârguită a lunii, ea își arunca bluza și fusta în alunetul de sub mal, își despletea torentul de mătase al părului negru și începea să se zvârcolească peste ierburile potopite de floare, apoi plină de melci și flori cobora în Dunăre.” Cu un șuierat ca de șarpe chema peștii care se făceau pod și ea trecea ușoară deasupra Dunării, pe celălalt mal. Toate acestea sunt semne că ea trăia noaptea în lumea fabulosului, ca o vrăjitoare. I se dusesse vestea că era o foarte bună vânătoare de mistreți și vulpi. Pe mistreți îi vâna cu taică-său ascunși în câte un butoi plutind pe apa Dunării, iar pe vulpi le prindea cu o capcană meșterită din lubenițe uscate.

Lui Lazăr Arapu i-a căzut dragă fata, pentru că „trupul ei răspânda o mireasmă de livadă de migdali înfloriți.” Spre sfârșitul lui septembrie avea loc în Ostrov sărbătoarea întrecerii cailor, urmărită de întreaga suflare. Căii sunt puși „ureche la ureche.” Se dă startul. Participă și Lazăr Arapu, sigur c-o să câștige, pentru a-i demonstra fetei că-l merită. În timpul alergării, acesta observă lângă el „un armăsar negru, fără frâu, încălecat de unul subțirel căruia nu-i putea distinge fața boită cu tăciune.” Crede că-i rivalul său în dragoste Andrei Pascu, un holtei din alt sat, fapt ce-i stârnește furia și-l obligă să forțeze calul. De aici încolo începe vraja, apoi metamorfoza. La un semn al călărețului străin, calul începe să i se clatine și i se prăbușește. Se aruncă pe armăsarul vecin, la spatele concurentului. Se dezmeticește târziu întins pe nisip, iar soarele „îl bătea la cap și-i da stranii și fierbinți amețeli.” Lângă el zăceau straietele călărețului străin. Cutremurat de o senzație zăpăcitoare, dădu buzna în Dunăre. Năuceala este totală: „Cu tăciunele sărindu-i pe față, într-un hohot de râs limpede ațâțător, se avânta spre adânc, mlădioasă ca o sălbăticiune, Sindina.”

În urma povestirii, rămân, pentru cititor întrebările. Fata cheamă și refuză în același timp? Îl provoacă? Îl umilește? Devine un absolut care cheamă, apoi ucide? Final deschis. Aceasta este vraja povestirii, vraja cuvântului.

Visul este o povestire care experimentează premoniția. Pescarul la copcă, Dumitru al Arunei are pe față, înainte de a pleca pe gheață „o paloare neînțeleasă.” Se află în fruntea bărbaților care cercetau gheața cu prăjinile. Femeile, neclintite, pe mal, îi așteptau îngrijorate. Aruna are o presimțire: „O gură de lup parcă i-ar fi încolțit inima.” Are și un vis premonitoriu: se făcea că Dumitru era ginerică și ea mireasă. Întoarsă acasă, și-a scos rochia de mireasă primită de la bărbatul dintâi, tot Dumitru, care era îmbrăcat cu hainele de ginere ale primului soț. Înfrigurată aprinde o lumânare. Vin sloiurile pe Dunăre. În dreptul locului în care plecaseră bărbații pe gheață, Spirea orbul strigă: „Vin! Îi văd pe toți! Pești albaștri! Pești albi de gheață! Vin prin burnița înserării!” Parcă ar fi sosit o vrajă, o veste rea. Pe ulițe se strânseseră celelalte femei ale Ostrovului. Finalul este cutremurător: „Târziu privirile s-au ridicat toate, ca la un semn, și mai nedumerite, asupra Arunei.” Așadar presimțirea ei s-a transferat și asupra celorlalte, devenind colectivă. Scriitorul nu-și face datoria decât să sugereze: „Pământul, gheața și aerul se contopeau într-unul și același tărâm al năzărelui.”

În povestirea *Năluca fulgerând înserarea* s-ar părea că nu se întâmplă nimic ieșit din comun. Gospodarii Gogu Stanciu și Costică Bubămuștață sunt oameni însurați, având copii, neveste, adică familii. Amândoi însă nutresc o dragoste împătimită, ascunsă „pentru o mânzocă de fată.” Se dușmăneau cumplit, pe ascuns, dar disputa lor este transferată armăsarilor, de câteva ori pe an, înfierbântați de veninul stăpânilor care le clocotea în vine pentru Serina. În pajiștea de deasupra satului, își despiedicau armăsarii care păscuseră în liniște, cuminți, până atunci. Lupta celor doi armăsari este unică în literatura română, trimițând la izbucnirile cămiloiului Caranar al lui Aitmatov: „Zvâcneau cu picioarele de dinainte în lună, se izbeau și se mușcau necruțator de greabane. Ieșeau vâpăi din ei. Șalurile coamelor învolburate secerau cerul. În câteva clipe, hoarda lor se năpustea la vale și lua în puterea ei ulițele, bângâind în sperieți satul. Neasemuită. Năvalnică. Întocmai ca un puhoi. Trosneau strașnic gardurile. Bubuia pământul ca tunetul sub oțelul copitelor. Vedenii de fum săgetând înserarea.” Nu se știa niciodată care dintre cai a învins. Lupta rămânea deschisă, și mai aprigă, dragostea celor doi, adică rivalitatea, și mai mare. Așadar, rivalitatea lor este transferată armăsarilor? Din nou intră în rol tehnica povestirii în povestire, unde se oferă detalii despre Serina în biografia căreia se realizează o incursiune. Trăia ca o pustnică la marginea satului. Pe seară se scălda în Dunăre. Fluviul o primea ca un ibovnic. Acum apare vraja: fata se scufunda cu ochii înviorați de o stranie iluminare. Vrăjea stolurile de păsări, somoteii, cormoranii. Niște pădurari au nimerit „peste o făptură ireală, de o neliniștitoare frumusețe, un înger prăvălit din ceruri pe sâmburele de nisip al apelor.” Închipuirea este acum halucinație, iar pescarii o văd năluca, adică un fel de sirenă care „a scos surprinsă un sunet ascuțit și, din câteva zbat-uri s-a pierdut la fund.” Mulți povesteau că semăna la înfățișare cu Serina.

După ce armăsarii își încheiau lupta, stăpânii îi chemau pe nume, le puneau căpestrele și-i hrăneau regește, așteptând primăvara următoare, iar silueta subțiratică „se desprindea fugară de sub malul cu nuci și se cufunda în cerneala necurmată a fluviului.”

Așadar, cei doi bărbați își stăpânesc patimile pe care le transferă armăsarilor, iar lupta acestora se repetă primăvară de primăvară, semn că năluca Serina își continuă vraja. Dragostea nu obosește.

Povestirea *Herghelia* este realizată la persoana întâi, relatând întâmplarea unui bătrân care trăiește presentimentul morții, dar care-și creează din grădină

un paradis ca s-o îndepărteze. În fiecare dimineață se spăla cu rouă pe față, apoi se ducea la grădina lui unde „simțea înfiorându-se în piept țiparii unor ciudate și plăcute înfiorări.” Întors acasă, bătrânul povestește cum i s-a arătat în vis Dunărea, jumătate roșie, jumătate galbenă, apoi herghelia lui din tinerețe care plutea peste Dunăre, iar un cal negru se desprinde și dă roată grădinii. Copilul constată: „Mi s-a părut că, tot timpul cât povestise, el s-a uitat, dinadins, numai la mine.” Ce fel de mesaj era? se întrebă cititorul. Ulterior copiii merg la joacă în sat, aud clopotele și toaca, văd preotul în anteriu de catifea, li se agață în piept câte o floare neagră. Finalul este cutremurător de sugestiv. Scriitorul prinde magistral inocența copiilor care, jucându-se, „mergeau în mâini cu picioarele în cer”, ținându-se după Spirea nebunul. Cocoțat pe picioroange strâmbe din lemn de agud, el striga cât îl ținea gura, umblând peste garduri și pe deasupra căpițelor de dughie: „Săriți! Săriți! Soarele! Soarele se îneacă în Dunăre! Dunărea urlă: Om, Om!”. Nici că se putea o metaforă mai inspirată care să concentreze tot ce se numește miraj, vrajă, nălucire, mister, adică fabulosul, putând deveni oricând un motto al cărții.

În următoarea povestire, *Pasărea ploii*, hiperbolizarea plasează întâmplările în fabulos, recurgând la motivul literar al mirajului. Vasile Mutăcasă este îndemnat de către un călăreț necunoscut să încalece. Era atât de cald, încât miriștile parcă se aprinseseră. În fața lor apare o ceată de femei ale unui sat întreg, neurmăte de niciun copil, de niciun bărbat, iar în ochii lor își jucau fosforul luciri scormonitoare. Cărau pe umeri cobilițe de lemn cu căldări pântecoase, goale, apoi piereau înghițite de păcura zării asemenea unor umbre însuflețite. În răspântia cerului, desprinsă parcă din unduirea dogorii, „se roti, apoi se prăvăli o pasăre cu aripile tot o urzeală de scânteii, apoi un susur neprihănit de ape atârna peste sufletul stătut al lumii.” Unul dintre bărbați, cel mai mărunțel, descoperi cu ochii lui ageri pasărea ploii ca o nălucă săgetând văzduhul. Urechile i se umplură de cântecul nefiresc al ploii, simți cum arșița i se strecoară afară din trup, câmpurile se învolburau și se destrămau țesând vedenii în nemărginire. Strigătul său îi trezește din amorțeală pe ceilalți: „Haida, mă! Mână să slobozim funiile ploii!”. Vasile Mutăcasă îl urmă coborând o râpă îngustă și adâncă și simți că începe să se împleticească sfredelindu-i-se capul pieptului. Simți că osia cerului voia să îi alunece neîntreruptă în trup. La numai câțiva pași, sub vârtejurile de lumină „reaspira liniștită verde, peste plaja pustie, marea.” Mirajul generat de arșiță și de sete își face datoria.

Uluirea este, în opinia mea, capodopera volumului. Trădează clar intenția autorului de a opera magistral cu mijloacele estetice ale fantasticului în toate formele sale. Aici autorul atinge apogeul subtilității și al ambiguității, al translației dinspre real spre ireal, trecând prin vrajă și miraj. Mai întâi, scriitorul realizează o prezentare a cadrului: smârcul cu strânsura lui de șarpe de plumb, aerul jilăvindu-se puturos, stolurile de umbre, pădurea de sălcii... Omul, în mijlocul mlaștinii, așteptând să fie trecut în sat, este într-o situație limită. Se scufundă lent, neavând o bază de sprijin la picioare, orice mișcare îl trage spre adâncuri, totuși speră liniștit să apară călăuza. Firesc, cu timpul, starea de neliniște crește, „îi mușcă din pereții inimii.” Neliniștea se transformă în spaimă, cu presimțirile ei fără speranță. Încearcă înaintarea, dar mlaștina îl strânge și mai tare la piept, fără cruțare. Se simte suspendat deasupra mlaștinii, într-o plutire eliberatoare. Țipătul unui egrete pare zbaterea înfiorată a răsuflării sale. Parcă o ventuză cu noroi îl suga cu voluptate. Așteptarea devine înnebunitoare: „Capul i se învârtea. Un jungghi îl înțepa în piept. Buzele i se uscaseră, ochii îi ardeau.” Soarele trimitea ultimele scânteii halucinante

de licurici peste nisipuri. Excelentă gradare a trăirilor pentru a marca trecerea din planul real în cel fantastic, dintr-un timp prezent într-unul sacru, pentru a realiza un salt înapoi, în adolescență.

Adolescentul singuratic ignorat și ignorând pe ceilalți copii veniți la scăldat, trăia pe plajă un flux inexplicabil între el și nemărginire, visând ori scufundându-se în „imperiu de răcoare al fluviului.” O fată este pe punctul să se înece, ceilalți copii sunt îngroziți, el, „lunganul singuratic” se dezmeticește și o salvează, spre mirarea celorlalți copii. Întinsă pe plajă, adolescenta trezește în el mirajul dragostei. În ochii ei, adolescentul descoperă arderi hipnotice, apoi „ceva profund s-a deșteptat într-însul.” Ca misterul să fie total, „nimeni n-o întâlnise vreodată, nimeni nu știa cum ajunsese pe renie între copii.” Fata se ridică anevoie în picioare, ca o lebedă rănită, măsurându-i, de parcă atunci i-ar fi zărit întâia oară. Acum, necunoscuta salvată de la înec se preschimba într-o pasăre miraculoasă. Și-a înălțat ochii la cer și, până ca ei să se dumirească, „un nor de lebede maiestuoase, cu aripile de zăpadă, cât niște imperii, cu gâturile de șarpe și ciocurile pătate de purpură s-a prăvălit într-o legănare nebunească peste capetele lor.” Este momentul trecerii în stadiul următor al nălucirii colective: „Toți aveau impresia că sunt pe un alt tărâm și credeau că își aduc aminte de o nălucire îndepărtată.” Lebedele au mângâiat-o cu vârfulile aripilor, au prins-o în vântoasa lor năucă și au ridicat-o ca pe un fulg în aer. Nălucirea omului din mlaștină în pragul scufundării naște o altă nălucire. Adolescentul descoperă acum cât de vaste, misterioase și schimbătoare se arătau toate „sub spulberătura soarelui în scăpătat.” În zadar a căutat-o fără somn, bolborosea neconținut ceva, iar când mai trecea pe acolo, „tresăriri mistuitoare îi înteteau bătăile inimii și o căuta bezmetic, dar fata nu era de găsit.”

O propoziție dintre cele două întâmplări pare să deslușească misterul: „Așa i se întâmplase și de data asta când s-a pomenit că se afundă mai mult.” Absolutul devorează, sugerează scriitorul, întorcându-se la ultimele clipe ale celui din mlaștină. Acesta este pe punctul de a-l ierta pe necunoscut pentru că zăbovise atâta, dar lumina soarelui scade. Totul parcă se metamorfozează în jurul lui, iar în cenușa ochilor i se stingea încet nădejdea. Își agăță ultimul licăr de dunga ștearsă a malului și de silueta omului care-l urmărea: „un bărbat ars de soare, uscățiv, între două vârste, ca o stană de piatră, cu mâinile de mai jos de umeri retezate.” Simți cum ceva asemănător unui sorb îl depărtează de el însuși „și-l devoră ca un foc viu pe dedesubt.”

O altă translație inteligentă a autorului este spre ciungul ghemuit pe renia pustie din marginea fluviului, „înnodând cu ochii minții fir cu fir faptele acestei întâmplări, așa cum numai el știa să și le închipuie de bine și de credibil.” Ultima parte a povestirii conține două sintagme cheie: „frământarea lăuntrică” și „uluirea.” Finalul este uluire: „O barcă albastră cu un băiat la vâsle și o cadă de fată alături de el pe cațană, purtată de un nor de lebede albe în sus spre Candela Cerului.” Toate întâmplările sunt proiectate în închipuire. Acestea sunt faptele percepute la o primă lectură, în care cititorul urmărește întâmplările din perspectiva reală. Există însă și o cheie simbolică ce deschide parabola din text. Întâlnirea fetei-lebedă îl metamorfozează. Destinul său este acela de căutare a absolutului, dar absolutul îl duce în capcana mlaștinii. Moartea fizică să fie un eșec? se întreabă cititorul. Finalul îl contrazice: băiatul se înalță împreună cu fata, așa că se schimbă finalitatea căutării: desăvârșirea. „Nunta în cer” ar fi spus Eliade.

Sunt însă și două povestiri care nu se înscriu decât parțial în paradigmele povestirilor anterioare: *Pietrele din lună* și *Amintiri din anul șarpelui*. Amândouă ocupă aproape jumătate din spațiul volumului. Fiecare dintre ele, dezvoltate, ar putea fi nuclee pentru romane viitoare. Ele abordează cu mai multă prudență fantasticul în formele-i variate, menționate anterior, trecând miraculosul în plan secund și dând prioritate pitorescului, dar și vieții de zi cu zi a ostrovenilor. Ceea ce le menține în stadiul de specie literară-povestire este faptul că accentul cade tot pe întâmplări, imprimându-le același caracter subiectiv, dar pornind de la individ, ajunge la spectacolul colectivității, cu intenția de a reliefa puternice componente etnografice.

Pietrele din lună debutează abrupt, cu o constatare stranie: nimeni nu știe, nici din vechime, de unde și de când au apărut la poarta lui Mitu al lui Stana două pietroaie rotunde, galbene ca două lubenițe uriașe. Unii credeau că au fost aduse cu vreo două sute de ani în urmă de nu se știe cine, alții erau convinși că au căzut din lună. O întâmplare, aparent banală, din viața satului este legată de existența celor două pietre care ar avea puteri tămăduitoare. Același Mitu al Stanei bate porumbul din curte și-și pune cei nouă copii la treabă. Nimic mai prozaic în munca asta destul de ostovitoare, dar copiii mestecă boabe, beau apă, burțile li se umflă, încep să se vaite ținându-se de burtă, urlă, îi apucă pântecăraia, fac un tărăboi cumplit și se adună tot satul ca la spectacol. Paralel, prin tehnica-i binecunoscută a povestirii în povestire, scriitorul, nu numai că dă o lecție practică, în amănunt despre felul cum se bate porumbul cu machina, dar îl transferă pe cititor înspre mister când aduce vorba despre felul cum au apărut cei nouă copii ai omului. La început, nevasta nu-i făcea copii. Tenace, au umblat pe la babe, pe la doctori, pe la mănăstirea Dervent și, la sfatul unei femei de o sută douăzeci de ani ce arată ca una de cincizeci, au scos-o pe soție la lunatece, adică la zâne. Acolo, zânele –, „fecioare și fete măritate, răpite de zmei și ținute în palate fermecate, s-au ivit în cete la miezul nopții; în jurul lor pluteau potop de rusalii albe, ca niște fulgi de zăpadă halucinanți; lunaticile pluteau prin aer, umblau pe pământ și peste ape, cântau și dansau, împrăștiau rod peste ce le ieșeau în cale.” Așa că au făcut nouă copii, cu gând să nu se oprească.

Peste spectacolul văicărelilor copiilor ținându-se de burtă, autorul supra-pune și pe acela al satului văzut de către meragiul (paznicul) Nagu Coțofană din vârful unei căpițe de fân, copleșit de un vârtej amețitor. Sunt în povestire câteva pagini antologice care descriu cu ochiul fin al unui pictor întreaga panoramă a satului, o adevărată lecție de etnografie: case, oameni, grădini, ocupații, obiceiuri, femei, bărbați: „Ulițele întortocheate, și cei ce treceau pe ele; casele cu pridvoarele, galeriile, stâlpii, ușile și ferestrele vopsite în albastru; zidurile și prispele înșorite, orbitoare; acoperișurile din oală roșie; curțile dichisite, bogate, ale oamenilor gospodari, cât și cele sărăcicioase ale oamenilor leneși; grădinile cu zarzavaturi și legume; cișmeaua cu ulucile masive și crucea semeață; fierăria lui Anghelache; daracul lui Iordan Chirea; tinichigeria lui Vasile Mocășanu; prăvălia babei Marinca; fluviul ca un fulger de sineală, apoi Droșchimina văduva, Tudor Mereu, Nicolae Șorici, Mița și Vasilică - piticii gemeni, Ion Duda – împletitorul de coșuri, apoi zidarul, căruțașul, marinarul, vinificatorul etc.” „Un alt minispectacol este acela oferit de pasionatul Nicu Cărbăbaie lucrând la motorul de tăiat lemne, murdar din cap până în picioare de ulei, ca o arătare. Până la urmă acesta reușește să-l pornească, dar mașinăria ajunge în Dunăre. Un alt spectacol în spectacol îl reprezintă mascații de la nunta lui Ilie Ușurelu: „Arătărilor, picate parcă din altă

lume, erau îmbrăcate cu cojoace întoarse pe dos, în pantaloni peticiți, cu fuste și rochii fistichii, purtând căciuli, pălării și fesuri fără fund, unele având pe față măști grave, nasurile schimonosite, se maimuțureau cum nu se poate mai caraghios.” Și ca spectacolul să fie complet, pe iezii lui Ivanache Chioseaua îi apucă strechea din senin și îi împung cu cornițele în burți pe copiii urlând de durere. În final, lui Mitu lui Stana îi vine ideea să își așeze, pe rând, copiii cu spatel pe pietrele de la poartă, doi câte doi, și-i unge cu păcură pe burți, iar durerile le dispar ca-n farmec. A doua zi pietrele dispar fără urmă, de parcă nici n-ar fi fost.

În această povestire, întâmplarea banală este pusă tot sub zodia misterului, iar gura satului crede „că a fost o ispravă încornorată, neclară, dacă nu chiar necurată.” Individul trăiește sub zodia realului, dar imaginația colectivă transformă realul în mister, trecându-l printr-un spectacol carnavalesc, presărat cu ciudățenii.

Cea mai lungă dintre povestiri ce dă și titlul volumului, *Întâmplări din anul șarpelui*, este construită într-o cronologie de întâmplări respectând succesiunea anotimpurilor și punând accentul pe momente semnificative din viața colectivității, adică datini, credințe și obiceiuri, toate sub zodia bizarului. Accentul cade acum pe autenticitate, însă întâmplările nu sunt total lipsite de vrajă, miraj sau uluire, dar fantasticul apare și dispare, împletindu-se cu realul care se transferă când spre tragic, când spre anecdotic. Lumea este autentică, dar trăiește după zvonuri pe care, în fabulația ei, le amplifică, pentru că simte nevoia de spectacol. Fantasticul este dozat subtil, trecerea spre real și anecdotic făcându-se discret, astfel scriitorul reușește să-l treacă și pe cititor prin fantastic, apoi să-l coboare în pitorescul cotidian.

Începutul de an dă semne sătenilor că o să fie unul ieșit din comun: mai întâi gerul cumplit de Bobotează când nu s-a mai putut arunca în apă crucea de gheață, apoi doi vecini, cam sărmani, ieșiți la vânat de iepuri prin troiene, la marginea satului, spre câmpie, cu ciomagul, nu se mai întorc. Sătenii îi caută și de Sf. Trifu, dar nu-i mai găsesc; satul este lovit șapte zile de un uragan de zăpadă, făcând din el un tărâm al singurății; tot în toiul iernii se mută în sat și tot convoiul cărămidarului Vimu, în casa nelocuită a lui Mielu Radu, plecat după o ibovnică.

De aici încolo, cititorul descoperă mai multe nuclee epice care pot deveni ele însele capitole de-sine-stătătoare într-un roman cu titlul amintit.

Primul ar fi întrecerea (bătălia) dintre flăcăii necăsătoriți cu cei căsătoriți anul anterior, având în centru imaginea uriașului Tudor Caraenache. Cei căsătoriți trebuiau să-și apere focurile de la marginea satului, făcute „din namile de stive” (obicei păgân). Bătălia este de-adevăratelea, cu bâte și lațuri de funie, dar flăcăii, fiind mai mulți, câștigă bătălia, legându-i și ducându-și învinșii la udat în Dunăre. Totul se încheie cu o „pace sfântă” între rivali care au zvârlit bâtele și au scos la iveală fluier, cavale, tilinci, ocarine, drâmbe, cimpoaie, solzi de pește. Cântecele lor povestea despre firile lor furtunoase, vorbea despre traiul lor muncit, înfățișa vastitatea insulelor, pădurilor și apelor, pomenea de platourile cu vii și livezi; prezenta rotația anotimpurilor: primăvara cu migdali și cireși potopiți de soare; vara înecatată în „avalanșe de lumină”; toamna „cu gutui ca niște felinare aprinse la ferestre”; iarna „cu haite de lupi dând târcoale satului.” Melodia „li se infiltra în inimă..., se învolbura ca o cascadă..., se revărsa amplă și nestăvilită, plutea prin văzduh, se topea aidoma unui ecou...”

Alte întâmplări sunt legate de apropierea sărbătorilor Pascale, dar și de obiceiul numit priveghi. Un om ales și respectat, neînsurat, Nicu Bizache moare pe neașteptate și este privegheat noaptea unde sătenii spun povești cu întâmplări mărunte din sat, cum ar fi furtul porumbeilor chiar de către preot, ori stranii, cum ar fi ploaia cu pește sau credința că dracii au intrat în cocoșii satului. Și aici straniul este prezent: „Fără să fie văzută de nimeni, o lacrimă se prelingea pe obrazul împietrit al băiatului.” Oare mortul asculta încă întâmplările?

Următoarele secvențe se constituie în niște simfonii ale peștelui și ale arătărilor legate de abundență: apariția mreii verzuie, cu cercei la ureche, Dina Constandina; bătaia și vânatul peștelui conduse de meșterul Gheorghe Căldare; belșugul de pește depozitat în ghețării, urmat de pomana peștelui – un festin uriaș organizat de întreaga colectivitate, cu însuflețire, în curtea bisericii. Scriitorul se arată și aici un bun cunoscător al vieții pescarilor, imaginând un ospăț pantagruelic, la care cititorul doar înghețe în sec în fața aceluia răsfăț de bucate: „șiruri de oale cu borș din căpățâni și cozi de pește, dres cu oțet și ardei iute; tăvi peste tăvi de plachii din ciortani întregi; crăticioare cu crapi umpluți; potop de castroane cu piftii; platouri cu grămezi de bucăți prăjite; farfurii cu ghiotura cu lapți fripți în smântână; vase cu saramură de crap la proțap; zeci de mămăligi aburinde; mormane de batog afumat; castronele cu mujdei de usturoi; pâini mari, bălane, rotunde; sticle și ploști fără măsură, cu vinuri roșii și albe; tipsii încărcate cu cireșe de mai, și câte și mai câte.” Splendidă replică la episodul călătoriei prin Rai a lui Parpangel din „Țiganiada.” Voia bună, abundența mâncărilor, dar mai ales a băuturilor dilată imaginația mesenilor, transferând-o spre halucinație colectivă: în toiul festinului apar cei doi inși, Marin Răgălie și Ion Zăbavă, plecați în iarnă prin zăpadă după iepuri, acum două arătări pline de promoroacă și cu iepuri înghețați în spate. O altă vedenie colectivă o reprezintă apariția celor doi țigani, Rică și Picarici, care pescuiseră și aduceau în spate regina peștilor, Dina Constandina. Festinul se încheie cu un fel de hipnoză a petrecăreților adormiți buștean până a doua zi.

Episodul pe care l-am putea numi al lui Tudor Lambagiu poate deveni o povestire de-sine-stătătoare, căci vizează relația dintre om și boii de apă (bivoli) unici în sat, pe care-i achiziționase de curând, spre surprinderea sătenilor care comentau gestul în fel și chip. Tudor și Tudorița trebuie să ajungă într-un sat vecin, tocmai de Duminica Orbului, să boteze un copil. Pe drum, boii de apă se înfierbântă la jug, iar când zăresc o baltă, intră cu tot cu căruță, spre disperarea stăpânilor care-și văd năruite planurile.

Penultimul episod ține mai mult de eresuri devenite obiceiuri: o incursiune splendidă în folclor vizând obiceiul paparudelor, iar alta în îndeletnicirile cărămidarilor și legarea ploilor. Mura Zarazu și Veluța Făgurel cloceau pe ascuns două tule (cărămizi crude), să oprească ploile, spre disperarea sătenilor. Din contră, aceștia cereau ploaie activând obiceiul paparudelor, să desfacă vămile cerului. Iminentul conflict se rezolvă printr-o superbă lecție despre tehnologia fabricării și arderii cărămizilor.

Aici, scriitorul intercalează încă un episod care vizează izbucnirea năvalnică a dragostei. Protagonisti sunt tânăra Petra, poreclită Lupoica, umblând prin păduri să găsească iarba fiarelor, căci, „cine o găsea, căpăta puteri miraculoase.” Aceasta, „încurcată până la brâu într-o iarbă ca flacăra, îl ispita trezindu-i o dorință nestăpânită pe Constantin Pielemândră, care, fără să șovăie, „o pune jos chiar în iarba de foc.” Fata nu scotea niciun gest de împotrivire, iar suspinările ei „se pierdeau în singurătatea pădurii...”

Ultimul episod este și cel mai întins, prezentând întâmplări legate de apariția stranie a șerpilor deveniți balauri, semn al halucinației colective. La miezul nopții a trecut „ceva ca un vâlătuc de foc”, alt sătean povestește că a văzut „balaurul înaripat zburând pe deasupra caselor.” Vasilică, ducând boii la apă, vede un balaur cu „trupul gros ca pe picior, negru-verzui pe spate și galben-auriu pe burtă, tăind cărarea”; Bouroua, o bătrână, povestește cum, întorcându-se de la câmp cu sapa în spinare, zărește în fântână o foșgăială de șerpi, în călduri. Din scuiătură lor s-a adunat piatra scumpă, diamantul, iar cel mai mare dintre șerpi a înghițit-o, apoi s-a făcut balaur, zburând „la dracu-n praznic și stârnind furtuna, fără să cadă vreo picătură de ploaie”; Ion Duda tocmai terminase casa de construit. Aștepta pe Marin Buturugă, un pețitor din alt sat, pentru fiica sa, Dița. Noaptea târziu, îl culcă în odaia de oaspeți, iar pe fată, în vecini. Soția are bănuiala că tinerii s-au culcat împreună, așa că merge tiptil și controlează. Acolo ea găsește în cearșafurile albe un șarpe verde, „arătos și sclipitor.” „Blestematul” se strecoară la temelia casei, iar Duda cheamă în ajutor vecinii și dărâmă casa, bucată cu bucată, să descopere spurcăciunea, căci, dacă va trece de trei metri, se va schimba în balaur.

Povestea cheamă poveste, dar scriitorul își conține povestirile într-un epilog, cu trimitere spre cititor: „Aceste istorii, puse una lângă alta, formau o nesfârșită și miraculoasă poveste, aceea a satului și a vieții lor. Și nu se știa cine le vârâse în cap că orice poveste poartă cu sine sâmburele veșniciei. De unde și apucătura lor de a trăi fiecare zi cu sentimentul că sunt nemuritori.” Iar Dunăreanu, cu povestirile sale, înobilează Ostrovul, trecându-l în veșnicie.

Multe le-am spus despre povestiri, dar încă n-am apucat să spun totul, însă încântarea mea nu conține. Am descoperit în cele 11 povestiri o galerie impresionantă de personaje care trăiesc împreună neliniști, nedumeriri, năuceli, năluci, ciudățenii, halucinații, miracole, miraje. Trăiesc în mister ca și cum ar fi în realitate. Confundă voit tărâmurile. Misterul este realitatea lor. Asta pentru că autorul este el însuși un vrăjitor al cuvântului, creând imagini prin sugestivitate, prin ambiguitate, prin aluzie, prin poezia locurilor în care-și încadrează personajele. Suntem în tărâmul povestirii, iar în povestire autorul știe să pună accentul pe întâmplări și consecințele lor. Așa că niciun personaj nu iese în relief, dominantă este colectivitatea, compusă din indivizi cu nume aparte, ciudate, se confundă voit cu cognomenul, multe sunt compuse, dar se alipesc ca o mânășă persoanelor. Disponibilitatea onomastică masculină este copleșitoare: Urechetăiată, Cai de Foc, Bubămustață, Mircea Ghirimbeț, Alexe Trâmbițatu, Constantin Pieleământă, Nicu Coroboiaie, Peștelung, Titi Altăcolaci, Tudorel Lambagiu, Marin Pornitu, Ivanache Chioseaua, Anton Petrecostache, Caraenache, Muțurlui etc. Pitorescul acestor nume se așază firesc lângă altele, comune, păstrând un echilibru necesar între cele două lumi sugerate: Ion Stancu, Stroe Pârlog, Mitică Baciuc, Gheorghe Căldare, Gheorghe Mânzu etc. Și într-un caz, și-n altul, intenția de a-i caracteriza prin nume este vizibilă. Am numărat peste optzeci de personaje masculine și peste treizeci feminine. În cazul acestora din urmă, multe nume sunt comune sau împrumutate din fondul vechi (Catrina, Voichița, Gherghina, Lia, Petra, Tudorița, Svetanca, Despina, Anghelina, Veluța etc.), dar câteva sunt purtătoarele unor nume aparte, pitorești, cu iz oriental, care predisun la mister: Bouroua, Aruna, Serina, Sindina, Mara, Anastia, aducând și spre lumea vecină, acvatică, a peștilor.

Nu există fantastic în literatură fără ingeniozitate scriitoricească. Ovidiu Dunăreanu propune cititorului o percepție neobișnuită a spațiului în care-și concentrează întâmplările și își așază personajele: tactilă (lumina și căldura), auditivă (murmurul apei Dunării), vizuală (soarele, la răsărit, la amiază și la apus) și olfactivă (mireasma sălcioarei), toate generatoare de magic. A creat aici un personaj colectiv fabulos, a desenat cu mijloace stilistice un peisaj mirific, a imaginat întâmplări miraculoase, a inventat un mit, unic în literatura română: mitul Ostrovului.

Înnobilare reciprocă.

LUCIAN GRUIA

Cădere și înălțare

Motto:

„Dincolo... doar eu... peste căderi...”

(Claudia Voiculescu – *Dincolo...*)

Claudia Voiculescu s-a născut în comuna Corbii-Mari, județul Dâmbovița. A publicat până în prezent nouă volume de versuri și antologia *Spre ciuturi* (Ed. Tipo Moldova, Iași, 2012, colecția Opera omnia, Poezie contemporană), care ne permite să elaborăm o succintă viziune de ansamblu asupra liricii autoarei. Sunt antologate poezii din volumele: *Rondelul orei fermecate* (1995), *Nimic pentru vamă* (1997), *Arzând anotimpuri* (1998), *Dintr-o iubire* (2001), *Șansa suferinței* (2006), *Sudul târziu* (2008) și *Poezii* (2011).

Poeta se apleacă în primul rând asupra poeziilor cu formă fixă (sonet, rondel etc.) transpunându-și profunda suferință cu o anumită detașare aristocratică, ceea ce mă duce cu gândul la parnasianismul născut în Franța (Théophile Gautier), cu care lirica ei se aseamănă prin: cultul formei, expresia impersonală, virtuozitatea metricii. Nu aderă la imaginile picturale în culori opulente, ale curentului, pentru motivul că poezia Claudiei Voiculescu este în primul rând o poezie de idei. Pe lângă apetența la mit, cultivată și de parnasieni (Claudia Voiculescu apelează la Cronos, Narcis, Orfeu și Euridice), întâlnim la poeta noastră frecvente referiri la basm (Valea Plângerii, Barbă-Cot, Făt Frumos).

Detașarea față de problemele sociale (cu excepția poeziilor mai recente), mă duce cu gândul spre similitudini între versurile Claudiei Voiculescu și poezia pură (concepută de Edgar Allan Poe), sub aspectul muzicalității și eliminării discursivității epice. Iată ce mărturisește în acest sens autoarea: „La fel, eu duc solia din purele esențe” (*Unite râuri*).

În opoziție cu amoralitatea poeziei pure, concepția asupra lumii, exprimată în versurile autoarei, este înalt morală. Poeta, în avântul spre transcendent, ajunge pe un palier înalt, de unde, dezamăgită de avatarile trăite, coboară ca o frunză bătută de vântul sorții și ca urmare, imaginile lirice urmează mișcări descendente, rezultând o poezie a căderii. Speranța și alinarea le conferă versurile: „Mai adăst, ca frunza căzând,/ Plutind ireală smaraldă;/ Sus cineva mă cheamă-n nicipând/ Ochii-n azururi se scaldă...// Cădea-voi pe sol, în fântână?/ Voi da mărginirii ocol?/ Sufletu-mi cu-al lumii se-ngână.../ Voi rămâne, prin cântec, simbol?” (*Undeva, pe un grind...*).

Între înălțare și coborâre, a ales descendența și ca urmare timpul este orientat cu valorile pozitive spre trecut, ilustrând *timpul cascadă* teoretizat de Lucian Blaga: „Mi-e târziu, ca și cum am rămas/ Într-o gară pustie;/ (...)// Mi-e teamă, aproape mi-e rană/ Drumul întors pentru vamă/ Decât învinsul sărut...” (*Gară târzie*). Căderea și *timpul cascadă*, reunite în aceste versuri, pot caracteriza succint lirica poetei: „Se rărește timpul între noi,/ Picură cu frunze într-un parc...” (*Atât de tristă și răzleață...*). Căderea și singurătatea devin consubstanțiale poetei damnate: „Iată! – am zis – iată-mi căderea!” (*De ce mor poezii singuri?*).

Căderea este însoțită de desfoliere și destrămare: „În viața noastră e înscris/ Îndemnul sacru al chemării;/ dar noi, trădați din paradis,/ Cădem în apa destrămării” (*E unul și același vis*).

Claudia Voiculescu percepe destinul ca nedrept, neștiindu-se vinovată: „Înmugurește tainic în ghioc/ Alt țarm dușman și nu mă știu datoare” (*Și câte gânduri nu se duc soroc*) și mai exact: „Ce frumos mă mai privea și Dumnezeu/ Și nu vedea nimic prin dioptrii!” (*Umbre*).

Iubirea stă și ea sub semnul eșecului și destrămării: „Idoli de lut, mereu de lut/ Ne-au dus iubirile în ceață;/ Se mai găsesc în absolut/ Dar noi ne preschimbăm în gheață.// (...)// Și lunecăm în neștiut/ Cu vechea dragoste măreață,/ Cu nostalgiile de-acel sărut,/ Însingurați de-această viață...” (*Idoli de lut, mereu de lut*).

Dragostea, îndeobște neîmpărtășită, constituie una din temele principale ale liricii Claudiei Voiculescu: „Pe-un țarm de alb, vom plânge fiecare/ Că n-am știut să mai păstrăm iubirea/ Ce-a-nnobilat cu daruri princiare/ Căderea noastră, pragul și uimirea.” (*Dăm golului ocol*).

Imaginile nu sunt senzuale ci aluziv-ideatice, încorsetate cu luciditate în efemeritatea vieții omenești: „Gândeam că vălul de mireasă/ O să mi-l pui încet pe ochi/ Să nu văd rănile la masă/ Și să nu știu că mă îngropi...” (*Pecetii*). Imaginea unui inel de zăpadă este elocventă: „O, târziul meu inel!/ De zăpadă, tu l-ai pus/ Și-am știut că e la fel/ Ca destinul, nesupus...” (*Inel târziu*).

Mișcarea descendentă o regăsim și în aceste neîmpliniri: „În trupul meu,/ Din cochilia unei alge,/ Ninge, ninge, iubite,/ Cu fluturi morți...// (...)// Cobor în apa sonoră/ A unui vechi clopot.” (*Jurământ de dragoste...*).

Arareori, întâlnim și versuri dedicate iubirii trăite în extaz: „Clipa candoirii, clipa de sublim.../ Când vămile ne cumpără, deșarte,/ Iubirea-n aur este ferecată...” (*Ce sărbătoare tainică, iubirea!*).

Tristețea, resimțirea acută a trecerii timpului (simbolizat prin clepsidră), îndrumă meditația spre chemarea lutului: „Iată, iubite, vin alte stoluri de paseri, pe rând,/ Și torc o lumină bolnavă;/ Ultimul stol de paseri negre, zburând/ Lasă în urmă dâra morții, grea ca o lavă...” (*Și îngeri vin să umple transparente...*).

Încetinirea căderilor, se face prin deghizare și dedublare (prin care se realizează detașarea de cotidianul agresat): „Cu fantastice deghizări/ Într-un dans de bal mascat/ Cu veniri și cu plecări/ Trec prin viață dedublat...” (*Cu fantastice deghizări*) sau prin identificarea cu personajele libere din pictura naivă: „Cu Marc Chagall în zbor fantast/ În aer liberi și în flori,/ Uimiri din ochiu-atât de cast/ Alunecați peste viori...” (*Cu Marc Chagall, în zbor fantast*).

Refugiul din orașul maculat în natură devine reconfortant: „Aș vrea să evadez în munți/ Să fug de zarva din oraș;/ Din ce în ce oamenii-s crunți/ Iar sufletul din ei, golaș...” (*Aș vrea să evadez*).

Întoarcerea spre trecut o regăsim și în poeziile dedicate părinților: „Mama, sprijinindu-se aerian de mine/ Și eu, cu mâini tremurânde/ Mângâindu-i lumina...” (*Regret*) precum și fiului Octav.

Atingând treapta de jos a căderii, poeta resuscitează credința latentă: „Vreau să intru, să mă-nchin pios/ – eu sunt crucea lui Iisus Christos –/ Doamne, cu piroanele mă-nchin/ Până mor amirosind a crin.” (*Rugăciune*).

Speranța mânturirii se-nalță acum, cu ardoare, spre Dumnezeu: „Vreau să mă înalț, Stăpâne,/ Duh curat din suferință:/ Poezia-mi va rămâne?” (*Doamne, ndură-Te spre mine!*).

Sub aspect stilistic, misterul poeziei Claudiei Voiculescu, învăluit în muzicalitatea formelor fixe, trebuie căutat răscolind tonul aluziv, semnificațiile brodate în sintagme aparent transparente. Am încercat să semnaliez câteva semnificații tematice atrase gravitațional prin poezia căderii. În final, am descoperit temeiul unei noi înălțări. Titlul antologiei, *Spre ciuturi* semnifică întoarcerea spre normalitatea axiologică tradițională românească, pe care poeta vrea s-o resusciteze prin versurile ei.

Între reperele critice, de la finalul cărții, transcriem caracterizarea exactă a liricii autoarei, semnată de regretatul poet Cezar Baltag: „... poezia Claudiei Voiculescu surprinde prin decalajul aproape fericit al ritmurilor și tristețea de fond. Un amestec de transparență și deznădejde, de candoare și... damna-re, de inexplicabilă fericire și inexprimabil tragism, acordă un ton straniu și misterios spunerilor oraculare ale poetei.”

Anotimpurile lirice

Cristiana Maria Purdescu s-a născut la 21 februarie 1964 în comuna Negreni, județul Teleorman. A absolvit la București, Facultățile de: Științe Agricole; Biologie și de Arte Decorative și Design (specialitatea Arte Textile – Modă), obținând un Doctorat în Arte Plastice. În prezent își conduce propria-i casă de modă. A obținut și titlul de master în științe economice.

Ultimele trei volume publicate de poetă: *Mai tânără cu un cuvânt/Piur giovane d'una parola* – traducere Geo Vasile (Editura Muzeul Literaturii Române, 2006), *Adâncind misterul/deepening the mystery* – traducere Leah Fritz, Graham Mummery și Alina-Olimpia Miron (Ed. Semne, 2009) și *Risipa de a fi/Wastefulness* – traducere Alina Olimpia și Anna Robinson (Ed. Tracus Arte, 2013), îmi permit să elaborez o viziune succintă, de ansamblu, a liricii sale, așa cum reiese din cărțile menționate. Stările sufletești ale poetei diferă de la volum la volum, fiind în corespondență cu anotimpurile vieții, primul este al verii (care mai păstrează amintirea primăverii adolescente), al doilea al toamnei (întrețesută cu vara împlinită), ultimul al iernii absolute. Poezia pe care o scrie este neomodernă și neoromantică (post-neoromantică decretează regretatul Traian T. Coșovei), din postmodernism preluând numai substratul tragic privind condiția noastră efemeră: „Teama/ Îți întinde pe drum/ Bruma rece a neantului.” („Stai, să nu mai aluneci”... – *Mai tânără cu un cuvânt*). Sintagma nu e tratată în răspăr, așa cum procedează majoritatea postmoderniștilor ci constituie un fundal grav pentru evenimentele existențiale.

Bucuria de a trăi, plăcerile clipei, sunt umbrite de această teamă ontologică: „Iubitule, uitarea mai dansează,/ O mângâi și-o sărut ușor pe gât.” („Regat” – *Mai tânără cu un cuvânt*). În clipele luminoase, ludicul, grația, feminitatea fermecătoare străluminează stările sufletești „... sunt/ scară de lemn, de lut,/ de carne înmiresmată/ la chemarea primăverii,/ scară visată, din mătase/ de culoarea mierii.” („Scara lumii” – *Adâncind misterul*).

Pornim la analiza volumelor cu o constatare stilistică. Volumul publicat în anul 2006, mai sentimental, cuprinde în majoritate poezii cu ritm și rimă, de factură clasică, mai adecvată traserii emoțiilor. Volumul din anul 2009, precumpănitor meditativ, realizează tranziția de la poeziile cu ritm și rimă la cele scrise în vers liber, mai adecvat traserii ideilor, iar cel publicat în 2013, cuprinde poezii în vers liber, cu excepția câtorva texte umoristice.

Volumul *Mai tânără cu un cuvânt*, dezvoltă o sete matură de dragoste, comunicată confesiv, eliberată de pudibonderie: „Ieri te-am visat cu trupul gol/ Întins pe iarbă lângă mine,/ Nu-mi mai vorbeai de Marele Ocol,/ De Porțile Eternităților Divine// Nu-mi mai vorbeai de morți și de strigoi,/ De neființa-n care te-ascunzi,/// Privește-mă, am sâni rotunzi,/ și gene lungi, și buze moi.” (*Nu-mi mai vorbeai de morți...*).

Femeia matură, trecută ușor de apogeul frumuseții, dorește să întoarcă timpul, un pic, spre tinerețe, măcar la modul liric: „Iubite, vino/ să spargem tăceri,/ Să fiu iar guralivă,/ Să fiu mai tânără/ Cu un cuvânt.// Soarele apune,/ cade pe zăpadă ca un gălbenuș./ Singură și uitată de lume/ Mă-ngrop în omăt.// Strigă-mă în iarnă,/ Strigă-mă în vânt,/ Să fiu mai tânără/ Cu un cuvânt...” (*Mai tânără cu un cuvânt*).

O poezie copilăroasă, primăvărat-adolescentină, care devine replica orgolioasă unei mândrii rânite în amor, precum și lumii invidioase, merită citată în întregime: „E dorul ce m-aruncă îndeobște,/ În gândul tău necurat./ Când dragostea mea se copilărește/ Pe această margine de pat.// Se întunecă încet în casă,/ Tot singură mă-ntind pe canapea.../ dar sunt frumoasă, doamne, sunt frumoasă,/ Și lumea e rea.” (*Dar sunt frumoasă...*).

Se strecoară în vara existențială a volumului *Mai tânără cu un cuvânt*, teama extincției imanente: „Se pare că aș fi trăit prea mult,/ Mi-au ruginit cuvintele pe buze,/ E o cenușă care s-a întins/ Pe zări și în privirile confuze.” (*Lovește-mă ușor*). Revolta se transformă într-un joc ontologic, de pe urma naufragiului ființei rămânând o scrisoare, probabil poeziile autoarei, lăsate viitorului: „Cum viața mi-o omor în fiecare zi,/ Nu mai vreau să trăiesc./ Vreau numai o vacanță pentru a muri/ Într-un vas marinăresc.// Să mă îmbrac într-un năvod/ Și vântul să m-arunce-n mare,/ Mă vei găsi într-o scrisoare.” (*Mă vei găsi într-o scrisoare*).

Imperfecțiunea condiției umane efemere se datorează Creatorului: „Perfecțiunea umblă șchiopătând/ Și dă târcoale lungi numai prin cer.” (*Perfecțiunea umblă șchiopătând*). Lipsa de sens a existenței e resimțită dureros pe fundalul trecerii timpului și a dorului de iubire pătimasă: „Și ninge-n dormitor și patu-i gol/ Amintirile curg, mi-e dor, iubite.” (*Amintirile curg, mi-e dor*). „Iubire cu bucăți de parcuri și alei,/ Te-ai stins acum și mi se tot arată,/ Căutătoare de concret cum sunt,/ C-am rătăcit pe-o cale-nfierbântată.// Căutătoare de atingeri lungi,/ Cum va fi timp de sensuri și morală,/ vreau să mai fie cum a fost atunc/ Iubire jumătate, jumătate boală.” (*Vreau să mai fie*).

Poeta trăiește o viață înstrăinată, improvizată, de manechin supus obligațiilor sociale: „Alegând tristețea acestui manechin,/ Aproape mort în vitrina murdară,/ Poate-aș fi vrut să fiu, mai mult sau mai puțin,/ Iubirea lui, amanta

lui de-o seară.// Mă sperie vitrina îmbâcsită,/ Cu-atâtea haine scoase la vânzare,/ Și manechinul meu nici nu tresare/ Și eu rămân cum sunt, dezamăgită.” (*Dezamăgită*).

Dezamăgirea generează mișcarea descendentă, a cascadei (care va îngheța în volumul următor): „Și toate cad în așteptare/ Cum cad bolnavii din picioare,/ Cum cad ninsorile în mare/ Cum cade-n sine fiecare.” (*Și toate cad în așteptare*).

După cădere, urmează revolta, poeta ar dori distrugerea acestei lumi efemere: „Aș vrea să dorm în nori, în hău/ În ape tulburi, în puhoiaie/ Și să aud un fierăstrău/ Cum taie și mă taie și ne taie.// Un fierăstrău din margini de coșmar,/ Pătat de plâns și de rugină,/ Semn că e vremea celor fără har/ Să năruie credința și să vină.” (*Aud un fierăstrău*).

Doar scrisul poate compensa fragilitatea vieții: „Scriind mă vindec.//(...)// Melancolia se strânge în mine/ ca frigul în zăpadă,/ Uși închise, ziduri care strâng,/ Scriind le țin să nu cadă.” (*Scriind – copiilor mei, Sergiu și Izabela*).

Metempsihoza, în care crede poeta, îi aduce ultima speranță: „Eu am trăit prea mult,/ Și am trecut prin moarte/ Și râd știind” (*Eu am trăit prea mult*).

Volumul *Adâncind misterul* corespunde toamnei existenței: „Să ne-mbrăcăm în frunze arămii/ și vântul să ne prindă-n hore,/ de fluturi aurii ne vom izbi/ deasupra străzilor multicolore.” (*Când toamna*). Misterul este simbolizat prin frecvența imaginilor nocturne și trimiterile la *Măiestrele* brâncușiene. „Păsările măiestre/ te-au adunat din străfunduri/ și te-au aruncat în deveniri/ adâncind misterul.” (*Adâncind misterul*). Poemele volumului sunt impregnate de reverie, așa cum ne atenționează fotografia autoarei, alături de chipul transparent al sculpturii *D-șoara Pogany*, cu ochii imenși cufundați în visare.

Toamna dezolantă se străluminează în acest dialog peste lumi, purtat cu George Bacovia „e toamnă, frunzișul e uscat,/ tu ce mai faci poete, de ce taci?// Deasupra casei tale solitare/ tot rătăcesc cocorii cenușii,/ *materia plângând* e-n așteptare./ E toamnă. Tu de ce nu scrii?” (*De ce taci? – lui George Bacovia*).

Anotimpul generează tristețe: „Tristețe mă numesc/ când vremea cade grea/ pe coama viselor iluminate/ și îngerul îmbătrânit/ nu mă mai poate ridica/ din nepătrunsa noapte.” (*Tristețe cu pași grei*).

Amintirea renaște focul dragostei păcătoase, mântuite de trecerea timpului: „Te caut în trupul înflorit/ cu multe păcate și cu rușine,/ în moliciunile care-au îmbătrânit,/ când întunericul vine, tot vine...” (*Ascunde trupul înflorit*).

Pierdută în reverie, gândurile poetei sunt scrise parcă de pana îngerului: „Numele ți l-am scris pe o stea/ și cu ochii aprinși/ m-am azvârlit în hățișul viselor,/ în patima înfometată.// (...)// Adormisem pe mal/ între ierburile înmiresmate/ și îngerul îmbujorat scria/ în locul meu,/ mai departe...” (*Când îngerul scria*).

Luciditatea o readuce la realitate, dezvăluindu-i neîmplinirile: „Am căutat înțelesuri pentru/ drumul de lumină al vieții,/ și m-am deprins a trăi/ murind câte puțin,/ în fiecare zi.” (*Am așteptat... – soțului meu, Emil*).

Tristețea generează crepusculul sufletesc și vidul gândului: „Mâhnirea se zidește/ în amurguri prăbușite/ peste timpul răstignit/ pe stâlpi de porți.// Mâhnirea are gustul amarui/ când din ispita grea/ zborul niciunii gând/ nu mă mai poate înălța.” (*Mâhnire sunt și totuși*).

Pe acest fond de tristețe autoarea dedică o frumoasă poeziei tatălui: „Te pregătești de drumul cel mai lung/ ținând scenariul inevitabilei plecări./

Îmbrăcat în haina ultimelor clipe,/ mai respiri fluidul celui ce-ai fost ieri.” (*Te pregătești – tatălui meu*).

Viața inautentică și absurdă e concepută parcă pentru paiate: „Viața, un circ/ de combinații necunoscute –/ în margine stă clovnul știrb,/ surâzând/ cu gura până la urechi.” (*În margine, clovnul*).

Presimțirea iernii, care va deveni dominantă în volumul *Risipa de a fi*, pulverizează speranța: „Către margini,/ tăcerea înghite resturi de viață,/ lasă vântul hibernal/ să spulbere fructele străvezii/ ale speranței” (*Către margini*).

Poeta își dorește o altă lume, mai prielnică dragostei: „iubirea mea, o altă lume așteaptă,/ creată din nimic, s-o ia de la-nceput.// Eu îmi trezesc mileniile duse/ și trec ca fulgerul prin aștrii –/ o pasăre cu aripile aprinse,/ cu pene aurii și ochi albaștri.” (*Și trec înfometată în alt veac*).

Cristiana Maria Purdescu scrie o tulburătoare rugăciune, pe care ar trebui să o citim cu toții pentru a renunța la orgoliile noastre absurde: „Ridică-mă,/ să nu cobor în rătăcire/ și-n lumea ce se surpă.// Nu mă lepăda amăgirii,/ pregătește-mă,/ și ferește-mă de slavă.// Când vremea vieții cade în mândrie,/ înfășoară-mă în umilință/ și iartă-mă!” (*Rugăciune*).

Iar dragostea pentru Tatăl nostru ceresc tinde spre absolut: „O, Doamne, Te iubesc/ chiar și atunci când pe mine mă urăsc.// (...)// O, Doamne, Te iubesc/ te iubesc/ și-n potopul ispitelor grele.// (...)// O, Doamne, te iubesc,/ Te iubesc/ chiar când cred/ că nu Te mai iubesc.” (*O, Doamne...*).

Și totuși nu renunță la erezia reîncarnărilor, imaginând un zbor cosmic al sufletului între lumi: „Mă voi întoarce/ în abisul veșniciei,/ departe de întuneric,/ departe de tot.// Călătorind în nesfârșit,/ azi trec ca fulgerul/ prin vârtejuri de lumi,/ de care mă desparte/ noaptea lungă.// Șirurile de vieți apuse/ dincolo de tainicele zări/ fac nopțile grijilor mele/ să răsară-n depărtări.” (*Mă voi întoarce*).

Volumul *Risipa de a fi* este generat de destrămarea unei iubiri care i-a înghețat sufletul. E greu să ne închipuim cât de puternică a fost această iubire încât a provocat atâta suferință. Poetei i se pare că a fost o iubire blestemată („Mi-ai preschimbat iubirea în durere/ și dorul în blestem,”), sau păcătoasă: „Iubirea vinovată/ răpește liniștea/ (...)// aruncând otrăvuri dulci/ peste sufletul presărat cu cratere adânci/ și cu miros de smoală.” (*Iubirea vinovată*).

Imaginea, care ar putea sugera direcția descendentă a vectorului trăirilor Cristianeii Maria Purdescu, în acest volum, ar fi cascada înghețată. Ea ar sugera faptul că prezentul este lipsit de sens, din moment ce marea iubire s-a destrămat, pe când trecutul, dinaintea rupturii, este valorizat pozitiv. O astfel de perpetuă întoarcere spre trecut, poate fi caracterizată sugestiv prin *timpul cascadă*, teoretizat de Lucian Blaga. Putem exemplifica prin majoritatea poeziilor volumului: „Caută-mă în negura timpului,/ icoana ta s-a prăfuit în mine,/ de când ai întunecat cerul/ cu gândurile tale nerostite.// caută-mă în nesfârșitul rămas bun:/ încă o creangă așezată pe rug.// Caută-mă în belșugul de melancolie/ când singurătatea vine de niciunde/ iar uitarea/ se îndepărtează spre nicăieri.” (*Caută-mă...*). Pare că stările sufletești ale poetei s-au blocat la momentul destrămării iubirii, și sufletul ei înghețat nu poate ieși din această stare.

Gândurile autoarei au început să se îndrepte spre extincția văzută uneori ca o eliberare: „În mine,/ flacăra speranței/ se îneacă de noaptea cosmică,/ pregătindu-mă pentru/ adâncul tenebros al unui sfârșit/ ce nu vrea să adoarmă.” (*Când tristețile îngroapă*).

E nevoie de o nouă iubire, mai puternică decât cea veche, a cărei forță să-i poată dezgheța sufletul, sau poate că trecerea timpului, până la urmă îi va aduce alinarea. Până atunci, universul, în viziunea poetei, ascultă de legea entropiei, destrămându-se încet încet, întunecându-se alunecând spre haos. Iată un exemplu concludent: „Briza/ înșiră amintiri/ despre Apusul de Soare/ și despre nopțile de iubire/ rătăcite în uitare.// Luna plângătoare/ spală cu lacrimi de sare/ haosul,/ înnoptarea/ și însingurarea noastră.” (*Aruncând ciudate nisipuri*). Sufletul poetei a trecut de la flacăra pasiunii la condensarea tristeților și apoi la înghețul sentimentelor. Frigul interior a contaminat întreaga lume, ca și când s-ar prevesti moartea termică a universului. Titlul volumului, *Risipa de a fi*, vrea să precizeze tocmai această destrămare a stărilor sufletești pentru o cauză pierdută.

Când cuvintele nu mai pot exprima tristețea, poeta invocă tăcerea: „Despre străina suflare a verii,/ în visul care tocmai a zburat,/ vorbește tăcerea rece a iernii.” (*Grăbit spre nicăieri*).

Există rare momente când reveria și visul reaprind iubirea trecută: „Cu lacrimi încerc să sting/ focul viselor/ în care aștept să apari/ înveșmântat în haina ta aurie.” (*Dă ecou iubirii*).

Uitarea încă nu vrea să vină: „Nu-i adevărat că nu te aud,/ că nu mi-e dor,/ că nu-mi lipsești,/ că te-am uitat,/ dar este adevărat că m-ai pierdut/ ca pe o tăcere.// (...)// Nu-i adevărat că nu te mai caut,/ absența ta este prezența mea lângă tine.” // (...)// Nu-i adevărat că nu mai aștept/ aripa ta pe umărul meu drept.// Nu-i adevărat...” (*Nu-i adevărat*).

Poezia reprezintă o refulare binefăcătoare din calea însingurării și melancoliei. Există un ciclu de cinci poezii, construite cu replici umoristice la gravitatea stărilor sufletești, binevenite pentru descreșterea frunților: „Focul iubirii pâlpâie în singurătate,/ eternul circ al vieții nu pot să-l îndur...// și sunt atâtea farfurii în jur// și linguri, și cuțite nespălate.” (*Nu pot să-l îndur*). Cu această temă și în această tehnică, poeta ar putea scrie un volum cuceritor.

Din nou, ca în volumul precedent, alinarea o va aduce credința: „Nu sunt ce-ai fi dorit să fiu,/ dar, veghind la învățătura Ta,/ într-un târziu...// m-am depărtat de-nșelătoare vise/ și m-am recuperat iubindu-Te.// tipărend amintirea morții în mine,/ cu gândul luminat și spălat de păcate,/ mi-ai arătat timpuri despre care n-aveam știre...// Și..., toate, pentru a mă întoarce/ în grădina Ta plină de iubire.” (*Toate pentru a mă întoarce*).

După cercetarea celor trei volume amintite, putem trage câteva concluzii.

Cu rare excepții, poezia Cristianeii Maria Purdescu stă sub semnul efemerității condiției umane, de unde tristețea specifică. Volumul *Mai tânără cu un cuvânt*, cuprinde poeme de dragoste înfocată, în general cu ritm și rimă, în care întâlnim imagini proaspete care ne aduc în rezonanță cu sentimentele autoarei. Volumul *Adâncind misterul*, introduce atmosfera crepusculară care ne întristează, amintindu-ne moartea care ne pândeste. Urmează înghețul sufletului din volumul *Risipa de a fi*. Și totuși rămâne să ne încălzească acest gând fierbinte al Cristianeii Maria Purdescu: „Am vrut să pășesc dincolo de mine,/ să mă pierd în iubire/ și să fac din ea/ un atom de veșnicie.// Am vrut să zbor deasupra mea,/ să prefac vremelnicia-n veșnicie,/ dar hăituită de neputințe/ am învățat doar să mor puțin câte puțin.” („Să mă pierd în iubire” – *Adâncind misterul*). Poate va reuși prin poezie să prefacă „vremelnicia-n veșnicie”.

ION ROȘIORU

Istorie și autobiografism

Parcurgând cele două romane ale lui **Claudiu-Valeriu Conțevicei**, *Îngerii Ioviți* și *Dragostea și Securitatea*, ambele apărute în anul 2012, la prestigioasa Editură „Ex Ponto” din Constanța, nu poți să nu te gândești la paradigma autenticismului în literatura română, perspectivă din ce în ce mai seducătoare și mai prolifică de la interbelici până la douămiiștii din zilele noastre. Eseista și cercetătoarea Diana Vrabie, care s-a ocupat special de această temă, trecea în revistă principalele trăsături pertinente ale prozei românești ce se situează sub această zodie înnoitoare față de clasică tradiție balzaciană: „Tentația autenticității devenind în timp tot mai fascinantă, am revenit la acest concept pe cât de original, pe atât de controversat, abordat și revizuit de nenumărate ori, dar rămânând deschis unor perpetue interpretări, întrucât diverși cercetători privesc în mod diferit trăsăturile de la care pornesc în definirea acestei noțiuni contradictorii. Inventariind accepțiile termenului și reliefând dominantele fiecăreia, se conturează specificul noțiunii de *autenticitate*: confesiune neliteraturizată, urmărind redarea palpitudinii existențiale în sine; adevăr indubitabil; normă a conștiinței morale; similaritate între creație și experiență; eliberare a creației de componentele eteronome; surprindere a vieții concrete în desfășurarea ei; trăire subiectivă, însușire de a fi tu însuși, de a-ți exprima propria integritate psihică și, în consecință, valorificare directă a subiectivității existente în jurnalele intime și în documentele de orice natură; absență a «literaturizării» și renunțare la convențiile literaturii; calitate de a nu scrie conform gustului unuia sau altuia; stare de deplinătate a ființei umane, la care se poate ajunge în urma ieșirii din cotidian prin conștientizarea prezenței morții în toate momentele existenței; întoarcere la original, la „izvorul” prim al realității etc.” („Cunoaștere și autenticitate în literatura română interbelică”, în Revista *Limba Română*, Nr.9-10, Anul XVIII, 2008, Chișinău). Printre autenticității dintre cele două războaie mondiale sunt amintiți, cu nota lor de rigoare specifică: Mircea Eliade, Camil Petrescu, Anton Holban, Max Blecher, C. Fântâneru, Mihail Sebastain, Horia Bonciu, O. Șuluțiu, respectiv, de dincolo de Prut, Ioan Sulecov, Al. Robot și Sorana Gurian.

Vom stăruii asupra acestor două romane ale lui Claudiu-Valeriu Conțevicei, nu în ordinea în care au apărut, ci respectând cronologia faptelor istorice și autobiografice narate. Primul volum demarează în mod cât se poate de balzacian, cu descrierea satului în care a venit pe lume autorul, ce face succint

istoricul localității ardelene, ce are ca reper un castel ce secole în șir i-a conferit noblețe și pe care din fortăreață medievală comuniștii l-au transformat în ruină ca, ulterior, să stabilească aici sediul unui G.A.S. Prozatorul nu respectă întru totul înlănțuirea cronologică a evenimentelor, mult mai la îndemână fiindu-i, neîndoielnic, metoda proustiană, selectându-și analepsele în funcție de greutatea faptelor și de semnificația lor în economia romanului a cărui derulare narativă nu e lăsată niciodată să lăncezească ori să-l pictisească pe cititor. Se refac, astfel, episoade din odiseea care premerge nașterea naratorului ce a uimit prin greutatea sa neobișnuită de 5,850 de kilograme. Părinții, stabiliți la Dumbrăveni în celebrul castel deturnat de la rosturile lui, se cunoscuseră în urmă cu doi ani, la o manifestație de 7 Noiembrie, în orașul Tecuci și se căsătoriseră în ciuda voinței părinților fetei și locuiseră o vreme pe Șantierul Hidrocentralei „V.I.Lenin” de pe Bistrița. Interesantă, ca document istoric dureros prin dramatismul ei, este plecarea familiei tatălui din Basarabia, în urma ultimatumului stalinist din 27 iunie 1940. Chiar și stabiliți în România de dincoace de Prut, refugiații nu vor cunoaște niciodată liniștea, ei rămânând în forul lor intim niște dezrădăcinați care continuă să se teamă până în ultima clipă a vieții lor de vâltorile politice ale unor vremuri parcă tot mai tulburi. Refugiații trăiesc cu spaima dislocării și deportării lor în Siberia, în Bărăgan sau cu rechemarea forțată în țara lor acum sovietizată. Dramatice sunt și deportările, la ordinul Marelui Tătuc, a sașilor din Ardeal la minele din Donbas. Toader, bunicul naratorului, fusese căsătorit c-o rusoaică de pe malurile râului Moscova. Din dragoste, aceasta își urmează soțul care se stabilește pe lângă Focșani și-și reia viața de gospodar de frunte, dar nu poate nicicum face abstracție de gândul că-n venele ei curge sângele unui popor uzurpator și se îmbolnăvește de inimă rea, stingându-se la vârsta de nici 37 de ani. În alt episod, tatăl naratorului, în timp ce se întorcea cu acesta de la un spital din București, își amintește de participarea sa la războiul în care se înscrișese voluntar spre a-și consolida statutul de adevărat român și reușise să scape nevătămat de la Oarba de Mureș și până la Banska Bystrica din Cehoslovacia.

Prima parte a cărții se numește ȘAPTE ANI DE ACASĂ și e singura secvență românească în care naratorul e relativ fericit ca toți copiii de vârsta lui. Din nenorocire, tatăl, care lucra ca tehnician viticol, nu se mulțumește cu condiția și cu câștigul lui, ci se gândește să devină, secundat de Tincuța, nevasta și mama celor trei copii ai săi, vânzător la magazinul universal din Nou Săsesc. Partea aceasta a cărții ne amintește de *Moara cu noroc* a lui Ioan Slavici. Cei doi gestionari nu se pot abține să nu facă risipă și să nu-și însușească bunuri care nu le aparțineau. Bunica maternă de la Bursucești, care-i girase cu casa ei pe cei doi mandadari, e prima care-și dă seama că ginerele pe care nu-l suportase niciodată și din rus nu-l scosese va trebui să răspundă, mai devreme sau mai târziu. Așa s-a și întâmplat: cei doi soți sunt arestați și condamnați la 14, respectiv 12 ani de închisoare, copiii rămânând, ca și cei din capodopera slaviciană, în seama bunicilor de la Bursucești. De notat că arestarea a avut loc în chiar ziua în care naratorul, copil precoce și extrem de dotat, împlinse 7 ani. Nici că se putea ca soarta, din ce în ce mai vitregă cu el de acum înainte, să-i facă un dar atât de sinistru!

Cei trei „orfani cu părinți” vor poposi, până la moartea bunicului Lică Milian, în casa acestuia. Bătrânul, una din figurile luminoase ale cărții, se înscrișese la colectiv spre a-și salva viitorul copiilor săi aflați în școli și-n facultăți de unde altminteri ar fi fost, conform cutumei comuniste în vigoare,

exmatriculați. Nu s-a împăcat niciodată cu vremurile nefaste abătute peste România. Îl frecventează doi săteni din generația sa, Tudorache și Lupan, cu care comentează știrile de la posturile de radio străine și-i așteaptă pe americanii eliberatori care nu vor mai veni niciodată. Nu altfel procedase tatăl naratorului și învățătorul Gheorghită Mititelu și, ca ei, atâția alții. Hazul de necaz e la el acasă, că dacă nu la moldoveni atunci la cine? Iată un schimb de replici cu nimic mai prejos de cele ale lui Moromete în clipele sale de mare inspirație din Poiana lui Iocan:

– „Nea Lupane, ăia de la „Europa” ce zic de chestia asta?

– Au dat o mulțime de amănunte, și ei, și cei de la „Vocea Americii”. Gagarin ăsta a zburat aproape două ore, și, la întoarcere, a sărit cu parașuta într-un lan de grâu, printre colhoznici. Aia, să cadă jos, de unde mama dracului a răsărit și pe câmpul lor un scafandru? Da’ Gagarin, un pitic de un metru și 57, un pic mai mare decât fusese Stalin, le-a explicat ce-i cu el și i-a rugat să-l ducă la un telefon, să vorbească la Moscova” (p.75).

Viața celor trei orfani fără voie nu-i deloc ușoară. Copiii din sat se ascund după garduri și strigă după micuț poreclindu-l *Pușcăriașul*, ceea ce-l doare foarte tare. Mâncarea e tot mai puțină într-o țară secătuită de război și de cotele percepute de „marele vecin și prieten de la Est”. Bunătățile trimise de un unchi, inginer agronom pe la Timișoara, sunt redirectionate în mare parte spre mama aflată în penitenciar. Copiii sunt învățați de bunica neiertătoare și arțăgoasă să se roage pentru moartea tatălui. Când se internează bunicul în spital, treburile gospodăriei cad pe umerii fragili ai băiatului: adusul apei de la fântână, tăiatul lemnului de foc, căratul lutului de lipit casa, procuratul verdețurilor pentru păsări etc. Singurele sale bucurii sunt prilejuite de venirea în vacanțe a Țucăi Milian, o soră de-a mamei. Fire veselă și iubitoare, fata care urmează Liceul Pedagogic la Buzău, îi povestește școlarului filme, îi recomandă cărți, îl ia cu ea la plimbare și chiar îi prezice o strălucită carieră de scriitor, propunându-i, totodată, și un pseudonim: Claudiu Opici Conțevici. Singurul refugiu pentru viitorul scriitor îl constituie cărțile pe care bunicul i le aduce dintr-o cameră secretă. Acestea li se adaugă cele pe care dotatul școlar le primește ca premiant întâi la finele anilor școlari, cărți cu care se urcă în cireșul din grădină și nu coboară până nu le devorează din scoarță-n scoarță. Din discuțiile cu bunicul Lică, nepotul conștientizează că istoria se poate scrie în două feluri și că lumea e nevoită să spună mereu altceva decât gândește. Dar o dată cu moartea bunicului înainte de a fi împlinit 60 de ani, acest paradis, fie și de tranziție, se termină brusc. Surorile mai mici, Magda și Carmen, sunt duse la orfelinatul de fete „Olga Bancic” din Buzău, iar fratele lor mai mare la cel de băieți, „9 mai”, din Bușteni. Experiența de viață acumulată acolo e una dintre cele mai nefaste. Atmosfera, descrisă cu lux de amănunte în cea de a treia parte a cărții, *La poalele crucii* – e vorba de Crucea de pe Caraiman – e dintre cele mai dure, fapt ce se datorează nu atât educatorilor, cât colegilor. Legea o fac, atât în sălile de clasă, cât și la cantină sau în dormitoare, cei mai mari, precum țiganul Gheorghe Ion, șef de clasă și mai apoi Țintea Ștefan, viitor pedagog pedofil în chiar instituția care l-a adăpostit și l-a format.

Scriitorul face aici câteva *parade ale dascălilor*, cum ar spune Anton Holban: cea din orfelinat și, după aceea, cea de la școala din oraș unde clasa lor a fost detașată și combinată cu elevi din oraș, probabil din lipsă de spațiu în intervalul de timp când se trecea de la gimnaziul cu șapte clase elementare la cel cu opt. De neuitat rămâne chipul educatorului Bostan, oricând înrola-

bil în galeria Domnului Trandafir din nuvela omonimă a lui Sadoveanu. Din nefericire, ilustrul dascăl a fost nevoit să se pensioneze anticipat pe caz de boală. Nu toți dascălii fac această meserie din vocație, ci doar spre a obține un salariu, chit că destul de amărât. Lecturile continuă să constituie singurul refugiu într-o acerbă lume a violenței și a luptei pentru supraviețuire cu orice chip. A cunoscut și succese răsunătoare, precum locul I pe țară la Concursul de limba și literatura română. Tot acum și aici, a trăit și prima dragoste platonice irepetabilă cu o colegă de clasă, Tuța, la care diferențele dintre el și ceilalți copii cu părinți liberi, îl obligă să renunțe. În ciuda înzestrării sale intelectuale, copilul din orfelinat nu-și poate uita condiția sa de paria al unei societăți față de care personal nu greșise cu nimic, ci doar era obligat să plătească pentru greșelile părinților care, la un moment dat al existenței lor, dăduseră dovadă de incomensurabilă nesăbuintă și furaseră din avutul obștesc. Succesul școlar care i-a prilejuit să stea față-n față preț de câteva minute cu Geo Bogza, nu e deloc străin pentru micul căminar de „starea de îngereală” pe care i-a creat-o cea dintâi iubire: „Ochii negri ai Tuței erau pentru mine ca o apă limpede, purificatoare, care mă elibera de tot ce nu era așa cum trebuie. Pluteam, parcă, undeva, deasupra pământului, pe un covor magic, sau pe nori de frumusețe, și simțeam, întâia oară în viață, că exist, că sunt cineva, chiar cineva care contează, din moment ce o fată frumoasă și cu suflet bun, ca Tuța, își oprise privirile asupra-mi” (p.190).

După mai bine de șase ani și, la un interval de câteva luni, părinții au fost eliberați din închisoarea care i-a marcat, însă, pentru tot restul zilelor rămase. Comunicarea afectivă nu se va mai restabili niciodată între copii și genitorii lor care, vidați psihic și vlăguți fizic, își vor declina literalmente orice responsabilitate parentală.

În ultimele pagini ale cărții, naratorul își rememorează înscrierea sa la Liceul din Predeal la care va fi admis cu marea majoritate a căminarilor bucuroși de a fi scăpat de prezența malefică a lui Gheorghe Ion căruia, la sugestia unui sportiv local, îi aplică o corecție pe care s-o țină minte toată viața, morala întâmplării fiind că în lumea în care trăim trebuie să te ajuți și singur, parabola biblică potrivit căreia e indicat să întorci și cel de al doilea obraz când ai primit o palmă, dovedindu-se cum nu se poate mai falsă și mai păguboasă într-o lume în care supraviețuiește cine poate.

Faptul că odiosul orfelinat din Bușteni a fost desființat, în anii postdecembriști, și că abuzurile sexuale care au avut loc aici au ajuns la cunoștința opiniei publice mondiale nu poate decât să-l bucure pe fostul căminar demascator, așa cum reiese din „Epilog”.

Îngerii loviți e o carte puternic intertextualizată. În afară de moto-urile mai mult decât sugestive ale fiecăreia din cele trei părți, extrase din Antoine de Saint Exupéry, Dostoievski, Melville și Pitagora, fiecare secvență sau subcapitol e precedat de un citat, de o știre culturală sau științifică, de un program cotidian al unui post de radio sau de televiziune, de un fragment de articol sau de recenzie literară, de sumare de reviste, de extrase din cronici de filme, din profesii de credință ale unor actori sau scriitori nu o dată colaboraționiști, decrete ale M.A.N., hotărâri ale CC al PCR, rezultate sportive ale țărilor participante de la Jocurile Olimpice, schimbarea unor conducători ai principalelor puteri ale lumii, moartea unor personalități (Stalin, Dej, Sadoveanu etc), stadiile colectivizării agriculturii, mișcarea artistică de amatori în întreprinderi și unități agricole, pliante publicitare despre turism, premii ale Uniunii Scriitorilor (1964), vizita Papei Paul al VI-lea în Țara Sfântă, apariția

unor artiști români în spectacole pe marile scene ale lumii, topul cântecelor populare dedicate zilei de 23 August, fragmente din cuvântările magistrale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, comunicat privind rezultatele recensământului din 15 martie 1966, vizite de lucru ale conducătorilor de partid și de stat etc. Dacă moto-urile rezumă metaforic conținutul părților principale ale cărții, citatele creează, cel mai adesea, un contrast între discursul propagandistic mincinos și realitatea socială mai mult decât tristă de pe teritoriul unei țări care cade tot mai mult într-o prăpastie fără fund. Structura cărții e, în orice caz, una ingenioasă și care instruește cu fiecare pagină a ei.

În *Dragostea și Securitatea*, autorul ne avertizează că, deși cartea e bazată pe fapte reale trăite nemijlocit, el a schimbat numele personajelor care mai sunt încă în viață și care s-ar putea simți lezate în demnitatea lor, fie că avut-o, fie că nu. Autorul se dezice de ipostaza de disident, deci, implicit, și de cea de erou. Cartea a fost scrisă după ce autorul ei și-a studiat dosarul aflat în Arhivele Securității. La sfârșitul volumului *Îngerii Ioviți*, naratorul tocmai fusese admis la Liceul din Predeal. Acum, după patru ani de studiu, deși avea înclinații certe pentru disciplinele filologice, îl găsim susținând examenul de admitere la Facultatea de Filozofie din București. Zadarnic s-a pregătit sârguincios după programa analitică editată cu un an înainte: în anul 1971, adică la semicentenarul înființării PCR, subiectul de concurs, sfidând flagrant respectiva programă, se va numi, pompos și kilometric, „Creșterea rolului conducător al Partidului Comunist Român în actuala etapă de desăvârșire a construcției societății socialiste multilateral dezvoltate în România, oglindită în magistrala cuvântare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la aniversarea semicentenarului glorios al PCR din 8 mai 1971”! Șocul a fost brutal pentru cel crescut de la 7 ani departe de căldura unei familii care să-l îndrume și care a trăit, după propria-i expresie, „cantonat în paradisul fictiv al cărților și al eroilor preferați. La puțină vreme s-a aflat din presă cam cum se reușea la respectiva facultate”; șpaga valora nici mai mult nici mai puțin decât o mașină nou-nouță plasată la cheie unui profesor din comisia de corectare. Toate acestea se petreceau cu puțin timp înainte de oribilele „Teze din iulie” lansate de dictatorul român după vizita sa în unele țări est-asiatice. Scopul principal al acestor teze, 17 la număr, era formarea *omului de tip nou*. Deci una se spunea, ideologic vorbind, alta se întâmpla în realitatea socială!

Cu sufletul plin de amărăciunea eșecului, absolventul Liceului din Predeal se înscrie la Școala postliceală de biblioteconomie din cartierul Pajura, fostă secție a Facultății de Filologie și reușește printre primii, dar starea de disconfort nu-l părăsește. Începe să chiulească, e „apatic, morocănos, caustic, recalcitrant, chiar și cu profesorii” (p.21). Îl bate tot mai mult gândul să abandoneze școala și să se întoarcă la Constanța, unde se mutaseră între timp și ai lui, și să-și caute de lucru până în vara viitoare când va încerca să intre la Facultatea de Filologie. Planul lui rebel e însă, în chip nesperat, zădărnicit de o colegă de clasă, Cătălina Bădiță, care-l antrenează într-o frumoasă și mistuitoare poveste de dragoste ce urma să se finalizeze cu un firesc mariaj al protagoniștilor. Aflându-i povestea vieții, frumoasa fată venită din orașul V, se oferă să-și ajute colegul debusolat să iasă din impas financiar și moral și reușește. Altfel spus, *amor omnia vincit!* Cei doi au devenit nedespărțiți: frecventează toate cinematografele capitalei, discotecile studentești, librăriile, muzeele. Tânărul, într-una din vacanțe, își însotăște iubita la părinți, îi cunoaște anturajul, află că fusese pe nedrept responsabilizată de sinuciderea unui coleg, dar și

că un altul, Eugen Buțulică, militar în concediu, era îndrăgostit de Cătălina. Acest Mephisto, cum singur se autodefinește, va juca un rol nefast în istoria cuplului al cărui echilibru va începe să se clatine atunci când junele bibliotecar din Constanța, ajuns soldat la o unitate militară din Slatina, îi va scrie o scrisoare sinceră fetei care-l aștepta sperând să biruie uitarea ochilor care nu se văd. N-a fost să fie însă. Concitadinul Cătălinei, viitor pădurar, va intercepta nefericita scrisoare și, prin intermediul Miliției din V., o va trimite înapoi la UM 01217 spre a-i pricinui necazuri îndreptățitului rival. Punctul ochit de acest flăcău cu nume nefericit și care trecuse la șantajări și amenințări, printre care și aceea că-și va pune capăt zilelor în cazul în care nu ar fi fost acceptat de Cătălina, e lovit mai mult decât diabolic. Pentru Claudiu, luat în colimatorul Serviciului de Contrainformații al unității, începe calvarul care-i va schimba cursul vieții. Junele soldat e anchetat și tracasat pentru că dezvăluise teroarea și moștecismul din spațiul cazon în care credea că-și face datoria față de țară. Declarațiile năpăstuiitorului, corespondența dintre Miliția din V și Serviciul de Contrainformații din garnizoană ori de la Marea Unitate, ca și dintre acestea și Securitatea din Constanța, respectiv din Bușteni, respectiv derularea anchetei cu „turnarea” în care fuseseră antrenați camarazii de oaste (*sursele sau colaboratorii*) vor fi cunoscute de refractarul „dușman al poporului” atunci când, după Revoluție, va avea acces la propriul dosar din Arhivele Securității Statului, material ce va face obiectul celei de a doua părți a cărții, așa cum o arată și titlul acesteia. Ca unul care a crescut în spațiul carceral al violenței prin excelență, Claudiu a învățat că și atacul este o formă de apărare. Astfel, în timp ce este anchetat de locotenent-colonelul Casapu Nicolae, amenință că va demasca faptul că ofițerii practică încă bătaia soldaților (cazul impulsivului ofițer Luțu) ori că un grup de militari tocmai violase o biată fată oligofrenă din Brebeni în timp ce aceasta își păștea vacile pe lângă poligonul de instrucție. Claudiu a devenit un caz singular și CI-stul, ca și secretarul de partid din unitate, fac toate eforturile birocratice spre a-l reeduca în spiritul eticii și echității socialiste și al dragostei față de patrie și partid. Ba chiar sunt mândri că au un „obiectiv” pe măsura harului lor modelator de conștiințe retrograde, drept care nu se dau în lături de la a minți spre a-și spori meritele, spre a-și ajusta imaginea în ochii șefilor și politrucilor de la Divizie și a-și justifica salariile cu mult mai presus de ale muritorilor de rând. În realitate, grobianismul, inteligența precară, superficialitatea în documentare și incultura sunt trăsăturile lor incurabile. Nu din alt aluat sunt sursele. Multe din ele își divulgă, fără să-și dea seama, în ochii posterității, metodele lor de lucru: trasul de limbă, trasul cu urechea, desfacerea și copierea integrală sau parțială a corespondenței primite sau expediate de soldați ș.a.m.d.

În armata română, minciuna a fost la ordinea zilei: trageri măsluite, cazuri de indisciplină mușamalizate pentru a nu da rău la imagine, ajungerea la compromisuri avantajoase pentru ambele părți ale baricadei, și cea care amenința cu trimiterea insurgenților la Batalionul disciplinar de la Bistrița-Năsăud și cei care se temeau că ar putea ajunge acolo pentru doi ani. Așa se face că în scriptele securitice ale unității militare din Slatina, cazul soldatului Conțevici, botezat când Valentin, când Vladimir, va fi unul soluționat cu succes, respectivul fiind redat societății ca element reeducat, el distingându-se în cadrul unei ședințe de tragere, ca și atunci când răspunde de stația de radioamplificare a unității. Mai întâlnim în economia romanului aspecte vesele precum introducerea alcoolului în unitate, fie sub nisipul din roaba unui soldat care era folosit ca sobar, fie prin cositorirea, de către cei ce expediau alor lor,

a unor cutii de conserve al căror conținut a fost înlocuit; șotiile puse la cale de soldații români care le pregătesc camarazilor unguri fraze hilare cu care ies la raport etc. Ironia amară e mănuită cu dezinvoltură: „Nu m-am lăsat la vatră în noiembrie, ci în decembrie! Încolo, succes total al Securității patriei, care, dintr-un rebut uman, ca mine, a făcut un cetățean model. Cât despre siluirea crâncenă a limbii române, aceasta era o constantă, aproape subînțeleasă în «compunerile» securiștilor...” (p.119).

Lăsarea la vatră nu s-a soldat și cu scoaterea sa de sub urmărirea Securității așa cum, la un moment dat, a fost înclinat să creadă, numai că filele respective din dosar au dispărut în chip misterios de la UM 0757 unde s-ar fi aflat și cele ale președintelui Traian Băsescu. Nici nenorocul în dragoste nu pare a-i fi pierdut urma. Când părinții lipovencei Claudia află că prietenul fetei lor nu e inginer, cum fuseseră mințiți de frumoasa blondă, îi interzic acesteia să se mai vadă cu el. După nici două luni, bibliotecarul se însoară și nunta lui a avut loc, printr-o stranie coincidență, odată cu cea a Cătălinei devenită, se înțelege, doamna Buțulică! Căsătoria naratorului s-a dovedit un fiasco total. A durat doar cinci ani. Soțul a trebuit să facă împrumuturi uriașe spre a-și scăpa soția de închisoare. Abia apoi a cunoscut-o pe actuala soție, Rudiana. Rămăsese văduvă la 22 de ani și avea o fetiță. Conchide că Dumnezeu își întorsese, în sfârșit fața către amândoi și-i unise pentru tot restul zilelor. Salariul la Bibliotecă fiind unul destul de modest, bărbatul ia hotărârea să devină macaragiu în port. În urma unui accident, lucrează o vreme la birou. În această ipostază e abordat de maiorul de Securitate Oprescu care încearcă, șantajându-l cu scrisoarea trimisă din armată Cătălinei, să-l racoleze. Din port se fură mai abitir ca din codru, dar macaragiul nu înțelege de ce trebuie să se substituie el „miliției, grănicerilor, Securității și ce organe abilitate vor mai fi fost” (p.133). Spre a pune capăt șicanărilor exercitate asupra lui, dar mai ales asupra Rudiane, Claudiu ia „în calcul și posibilitatea încheierii pactului cu diavolul...” (p.138). Cu numele de cod „Marius Georgescu” va semna niște note informative inofensive și doar atât. „Divulgă” doar lucruri arhicunoscute sau banalități formulate stereotip și cam în doi peri, toate semănând una cu alta precum boabele de rouă. În cele din urmă, Securitatea s-a debarasat de serviciile sale neconcludente și de-a dreptul școlărești. Naratorul mai emite și o altă explicație a abandonării sale pe drum: „principalul motiv pentru care am fost abandonat ca «turnător», pe lângă crasa mea ineficiență, a fost, cred, importanța problemelor cu care se confruntau organele de stat. Un exemplu, la îndemână: scufundarea navei «Sadu», la 2 decembrie 1988, în urma unei furtuni puternice, care a izbit micul cargou de digul de nord al portului” (p.150). Alți informatori s-au dovedit însă zeloși și au pus patimă în munca lor de a-și „turna” prietenii și, nu o dată, rudele cele mai apropiate. Atitudinea sa de opozant pasiv al Securității n-a rămas totuși, fără consecințe, dovadă că n-a reușit să promoveze ani în șir, criteriul competenței nefiind niciodată luat în calcul.

Citirea dosarului întocmit în vremea milităriei de băieții blonzi cu ochi albaștri, cum erau cei din Poliția politică, l-a umplut de amărăciune și i-au furnizat și motivele de a pleca din România. Amintește, în finalul incitantei cărți, doar două dintre aceste motive: „1) nu vreau să mă mai întâlnesc, pe stradă sau în instituții ale statului, cu niciunul dintre aceia care m-au vândut, cândva, pe mine și familia mea; 2) mi-a fost imposibil să mai rămân, după ce, într-o splendidă zi de toamnă din anul 2009, am citit, în sediul CNSAS, dosarul de Securitate cu numărul 71425” (p.168).

Pe Cătălina, cu care și-a trăit ultima noapte de dragoste la Slatina de îndată ce el depusese jurământul militar, n-a mai văzut-o decât în preajma nunții sale civile cu Rudiana. Fostul îndrăgostit, acum pe deplin vindecat, concludă cu aer stoic: „când încetezi să iubești, nu te mai doare nici trădarea” (p.139).

Ambele cărți, alerte și de mare densitate faptică, ale lui Claudiu-Valeriu Conțevici și care reprezintă volumele I și III ale unei proiectate trilogii, probabil că volumul median va fi consacrat anilor de liceu, se citesc cu reală plăcere și dintr-o perspectivă creștină: autorul demască ororile comunismului, răutatea umană de orice tip, intruziunea statului polițienesc în intimitatea indivizilor pe care, prin contract social, ar trebui să-i ocrotească și oricât de mult și-ar caricaturiza personajele, el, ca altădată Caragiale, nu le urăște niciodată. Dorințele lui auctoriale implicite, în măsura în care scrisul său se adresează și tinerilor din zilele noastre, ca și celor care vor veni, sunt ca atrocitățile istoriei să nu se mai repete. Ori un astfel de obiectiv nu-i deloc puțin lucru.

ANGELO MITCHIEVICI

Mitul și modernitatea. Modele culturale

Lăcrămioara Berechet este unul dintre acei intelectuali care urmăresc cu atenție o temă și o dezvoltă neconținut, extinzând premisele de la care a pornit pentru a oferi, în cele din urmă, o perspectivă tot mai amplă. De la mit, ca narațiune inițiatică, la teoria romanului și configurările modelelor culturale se desenează un loc geometric actual și important al preocupărilor științifice ale Lăcrămioarei Berechet.

Teza de doctorat condusă de profesorul Marin Mincu avea ca obiectiv o analiză a operei lui Eliade din perspectiva fondului ezoteric al acesteia care invită la o hermeneutică adecvată în care mitul oferă o formă de reinvestire a sacrului în cheia modernității, care prin excelență îl evacuează din sfera ei. *Ficțiunea inițiatică și Mircea Eliade* (Editura Pontica, Constanța, 2003) se bazează pe această secretă, în sensul de hermetică și fondatoare coabitare a mitului cu literatura care transpune pe un alt plan relația dialectică dintre sacru și profan. Oricât de dezvrăjită, de secularizată ar fi lumea modernă, ea conservă schemele mitice, le valorifică, le vehiculează în scenarii inițiaticе. Ori ficțiunile inițiaticе ale lui Eliade, mai precis proza scurtă, constituie zona în care Lăcrămioara Berechet alege să sondeze acest imaginar fertil în reprezentări arhaice și refuncționalizări ale acestora. Mai mult, autoarea descoperă în proza lui Mircea Eliade acest atribut, dezvoltând o dublă dimensiune a ei. Una este cea a textului care devine mizanscena unor scenarii inițiaticе, pe care un lector avizat le poate descifra, le poate înțelege, făcând, ceea ce face autoarea, să coopereze la acest demers intelectual mai multe forme de cunoaștere de la mitocritică la istoria ideilor literare. Însă Lăcrămioara Berechet relevă și o altă dimensiune a literaturii lui Mircea Eliade, dimensiune pe care Ioan Petru Culianu ne-o semnala în monografia sa, *Mircea Eliade*, și anume că opera acestuia devine, la rândul ei, un text inițiatic, un *mind game*, un text purtător de misterii, iar autorul un mistagog, un făuritor de mituri și de scenarii de inițiere. În acest caz, demersul Lăcrămioarei Berechet se schimbă la rândul lui, dinspre sarcinile asumate de istoricul literar, către ceea ce ține de demersul hermeneutic. De fapt, inițierea devine punctul nodal al acestei cărți, locul geometric care cumulează și sintetizează toate temele obsedante ale literaturii eliadești, un punct de convergență, o rațiune unificatoare a textului sau cum afirmă autoarea, „Opera lui Mircea Eliade, în întregul său, este *unitară prin complementaritate*.” Între biografie și experiența spirituală este trasată

o frontieră, narațiunea inițiativă reinvestind biografia cu un sens superior și universal, păstrând din experiența personală doar acel sâmbure dramatic care oferă și amprenta termică a trăirii. „O astfel de literatură nu vorbește despre biografia personală a autorului, ci topește în text, la adăpostul alegoriei, simbolului, metaforei, deci a ficțiunii, experiența spirituală, pe care o revelează și o ocultează, deopotrivă, printr-un limbaj secund care spune fără a vorbi; (...)”. Un alt fapt pe care îl aduce nou abordarea autoarei ține de încercarea de a integra în structura analizei elementele de mistică indiană, elemente de yoga, cu atât mai mult cu cât biografia lui Eliade reclamă importanța acestei inițieri și inserției nu doar în cultura indiană, ci și în practicile cu caracter ezoteric. Faptul este tematizat direct în câteva dintre povestirile scurte ale lui Mircea Eliade, cele care și constituie corpusul pe care lucrează autoarea, spre exemplu, *Secretul doctorului Honigberger*. Într-un fel, Lăcrămioara Berechet se bazează, cu o observație subtilă, pe sincretismul operei eliadești, în măsura în care istoricul religiilor uzează de diferite sisteme mitologice și de cunoaștere religioasă cooptate în același text, ceea ce necesită o decantare a noțiunilor puse în circulație, și a sistemelor pe care le subîntind. Aceste scenarii inițiatice pot exploda într-o polisemie derutantă și este firesc că interpretarea, oricare ar fi, să încerce să obțină un indice de coerență cât mai mare. În acest sens, autoarea oferă câteva dintre cele mai frumoase exerciții hermeneutice pe care le-am văzut, dovedind încă odată productivitatea semantică a textelor de ficțiune eliadești. Mai mult, povestiri precum *Șarpele*, scrise aproape dintr-o suflare, evocă transpunerea lui Eliade însuși într-un scenariu inițiativ unde nu guvernează textul, ci este condus către formula privilegiată prin care un mister dobândește un corp narativ pentru a trăi încă odată.

În *Mitul ca literatură, literatura ca mit* („Ex Ponto”, Constanța, 2009) Lăcrămioara Berechet reevaluează mitul în calitate de *contranarațiune*, răspuns cultural într-un timp agonal, mai ales într-un context totalitar cum a fost și cel al regimului comunist în România. Pentru autoare, operele unor D.R. Popescu, Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, Eugen Barbu reflectă această reinvestire a mitului cu funcție soteriologică, și este vorba aici nu atât de inventarea unor mituri literare, ci de refuncționalizarea celor existente, relectura și re poziționarea lor într-un nou dispozitiv hermeneutic. Romanul este prin excelență acest spațiu în care mitul este rejucat, în care el își redobândește vechea putere de semnificare, în care recuperează sacrul nu doar într-o lume dezvrăjită, cum ar spune Max Weber sau secularizată, ci într-una forțat anti-religioasă. În felul în care îl analizează Lăcrămioara Berechet, mitul nu este numai o narațiune, ci și *metodă literară* și cred că aceasta este principala contribuție a autoarei la înțelegerea nu doar a romanului postbelic care asumă astfel o funcție ritualică, ci și a mecanismelor generatoare de reflexe mentalitare și care configurează o zonă de alteritate camuflat polemică în spațiul culturii și civilizației comuniste. Dincolo de inserția mitului ca o narațiune compensatorie, salvaționistă, el devine, în opinia Lăcrămioarei Berechet, un mod activ de a pune în scenă situațiile emblematiche ale societății nou create prin mutilante și de structurante inginerii sociale, un instrument antitotalitar. Pe de altă parte, beneficiind de propriul corpus de credințe și idei religioase, mitul ca sinteză a lor configurează o antifrază polemică care denunță mutațiile malefice pe care o serie de „reformă” condiționate ideologic le introduc în corpul tradiției. Lumea societății țărănești, păstrătoare a tradițiilor, sursa unui echilibru cutumiar este supusă unei de structurări prin colectivizare, este lovită în ceea ce o fundamentează, în valorile care o constituie. Mi se pare astfel avenită

comparația pe care autoarea o face, pe baza funcțiilor pe care mitul le îndeplinește în societatea modernă, între cultura și civilizația românească în climat totalitar și cultura și civilizația occidentală unde mitul răspunde unor alte provocări. Recuperarea religiosului sub forma sacralului de către Mircea Eliade redeschidea posibilitatea ca mitul să fie reanalizat ca mamă purtătoare de *numinos*, în termenii lui Rudolf Otto, ca supraviețuire a sacralului în societățile radical secularizate sau radical și programatic epurate de religios, cum sunt și societățile totalitare comuniste. „Dacă literatura occidentală problematiza drama deșertului urban, din pietrele căruia nu se mai auzea susurul apei ori fragmentaritatea conștiinței moderniste sau mai târziu relativizarea și indeterminarea postmodernității, în aceeași perioadă romanul românesc era forțat să reinventeze mitul ca *metodă literară* (s.n.), imaginile arhetipale, dintr-o nevoie disperată de a recupera identitățile confiscate abuziv de un regim pe care îl simțea străin. Gândirea simbolică reactualiza sensul pierdut printre paginile plenarelor și ale congreselor de partid, în care aproape nimeni nu mai credea, dar care continuau să alieneze, construind o lume ireală.” În acest sens, literatura face din mit instrumentul reintroducerii și *camuflării sacralului în profan* cu termenii lui Mircea Eliade. O altă importantă miză a cărții Lăcrămioarei Berechet o constituie analiza relației dintre *mit* și *istorie*, relație care se joacă prin intermediul relației dialectice între ceea ce autoarea numește *legatul* și *ascensiunea*, două complexe mitice prezente în romanul postbelic, stabilind un câmp activ de tensiuni, care oferă relief dramatic al dialogului dintre mit și istorie. *Mitul legatului* acționează ca un coagulant factice, artificial, pentru că mitul suportă și această instrumentare ideologică, în timp ce *mitul ascensiunii* apare compensator și autentic coagulant pe un alt palier, cel al recuperării unei ordini cutumiare, și nu este exagerat să o numim chiar cosmice. În fapt, este vorba de două sisteme mitologice care vor să regleze societatea, unul care își asociază paradoxal raționalismul considerentelor etatice, ideologice, dar care singure nu produc emulație, nu sunt suficiente pentru a angaja deplin individul de partea statului și a proiectelor sale utopice și unul care mizează pe forța cu care recuperează acest regim arhetipal al „gândirii sălbatice” și care ține locul religiosului evacuat brutal din cadrul societății românești după 30 decembrie 1947. Astfel, în opinia Lăcrămioarei Berechet, romanul devine scena acestei confruntări între mituri sau sisteme mitologice, pentru că, observație justă a autoarei, sistemul comunist în ciuda raționalismului afirmat programatic, își fabrică propriile discursuri legitimatoare în termenii unei mitologii confecționate pentru uz public. Concluziile celor două volume conduc la o sinteză, o viziune de ansamblu asupra literaturii române ca un spațiu periferic al manifestării unui cocteil de influențe care contribuie la configurarea unei literaturi care-și relevă particularismul și profunzimea.

Această sinteză constituie miza volumului *Modele cultural-literare la marginea imperiilor. Eseu despre romanul românesc interbelic* (Ovidius University Press, Constanța, 2009), autoarea apelând la acest decupaj interbelic, perioada celui mai intens schimb și interferențe modelizatoare, „perioada marilor sinteze”. Modelele pe care ni le propune Lăcrămioara Berechet subîntinde și ceea ce Cornel Ungureanu numește o *geografie literară*: modelul cultural-literar vest european, modelul mitteleuropean, dar și paradigme de gândire bizantine, balcanice, orientale. Există aici și o excepție care nu manifestă direct influența poate pentru că ea este prea îndepărtată, și anume ceea ce ar putea fi un model cultural extrem oriental prin opera lui Mircea Eliade. Aducerea lui în discuție mi se pare întemeiată prin voga și caracterul emula-

tiv pe care opera lui Eliade a cunoscut-o. Chiar dacă trăiesc și în inima unei geografii, toate aceste modele reflectă felul în care sunt construite diferitele direcții literare și efectele pe care romanul european le produce asupra unei culturi și literaturi constituite, într-o primă instanță, prin împrumut și import de modele occidentale, nu numai literare. Inevitabil, Lăcrămioara Berechet pune în discuție și această conștiință și condiție a marginii, care poate glisa ușor în peiorativ, vehiculând vechi complexe de inferioritate, încercând însă să depeiorativizeze termenul și să-i redea demnitatea unei situații avantajoase, ca spațiu de interferență, „spațiu punte” (Mircea Eliade) ori un spațiu al „sintezelor rânduitoare”. Pe urmele lui Samuel Huntington, autoarea face diferența între modele culturale *soft* și modele culturale *hard*. Primele sunt prin excelență cele care atrag prin forța prestigiului, sunt emulative și lasă întreaga libertate culturii de adopție, cât și ce alege să asimileze. Cultura și civilizația franceză, parte a modelului cultural-literar vest european au exercitat o astfel de influență modelând prima modernitate românească. Modele *hard* sunt cele impuse, care cuceresc prin forță și nu produc emulație, ci rezistență, modelul realismului socialist impus de Uniunea Sovietică ca putere de ocupație fiind un astfel de model, diferit de cel al literaturii ruse. El creează o producție inflaționistă de opere lipsite de valoare care funcționează temporar în cadrul canonului, apoi într-un canon paralel, fără să mai facă priză reală la cultura română. Un caz aparte în această situație l-ar constitui modelul mitteleuropean care se bucură de prestigiul unei culturi și civilizații redutabile, față de care emulația este posibilă, chiar dacă această cultură și civilizație joacă rolul unui colon. „Niciodată în centru, totdeauna la periferiile imperiilor, cultura română a integrat diferențele identitare ale «celuilalt». Situația la margine a unei culturi are și părțile ei bune. Mai întâi se produce conștientizarea nevoii de raportare la un întreg, în urma căreia se deduce că experiența trăită este doar unul dintre cazurile particulare care definesc întregul. Pe de altă parte, marginea relativizează poziția absolută a centrului, oricare ar fi acela și oricât de mare prestigiu ori forță de impunere ar avea, pentru că marginea are experiența deșertăciunii ecleziastice.”

Cu alte cuvinte, cartea Lăcrămioarei Brechet nu se face ecoul bloomian al unei anxietăți a influenței pe care marginea o vehiculează, ci recompune practic spațiul marginii ca spațiu de joc al influenței ca agent dinamic și creator. În cele din urmă, teza autoarei este provocatoare, confruntarea acestor modele configurează sincretismul unei culturi prodigioase și avem un foarte bun exemplu al culturii și civilizației sud-americane care a scris o pagină novatoare în istoria romanului prin realismul magic. Cartea constituie și o modalitate de a afirma această șansă a periferiei de a juca avantajos și creator această carte a sincretismului cultural. Cinematografia Noului Val românesc ne-a demonstrat că se poate.

Mir(easmă) de nard

Motto:

„N-am avut ce face când pe-aici treceam
Și mi-a dat prin minte să mă uit pe geam”.
(Serghei Esenin)

Așa cum au fost scrise, la vremea lor, rubayatele lui Omar Khayyam erau o „petrecere” a unor evenimente și pilde în arena vieții, o întrecere între viață și moarte, cu zbaterile vieții și moartea ca țintă finală. El, poetul acelor vremuri, gândea că toate se sfârșesc cu moartea și că tot ceea ce i se întâmplă omului într-o viață, i se întâmplă cu un anumit scop. Chiar și umilințele, necazurile, durerile, nenorocirile, bucuriile și speranțele, toate acestea i-au fost date ca „material” pentru arta lui poetică, pentru a-și cânta dragostea și alina suferințele, neîmplinirile. **Ion Roșioru**, prin noul său volum de versuri *Mir(easmă) de nard*, apărut la Ed. Rafet, 2013 (115 p.), volum ce a fost încununat cu premiul „Mircea Micu” la Festivalul „Titel Constantinescu”, face un salt în timp și introduce o nouă specie literară: *elida*. Nu este prima oară când întâlnim această specie literară în poezie, deși incantația unor versuri macedonskiene, la noi în poezie, aveau să impulsioneze apariția și lansarea ei în literatură. Forma ei lirică o întâlnim și la Esenin, în poeziile sale de dragoste, poezii alcătuite prin împerecherea a două versuri rimate, cu un total de patru astfel de strofe. Ne aducem aminte de mult cunoscutele versuri: „Sania gonește, zărilor se sparg./Bine-i cu iubita să te pierzi în larg” etc... Cartea *Mir(easmă) de nard* (nardul simbolizând floarea întâlnită pe culmile munților Himalaya, din care se extrag esențele unor parfumuri) poartă subtitlul „111 elide” – specie de poezie cu formă fixă, cum spuneam – și cuprinde, pe lângă alte teme, îndeosebi poeme de dragoste. Poemele au, ca și rubayatele omarkhayyame, cantabilitate și mult lirism, dar și naturalețea rostirii din cele mai frumoase sunuri ale poeziei populare. Întregind în intensitate tot ce ne putem închipui că înseamnă elida – ca poezie existențială, reflecție umană, asemănări cu bocetul metafizic al doinei ori baladei populare, împrumutând și acele tânguiri din urmă ale poetului, tânguiri ce coexistă în acest discurs cu fiorii epitalamului, la un arsenal tipic de motive literare romantice și post-romantice – Ion Roșioru refuză abstracțiunea și suprealismul din poezia generației optzeciste ori ale poezie tinere de azi, în favoarea trăirii lirice. E ca și cum ai îmbrăca poeziei, mantaua eminentemente lirică. Împerecherea a două versuri cu semnificații diferite, dar conturând împreună o vitalitate a imaginii dorite, iată o necrezută asociere a lor, al potențării unui sens anume. Accentele de mare forță, în poezia lui Ion Roșioru, le constituie: acuratețea limbii; tăria cu care vocala finală accentuează imaginea căutată. Fiecare cuvânt iese în evidență printr-o sonorizare a terminației cuvintelor vocalizate. Ca și cum sculptorul

accentuează gravura pe o placă de lemn, iar femeia de la războiul de țesut încarcă iia cu aprinse motive populare. Respectul față de limba română, ca atare, este dominant și frapează prin acuratețe. E o încântare să-i citești volumul și să constăți diversitatea temelor atacate. Să exemplificăm (prin titlurile și conținutul celor 111 elide) câteva: 1). Damnarea poetului într-o lume fără fard, fără speranțe (vezi: *Zimți; Ciori; Calm; Zaț; Han; Ars; Parc; Nard; Cât; Chip; Geam...*); 2). Evocarea trecutului îndepărtat, a unui trecut intersectat cu lumea basmului și amintirilor mirifice (*Ploi; Tâlc; Var; La; Trac; Leac; Zi; Strict...*); 3). Cântecele îndepărtat al tinereții, readus privirii, ca-n oglindă, printre imaginile voit hiperbolizate (*Ceas; Port; Stea; Nuci; Lex...*); 4). Tărâmul fericirii, în care omul e doar un trecător continuu (*Circ; Rai; Nici...*); 5). Tema morții, în cele mai diverse ipostaze (*Când; Pisc; Nor; Rit; Turn; Drum; Gol; Sus; Nu; Zor...*); 6). Lumea dezamăgirilor, a spaimelor și angoaselor de tot felul (*Film; Pub; Doar; Șiș; Timp...*); 7). Tema iubirii revărsate în mirajul unui univers solar (*Stih; Rest; Rug; Crin; Zar; Jind; Pod; Duh; Gnu; Zel; Fiu; Rob...*); 8). Lumea durerilor înăbușite (*Cont; Cort; Fapt; Pact; Vrej; Tu; Rost; Stâng; Tact...*); 9). Lumea satului rămas în încremenire și uitare, cu nostalgie trecut de poet, acum, în pastel (*Cruci; Deal; Corn; Mov; Pax; Puls; Flash...*). 10). Tema visului, la limita dintre speranță și deșertăciune: (*Vis; Risc; Cui; Tren; Plop; Jar...*). 11). Tema căutărilor. A aceluși ținut (vezi „El Dorado”, a lui E.A.Poe), veșnicit de bucuria unei vieți fără griji „spre niciundele din mine, spre oricândul din iubire” (*Har; Deț; Ritm; Nix; Zări; End...*). Poezia lui Ion Roșioru își extrage esențele, încărcându-le cu mir(easmă) până la lamura lirică, dintr-un trecut atemporal și atacă un întreg „ținut” bântuit de mituri, cuantificat în credințe, populat de eresuri și de practici magice pierdute în negura vremurilor. Elidele lui Ion Roșioru (cu aplecare spre poezia de dragoste), excelează în retragere interiorizată, printr-o notă dominant pesimistă. Redăm versurile din poezia *Zel*: „Că de venirea ta cocoșul cânta cu patimă în prag./ Aș fi făcut cu toată lumea cel mai teribil rămășag./ Păstrându-și roua în petale, toți trandafirii pe alei/ Se-nfiorau de nerăbdare onorul să ți-l dea și ei./ Se străduise să-ți suradă cireșu-mbujorat de dor./ Iar apa din fântână scoasă perlase gura de ulcior.../ A izbucnit însă furtuna și podul peste râu s-a rupt/ Ca-n noua noapte prăvălită cu așteptarea ta să lupt”.

Ion Roșioru este un poet al bucuriilor pasagere, rămas, chiar și împăcat, cu tristețile zilei care vine: „Furnicile devoră grabnic mierea caiselor ce cad/ Din restul zilelor rămase pe cea de azi deja o scad” (*Rest*) – sau – „Și numai câinele mă plimbă pe-aici și totu-i în zadar” (*Orb*). Întâlnim în poezia sa, de un lirism clocotitor, o perpetuă reîntoarcere la izvoarele poeziei când aceasta nu se desprinsese cu totul de muzica și de mișcarea „danțului popular”. Forma prin excelență clasicizantă a versurilor denotă o calitate unică a marilor creatori moderni și, totodată, ale unui neobosit și avizat degustător de poezie autentică. Totodată, poetul elidelor, poartă resemnat, regretul că norocul (parcă, dinadins) e de cealaltă parte a punții pe care pășește poetul în viață: „De-aș fi știut că-s doar o umbră ce iese noaptea din oglinzi./Aș fi rămas închis în ele să nu-ndrăznești să mă mai vinzi!” (*Doar*). Poezia (*Dans*), pe care o vom reda acum, are acel ecou esenian al cântecului de stepă, care îl prinde pe poetul Ion Roșioru, precum o manta: „Clopotul zădărniceii bate-n turnul disperării:/ Între trupul meu și moarte-i dansul cuiului cătării./ Viscolul se întetește și m-alungă tot mai tare/ Spre implozia de mine pe-o câmpie fără zare./ Puiul lupului totemic va uita să-mi iasă-n cale/ Să mă poarte pe tărâmul insomniei

ancestrale.// E-o iluzie absurdă să mă mint că n-ai fi fost/ Și c-aș fi-ntâlnit iubirea pe traseul altui rost!”.

Rareori câte o undă de optimism îi străbate poemul. Ca în poezia *Fân*, din care exemplificăm cu câteva versuri ce nu pot să treacă neobservate: „În timp ce scriu o poezie transpir ca-n iulie la coasă/ Și fiecare vers e-o brazdă ce bătătură în palme-mi lasă”. Natura maladiv-pesimistă a poeziei din elide, cu suflu devastator pentru accentul liric al poeziei, macină ființa poetului capabilă de un „optimism” interior-ascuns, dar, pornit să înfrunte această imagine dezolantă a unei perspective de „anotimpuri în infern”, cu un fel de imbold specific rimboudian, în poezia *Zimți*: „Ce fără margini e pustiul al cărui centru sunt chiar eu/ De când am refuzat să-mi caut un adăpost în Dumnezeu:// Nu pot să merg nici mai departe și nici din cale să mă-ntorn/ Cât duna mea-i înconjurată de zeci de vipere cu corn.// Un țep de cactus străpungându-mi burduful m-a lipsit de apă/ Și-n loc s-ademenească roua în timpul nopții piatra crapă.// Dosit fiindu-mi de himere răbojul zilelor febrile,/ Nu am decât să-mi număr moartea pe zimții zării din pupile!”.

Pentru toți cei care l-au citit, versurile sale (fie în pantun, pantum, schaltiniena, sonetul, elegia, cântecul liric, poemul total, liedul, crochiul poetic, distihul, tristihul, tetrastihul, rotruanja, balada... și, acum, elide...) stârnesc emoția revederii continue cu ecoul vastelor câmpii dobrogene și freamătul pădurilor din munții Buzăului (locurile natale), îi readuc și cititorului îndrăgostit de poezie, imaginile unor tinereți ce nu pot fi uitate; versurile din această carte de poezie (spuneam), au ceva – din autentica sfâșiere a unui poet născut într-o manta lirică personală, – care va dăinui.

CONSTANTIN ARDELEANU

Umbra lui trei

La zece ani de la debutul editorial (*Bărbatul artei sângerează fluturi*, Societatea Scriitorilor Militari, București, 2004), poetul **Octavian Mihalcea** apare cu a cincea sa carte de poezie, *Bestii și basme* (Eikon, Cluj-Napoca, 2014). Iată un eveniment pentru autorul care consideră ale sale *Poezii* (Antares, Galați, 2012) un *Flagel* (Tritonic, București, 2008) în *Epicriza* (Semne, București, 2011) căutărilor. Cu cinci cărți la cinci edituri diferite, câteva apariții în volume tematice colective, un risipitor itinerant de grupaje poetice la toate revistele literare din țară, poetul dă semne că n-are stare, sau mai corect spus, trăiește starea febrilă a poeziei. E un cioplitor în „stânca Poeziei”, cum îl definea regretatul Mircea Brăilița, cu limbă de moarte. Consecvent cu propria-i doctrină prozodică, el refuză poemul-frescă (atât de la modă la poeții cronofagi, chipurile moderni, care se căznesc a lansa câteva idei, pierdute în pustiul nesfârșit de pălăvrăgeală aparent doctă), optând pentru poemul-crochiu, în care „timp și expresii

solare// se mișcă orele spre răsărit// o nouă formă fatală” (sună ca în Hexagon talmăcirea în franceză a Ioanei Trică: „temps et expressions solitaires// les heures s’avancent vers l’est// une nouvelle forme fatale”). Dacă, fascinat de ultimele sonete ale lui Vasile Preda (și el din pleiada de poeți pe nedrept uitați), închipuite după Vasile Voiculescu, Octavian Mihalcea și-a permis în primul său volum alternarea poemelor cu vers liber/ sonet, în ultima-i carte încearcă un alt experiment: o ediție bilingvă. Față de aderarea la Uniunea Europeană o fi având sau nu unele rezerve, dar în domeniul poetic el este dispus să se ia la trântă cu Franța literară a marilor Baudelaire, Verlaine, Nerval, pe care îi adoră. I-au deschis calea Emil Cioran și Constantin Brâncuși, cu uimitoarele lor aforisme, care au obligat Occidentul arogant să reevalueze potențialul Orientului (sau măcar pe cel al unei Români scilicet prin elita-i artistică). Și prin această noutate, cartea *Bestii și basme* „the best” îi, prezentând frânturi de basme printr-un discurs liric aproape contondent, șocant uneori, de o luciditate glacială.

După lectura poemelor, ai impresia că ai ascultat muzica de cameră (expresie nefericită pentru a sublinia că audierea s-a făcut într-un spațiu restrâns, nu într-o sală de concert) a unui trio simfonic: la vioară Octavian Mihalcea, la violoncel Ioana Trică iar la pian Alex Ivanov. Toți viețuind în „demnitatea” de poet, pentru că ei profesază diverse meserii: bibliotecar-filosof, profesor-traducător, liber profesionist-pictor. Fluxul natural poetic al gândirii lor valorifică partitura de bază a autorului. De asta, cititorii de peste o jumătate de veac vor putea considera această carte inedită „Umbra lui trei”. Și doar ca exercițiu de imaginație și interacțiune (involuntară?) între cuvinte și numere să notăm că poetul Octavian Mihalcea (pătratul simetric a 8 litere), născut la 3.9 (9 ca 3 la pătrat) 1976, și-a alcătuit cartea *Bestii și basme* din 27 de poeme (3 la cub; cubismul ca un gând subliminal al încifrării), beneficiind de 9 ilustrații ale redutabilului grafician Alex Ivanov.

Despre arta poetică a lui Octavian Mihalcea, cu fulgerele versurilor-flash, s-a mai vorbit. Atunci când încifrarea mesajului prea se ascunde în cochilia versului, un aforism dezvăluie „fața ascunsă a Lumii”: „toate plecările vor fi aici/ oglinzi luminate încet” („tous les departs seront ici/ des miroirs éclairés doucement” – „Mijloc”/ „Milieu”). Cine n-ar vrea să-și pună semnătura sub asemenea... tristih, ca acela din „Bulgăre”/ „Motte”? – „Doar pluteau cuburi catifelate/ pe când violetul plângea fără îngeri” („des cubes veloutés/ flottaient seulement/ alors que le violet/ pleurait sans les anges”).

Marea revelație a „expunerii” o constituie traducerea impecabilă a poetei Ioana Trică, varianta „pereche” a versului în franceză părând a mai șlefui din asperitatea originală. Fără a dori să strecur viclean un element polemic (dar asta e de fapt sarea unei cronici veritabile, nu platitudini de genul „volumul a apărut în excelente condiții grafice la...la, la, la...), ci doar a sublinia meritul traducătoarei, vom insera opinia lui Cioran: „Traducătorii cu care mi s-a întâmplat să am de a face mi s-au părut mai inteligenți și mai interesanți decât scriitorii din care traduceau. Aceasta pentru că e nevoie de mai multă minte să traduci, decât să crezi”...Voilà! N-aveți senzația unei „apoteoze a dansului” în poemul „Danse”/ „Dans”? – „La même chanson du soir/porte la force des danses perdues// on se bannit l’un l’autre/ du côté du destin” („Același cântec de seară/ poartă forța dansurilor pierdute// unul pe altul/ ne alungăm/ din preajma destinului”). Prin inversarea prezentării i-am dat... Cezarei-traducător ce-i al Cezarului-autor! Aș mai adăuga ca Eugen Barbu, căruia lipsindu-i un aparat critic adecvat, exclama: „Vers mare!”.

Cât despre graficianul Alex Ivanov (Ivan cel Groaznic de Talentat) nu pot afirma decât că el ilustrează, contrapunctic, după ce „violoncelul” reia tema „viorii”, pe clapele alb-negre ale „pianului” pictural, posibile proiecții ale imaginarii poetice. Două dintre poeme („Cele mai frumoase naufragii”/ „Les plus beaux naufrages” și „Muza de piatră”/ „La muse de pierre”) sunt chiar „retroversiunea” unor tablouri de Alex Ivanov, în interpretarea lirică a lui Octavian Mihalcea, sub tutela jocurilor „inventate” de prietenii graficianului, atunci când el expune pe simezele Cercului Militar Național (în mai 2014 își va prezenta cea de-a 12-a expoziție de autor ilustrator de cărți). Joc subtil de lumini și umbre, chei îmbietoare înspre misterele nedezvăluite încă, un 3 provocator sub chip de femeie, provocator îndemn la un „ménage à trois”, până de scris cu unghiurile zicurate ale cocoșului brâncușian, fantasmă (de basme) de Nibelungi, corabie în furtună purtând speranța în vârf de catarg și un biet viețuitor cărând cu cârca Timpul, iată subiectele de meditații grafice, care întregesc acest triptic de subtil rafinament.

Să-ncheiem printr-un „Voiaj” („Voyage”), frumos ca un destin: „tabloul în care strălucește linia peștilor – / linia vieții/ iubește o singură culoare// muzica valului topește albastrul în albastru// închide soarele viu între pleoape neschimbate// albastru – cub interior ondulând” („la toiles dans laquelle la ligne de poissons brille –/ la ligne de la vie/ aime une seule couleur// la musique de vagues fond le bleu dans le bleu// ferme le soleil vif entre des paupières inchangées/ le bleu-cube intérieur ondoyant”). Descoperiți-l undeva, prin apropiere, pe Nichita, cu al său cub ciobit la unul din colțuri, oarecum invidios pe cubul intern ondulând mihalcean. Eu îl văd plimbându-se prin grădina Luxembourg și pe Cioran, recitând acest splendid poem în franceză. Nu în română, pentru că, așa cum mărturisea cândva, i-ar lua trei zile să revină din magia limbii din copilărie înspre limba franceză a consacării și supraviețuirii...

IOAN FLORIN STANCIU

Semne aparte

P

arafranzând, aș putea afirma deja că aceste reflexiv-sentimentale *Semne de carte* (Editura Pallas Athena, 2014) ale doamnei **Rodica Lăzărescu** sunt tot un fel de *Călătorie în jurul ființei*, din moment ce, *implicat afectiv* în actul de a citi, sentimentele cronicarului *față de lecturile sale ies ușor în evidență și dezvăluie despre acestea mai mult decât ar fi făcut-o cuvintele demersului critic obișnuit*.

De obicei însă, lectura unei culegeri de cronici literare începe, pentru mine, cu tentativa irepresibilă de a cartografia, fie și par avion, teritoriul configurat prin selecție; adică, mult mai aproape de spiritul *Semnelor de carte*, de a reconstitui simpatiile care au prefigurat alegerea sau, printr-o mult mai potrivită formulă deja consacrată, subînțelesele *afinități selective*.

Rezultat al empatiei, după cum notează chiar autorul, într-o notă succintă de pe coperta a IV-a.

Dar, mai întâi și-ntâi, această carte, dedicată *memoriei lui Mircea Dinutz*, este încă un semn că regretații Alexandru Deșliu și Mircea Dinutz, întemeietorii noii republici a spiritului vrâncean, au modelat și au lăsat moștenire câteva personalități profund și sincer dedicate idealului lor de a întemeia, în arcul carpatic, o revistă literară onestă și obiectivă, guvernată atât de entuziasmul creator al redactorilor săi, cât și de uimitoarea generozitate culturală a editorului Nina Deșliu. Deși, chiar dacă ar părea exagerat să teoretizăm pe tema unui curent ideologic vrâncean, s-ar putea totuși vorbi, decent și argumentat, despre o mentalitate a spiritului critic, promovat exemplar de Mircea Dinutz. Mentalitate critică remarcabilă, prin tonul echilibrat, competent, onest și afabil. Deoarece, iată, recunoaștem în demersurile critice ale urmașilor tocmai ceea ce Mircea Dinutz însuși remarca cu admirație recunoscătoare, la mentorul său, Constantin Călin: *spirit de observație, calm, seriozitate... care-și propune să avertizeze, să convingă sau, cel puțin, să declanșeze resorturile adânci ale gândirii și simțirii, cu armele pe care le are la îndemână: concizia, sobrietatea, pertinenta argumentelor, precum și despre o erudiție bine controlată, prin eliminarea exceselor de orice fel, inclusiv cele retorice*. Calități incontestabile, la care, în cazul doamnei Rodica Lăzărescu, s-ar mai putea adăuga și un inteligent simț al umorului, remarcându-se, de exemplu, desfătarea amuzată și amuzantă cu care descoperă, selectând, amintirile picante sau savuroasele jocuri de cuvinte *subtil-sarcastice* din cărțile domnilor Nicolae Gheran, Viorel Savin, Cornel Galben și alții. Pentru că doamna Rodica Lăzărescu își notează impresiile de lectură cu amabilă dezinvoltură, dar și cu intenția de a stârni curiozitatea și de a incita la lectura cărților propuse aici. Întrucât, în tentativa sa de a ne face prieteni ai cărților aflate-n discuție, autoarea își dezvăluie adesea reacțiile de admirație care au prefigurat demersul critic: astfel, romanul *Urma* de Adrian Alui Gheorghe *se citește repede și pe nerăsuflăte, fiind o carte-document ce iese din tiparele memoriilor*, pentru a deveni (o „erezie epică”, în viziunea auctorială) sau, tot metaforic, o „*urmă*” de *neșters*, *lăsată în zăpada conștiinței fiecăruia dintre cititori*, după cum îl recomandă autoarea cronicii literare. Din aceeași perspectivă, romanul *Impostorul* de Viorel Savin este *fascinant, seducător și tulburător*. Iar memoriile lui Nicolae Gheran constituie o *cuceritoare frescă a unei lumi apuse*, dar și un *discurs mnezic-ficțional savuros și credibil*. Alteori, îndemnul complice la lectură este atașat imperativ: *Citiți-le și vă veți convinge!*, după cum se întâmplă în finalul cronicii *Așteptându-l pe Godot cu Gheorghe Stroe* și, identic, în cronică la *Anamneze necesare* de Mircea Dinutz.

Pentru că, și de data aceasta, așa cum mi se întâmplă ori de câte ori deschid o culegere de cronici literare, am parcurs mai întâi cronicile la cărțile pe care și eu însumi le-am citit relativ recent, cu admirație sau cu îngândurare. Dintr-o firească tentație de autocunoaștere mediată, probabil. Mai ales, acum, când am descoperit un critic suplu, deschis, colocvial, pentru care actul critic este un exercițiu de empatie și de participare.

Întâlnire virtuală

Citind romanul de debut în proză al **Marinei Cușa**, *Întâlnire virtuală*, surprinși de la început, identificăm noutatea și temeritatea autoarei în demersul conceperii și finalizării acestei cărți. Tehnica neomodernă a comunicării virtuale se reflectă substanțial în compoziția romanului, așa cum sugerează și titlul. Navigând pe internet, cei doi protagoniști își scriu pe mail sau discută online, aidoma unor tineri care obișnuiesc să-și caute partenera pe net și, eventual, plăcându-se, să se căsătorească.

Câmpurile virtuale, alternând congruent cu evenimentele veritabile revoluate sau decupate din realitatea cotidiană, se structurează în proza scriitoarei într-un discurs organic și expresiv.

La o vârstă propice scrierii unui roman, doamna Marina Cușa abordează, cu alese disponibilități creative, pentru prima oară această specie, izbutind rememorarea unei povești de dragoste a doi oameni maturi, Silvia, căsătorită și având un copil la liceu, și Andrei, pictor cu un matrimoniu eșuat, dar recompensat moral și afectiv de cei doi fii ai săi, studenți eminenți în Franța.

Intellectuală hipersensibilă, femeia funcționează ca bibliotecară la Constanța, iar bărbatul, profesor la București, pasionat de pictură, este în pragul consacrării.

Romanul, scris la persoana întâi, este o amplă evocare a unei experiențe dintre cele mai tandre și complicate ale existenței lor, ambii parteneri năzuind spre împlinirea unei iubiri complete și magice pe care o așteptau de multă vreme ca o promisiune a providenței sau ca o compensație a întâmplării privilegiate.

Fără a fi un roman poliedric, dar nici o compoziție monodirecțională, cartea, apărută la Editura Ex Ponto în 2012, se impune prin siguranța discursului epic, prin concentrarea până la esență a substanței narrative, în cea mai întinsă parte dialogul fiind funcțional și firesc, așa cum nu se întâlnește în multe din compunerile romanești actuale.

Nestăpănită de ambiția anvergurii și a pretenției de a palpa dimensiunile abisale ale sufletului, autoarea scrie cu disciplină intelectuală și acuratețe un roman, tors, limpede și proaspăt, dintr-o memorie afectivă care aduce în prim-plan autoscopia, erosul ca fascinație intelectuală, emulația dintre iubire și creație.

Cititorul atent observă prezența multor coincidențe și simetrii în comportamentul cuplului, exces, ar spune un lector grăbit să refuze, motivație, dacă ținem seama de starea de spirit, de inteligența superioară a perechii de îndrăgostiți, de intenția și a lui Andrei, și a Silviei de a seduce pe celălalt, de a intra în grațiile ființei îndrăgite printr-un joc de corespondențe.

Având și o tentă inițiatică, *Întâlnire virtuală* relevă și un nucleu narativ confluent celui erotic în bună măsură, care țese pagini memorabile despre

boala și moartea tatălui Silviei, prilejuiește personajului-povestitor amintiri și reflecții despre destinul dramatic al omului, despre suferința și decrepitudinea fizică a acestuia, pus în fața iminentei dispariții, când, resemnându-se, se împacă, transfigurat, cu soarta și cu lumea.

La întrebarea dacă se justifică acest trunchi narativ în structura romanului, răspunsul este afirmativ, cu precizarea că alcătuirea acestui strat epic îi dă ocazia scriitoarei să pună în relief copilăria și adolescența frustrate ale Silviei, în ciuda unei instruiți de calitate primite în familie, prefigurarea unei existențe sensibile, complexe și mefiente. Și să nu ignorăm ambiguitatea acestui spațiu scriptic: o determină, în sfârșit, pe Silvia să pună capăt relației cu Andrei sau ea găsește în corespondența cu partenerul său ori în cele câteva întâlniri reale un refugiu mângâietor și un factor de echilibru? Și apoi se știe că Thanatos stimulează Erosul, temeiul vitalității și al devenirii existențiale.

Cu dibăcia unui romancier care-și descoperă vocația chiar în procesul creației, doamna Marina Cușa elimină melodramatismul, evocând retrospectiv destinul tatălui cu o pronunțată personalitate, analizând o psihologie rănită, dar demnă a părintelui care va pleca în lumea umbrelor.

Pasionată de cunoaștere, cititoare ferventă, înzestrată cu o agerime superlativă, Silvia discută de la egal la egal cu pictorul Andrei despre muzica marilor clasici, despre arta Renașterii, focalizând discursul asupra plasticii lui Vermeer și a lui Goya. Recită din poezii universale și române, îi emoționează pe amândoi lirica de dragoste a lui Blaga, cunosc stilurile arhitecturii aparținând diferitelor curente.

Finalizând pentru întâia oară această specie literară solicitantă și dificilă, doamna Marina Cușa nu se hazardează în obstinția de a realiza un edificiu epic, o structură vastă cu diverse planuri paralele sau convergente. În compoziția romanului, scriitoarea utilizează tehnicile tradiționale alternând cu cele moderne (scrisorile pe e-mail, convorbirile online, subiectivitatea povestirii, concizia, dialogul ludic și cel grav care individualizează, convertirea limbajului vorbit în rostire intelectual-elevată prin rememorarea scriptică și selectarea amintirilor care vor releva minunata și complicata întâmplare, mai ales interioară, a vârstei pe deplin adulte a protagoniștilor).

Comunicarea dialogică, uneori emfatică și jucăușă, divulgă o recrudescență a adolescenței sau a celei dintâi tinereți, când celor doi îndrăgostiți li se pare accesibilă utopia reversibilității timpului și a retrăirii fericirii erotice.

Cine pe cine seduce în această niciodată târzie poveste de dragoste, evocată într-o parcimonioasă compoziție romanescă, coerentă și cvasilineară, de o simplitate elegantă și lapidară?

Pictorul din Capitală o farmecă pe Silvia mai ales spiritual, ceea ce o fascinează fiind finețea lui de esthet, umorul și ironia, inteligența și pasiunea pentru artă, bucuria de a trăi, farmecul rostirii. Un timp, eroina crede că lumea în care se mișcă, după ce l-a cunoscut pe internet pe Andrei, devine neobișnuită, soarele luminează altfel, briza mării fortifică sufletul, identitatea feminină complăcându-se în jocul erotic supraestimat, despre care crede că poate s-o elibereze de complexul absenței unei dăruiri senzuale frenetice. Asistăm la o dedublare a eului: unul aventuros, liber iubirii năvalnice, stimulat de invazia subconștientului, gata să o conducă spre recuperarea unei erotici plenitudinale, absente în dimineața feminității; celălalt, care temperează, controlează pasiunea.

Definind seducția, Gabriel Liceanu vorbea despre ambiguitatea zeiței elene: fată și femeie: „în tânăra fată se ascunde femeia, iar în femeie, tânăra

fată”. E ceea ce observăm și în comportamentul instinctual și afectiv al Silviei. „Eva Montego”, pseudonimul protagonistei, este un alter-ego al acesteia care simbolizează frumusețea sălbatică și juvenilă, spontaneitatea exacerbată, senzualitatea copleșitoare; prin acest nume inventat femeia țintește spre finalitatea apropierei altei identități care să-i epuizeze resursele de candoare și să-i trezească în plasma sângelui focul mistuitor.

Îngerul și demonul par să conviețuiască în interioritatea neliniștită a femeii care, la cea de a doua tinerețe, se revoltă împotriva unei viețuiri pasive, domestice.

Mai târziu, depășind iluzia posibilității unei iubiri pasionale și trecând prin experiența dureroasă a îmbolnăvirii și morții tatălui, deconcertată, Silvia iese de sub tutela unui Cupidon agresiv, își strunește impulsurile erotice, gândind că rătăcirea ei sentimentală n-a fost decât o autoiluzionare. Amână sine die corolarul intimității fizice cu pictorul, regretă încurajarea atitudinii posesive a lui Andrei, recunoscând fatalmente eșecul demersului ei sentimental, acceptându-l numai ca prieten.

Oricare dintre cititorii romanului își dă seama că seducția rămâne valabilă deopotrivă pentru Silvia și Andrei, prinși în vraja relației lor, care, atât cât a durat, i-a scos din cenușiul și obișnuința vieții, primenindu-le sufletele.

Spre deosebire de Silvia, care trăiește stări contradictorii, avansând și retrăgându-se succesiv, Andrei e disponibil la modul absolut, tânjind constant la acuplare, ca o izbândă imemorială a naturii. De aceeași vârstă cu Silvia, pictorul crede că iubirea adevărată nu cunoaște opreliști, vrerea lui de atașament fizic străbătând ca un leitmotiv trama romanului. Experimentând până la povestea lor de dragoste febrilitatea erotică, stăruința de a i se dăruia total Silvia devine gest repetitiv care-l descurajează și-l obosește în cele din urmă, convins că distinsa și plăcuta femeie a întreținut doar flacăra unui joc erotic în care s-a complăcut, celebrând mai ales dimensiunea spirituală și intelectuală a legăturii lor și că nu se poate desprinde de obișnuința și confortul familial securizant:

„– Da (afirmă spre finalul cărții Silvia, hotărâtă să nu dea curs solicitării «căderii în păcat» a lui Andrei, n.n.), iubirea mea, știu bine acum, implică multă duioșie, crește din admirație și înflorește sub arcadele ideilor, ceea ce nu e valabil pentru pasiune. Și e vecină cu prietenia. Or asta văd și în sentimentele mele față de tine.

– Dar esența iubirii e atracția fizică, dorința nebună care te împinge spre alt trup! Dacă nu există asta, e orice altceva, nu iubire!

– Nu fi atât de sigur!

– Tu m-ai admirat, Silvia, nu m-ai iubit.”

Convingerea lui Andrei să fie și motivația absenței lui de la ultima întâlnire proiectată în preajma falezei Modern? Sau pasiunea lui pentru pictură îl acaparează atât de mult, încât își asumă eșecul erotic, rămânând, în pofida poverii acestuia, fidel artei sale, care numai ea îl făcea constant fericit?

Citadin și intelectual în aceeași măsură, romanul *Întâlnire virtuală* prezintă spațiul specific constănțean: marin, arheologic, portuar, arhitectonic, cu un atașament special pentru aria mării și a falezei, percepute cromatic, auditiv, olfactiv.

Secvențele decupate din cotidian, din matricea familială sunt însoțite uneori de comentarii eseistice și de reflecții livrești, de observarea unor adâncimi sufletești, nelipsind evocarea unor evenimente faste din copilărie, unele marcate de autoritatea severă și exigentă a tatălui. Țesătura de rezistență epică

a romanului este susținută de traseele existențiale și formative ale celor doi protagoniști. Alteori, discursul epic, subordonat temei majore a cărții – relația sentimentală dintre Silvia și Andrei – este acompaniat de o undă lirică; totuși introspecția rămâne procedeul preeminent al analizei, mijloc fertil de a pătrunde în labirintul suflet al personajelor amintite.

Maniera unei aparente fragmentări epistolare nu deranjează alcătuirea organică a unui macrotext al evocării subiective într-o dinamică a memoriei afective nuanțate, dirijate în mulțimi de volute temporale surprinse în orizonturi îndepărtate sau apropiate, slujind și valorii gnoseologice a iubirii, afirmată și de R.M.Rilke, în *Scrisori către un tânăr poet*: „Voluptatea trupească este o trăire senzuală, nu alta decât contemplarea pură sau sentimentul pur cu care un fruct frumos îți desfată limba, este o experiență mare, nesfârșită, care ne e dată, o cunoaștere a lumii; aduce penititudine și strălucire oricărei cunoașteri”.

Dacă romanul este „un exercițiu literar în care te folosești de povestire pentru a exprima altceva”, atunci afirmăm motivat că doamna Marina Cușa a izbutit o creație romanescă meritorie. În multe secvențe narative, naturalețea limbajului și a comportamentului personajului sunt consecințele unei vocații de a crea epicul, de a rafina analiza unei stări de spirit. Tehnica elaborării epistolelor, convorbirile și dezbaterile intelectual-estetice ne duc cu gândul la Camil Petrescu.

Romanul de debut al Marinei Cușa este o carte surprinzătoare prin profunzimea ei, invitând cititorul la o lectură de adâncime pentru a descoperi esențe ale propriei lui identități umane și intelectuale.

DUMITRU CERNA

Un romancier al recuperării clipei

Am terminat de citit *Bazarul maratonului roșu*, un roman hemografic, de o expresivă savoare a mărturisirii, al cunoscutului scriitor tulcean, **Tănase Carașca**, un autor de mari disponibilități creative (scrie poezie, proză scurtă, roman, publicistică, povești, satiră etc.), dublate de o generozitate luminoasă și un cult istratian al prieteniei, semn nobiliar și distinct al artistului autentic într-o lume din ce în ce mai anapoda.

Bazarul maratonului roșu (2013) este cel de-al doilea volum dintr-o anunțată trilogie și ambițioasă, a cărei primă parte a fost *Desculț prin urzici* (2010), o picturală și paradoxală, ba chiar senină radiografie a unui timp tulbure al istoriei începutului „epocii de aur”. În fapt, este vorba despre viața autorului, povestită de el însuși, împărțită în etape de timp corespunzătoare spațiilor pe care un om le traversează în decursul unei vieți. Astfel, primul volum este dedicat copilăriei și adolescenței întotdeauna derutante, al doilea, primei tinereți și începutului maturității eliberatoare de umori, adică până la decembrosul revolut din '89 și partea a treia, în lucru, care va

cuprinde perioada de după '89 și, probabil, până în prezent, aceea pe care autorul o privește, mai degrabă, din balconul transformat în cămăruța sa de lucru. În esență, o trilogie a fascinației povestirii.

Fiind o scriere autobiografică, te-ai aștepta ca naratorul – adică personajul principal – să-și ia anumite măsuri de precauție, alegându-și, cel puțin, câteva ipostaze de protecție, cum ar fi portretul cvasiconvenabil al naratorului – cea imagine favorabilă cu care ar vrea să rămână în imaginația cititorului – ori să-și creeze o dublură, un personaj pe care să-l ghicești doar printre rânduri, întrelăsat la vrednica încorporare a cititorului, dar sub exigentul control al naratorului. M-aș fi gândit și la o a treia ipostază, aceea a unui personaj absent, dar prezent în imaginația lectorului, dinainte, mai degrabă în cazul unui lector care l-a cunoscut bine pe narator, a fost, secvențial, însoțitorul lui, dând, astfel, frâu liber broderiilor imaginative. Ei bine, nici una dintre aceste bănuiele ipostatice nu se împlinesc, fiindcă în *Bazarul...* totul este la vedere, totul este de o naturalețe și realitate frapantă, mărturisirea curgând în narațiune *ca nouri lungi pe șesuri*.

Un roman al inițierii, firește, prin ispășire prelungă este *Bazarul...* lui Tănase Carașca, în care viața ia chipul însuflețit al bolovanului de calcar alb și dobrogean din tăvălugul destinar... Imaginea cu care debutează romanul este aceea a unui lanț tras de personajul principal, completată și de o poezie cu același titlu, imagine care îți rămâne în memorie ca o metaforă, ca un leitmotiv, pe tot parcursul lecturii. Ce altceva poate fi decât destinul ca un lanț al „visurilor mele”, metaforă pe care autorul o întreține aprinsă printr-o interogație dramatică: „Cât din lanț parcurs-am oare,/ Și cât m-o mai ține lanțul?”.

Este și o carte a rememorării și a recuperării sentimentale unei epoci pe care, chiar dacă trăită și de mine, o uitasem sau crezusem că am uitat-o, cu detalii ce recompun, iată, un timp al trăirii, acoperit parcă de întâmplările ce i-au urmat. Ei bine, la Tănase Carașca totul este proaspăt, totul este parcă trăit cu o clipită înainte de a fi povestit, autorul părând a nu face nici cel mai mic efort spre a-și aminti. Memoria extraordinară a lui Tănase Carașca pare a fi atul principal, chiar și înaintea aceleia al plăcerii de a povesti, căci până la urmă îngerul memoriei sale este păzitorul întregului edificiu narativ. Îmi vine în minte acum întâmplarea cu zarzările pârguite – una din miile de întâmplări –, pe care le furau copiii. Autorul spera că, prinși asupra faptului, le va putea recupera, aruncând cu o umbrelă după năzdrăvanii care fugeau mâncând pământul. Ei bine, nu, nu s-a întâmplat așa, căci unul dintre fugari s-a întors cu repeziciune și a înhățat și umbrela, mărindu-i, astfel, paguba. Copiii au fost pedepsiți drastic de bulibașa lor, Iovan, același care i-a promis și recuperarea umbrelei. Într-o altă ordine de idei, zarzărul nu putea lipsi din cartea lui Carașca. El este simbolul dulce-acrișor al Dobrogei noastre compozite și, parcă, cel ce ne adăpostește amintirea verilor copilăriei noastre.

O carte a reîntâlnirilor memorabile, cu oameni și fapte de o expresivitate remarcabilă, care i-au marcat existența și i-au conturat devenirea: profesorul Pâslă cel metamorfozat, cu soția sa Brândușa, infirmiera; elevul Stelică și „dilema” cuibului pupezei din tei, de un umor albăstriu; profesorul Goguță, navetistul din Babadagul prosper în Slava Rusă, fost tanchist la termen redus; domnul Nicolăescu, Mihăiță și fasolea pusă la-nmuat; profesorul Bocioagă, păgubitul de votca rusească; coana Mărioara, turnătorul-formator nea Tănase, nea Ion securistul, zidarul și „povestitorul” Biță, Gherghina din Izvoarele, Oana gălățeanca și soțul ei Mitică, șef de promoție, tataia Vasile și mamaia Cornelia, Simion D., zis Țiganu', D.D., Vasile Bărăgan, moldovean din Galați, Melania,

contabilă și repetabil secretară de partid, Tudose, Traian, directorul Cristian, tovarășul Cărășel, tanti Ilinca, șmecherul Nicu, nu degeaba îl mai chema și Ocheșel, Victor Vergu adversarul, Chiper șoferul, țigani, cu spoitorii lor din Babadag, profesorii, machedonii, meseriașii, lipovenii etc., toți recompun în amintirea naratorului o geografie sentimentală de o gingășie aparte, a căror simplă evocare stârnește un amalgam de sentimente, trăiri, emoții cititorului captiv.

Narațiunea are și accente dramatice pe alocuri, cu inserții răscolitoare de ironie amară și de autoironie – lucru rar în ziua de azi – de mare rafinament compozit. O carte a destinului unei generații sacrificate în lupta cu viața, când autobiografia părea a fi un tărâm al tuturor capcanelor, dar și al izbânzilor deșarte, cu oameni ale căror fapte lutnice sunt reasezate cu măiestrie de arta naratorului tulcean într-o zodie hazlie a întâmplărilor tămăduitoare de amintiri, precum pelinul amar strivit în mâna care a fremătat cândva.

Un roman-saga, în paginile căruia întâlnești totul, ca-n muzica lui Albinoni: de la melancolie la exaltări luminoase, de la viață la moarte, de la iluzie la iubire, totul într-un clocot asemănător celui caracteristic Fluviului – fratele mai mare al naratorului. Se conturează în paginile sale o Dobroge arămie care este și personajul însoțitor și susținător al naratorului în aventura recuperatoare a clipei, cel ce nu-l lasă o secundă măcar să se înfrupte din singurătatea nostalgică a pustiului...

Nicio sincopă, nicio alunecare, totul pare înlănțuit, urcător și verde crud ca iadăra.

Aștept întotdeauna cu interes și emoție cărțile domnului Tănase Carașca de la Tulcea – orașul adolescenței mele des-inhibate –, așa cum aștept cuminecătura.

AUREL MACOVICIUC

Hanu Ancuței – trecere și petrecere

1. [A zecea povestire ; un „seanchai” modern ; *Povestașul* lui Llosa descoperă pericolul sincronismului; „a umbla” – laitmotivul lumii lui Llosa; „a sta” – laitmotiv sadovenian]

Pe când eram profesor stagiar la un liceu bucovinean, situat la câțiva pași de granița cu URSS, am organizat cu școlarii mei un concurs inedit din dorința de a le stimula setea de lectură și de a le dezinha vocația de povestitori. Am profitat de construcția ingenioasă a romanului sadovenian *Hanu Ancuței*, de rama fiecăreia dintre cele nouă povestiri, de care se folosește și naratorul central, comisul Ioniță, când anunță o nouă povestire, care va rămâne veșnic inactuală în spațiul nonmanifestării.

Concursul s-a numit *A zecea povestire* și le-am cerut concurenților să se folosească și ei de rama goală din textul lui Sadoveanu pe care să o umple cu roadele inspirației lor. Concursul a fost câștigat de doi frați gemeni, un băiat și o fată din clasa a XII-a, care au povestit în stilul personajelor sadoveniene, Zaharia Fântânarul și Salomia, o întâmplare cu haiduci, petrecută cu veacuri în urmă în Rutenia. Eroul, un strămoș al povestitorilor, în conflict cu autoritățile, a ales calea haiduciei ca să ajungă în cele din urmă în Bucovina, unde s-a stabilit după ce și-a consumat energiile rebele.

Am plecat de la acel liceu fără să mă mai întâlnesc cu foștii mei elevi și nici nu credeam că o să-i mai revăd vreodată pe câștigătorii aceluia concurs, dar un regizor misterios mi-a pregătit o mare surpriză după foarte mulți ani. Într-o toamnă recentă i-am descoperit chiar la hanul de pe drumul ce leagă Romanul de Fălticeni. Fostul meu elev era primar în comuna natală, iar sora lui geamănă era medic chirurg în Marea Britanie unde s-a căsătorit cu un prosper afacerist irlandez, mister K, călător pe mapamond cu afaceri sau de plăcere, un pasionat al cărților lui Mario Vargas Llosa, pe care le cunoaște în detaliu și, când are ocazia, merge să asculte conferințele scriitorului peruan, oriunde s-ar afla acesta. Irlandezul este el însuși un bun cunoscător al mitologiei, mai ales a celei celtice și irlandeze, al francmasoneriei și, spre surprinderea mea, a operei lui Sadoveanu, în special, a romanului *Hanu Ancuței*, datorită căruia a cunoscut-o pe soția sa, doamna O, fosta mea elevă și câștigătoarea concursului *A zecea povestire*. Aceasta vine în fiecare an în România să-și

vadă fratele. La invitația lor am ajuns din nou între obcine, în satul aflat undeva la obârșia râului Suceava. Acolo am aflat că, după despărțirea mea de Bucovina, cei doi frați și familia lor au avut mari necazuri. La sesizarea organelor de partid, securitatea ceaușistă a descoperit că haiducul din povestire era, de fapt, un partizan din gruparea legionarilor bucovineni, care doar se întorsese din închisorile comuniste, iar faptele din povestirea copiilor, multe fictive, au stat la baza unor noi anchete care au durat mai mulți ani. Așa se face că eleva mea, după terminarea medicinei, a emigrat în Occident, unde a devenit soția afaceristului irlandez. Fascinat de povestea unei femei care venea dintr-o țară, unde ficțiunea se putea atât de ușor confunda cu realitatea, acest veritabil «seanchai» (povestitor tradițional irlandez și depozitar al tuturor informațiilor comunitare) și-a propus să citească cele nouă narațiuni sadoveniene și a fost uimit să constate că scriitorul român a creat un spațiu special pentru povestitorii săi, așa cum este enclava de la Hanul Ancuței. De ce este nevoie de această incintă hermetică? Cine și de ce oare ar fi putut atenta la libertatea cuvântului, garantată chiar de textele biblice? Cine putea fi Demonul pe care-l simțise Salomia și calul comisului Ioniță și a cărui trecere spre pustietățile apelor și codrilor a narcotizat pe comunitarii hanului, rămași „după aceea ca loviți după o grea muncă [...], umblând după cotloane ferite și locuri de odihnă” (*Istorisirea Zahariei Fântânarul*).

Pornind de la aceste întrebări și de la nefericita mea idee de a organiza cândva acel concurs, atentând la spațiul sacru al celei de-a zecea povestiri nespuse în *Hanu Ancuței*, am avut mai multe discuții cu mister K, după ce, în prealabil, am făcut împreună o paralelă a cărții lui Sadoveanu cu celebra narațiune *Povestașul* a lui Vargas Llosa. Eu am remarcat mai mult deosebirile și am conchis că sud-americanul, sub pretextul unor povestiri despre triburile amazoniene puse sub presiuni, cinic legate de educație, civilizație, creștinare ș.a.m.d., vrea să ofere cititorilor săi modelul unei noi Evanghelii. Sadoveanu, în schimb, anticipând o istorie atinsă de o gravă maladie, încearcă să ofere slujitorilor liberi ai cuvântului un spațiu protejat, în care să se bucure, oarecum egoist, de sărbătoarea unui simpozion românesc în care să se combine cuvântul cu oenologia, gastronomia și muzica. Experimentul va fi reluat mult mai explicit, într-un spațiu fictiv, transferat intenționat în Orient, așa cum este cel din *Divanul persian*, atunci când, în preajma celui de Al Doilea Război Mondial, spațiul cultural european, inclusiv cel românesc, va fi invadat de demonul care a rămas deocamdată exterior hanului. Acestor două cărți sadoveniene le putem adăuga, prin extensie, *Creanga de aur*, *Ostrovul lupilor* sau *Ochi de urs*, care alcătuiesc un ansamblu sadovenian ce oferă alternative culturale la o **Istorie** care, din când în când, intră într-o nefastă „zodie a cancerului” și sub puterea irațională a Leviatanului biblic.

Alfabetul rațional din *Hanu Ancuței*, funcționând deocamdată chiar și ascuns între ziduri ca de cetate, poate deveni cândva, într-un spațiu deschis și universal, o nouă pedagogie. Dacă lumea și istoria ei pot fi citate și, deci, știute, lectorul lor este invitat să participe la jocul *Cine știe câștigă*, ca unică șansă de a recupera calea rațională a lumii. Povestașul lui Vargas Llosa, Saúl este un evreu intelectual din Lima, dar marginalizat din cauza unui nev, o pată uriașă de culoare mov, ca un stigmat al urâteniei absolute. Acesta părăsește civilizația și se integrează într-o comunitate tribală, izolată între celelalte triburi rătăcitoare, combustionată vital de povestire și de cultul povestitorului. Saúl Zuratas, ca și tizul său biblic, trăiește o revelație, apoi o conversiune culturală și religioasă, se identifică cu tradițiile și obiceiurile și își găsește

suportul spiritual și angajamentul social devenind «povestașul» comunității, adică personajul ei central. Cel care credea inițial că popoarele mici trebuie să adopte datinile, interdicțiile și magia popoarelor puternice, „zeii și îngerii, dracii și drăcușorii popoarelor înțelepte” – iată și aici o formă a sincronismului lovinescian, care a animat într-o vreme cultura română! – după convertire se întreabă retoric: „Oare e cineva mai pur și mai fericit, renunțând la soarta lui? Nimeni. Mai bine să fim ceea ce suntem [...] Vreți să fim înghițiți? Nu. [...] Dacă se va isprăvi cu noi, se va isprăvi și lumea. E mai bine să continuăm să umblăm, se pare. Ținând soarele legat de cer, râul legat de albia lui, copacul de rădăcină, iar muntele de pământ...” (Mario Vargas Llosa, *Povestașul*, Ed. Humanitas, 2010, p. 200).

Verbul a *umbla* devine laitmotiv în cartea lui Llosa: „Cum ajutam noi lumea asta, tot ce-i viu? Umblând [...] Ascultă pământul de sub picioarele tale, calcă-l, povestașule! Ce liniștit și ce tare este! Acum o fi mulțumit, acum când ne simte umblând pe deasupra lui” (Ibidem. p.205).

Comunitatea lui Llosa, incapabilă să-și mai asigure termoreglarea, căzând din când în când într-o stare febrilă (vezi febra cauciucului, a aurului și a drogurilor), pariază pe o existență nomadă, intrând într-o dinamică mereu sportivă și riscă să nu se mai bucure de beneficiile stagnării.

Sadoveanu, locatar al unei utopice „țări de dincolo de negură”, împreună cu Ion Barbu, care se visează cetățean balcanic, intră într-un ținut la fel de iluzoriu între zidurile Isarlâkului, pledează pentru o „slavă stătătoare”. Hanul lui Sadoveanu și Isarlâkul barbian sunt incinte atemporale, primul intrând înaintea de ora fatidică a miezului nopții într-o somnolență protectoare, al doilea ieșind din magnetismul somnolenței și trăind cu efervescență ruperea diurnă cu proprii dinți a sinelui și intrând în spațiul interior al revelației și al inițierii. Sunt soluții elitare în cazul lui Sadoveanu, care propune un *modus vivendi* narativ, într-o comunitate restrânsă la dimensiunea *tetraktys*-ului pitagoreic.

Gestul inedit al lui Nastratin: „... hrană sieși, Hagi rupea din el” (Ion Barbu) trezește mulțimea amorțită din Isarlâk ca să-i propună o altă formă de magie, filtrată la „modul Lirei”. Mulțimea nu-l înțelege, dar păstrează pe retină imaginea lăsată pe ape de „dâra caicului turcesc”, dincolo de zidurile cetății.

Discuția despre paralelismul Sadoveanu – Llosa, deseori ajungând la excese de interpretare, a continuat cu o sumedenie de argumente, unele extrem de interesante și inedite, cu trimitere la surse din mitologie, astrologie, alchimie, magie, ezoterism, prin care mister K a încercat să mă convingă de eroarea făcută, atunci când am pus la cale acel concurs cu urmări neprevăzute, unele dramatice.

2. [«Confabulatorii» orientali ai celor *O mie și una de nopți*; confreria secretă a naratorilor de la han; bacșiș metafizic în titlul *O mie și una de nopți*; demonul de la miezul nopții amenință petrecerea de la han]

Hanu Ancuței este opera unui profesionist care orchestrează din semi-obscuritate, cu intervenții rare și discrete, un ansamblu perfect de naratori, specializați nu numai în rostire, ci și în oficierea actelor solemne, a uzanțelor protocolare, care celebrează frățietatea, bucuria și fapta care merită să intre în templu. Oricine pătrunde aici, în altă calitate decât aceea de narator sau narator, devine un impostor.

Am sesizat direcția spre care încerca să mă conducă partenerul meu de dialog și, pentru a-mi apăra propriile opinii, am apelat la încă o serie de argumente de care credeam inițial că nu voi avea nevoie. Am intenționat să evit în aceste discuții o raportare a cărții de față la scrierile de tip „pentameron”, „heptameron”, sau „decameron”, la *Povestirile din Canterbury* (Chaucer), ori la *O mie și una de nopți*, deoarece există un exces de comentarii. Am considerat totuși că opiniile lui Jorge Luis Borges, dintr-una din conferințele din Buenos Aires, apărute și în limba română, în volumul *Cărțile și noaptea* (Ed. Junimea, 1988), despre *O mie și una de nopți* pot să ofere sugestii inedite pentru înțelegerea scriitorului român. Așa am aflat că, în anul 1704, atunci când culegerea de povestiri orientale a fost tradusă în Franța, literatura franceză și, mai apoi, cea europeană, prin *Arta poetică* a lui Boileau, tindea să se întemeieze pe raționalismul cartezian, într-o epocă în care se considera că „rațiunea este lucrul cel mai extraordinar dintre activitățile spiritului” (Fenelon).

„Cogito-ul” cartezian, necesar până la un punct, dar ridicat până dincolo de cotele sublimului, riscă să ducă arta pe un teren infertil. Splendida invazie orientală a celor *O mie și una de nopți* a obligat clasicismul, prea încărcat de rigoare, să accepte treptat, în sfera artei, imaginația, visul, fabulosul, fantasticul și să facă loc mai târziu unor curente noi (romantism, simbolism ș.c.l.). Dialogul dintre Orient și Occident, începând cu Alexandru Macedon și ajungând până la Kipling, îl include și pe Sadoveanu. Prolific, dar superficial, în prima parte a creației, Sadoveanu este tributari unor estetici minore (sămănătorism, parțial poporanism). Cu timpul însă își scutură, ca eroul din basme, veșmintele grele, sufocante, devine un scriitor major, european, își rescrie cărțile și datorită contactului cu Orientul, dă capodopere impresionante, culminând cu *Divanul persian* și *Ostrovul lupilor*.

În altă ordine de idei, Borges încearcă să descopere originea celor *O mie și una de nopți*, care au apărut în mod miraculos și s-au șlefuit în urma efortului a mii de autori necunoscuți. Culegând informații de la orientaliști și de la traducători de renume, Borges află că din timpuri străvechi existau în Orient așa-numiți „confabulatori” nocturni, povestitori de profesie, care spuneau fabule pure, lipsite de componenta moralizatoare. Ei semănau în multe privințe „povestașilor” lui Llosa sau „seanchai-lor” irlandezi. Un text persan spune că împăratul Macedon, ca să-și învingă insomnia, chema la el asemenea profesioniști care îi înșirau nopți de nopți basme. Unul dintre traducătorii englezi ai celor *O mie și una de nopți* (cf. G. Lane în *Morală și obiceiuri ale egiptenilor moderni*, citat de Borges în *Cărțile și noaptea*, p.60), relatează că, pe la 1850, la Cairo, prezența confabulatorilor era una obișnuită și ei rosteau în spații deschise, spre auzul tuturor, povești din *Halima* și nu numai.

Dimpotrivă, naratorii lui Sadoveanu lasă impresia unei confrerii secrete, care caută protecția hanului și se adresează unui public restrâns, aspirând în secret „să se inițieze în arta «confabulației»”. Lumea celor *O mie și una de nopți*, populată de figuri arhetipale, dar și de indivizi comuni, tinde spre o varietate infinită și te invită să-ți alături ne semnificativul tău destin acestei „Comedii” divine și pământeste în același timp. Dacă naratorii orientali par să fabuleze la nesfârșit, neopriți de niciun obstacol, protagoniștii „hanului” sadovenian, spun de regulă o singură istorisire care le-a marcat existența și îi definește sub raport arhetipal. Niciunul, în afară de comisul Ioniță, care promite mereu o nouă poveste „nemaiauzită”, nu pare dispus să mai abordeze un alt subiect. Toți au în față un orizont de timp limitat și știu că nu pot

depăși „răscrucea nopții”, de teama unui demon care dă târcoale hanului. La Sadoveanu povestirea nu mai poate bara, în ciuda zidurilor de cetate și a porților ferecate, intruziunea maleficului. Salomia, singura lipsită de inhibiții, exclamă: „– Eu cunosc semnele nopții și mai ales pe ale «lui» (s.n.). Și calul le-a adulmecat, dând strigăt. Îl simțea și hanul, – căci se înfioră lung. O ușă, în fundurile lui se izbi. Se făcu tăcere la vatră și cu toții, privindu-ne, nu ne-am mai văzut obrazurile”. (*Istorisirea Zahariei Fântânarul*).

De ce *O mie și una de nopți?*, se întreabă Borges. Versiunile persane și arabe preferă sintagma simplă „O mie de povești”, iar cele europene au apelat la o formulă extrem de sugestivă, explicabilă simbolic. Superstițiile ocolesc numerele pare, mai ales dacă sunt foarte mari și, pentru a evita „răul augur”, s-a adăugat întregului încă o unitate. Dacă s-ar fi folosit scăderea, s-ar fi ajuns la un număr impar, 999, de bun augur, dar s-ar fi creat și sentimentul că lipsește ceva, iar la o privire „în oglindă” s-ar fi identificat numărul „Fiarei” din *Apocalipsă*.

În concluzie, admitând sinonimia simbolică dintre „o mie” și „infini”, avem senzația că, adăugând o noapte la eternitate, devenim beneficiarii unui misterios „bacșiș metafizic”.

Sadoveanu, propunându-ne numai nouă povestiri, renunță și el la numărul par 10 și lasă o povestire suspendată, într-o formulă estetică incitantă, dar frustrantă prin inducerea ideii de absență.

Așezate sub „speciae aeternitatis”, *O mie și una de nopți* ne oferă iluzia unei aboliri a „tregerii” și a unei „petreceri” nesfârșite. *Petrecerea* din *Hanu Ancuței*, deși se adăpostește într-o „toamnă aurie” (= vârstă de aur), stă sub amenințarea unui demon nocturn. Personajul feminin Salomia desface mecanismul unei povești pe care Zaharia o instituisese în jurul unei fântâni și a unei iubiri. Ca agent posibil al aceluși demon, Salomia angajează propriul său cuvânt, propria sa narațiune împotriva mitului.

Ezoterismul ne spune că există un demon al amiezii, care, dacă ne intersectează când suntem nepregătiți, ne lasă fără „umbră” adică fără identitate și ne risipește în anonimat. În schimb, demonul de la miezul nopții, dacă intrăm în fascicolul lui energetic ne fură „ecoul”, altfel spus „cuvântul”. Salomia, „rânjind,” spune că ea cunoaște „semnele” nopții și pe ale „lui”, își apropiază scenariul, prelungindu-l până la cumpăna nopții, îi anihilează pe ceilalți naratori, transferându-i din sfera amintirii în zodia tăcerii. Rămasă singură, ca orice ucenic în ale inițierii, în bezna de la han, ea speră, probabil, să descopere paradoxul „nopții luminoase” și, implicit, apogeul luminii spirituale, când principiul yin pătrunde în repaosul primordial. Numai că locatarii și oaspeții hanului, „frânți și răsuciți de forțe necunoscute, au ajuns în cotloane diferite și în locuri de odihnă, protejându-se de un deznodământ nefast.”

Prof.univ.dr. **NICHOLAS ANDRONESCO**
(Stamford S.U.A.)

Fiziografia Eminescu

Predând fizica după Eminescu

XII

(fragment)

– fișe de lectură –

Mamei, Elena Enuța Andronescu

TEMĂ DE CERCETARE FUNDAMENTALĂ PENTRU FIZICIENI, PREOȚI ȘI NU NUMAI

1. De studiat cerul de deasupra așezării Ion Corvin și de deasupra pădurii Eminescu, din Dobrogea, în legătură cu venirea Sfântului Andrei. Sunt rațiuni terestre și religioase de propăvăduire a religiei creștine în Dobrogea ca parte a Daciei Române, dar trebuie să fie și cerești. Ca ipoteze de lucru, vă puteți gândi la vreo stea călăuzitoare, galaxie, semn ceresc, etc.

Uimitor este cerul senin de noapte de deasupra Corvinului care este nu numai puternic luminat și sclipitor, dar pare fermecat de o lumină vie. Este remarca mea încă din copilărie. Vara, preferam să dorm afară ca să fiu în directă legătură cu cerul nașterii mele. Acest cer senin și înstelat a uimit multă lume din localitate ca și pe cea în trecere. Eu însumi trecând ani mai târziu, noaptea când cerul era puternic luminat de stele, am auzit remarci ale persoanelor însoțitoare pline de mirare și admirație despre strălucirea cerului de deasupra Corvinului. Poposisem la cișmeaua mare de unde am băut apă cu căușul. Da. Rece, proaspătă, gustoasă. Apa vie. Apa chemată de stele.

Deci, ipoteza mea este că marea vale în care se găsește localitatea Ion Corvin joacă rolul de lentilă, ceea ce produce o imagine mărită a bolții cerești. Sfântul Andrei trebuie să fi remarcat acest fapt sau să i se fi spus.

Mai ales că a propovăduit creștinismul pe aria daco-românismului. În copilăria mea la Ion Corvin mergeam cu colinde de Crăciun în care pomeneam numele Sf. Andrei. Într-adevăr o tradiție milenară.

Astronomi, teologi din toată lumea și nu numai. Luati-vă telescoapele optice, cu unde radio, cu unde gama, cu CCD, de orice natură și studiați bolta cerească de deasupra localității Ion Corvin. Pentru comunicare cu mine folosiți aceeași adresă math.physics2@gmail.com MULȚUMESC!

INTERDISCIPLINARITATE

1. Despre libertate

Stăpîn e cel ce n-are stăpîn, decît pe care și l-a pus el singur: Dumnezeu.
(179)

2. Momentul nașterii Mesiei.

Iisus Hristos este văzut de Eminescu ca descris într-o carte veche, roasă de molii, cu pagini unse (unsuroase):

Dumnezeu și om

.....
*Tu, Christoase, -o ieroglifă stai cu fruntea amărâtă,
Tu, Mario, stai tăcută, țeapănă, cu ochii reci!*

.....
Însă sufletul cel vergin te gândea în noapți senine,

.....
Ridicând frumoasă, sântă, către cer a sale mâne.

.....
*Dar un mag bătrân ca lumea îi adună și le spune
C-un nou gând se naște-n oameni, mai puternic și mai mare
Decât toate pân-acuma. Și o stea strălucitoare
Arde-n cer arătând calea la a evului minune
Fi-va oare dezlegarea celora nedezlegate?
Fi-va visul omenirei grămădit într-o ființă?
Fi-va brațul care șterge-a omenimei neputință
Ori izvorul cel de taină a luminii-adevărate?*

.....
*C-un nou gând se naște-n oameni, mai puternic și mai mare
Decât toate pân-acuma. (Eminescu, „Opere” I, p. 352, 353)*

Eminescu, prin poezia *Dumnezeu și om*, Dumnezeuul fiind Iisus Christos, exprimă legea cea nouă, legea iubirii.

.....
*Ș-atunci inima creștină ea vedea pustia-ntinsă
Și pin ea plutind ca umbre împărați din răsărit,
Umbre regii și tăcute ce-urmasu astrul fericit...
Strălucea pustia albă de a lunii raze ninsă,
Iar pe muntele cu dafini, cu dumbrave de măslini
Povestind povești bătrâne, au văzut păstorii steaua*

*Cu zâmbirea ei ferice și cu razele de neauă
Ș-au urmat sfinția-i cale către staulul divin.* (Eminescu, „Opere” I, p. 353)

3. Religie & Psihologie

2275B

*Prin rugăciune și umilință se-ntărește mușchiul inimii noastre de putem
suporta durerea.*²⁹² (347)

²⁹² Eminescu privește practicile religioase numai ca terapie psihologică în societatea din vremea sa. Problema aceasta stă și în atenția psihologilor contemporani.

Eminescu vede în practicile religioase mai mult decât o terapie psihologică. Este una din căile de comunicare intimă cu divinitatea.

În citatul următor, Eminescu redă înțelesul de icoană la nivel filosofic. Este o profundă caracterizare și descriere inclusiv pentru icoana religioasă.

2257

*[...] Icoana este numai un punct tranzitoriu. Impresia atinge simțirea, vo-
ința. Icoana esterioră nu va fi pe deplin congruentă cu icoana reprodușă din
ea. Nu este gata¹⁸³ ca¹⁸⁴ o fotografie, ci devine gata prin aceea, că sunt puteri
constructive în noi, care trezesc și cari din elementele apucate construiește
icoana¹⁸⁵. Ce-i mai mult creatorul sau creațiunea? Spiritul e product. Ceea
ce¹⁸⁶ nu-i idee, ci are puterea de a produce idei¹⁸⁷.* (91)

¹⁸³ Scris deasupra.

¹⁸⁴ Urmează: cu (șters).

¹⁸⁵ Urmează: *Manierele de a privi lumea care (șterse).*

¹⁸⁶ Scris deasupra.

¹⁸⁷ Urmează: *Producerea naturei (șters).*

Redau o strofă din poezia *Rugăciune* ca îndemn spre credință și (libertate A PROPRIEI ALEGERI), umilință a drept credinciosului:

Rugăciune

*Crăiasă alegându-te
Îngenuchem rugându-te,
Înalță-ne, ne mântuie
Din valul ce ne bântuie;
Fii scut de întărire
Și zid de mântuire,
Privirea-ți adorată
Asupra-ne coboară,
O, Maică prea curată,
Și pururea fecioară,
Marie! (Eminescu, „Opere” I, 529)*

4. Definiția sufletului

Sufletele sunt ființe de îngeri înamorate în corpuri de oameni. (77)

Urzirea unui suflet este corpul. Datoria lui de a-l conduce pe acesta în virtute. Sufletele sunt ființe de îngeri înamorate în corpuri de oameni [...] cu cât mai mult își iubește sufletul pre corpul său, cu atât omul e mai virtuos.

*Sufletu-i înger
Corpu-i om. (77)*

5. Despre biserică, preoți și alți lideri sociali

2255

Nu preoții constituiesc biserica; ei nu o pot face decât în cea mai strânsă comunitate cu credincioșii; tot astfel nu constituiesc învățații spiritul științific al națiunii, ci numai întregul număr al celor culti prin știință. (32)

Mirarea cea mare a oamenilor vine de acolo, că filosofia are multe sisteme, din care poate nici unul nu-i adevărat. De aceea vom urma comparația cu embrio mai departe. Dintr-aceiaș embrio original iese pe deoparte un cîne (cinismul), un elefant (materialismul)²⁵, o călugăriță (idealismul absolut) și un om cu judecată dreaptă și încăpătoare (criticismul). Sau precum dintr-aceiaș embrio au ieșit dintr-o epocă Pămîntului hipopotami²⁶, într-alta oameni, tot așa într-una din epocile experienței omenești va ieși o filosofie²⁷, într-altă epocă alta, și ceea ce e mai curios e tocmai că oamenii, cari fac mai multă filosofie (precum materialistii astăzi) sunt tocmai aceia care batjocoresc mai tare filosofia. Ei samănă cu unul care batjocorește avariția și [e] însuși avar, batjocorește advocația și-i singur avocat, batjocorește biserica și-i el singur popă (65).

²⁵ Urmează: o duducă de pension (șterse).

²⁶ Urmează: tot (șters).

²⁷ va ieși o filosofie, se repetă.

²⁸ Studiul întregului context în care apare această însemnare ne conduce la materialismul vulgar (vezi studiul introductiv, p. 8, 11, precum și infra, p. 68. nota 46)

Folosesc acest citat pentru a scoate în evidență filosofia unora din zilele noastre – *batjocotește biserica și-i el singur popă*.

De remarcat că Eminescu are apetit pentru umor.

6. Crucea

Este obiectul construit din diferite materiale care are multe întrebunțări ca cea din timpuri antice de răstignire, dar are și multe alte semnificații. Unul din înțelesuri este definirea perpendicularității ca împărțirea spațiului plan în patru sectoare cu unghiuri egale. Acest fapt se întâmplă la intersecția dintre liniile unui câmp fizic și suprafață (liniile) echipotențiale. Este cazul relației dintre o suprafața liniștită de apă și verticala în acel punct (neglijând efectul centrifugal al rotației Pământului în jurul propriei axe). Cel mai important simbol este semnul creștinătății. Chiar și acest semn creștin are o istorie, așa cum în primele secole după Hristos, în anumite culturi creștine semnul crucii se făcea de către credincios cu mâna doar în dreptul frunții lui. Acest obicei este

continuat doar de către fețele bisericești, crucea fiind făcută în dreptul frunții sau feței credinciosului, pentru a-l mirui.

2255

*Corelațiunea creșterii*⁸⁰

O putere principală și una opusă, rupte în două = iată crucea, iată organismul. (287)

⁸⁰ Sublinierea cu două linii.

Și mai interesant! Eminescu echivalează organismal cu crucea. De fapt răstignirea este o căsătorie de moarte între cruce și răstignit, cel puțin în timpul Imperiului Roman.

O piatră aruncată în apă face cruce-valuri; (373)

Iată o explicație corectă și simplă a unui anume tip de cruce care lucrează în folosul omului.

Crucea și moara de vînt. Moara de vînt nu e decît o cruce pe care-o mișcă vîntul. (476)

2255

Linia de mișcare absolută-a soarelui taie liniile de rotațiune a planeteilor și se formează

Cruce (477).

7. Dumnezeu este lumina

Lumină din lumină...

*...pentru că Dumnezeu e mișcarea, numai trebuie să vă luminați fiecare în înțelesul lui, pentru că Dumnezeu e lumina*¹⁰⁴. (292)

¹⁰⁴ Eminescu - Blaga

2264

Dar dacă timpul nostru este epitropist, nu ne trebuie epitrop sufletului nostru nicăiri, căci acel epitrop⁹, e sentimental conservațiunii noastre ca popor¹⁰, e Dumnezeul din inima noastră. (559)

⁹ Cuvânt șters și neînlocuit; urmează: *Dumnezeu (șters)*.

¹⁰ *de popor*, scrise deasupra; inițial: *de rasă (șterse)*.

EPÍTROP, *epitropi*, s. m. 1. Tutore. 2. (Reg.) Administrator al unui bun, în special al averii unei biserici; [Acc. și: *epitróp*] – Din ngr. *epítropos* (DEX, p.345).

8. Învierea

.....
*Douăsprezece pasuri răsună... miez de noapte...
Deodată-n negre ziduri lumina dă năvală.*

*Un clocot lung de glasuri vui de bucurie...
Colo-n altar se uită și preoți și popor,
Cum din mormânt răsare Christos învingător,
Iar inimile toate s-unesc în armonie:*

„Cântări și laude-nălțăm
Noi, Ție Unuia,
Primindu-L cu psalme și ramuri,
Plecați-vă, neamuri,
Cântând Aleluia!

Christos a înviat din morți,
Cu cetele sfinte,
Cu moartea pre moarte călcând-o,
Lumina ducând-o
Celor din morminte!” (Eminescu, „Opere” I, p. 528, 529)

Versurile lui Eminescu citate sunt de toată lauda a fi cântate de poporul daco-român și corul bisericesc la înviere, cu soborul de preoți în fața altarului. „Hristos a înviat!”. Eminescu trăiește. ALELUIA!

2262

Eminescu dorește cerul căruia îi aparține. Iată propriile lui cuvinte făcând referință directă la răstignire. El face o delimitare clară între *criminalul nebun adevărat* pe care-l lasă în grija Pământului și pământenilor, iar el se mulțumește cu cerul.

2262

Ce-i adevărul? Stafia¹⁵⁶ mincinosului ieri¹⁵⁷ în lumina zburîndului azi? (Ieri a aruncat cu pietre-n el ca într-un nebun), ieri l-a răstignit pe cruce ca pe-un criminal...¹⁵⁸ mâine vor arunca cu pietre-n el ca-ntr-un nebun... Ca să nu mă-nșele și pe mine acest criminal nebun îi dăruiesc pământul... Mie... (mi-ajunge) cerul mi-e destul. (: Eu... mă mulțumesc cu cerul.) (85)

¹⁵⁶ Inițial: *Icoana* (șters).

¹⁵⁷ Scris deasupra.

¹⁵⁸ Punctele de suspensie, în text.

Legendă (Organizarea informației):

1. Textele din *Fragmentarium* cu italice aparțin lui M. Eminescu. Numerele din paranteze reprezintă paginile unde se găsec textele.
2. Numerele din dreapta paginii reprezintă manuscrisul.
3. Notele de subsol sunt luate întocmai din *Fragmentarium*. Sunt scrise după fiecare fragment din opera eminesciană pentru a vedea imediat, în detaliu, lucrul creatorului.
4. În paginile de Matematică, Fizică și Științe Naturale, Eminescu folosește ca limbă fundamentală limba română. Unele texte și adnotări sunt scrise în germană, franceză, engleză, latină, greacă, italiană.

REFERINȚE:

- ANDRONESCO, N. (August 2012) *Constructivism in Physics Knowledge*. Retrieved on Feb. 23, 2014 from <http://www.alternativaonline.ca>
- ANDRONESCO, N. (2007). *Holy Trinity*. Lucrare prezentată la clasa de filosofie “The Meaning of Life and Death”. Lucrarea originală este în engleză.
- EMINESCU, M. (1981). *Fragmentarium*. Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc. Editura Științifică și Enciclopedică, București, România.
- EMINESCU, M. (2001). *Opere*. Vol. I Poezii. Coordonatorul ediției acad. Mihai Cimpoi, Editura Guinivas SRL, Chișinău, MD.
- ANDRONESCO, N. (2005). *Noroc și ideal în poezia eminesciană*. Comunicare susținută la al V-lea Congres de cultură română, Universitatea Sacred Heart, Fairfield, Connecticut, USA.
- DIȚIONARUL EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE (DEX) (1998). Editura Univers Enciclopedic. București, România. http://en.wikipedia.org/wiki/E_pluribus_unum .

ȘTEFAN CUCU

Nemuritorul Don Juan

Corespunzând idealului renașcentist al unui *uomo universale*, Miguel de Unamuno a umplut cu personalitatea sa proteică ultima parte a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului trecut. Profesor de greacă veche la Universitatea din Salamanca și rector al acestei prestigioase instituții, el a fost, în același timp, filosof, poet, prozator, dramaturg, eseist, istoric literar, filolog clasic.

La Editura „Ars Longa” din Iași a apărut recent cartea: *El Hermano Juan – Fratele Juan*, care constituie prima traducere în limba română și prima ediție bilingvă din cultura noastră a piesei de teatru a vestitului dramaturg hispan. În felul acesta se continuă valoroasa, benefica inițiativă de a tipări, sub formă de ediții bilingve spaniole-române, cele mai de seamă piese de teatru ale lui **Miguel de Unamuno**. Tălmăcirea, de o mare acuratețe și probitate științifică, este semnată de **Diana Maria Diaconescu**, prefața aparținând lui Andrei Ionescu, iar postfața, Danei Diaconu.

Legenda lui Don Juan este una dintre cele mai frecvent abordate în literatura și în arta universală, inspirând numeroase piese de teatru, romane, poeme, opere muzicale, picturi. Menționăm câțiva dintre marii scriitori care l-au ales drept protagonist și model pe vestitul seducător hispan: Molière, Byron, Tolstoi, Baudelaire, Goldoni.

Părintele literar, creatorul lui Don Juan este Tirso de Molina, pseudonim al călugărului Fray Gabriel Téllez, care a trăit la sfârșitul secolului al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Comedia sa: *Seducătorul din Sevilla și Invitatul de piatră* (*El Burlador de Sevilla y Convidado de piedra*) a văzut lumina tiparului la Barcelona, în 1630. Dar figura lui Don Juan se afla deja în legende, balade populare vechi spaniole. În postfața volumului, intitulată: „Don Juan – evoluția istorică a personajului în teatrul spaniol”, Dana Diaconu îl prezintă astfel pe acest Don Juan al lui Tirso de Molina: „Nobil, bogat, lipsit de scrupule, libertin în goană neobosită după plăceri, ucigând fără ezitare pe cei care-i stau în cale, Don Juan nu cunoaște adevăratul sentiment al iubirii, ci doar dorința colecționarului de a-și mări numărul de victime. El însuși proclamă, plin de orgoliul și vanitatea întreținute de conștiința farmecului personal irezistibil: «Cea mai mare plăcere pe care pot s-o am este să seduc o femeie și s-o las fără onoare», sau: «Să seduc femeile este un vechi obicei al meu»”. Se

vede din aceste replici că personajul în cauză a atins culmea cinismului, a egoismului feroce, nu are niciun fel de muștrări de conștiință când terfelește, fără ezitare, onoarea unor ființe feminine.

De la personajul primitiv, abrutizat al lui Tirso de Molina ajungem la Don Juan-ul mai reflexiv, mai spiritualizat al lui Miguel de Unamuno. În studiul său introductiv: „Un precursor mereu actual: Unamuno și teatrul proceselor de conștiință”, Andrei Ionescu afirmă că Don Juan este „o întruchipare a laturii exterioare și histrionice a ființei umane” (p. 6). De fapt, „personajul este văzut în cheia reprezentării, ca întruchipare a necesității spirituale a fiecăruia dintre noi de a da o reprezentație permanentă” (p. 10).

Este deosebit de elocvent „Prologul” piesei *El Hermano Juan – Fratele Juan*, în care marele dramaturg hispan explică geneza operei sale, încearcă să stabilească raportul dintre realitate și ficțiune, pornind, probabil, de la vechiul concept platonician al negării realității lumii materiale și al afirmării lumii ideilor:

„Se nasc oare oamenii – și numărăm aici și așa-numitele ființe ficționale, personaje din drame, din romane sau din narațiuni istorice – se nasc așadar oamenii din idei sau ideile din oameni? E oare omul o idee întrupată – în carnea ficțiunii – sau ideea este un om transformat în istorie, eternizat în felul acesta? /.../ Și atunci mi-am dat seama că adevărata punere în scenă, adevărata realizare istorică a unui personaj de ficțiune constă în aceea că actorul, cel care interpretează un personaj, și cu el tot teatrul, este ficțiune și că totul este ficțiune, orice tip de teatru și că spectatorii la rândul lor sunt o ficțiune /.../. Pentru că întreaga măreție ideală, toată realitatea universală și eternă, adică istorică a lui Don Juan Tenorio constă în faptul că el este personajul cel mai teatral în sensul pur al cuvântului, cel mai reprezentativ, istoric, întrucât el este mereu interpretat, adică mereu se reprezintă pe el însuși. Și se reprezintă iubindu-se pe el însuși. Iubindu-se pe el însuși și nu pe iubitele sale. Ceea ce este material, biologic dispare în fața acestei evidențe. Biologia dispare în fața biografiei, materia în fața spiritului”.

Întreaga piesă a lui Unamuno stă sub semnul vechiului motiv literar-filosofic al „lumii ca teatru” (*spectaculum mundi – el teatro del mundo*), în care fiecare este predestinat să joace un anumit rol. Filosoful stoic Epictet spunea, în vestitul său *Manual (Encheiridion)*: „Adu-ți aminte că ești interpretul rolului dorit de maestru. Dacă este scurt, ca pe unul scurt, dacă este lung, ca pe unul lung. Dacă dorești să interpretezi rolul unui cerșetor, joacă-l și pe acesta, așa încât să pară cât mai natural. Dacă vrea să joci rolul unui șchiop, al unui magistrat sau al unui simplu particular, fă la fel. Căci datoria ta este să interpretezi rolul ce ți s-a dat, într-o prezentare cât mai potrivită, dar să alegă acest rol stă în puterea altuia”.

O idee asemănătoare este dezvoltată de Unamuno, în piesa sa *Fratele Juan*. În actul I, scena 6, Don Juan îl compară pe Creator cu un regizor, care îi mânuiește pe oameni ca pe niște păpuși: „Creatorul ne mișcă pe noi, păpușile sale, la voia întâmplării, pentru a se distra pe seama noastră... dar nu prea are tehnică scenică... /.../ Planul de nepătruns al providenței – cred că așa se zice – pe care doar părinții reverenți îl întrezăresc!”.

Motivul „lumii ca teatru” se află și în dramaturgia lui William Shakespeare, fiind exprimat în actul II, scena 7, din *Cum vă place (As you like it)*, prin cuvintele atât de semnificative: „Întreaga lume este o scenă, iar toți bărbații și toate femeile simpli actori” (*All the world's a stage, and all the men and women merely players*).

În actul I, scena 1, Don Juan îi dă următoarea replică uneia dintre iubitele sale, Inés, care îi spusese că el tot timpul pare că interpretează ceva: „Da, mă interpretez pe mine! În acest teatru al lumii, fiecare se naște condamnat la un rol și trebuie să-l joace pentru tot restul vieții...”. Aspectul ludic și teatral al vieții este scos în evidență și de Antonio, în actul II, scena IV: „Amândoi vă jucați de-a-v-ați-ascunselea, dar nu ca în copilăria voastră comună. Acel joc era viață adevărată, acesta este o interpretare. Acesta nu e joc, e un sport. Și în acest sport, Juan, semenii nenorociri, poate chiar tragedii intime, prin lumea ta de jucărie”.

Reîntoarcerea la copilărie devine un leitmotiv al piesei, Don Juan raportându-se mereu la ea și exprimându-și profundul regret pentru pierderea acestui paradis, a vârstei de aur: „Adio, copilăria mea, viitorul meu trecut, minunea mea! Pe când creșteam la adăpostul ochilor mamei mele, la granița înflorită dintre vis și veghe /.../. Adio, copilărie, minunată antichitate a sufletului, condusă de legi miraculoase!”.

Tălmăcirea din graiul hispan în cel românesc a unei noi piese din dramaturgia lui Miguel de Unamuno reprezintă un eveniment cultural notabil, demn de a fi semnalat și de a fi salutat din toată inima.

Religion, Myth and Embodiment in Jeanette Winterson's *Oranges Are Not The Only Fruit*

In Winterson's semi-autobiographical piece, *Oranges Are Not The Only Fruit*, two forces are at odds: Mrs. Winterson's Manicheian philosophy, and Jeanette's fluid understanding of the world. With Eagleton in pocket, who asserts that "the body... is currently en route to becoming the greatest fetish of all" (25), due to a loss of faith in teleology, I will argue that Jeanette Winterson's treatment of the body and sexuality indicates a replacement of religious devoutness with a philosophy of the flesh. But, as Sarah Coakley suggests, "the obsessive interest in the body, which has been such a marked feature of late twentieth century Western culture hides a profound eschatological longing; only a theological vision of a particular sort, I shall suggest, can satisfy it" (Coakley 153). My point is that Winterson maps the development of her homosexual identity, in both of these novels, as a rediscovery of a new theology, and not as an abandonment of Christianity as it would seem. Her own acknowledgement of religion encompasses a deeper understanding of what faith means; it does not necessarily equal the belief in God, Jesus or any other deity, because it refers to a much simpler human value – meaning, as she implies in her later autobiography, suggestively entitled *Why Be Happy When You Could Be Normal*:

A meaningless life for a human being has none of the dignity of animal unselfconsciousness; we cannot simply eat, sleep, hunt and reproduce – we are meaning-seeking creatures. The Western world has done away with religion but not with our religious impulses; we seem to need a higher purpose, some point to our lives – money and leisure, social progress, are just not enough. We shall have to find new ways of finding meaning – it is not yet clear how this will happen." (68)

Oranges is structured as a deep-seated mother-daughter conflict. On the one hand, her mother illustrates the Divine Order and on the other, Jeanette is the disruptive, chaotic element who fails to fit into the mother's simplistic canon. Despite living under the authority of a stiflingly religious

mother, Jeanette's personal story ends up being a Biblical parody as well as a unique narrative of self-construction. Throughout the novel, the mother figure is equivalent to a strict, forbidding and inflexible Old Testament God, who suppresses human nature and assimilates the human body to Satan's spell. The beginning of *Oranges* strikes a rigid note through the mother's binary world view:

She had never heard of mixed feelings. There were friends and there were enemies.

Enemies were: The Devil (in his many forms)

Next Door

Sex (in its many forms)

Slugs

Friends were: God

Our dog

Auntie Madge

The Novels of Charlotte Bronte

Slug pellets

and me, at first, I had been brought in to join her in a tag match against the Rest of the World. (*Oranges* 3)

Jeanette's story shies away from these prescriptions by repeatedly emphasizing the reality and substance of her physical being, her immanent "devilish" side, her lesbian sexuality and ultimately, her love of life. The ostensible dualism is nothing but a parody of cultural precepts and the subjectivity of truth. Jeanette's capacity for mixed feelings, which eventually makes up the foundation of her lesbian identity, is ironically and unconsciously fostered by her mother's teachings. The difference between friends and foes may seem clearly delineated, but it only serves to show the relativity and uselessness of categorization. Just like her mother's Manichean philosophy is not perfectly structured, neither is Jeanette's place clearly pinned down. As Rusk suggests: "Repeatedly, the text constructs binary opposites and then denies the choice between them, 'othering' neither" (121). The list of her mother actually hides "an amazing plurality, so that her set of oppositions (friend/enemy, God/Devil, slug/ slug pellets) deconstructs in the light of other entries. For example, our dog and next door are no more opposites than the novels of Charlotte Bronte are with sex (in its many forms)" (Brinks and Talley 150). Interestingly, Jeanette appears at the bottom of the list, left out of both "camps", which signals her disavowal of either "good" or "bad" and presages the banishment from her mother's house. Early on, her potential for sin and evil is foreseen by Pastor Finch, who believed children and women are most prone to falling in the trap of sin: "This little lily could herself be a house of demons [...] It has been known for the most holy of men to be suddenly filled with evil. And how much more a woman, and how much more a child" (*Oranges* 12). In this binary manner of thinking, Jeanette is "othered", placed outside the norm, being instituted as the opposite of the Divine order.

For thousands of years, Western thought has valued order over chaos. "That chaos has been negatively valued in Western tradition may be partly due to the predominance of binary logic in the West. If order is good, chaos is bad, because it is conceptualized as the opposite of order." (Hayles 3). It should be noted that they are the two universal principles which exist in any religious culture as the creative forces of the world. I will argue that myths of origin are

crucial to the understanding of Winterson's approach to the body, gender, lesbian sexuality, and experimental writing; in the dynamics of the mother-daughter dyad, the mother illustrates the paragon of what postmodernist theory calls "the center". It all begins with the crux of Jeanette's adoption.

As an adopted child, Jeanette lacks a story of origin. The start of her life is marked by absence and confusion. The narrative starts under the sign of the book of Genesis in the Old Testament, but subverts it by mixing pagan Greek myths with the New Testament birth of Jesus. We are told that Jeanette's mother abhors sexual relations and would have wished to be some sort of "Virgin Mary": "She had a mysterious attitude towards the begetting of children; it wasn't that she couldn't do it, more that she didn't want to do it. She was very bitter about the Virgin Mary getting there first" (Oranges 3). Mrs. Winterson imagines Jeanette as a fruit of her spiritual love for God, as a sacrifice to God, a child she would dedicate to the Lord. She finds her in an orphanage, guided by a star and decrees that "This child is mine from the Lord" (Oranges 10). Jeanette's destiny is clearly laid out before her: she must become her mother's vision.

She took the child away and for seven days and seven nights the child cried out, for fear and not knowing. The mother sang to the child, and stabbed the demons. She understood how jealous the Spirit is of flesh. Such warm tender flesh. Her flesh now, sprung from her head. Her vision. Not the jolt beneath the hip bone, but water and the word. She had a way out now, for years and years to come. (Oranges 10)

Just like Mrs. Winterson is likened to Virgin Mary, Jeanette is paralleled with baby Jesus. The star which guides her to the crib is an allusion to the star which the Magi followed to the crib of Jesus. After being found by Mrs. Winterson, the baby cried for seven days and seven nights, being tormented by demons, echoing Jesus's trials by the demon in the desert. In a preaching, chanting manner reminiscent of a harsh God, Mrs. Winterson decides that Jeanette's grand destiny must follow in the steps of Jesus: "We stood on the hill and my mother said, 'This world is full of sin.' We stood on the hill and my mother said, 'You can change the world'" (Oranges 10).

However, the mother's vision of Jeanette's birth and adoption carries deeper undertones through the mixture of Christian and Greek motifs. The flesh-spirit dichotomy defines the relationship between the two women. The reference to the birth of Athena from Zeus's head marks their position in relation to patriarchy, conformism, and embodiment. But before moving on to the implications and significance of this comparison, an overview and analysis of Athena's myth is required. Athena was the virgin goddess of war and justice, so Jeanette's identification with this powerful goddess betokens her allegiance to the society of women and the irrelevance of sex and gender to human relations. According to Hesiod's *Theogony*, in order to prevent the prophecy that he would be overthrown by Metis's son, Zeus swallowed her and then "gave birth from his own head to bright-eyed Tritogeneia, the awful, the strife-stirring, the host-leader, the unwearying, the queen, who delights in tumults and wars and battles" (Hesiod, line 924). The conception, but especially the birth of Athena, are quite controversial. The mother is swallowed, therefore supposedly dead, yet "the seed" still springs and emerges through the father. Because Athena's birth occurs not through a mother's genitals, but through the

head of her father, she rejects femininity and denies the role of her mother in her birth, being associated with the masculine attributes of wisdom, war, strength, and the law. Alongside Hestia and Artemis, she is one of the goddesses who remain chaste, outside heterosexuality. However, one legend does place her in the feminine category of mothers, because she is identified as the mother of Erichonius. There are varying legends regarding the parentage of Erichonius, and the most prominent one tells how Hephaestus tried to rape Athena, but his sperm fell to the ground, impregnating Gaia. Because the Earth could not take care of him, Athena became his mother. (Roman 90-92)

The question mark hovering over her birth makes Jeanette shroud herself in myth. The sexual union that brought her to life starts to lose relevancy as soon as she realizes that she was abandoned by her biological parents, who have been replaced by two people with absolutely no sexual connection. Like the Olympian chaste goddess, she spurns sexual relations with men, and understands the civilizing power of culture. Athena was the goddess of war, a domain where only men could claim mastery, and just like her, the author, Jeanette, is a homosexual woman experimenting with fiction, instead of just writing about experience, which is what women are believed to do. She acknowledges the experimental quality of her fiction on both novels, but it is only in her autobiography that she claims her dissent from traditional female writing: "I was trying to get away from the idea that women always write about 'experience' – the compass of what they know – while men write wide and bold – the big canvas, the experiment with form" (Why Be Happy 3).

The issue of uncertain parenthood plays well in the hands of Winterson's genderless scopes. Pascual argues that the association of Mrs. Winterson with Zeus has important effects. In Greek mythology, the aboriginal creator, Gea, was a genderless entity which instituted order in a chaotic world. After the establishment of Olympic mythology and patriarchal supremacy, Gea came to be gendered female and identified with chaos, while Zeus would become the force of order. Consequently, "Jeanette's mother – a stern representative of Christian religious discourse is set up in her association to Zeus not only as responsible for the imposition of gender difference, but also as the defender of patriarchal supremacy in a hierarchical society based on unavoidably discriminating qualities" (Pascual, 26-27).

Oranges is actually a chaotic novel, despite Winterson's assertion in the Introduction that the experimental form of the novel is not an expression of chaos, but a reflection of our mental processes, "closer to a maze than a motorway." Using scientific terminology, Pascual contends that Oranges "is structured and behaves as a literary correlate of a thermodynamic molecular system in nonequilibrium conditions" (25).

Indeed, Winterson openly states her postmodernist intents and her desire to reflect life as a continuous and variable experience that cannot be pinned in organized structures, because "we don't think like that and we don't live like that" (Oranges xiii). Echoing Virginia Woolf, who famously posited one of the principles of Modernism by saying that "Life is not a series of gig lamps symmetrically arranged; life is a luminous halo, a semi-transparent envelope surrounding us from beginning of consciousness to the end" (Woolf 85), Winterson puts forward a definition of her literary design: "Oranges is an experimental novel: its interests are anti-linear. It offers a complicated narrative structure disguised as a simple one, it employs a very large vocabulary and a beguilingly straight-forward syntax. This means that you can read in spirals.

As a shape, the spiral is fluid and allows infinite movement” (Oranges xiii). The shape of the novel is very much influenced by Winterson’s lesbian identity. The spiral, “the infinite movement” suggests the impossibility of locating a unified, “authentic” identity, in accordance with binary thinking, much in the same way that Jeanette’s persona is elusive; the structure of the novel is in fact a *mise en abîme* of Jeanette’s identity, or to be even more specific, it is a “lesbian *mise enabîme*”. This latter term is used by Arostegui to describe Winterson’s fictionalizing tendencies, which she seems to constantly apply to her own self:

Winterson fictionalizes herself and provides her interviewers with a surplus of contradictory definitions and (re)presentations of what is ultimately depicted as her textual self, a free space, open to interpretation and recreation, which combines past and present relations, that is to say, actual experiences with (re)drawn and (re)charged emotions, as a means of reordering her own identity. Winterson drags her audiences to a vertiginous abyss of stories, a black hole of discursive signs, in which any notion of identity, understood in absolute terms, is forever lost in favour of a relational selfdom which is to be discovered in the differential alliance of self and other (20-21).

The same proclivity for parody is written in the underlying structure of the novel. The Bible, which is perceived as a much feared authority, is also the story framing the narrative of Jeanette’s own escape from the word of the Scripture. Thus, the Bible represents both the prison and the coda of her life, as all of the stages of her development fall under the control of the Bible, but are given meaning through the lens of various episodes in the Old Testament (Mullan).

In a narrative that strives to escape a stern religion and an authoritative mother, building an identity (a lesbian one to wit) can be a challenging task, given the fact that Winterson does not abide either by the rules of a *bildungsroman* (typically describing a man’s development) or by the precepts of a fairy tale (where the princess is in a competitive relationship with her stepmother, stepsisters etc). Bollinger suggests that female development is not an issue of simply leaving home, as is the case with boys; females prefer not to leave the home, but preserve their connection to family and home, and speak out their dissatisfaction with the family instead. Trapped between an active fashioning of identity, and one that emphasizes female solidarity, Winterson finds a reconciliatory solution in the story of Ruth.

The Book of Ruth centers on the relationship between Ruth and her mother-in-law Naomi and contains perhaps the most profound expression of female loyalty in the Bible. As such, it offers a model for Winterson’s maturation narrative that emphasized the importance of female loyalty to female development. The Ruth text enables Winterson to address the two major conflicts in Jeanette’s life: her sexual orientation and her connection to her mother. (Bollinger 364)

The psychoanalytical study based on which Bollinger argues that women are less likely to leave home than men belongs to Carol Gilligan. The Freudian legacy still carries relevance, being expressed through the girl’s domestic immobility. After the pre-Oedipal period, “the girl *took rest* in the Oedipus complex”, meaning that her love for her father didn’t have to be completely relinquished as was the case with the boy’s love for his mother. Psychic resting

in the Oedipus complex is thus translated in modern days as staying in the family (Mitchell 286).

The clash between Mrs. Winterson's *sweltschmerz* and Jeanette's profound love of life is both the trauma and the generative force that she acknowledges to be at the heart of her literary project. "Her own story" is a parodic reworking of the Biblical canon; thus, this project involves a distancing from what Jeanette perceived as the oppressive and stifling forces of religion, a lapse into "chaos", but also an open celebration of her body, along with a sexuality which does not respect the Adam and Eve model offered by the Bible.

Ultimately, *Oranges* is an autobiographical work structured on the importance of religion in the shaping of Jeanette's lesbian self. In order to reach the postmodern conclusion that the notion of God is only relative to individual hierarchies of meaning, Jeanette undergoes a process of sexual shaming. The Old Testament conception of the body is seared onto her identity through the teachings of a very authoritative mother. An adept of eschatology, Louie instills in Jeanette a fear and loathing of the body and sexuality by accentuating the primacy of the spirit over the material. Jeanette's body is construed as devilish in her first years of life because of its raw carnality and because it was sexed female, which Christianity associates with temptation and sin. Lesbianism itself is construed as an inner demon which must be exorcised.

I have imagined the two women as illustration of the two principles of order and chaos, where the mother is identified with paternal spiritual figures such as Zeus or God, and the daughter has a missionary function, being the equivalent of Athena or Jesus. The sexual aspect of such allegories is significant: Jeanette's past and future are dead-ends – she was adopted, and her homosexuality means she will not give birth to children. Her mother parallels her in this sexual sterility, therefore, both women are governed by death-drive. Jeanette's evolution bears testimony to the impact religion has had on her sexuality and on her shift to a postmodern outlook on art; from a sense of belonging to a family and a fear of upsetting her mother's stern God, to the acknowledgement of freedom, difference and of the fact that the world is not structured into sin and holiness, body and God, oranges and other fruit, heterosexual and homosexual, man and woman.

Acknowledgement: This work was supported by the project „Sustainable performance in doctoral and post-doctoral research – PERFORM" co-funded from the European Social Fund through the Development of Human Resources Operational Programme 2007-2013, contract no. POSDRU/159/1.5/S/138963

Works Cited

"Athena", in *Encyclopedia of Greek and Roman Mythology*. Eds. Luke Roman and Monica Roman. New York: Facts on File, 2010.

Arostegui, Maria del Mar Asensio. *Recurrent Thematic and Structural Traits in Jeanette Winterson's The Passion and Sexing the Cherry: Time, Space and the Construction of Identity*. Rioja: Universidad de la Rioja, 2008.

Bollinger, Laurel. "Models for Female Loyalty: The Biblical Ruth in Jeanette Winterson's *Oranges Are Not The Only Fruit*." *Tulsa Studies in Women's Literature*. Vol. 13, No. 2 (Autumn, 1994), pp. 363-380.

Brinks, Ellen and Talley, Lee. "Unfamiliar Ties: Lesbian Constructions of Home and Family in Jeanette Winterson's *Oranges Are Not The Only Fruit* and Jewelle Gomez's *The Gilda Stories*." In *Homemaking: Women Writers and the Politics and Poetics of Home*. Eds. Catherine Wiley and Fiona R. Barnes. London and New York: Routledge, 1996, pp. 145-174.

Coakley, Sarah. *Powers and Submissions. Spirituality, Philosophy and Gender*. Malden: Blackwell, 2006.

Eagleton, Terry. *The Illusions of Postmodernism*. Blackwell: Oxford and Malden, 1997.

Hayles, Katherine N. *Chaos and Order: Complex Dynamics in Literature and Science*. Chicago: University of Chicago press, 1991.

Hesiod, *Theogony*, <http://www.sacred-texts.com/cla/hesiod/theogony.htm>

Mitchell, Juliet. *Psychoanalysis and Feminism: A Radical Reassessment of Freudian Psychoanalysis*. New York: Basic Books, 2000.

Mullan, John. "Bible Story". *The Guardian*. Saturday 20 Oct 2007, 4 January 2014, <<http://www.theguardian.com/books/2007/oct/20/jeanettewinterson>>

Pascual, Mónica Calvo. "A Feminine Subject in Postmodernist Chaos: Jeanette Winterson's Political Manifesto in *Oranges Are Not The Only Fruit*." *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* 13: 2000, pp. 21-24.

Rusk, Lauren. *The Life Writing of Otherness: Woolf, Baldwin, Kingston, and Winterson*. New York: Routledge, 2002.

Winterson, Jeanette. *Oranges Are Not The Only Fruit*. London: Vintage, 2001.

Winterson, Jeanette. *Why Be Happy When You Could Be Normal?* London: Vintage, 2012.

Woolf, Virginia. "Modern Fiction". In *The Common Reader*. Ed. Andrew McNeillie. New York: Mariner, 2002.

Mariana Popescu: „Nu este o criză a valorilor, ci o criză a promovării valorilor”

Profesor univ. dr. Mariana Popescu este dirijor, compozitor și muzicolog, fondator al corurilor *Campanella*, *Cantilena*, *Villanella*, alături de care a participat la numeroase concursuri și festivaluri naționale și internaționale.

S-a născut la 17 iulie 1949, în Botoșani. A absolvit Conservatorul din București, în anul 1972, având ca profesori, măștrii: Ion Vicol, Iovan Miclea (dirijat), Victor Iusceanu, Grigore Bârgăoanu (teorie-solfegiu), Gheorghe Dumitrescu, Teodor Țuțuianu (armonie), Tudor Ciortea, Liana Alexandra (forme), Dinu Ciocan (contrapunct), Viorel Cosma, Ovidiu Varga, Petre Brâncuși, Grigore Constantinescu, Vasile Iliuț (istoria muzicii), Florella Geantă (pian), Dan Constantinescu (instrumentație), Vasile Dinu (folclor), Florin Staicu (citire de partituri), George Bălan (estetică).

Din 1999 este membră a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, membru în Consiliul director al UCMR, conducătorul Filialei Dobrogea a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor.

În anul 2002 a obținut titlul de *Doctor în muzică*, la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași, îndrumător prof. dr. Gheorghe Firea, titlul tezei de doctorat fiind „Muzica populară, factor determinant în elaborarea muzicii corale românești”. În calitate de compozitor a obținut șapte premii la concursuri naționale de compoziție și un premiu la Concursul Internațional de Muzică Religioasă, București, 1998.

În prezent este profesor la Facultatea de Arte a Universității „Ovidius”, Constanța, la clasa de Dirijat Coral, fiind dirijor, compozitor, pianist, muzicolog, cercetător al fenomenului cultural constănțean (colaborator permanent al revistelor *Ex Ponto* și *Actualitatea muzicală*, revista Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România).

Angelica Stoica: – *Ce rețineți din perioada pe care ați petrecut-o la Botoșani?*

Mariana Popescu: – Rețin profesori de excepție care mi-au îndrumat pașii spre muzică, profesoara de pian Ortansa Bodnar, profesorul de teorie, directorul Liceului de Muzică de atunci, Gheorghe Holca, profesorul care m-a stimulat și spre compoziție, astfel toate examenele mele de pian de la Școala de Muzică se terminau cu un recital cuprinzând ultimele mele lucrări

compuse încă de la vârsta de 8 ani. Primele mele compoziții au fost difuzate la Radio Iași, foarte mulți ani. De exemplu, până nu de mult a fost difuzată una dintre primele mele compoziții, „Jocul cu mingea”. Dincolo de înclinațiile artistice am avut și alte aptitudini care mi-au folosit mai târziu în carieră, am fost olimpică la Limba și literatura română, un elev strălucit la toate materiile, dar, până la urmă, muzica a fost cea care a decis.

– *Cum ați găsit Constanța și cum o vedeți acum din punct de vedere cultural-artistic?*

– Eu am ajuns la Constanța prin repartiție ministerială și m-am bucurat de acest lucru. Am găsit un oraș frumos, cu o bogată activitate artistică. Încă din prima lună a activității mele de profesor am fost cooptată în Corul Sindicatelor fiind pianist, corepetitor și dirijor secund.

După doi ani, a luat ființă celebrul cor „Vox Maris”, dirijat de Boris Cobasnian, cu care s-au realizat turnee extraordinare și participări la concursuri internaționale redutabile. Constanța se afla la un nivel foarte înalt din punct de vedere cultural, Teatrul Liric se bucura de un foarte mare succes. Pe lângă publicul constănțean, vara veneau grupuri de turiști străini, în special nemți care erau încântați de spectacolele oferite cu opere în limba germană. La câțiva ani după venirea mea aici au apărut Teatrul de Balet „Oleg Danovschi”, Filarmonica „Marea Neagră”, care în timp, au dispărut sau și-au limitat activitățile. De menționat sunt și mișcările corurilor de amatori care, deși au avut de înfruntat perioada comunistă, au reprezentat un fenomen interesant în a direcționa tinerii spre activități culturale remarcabile. Acum, din nefericire, nu mai există asemenea lucruri. În primul rând a dispărut complet o bijuterie a Constanței, Corul „Vox Maris”, pentru că nu a avut nimeni interesul de a-l păstra. Apoi Filarmonica a dispărut, Teatrul Liric s-a unificat cu Baletul „Oleg Danovschi”. Teatrul de Revistă „Fantasio”, care a fost o fală a Constanței și cel mai bun teatru de revistă din țară, a dispărut, deși, când se duceau la București în turnee, toate biletele se epuizau, toată lumea dorind să vadă renumitul Teatru „Fantasio”. Toate aceste aspecte mi-au creat mari dezamăgiri. Totuși, eu studiez și cercetez fenomenul cultural, am emisiuni în care evoc personalități ale culturii dobrogene: Boris Cobasnian, Ioan D. Chirescu, Aurel Manolache, Dragoș Alexandrescu și mulți alții.

– *În articolele și studiile dumneavoastră este des menționată Dobrogea. „Folclorul muzical dobrogean, izvor nesecat de inspirație în muzica corală”, „Pledoarie pentru un model cultural dobrogean”, „Muzica aromână, componentă de prestigiu a folclorului dobrogean” sunt doar câteva dintre ele. Este acesta un spațiu ofertant pentru domeniul dumneavoastră de activitate?*

– Dobrogea m-a interesat în primul rând. Este un spațiu ofertant doar pentru cine caută. Eu am studiat folclorul aromân, am scos o carte, *Valențele folclorului aromân în spațiul dobrogean*, am compus patru lucrări corale pe teme macedoromâne care au fost cântate în țară și în străinătate. Am scos la lumină un reprezentant de seamă al aromânilor, profesorul Dumitru Galavu, pe care îl uitase toată lumea, iar acum constat cu satisfacție că a fost prezentat într-un simpozion la Timișoara. Chiar săptămâna trecută la Târgoviște, la o Conferință internațională intitulată „Latinitate. Romanitate, Românită”, am prezentat comunicarea „Aromânii în spațiul dobrogean și dimensiunea cultu-

rală a folclorului macedoromân”. De asemenea am scris monografia *Ioan D. Chirescu*, monografia *Corul Vox Maris și dirijorul Boris Cobasnian*.

Și pentru că tot vorbim de Constanța, vreau să amintesc un lucru esențial pentru cariera mea muzicală: întâlnirea cu dirijorul Boris Cobasnian, mentorul meu, cel care m-a format ca dirijor, ca muzician profesionist. Deși se spune că la umbra copacilor mari nu crește nimic, Maestrul Boris Cobasnian a format foarte mulți dirijori și cântăreți. Alături de un asemenea muzician pot afirma că am mai urmat încă cinci-șase Conservatoare.

– *Se vorbește din ce în ce mai des despre o criză a valorilor în perioada actuală. Sunteți de acord cu această ipoteză?*

– Nu este o criză a valorilor, ci o criză a promovării valorilor. Nu le vedem, nu le stimulăm, nu le ajutăm să se dezvolte, să cerceteze și să-și publice lucrările. Costul acestora se suportă din resursele proprii, nu se primește niciun stimulent. Un asemenea exemplu sunt chiar eu, am beneficiat de foarte puține sponsorizări, majoritatea lucrărilor fiind publicate pe banii mei.

– *Mai gădesc tinerii acestei generații tradițiile spațiului în care trăiesc interesante și demne de păstrat?*

– Da, bineînțeles. Chiar la Universitatea noastră are loc un spectacol organizat de Facultatea de Arte, cu muzica aromânilor, coordonat de compozitorul Dumitru Lupu. Tinerii arată interes pentru conservarea tradițiilor, însă este nevoie de sprijin pentru organizarea unor asemenea evenimente.

– *Aș dori să discutăm despre activitatea dumneavoastră. Sunteți fondatorul mai multor coruri, vorbiți-mi despre ce înseamnă să descoperi, să formezi și să desăvârșești noi talente.*

– Este un lucru miraculos, din punctul meu de vedere, să o iei de la zero de fiecare dată (și am luat-o de multe ori de la zero) și să ajungi la performanță. Sarcina dirijorului de cor este poate cea mai grea. Dacă un dirijor de orchestră colaborează cu intrepriți deja formați, care stăpânesc tehnica instrumentului și el îi modelează doar în interpretarea lucrărilor, dirijorul de cor își construiește singur aparatul vocal și asta se întâmplă pentru fiecare piesă în parte, chiar și după constituirea corului. Dar dacă munca depusă este încununată de succese, și noi am trăit din plin aceste experiențe, efortul este uitat.

– *Ati participat la nenumărate concursuri naționale și internaționale. Care a însemnat cel mai mult pentru dumneavoastră?*

– Toate au fost niște contacte extraordinare cu muzica internațională, cu formații de elită, cu concepții diferite, cu repertorii deosebite. Absolut, fiecare participare a constituit un plus pentru cultura mea muzicală și pentru experiența mea. Nu, nu pot să fac o evaluare, o departajare.

– *Presa, în special cea din Constanța, consideră corul „Cantilena” parte din enciclopedia muzicii corale. Așadar, prin eforturile dumneavoastră se aude de orașul nostru în toată lumea. Puteți spune mai multe despre această realizare?*

– Și nu numai corul „Cantilena”, ci și „Campanella”, pe care l-am condus până în 1998, când am venit la Facultate, a fost un cor cu o activitate internațională extraordinară. Ambele coruri au fost prezente în competiții internaționale și apreciate de presa străină. Cu „Campanella” am fost în Franța la Festivalul de la Nancy și, într-o săptămână cât am stat acolo, au fost scrise 11 articole de presă. În Germania am fost invitați de onoare la un Congres de medicină naturistă, la Karlsruhe, unde au participat 2000 de medici, iar în revista de specialitate, mai bine de jumătate din spațiu a fost dedicat corului nostru. Au publicat fotografii și alte aspecte legate de activitatea noastră. A fost o surpriză deosebită pentru noi. Și cu corul „Villanella” al Universității „Ovidius”, pe care l-am condus până acum câțiva ani, am avut participări internaționale, am luat premiul al II-lea la un concurs internațional renumit, în Bulgaria, la Albena (premiul 1 nefiind acordat). Am concurat acolo cu corurile rusești și bulgărești care sunt renumite, impresionând juriul și publicul. Pe de altă parte, această realizare are mai multe conotații. Trebuie menționată experiența corală extraordinară a fiecărui membru, mai ales că fiecare corist era și un dirijor în devenire; ei priveau activitatea corală sub dublu aspect, în calitate de corist și de dirijor, mai ales că eu dădeam concerte în care fiecare interpret dirija cel puțin de două ori, în public. Dovadă sunt și rezultatele lor remarcabile după absolvirea facultății. Acum foarte mulți dintre ei dirijează la licee importante din Constanța unde sunt profesori și se prezintă în competiții: Corul Liceului „Ovidius” dirijat de prof. Crina Mastacan. Alții sunt dirijori a diverse coruri: Corul Baptist condus de prof. Mirela Georgescu, Corurile adventiste conduse de prof. Silviu Dumitrașcu și Adrian Pârlea, Orchestra Militară a Garnizoanei Iași, avându-l ca dirijor pe Alexandru Mateșică, Corul Școlii Cambridge din Cluj care a câștigat câteva premii 1 la concursuri internaționale, fiind dirijat de Ana Maria Eli.

– *Am făcut o trecere în revistă a realizărilor dumneavoastră, acum putem vorbi și despre viitor.*

– Sigur, după ce în noiembrie am lansat la București, la Palatul Cantacuzino, volumul *O viață închinată muzicii*, monografie dedicată compozitoarei Irina Odăgescu Țuțuianu, un alt proiect care se va materializa în vara aceasta este Concursul coral Johannes Brahms, de la Wenigerode – Austria, la care va participa corul „Vlăstarele Orăștiei”, cu lucrarea „Ave Maria” compusă de mine. Acest cor, laureat al concursurilor corale europene, îmi interpretează piese la fiecare competiție: concursul coral de la Graz – Austria, Concursul de la Vatican, Concursul „Fr. Schubert” – Viena, Olimpiada Corală Internațională de la Viena, Festivalul „Peter Eben” de la Praga etc.

De asemenea săptămâna trecută am trimis la Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor ultima carte scrisă de mine – *Muzicieni basarabeni afirmați în România*, pe care urmează să o public și în care am prezentat 155 de muzicieni basarabeni de marcă, dirijori, interpreți, compozitori, muzicologi care, fie au studiat la noi, fie aici și-au făcut debutul. A fost o plăcere pentru mine să le prezint performanțele.

– *Stimată doamnă Mariana Popescu, vă mulțumesc!*

Interviu realizat de
ANGELICA STOICA

MARIANA POPESCU

Despărțiri: Compozitorul Dragoș Alexandrescu

Primăvara aceasta avea să ne aducă o tristă despărțire de compozitorul Dragoș Alexandrescu, care la început de an, împlinise nouă decenii de viață.

Dragoș Alexandrescu a făcut parte din galeria reprezentanților muzicii românești, activând ca profesor de elită în domeniul teoriei muzicii, la Universitatea de Muzică din București, fiind compozitor, membru al Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România și Diacon la biserica Sfântul Gheorghe Vechi din București. S-a născut pe meleaguri dobrogene, în Constanța, la 16 ianuarie 1924, într-o familie cu preocupări muzicale deosebite, care s-a evidențiat în viața muzicală constănțeană. Încă din primii ani ai copilăriei, a luat lecții de pian (1931-1941) cu profesoara Natalia Margariti-Funduca.

Prima sa compoziție a fost o lucrare dedicată pianului, creată la vârsta de 8 ani. Tot în copilărie va fi atras în mod deosebit de muzica religioasă, compunând la numai 13 ani o lucrare corală religioasă: *Heruvicul* în re minor. După absolvirea Liceului „Mircea cel Bătrân” – liceu de elită din Constanța, va urma cursurile Facultății de Agronomie din București, în paralel cu aceasta susținând examene la Seminarul Teologic Nifon Mitropolitul, fiind hirotonit diacon în anul 1947. Pasiunea deosebită pentru muzică îl va îndemna să-și perfecționeze studiile muzicale. Natura sa de cercetător al teoriei muzicii, spre care s-a aplecat cu dăruire timp de peste cinci decenii, a condus la elaborarea unor importante lucrări: *Elementele constitutive ale muzicii* (lucrare scrisă în colaborare cu renumitul pedagog și muzician Ion Vicol), *Teoria muzicii* (vol. I și II), precum și 100 de solfegii și peste 400 de dictate muzicale.

Activitatea sa de teoretician al muzicii s-a împletit în permanență cu cea de practician, în calitate de dirijor de cor, activând la Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Constanța (1942-1943), fondator și dirijor al Corului Bisericii Parcului Domeniilor din București (1945-1949).

Având o pasiune deosebită pentru muzica corală, Maestrul Dragoș Alexandrescu a vibrat pentru acest sublim mod de exprimare muzicală, fiind prezent în muzica corală în calitate de compozitor, dirijor și îndrumător a numeroase coruri (fondator și îndrumător al Corului Bisericii „Sfântul Gheorghe Vechi” din București).

Fiind legat în mod deosebit de Dobrogea natală, Dragoș Alexandrescu a păstrat o legătură permanentă cu cultura muzicală dobrogeană, în care s-a implicat ca Președinte al Cenaclului muzical „Ioan D. Chirescu” și

Președinte de onoare al Societății Corale „Gavriil Musicescu” din Constanța, Președinte al Festivalului Național de Muzică Corală „Ioan D. Chirescu”.

În calitate de compozitor a abordat o paletă largă, adresându-se muzicii simfonice, muzicii vocal-simfonice, muzicii instrumentale, muzicii de cameră, punctul de greutate constituindu-l muzica corală. În creațiile sale corale laice, compozitorul se exprimă într-un limbaj tipic dobrogean, numele său fiind prezent în toate culegerile de prelucrări și piese inspirate din folclorul muzical dobrogean.

A compus simfonia *Dobrogea* (1954), poemul simfonic *Adamclisi* (1963), cantata pentru cor de femei *O noapte la mare*, poemul simfonic *Histria* (2000) precum și numeroase lucrări corale: *Sârba de la Oltina*, *Beștepeanca*, *Seară pontică*, *Dobrogea, mândră grădină*, *Cântecel din Dobrogea*.

Compozitorul a acordat o importanță deosebită și muzicii de cameră, compunând: „Preludiu și fugă în stil clasic pentru pian”, „Sonată în stil preclasic pentru două viori și pian”, „Baladă”, „Scherzo”, „Sonată”, „Variațiuni pe tema unui colind”, „Trei miniaturi pentru pian”, „Nonet”. A compus și muzică pentru filme documentare. Alături de activitatea componistică, Dragoș Alexandrescu a desfășurat și o bogată activitate muzicologică, susținând conferințe și comunicări științifice, publicând articole în revista *Muzica*.

Formația sa de teolog i-a îndreptat atenția înspre muzica religioasă, pe care a cultivat-o încă din copilărie. În anul 2001, Editura Muzicală a publicat *Cântările Sfintei Liturghii* care reprezintă o selecție din întreaga creație corală a compozitorului, pusă la dispoziția corurilor bisericesti.

Compozitorul a fost în permanență preocupat și de problemele legate de interpretarea muzicală. Astfel, în anul 1998, Dragoș Alexandrescu a publicat *Ghidul dirijorului de cor bisericesc*, lucrare unicat care cuprinde îndrumări de ordin teoretic și practic, ce sunt absolut necesare unui dirijor de cor bisericesc. Având în vedere faptul că muzica religioasă a avut de suferit vreme de 50 de ani, fiind proscrisă, autorul oferă dirijorilor posibilitatea de a se familiariza cu muzica liturgică și de a-și însuși regulile de tip bisericesc.

Distinsul muzician s-a bucurat de recunoaștere națională, fiind decorat cu ordinul *Crucea Patriarhală*, cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani. La împlinirea vârstei de 90 de ani, Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” i-a conferit Diploma de Onoare pentru întreaga sa operă culturală dedicată Dobrogei. Dragoș Alexandrescu a primit titlul de membru onorific în *Honorary Educational Advisory Board* din *The American Biographical Institute* din North Carolina – S.U.A. în anul 1984.

Activitatea muzicianului este consemnată în volumul *Muzicieni români* – Lexicon, autor Viorel Cosma (apărut la Editura Muzicală, București în anul 1970), în *Dicționarul de Muzică* – autori: Iosif Sava și Luminița Vartolomei (apărut la Editura Științifică și Enciclopedică, București, anul 1979), în volumul *Muzicieni din România* – Lexicon, volumul I (A-C), autor Viorel Cosma, volumul apărut la Editura Muzicală, București, anul 1989, în emisiunea radiofonică susținută de Mariana Popescu, la Radio Dobrogea: *Compozitorul dobrogean Dragoș Alexandrescu* (postată pe Youtube – www.youtube.com/watch?v=LvPDosc6oGc).

Maestrul Dragoș Alexandrescu și-a dedicat întreaga viață muzicii, slujind-o cu modestie și exigență, sobrietatea și discreția sa fiind un exemplu pentru întreaga breaslă.

Însăși ținuta sa vestimentară impecabilă, cu nelipsitul „papillon”, a întregit personalitatea unui om de mare cultură, dublată de o mare disponibilitate pentru comunicare.

Cu regret, evoc un muzician care a constituit un adevărat model pentru breasla muzicală.

VAL SGARCEA

Despre cărți și scenă...

„Dacă mă întrebați ce e teatrul, nu știu nimic. Dacă nu mă întrebați, știu totul”.
(Șf. Augustin)

D poveste, oricât de firavă, așezată-ntre copertile cărții, rămâne pironită acolo. Huruie moara timpului peste înțeleșurile ei, praful se așază insinuant, filele-i îngălbenesc. La răstimpuri, răzbește răspicat câte-un scâncet, ca din ziduri de cetăți în care moșii spun că demult, acolo au fost îngropați de vii războinici. Sunt semnele unor schimbări, povestea își adaugă noi sensuri, potrivite generației. Cartea n-are moarte. Crește în însemnătate, cu cât timpul se-așterne peste ea. Dar piesa de teatru? Câtă viață duce cu ea? Cât din ea se prelungește dincolo de aplauze și ovații? Cartea se așază-n raft și-și așteaptă răbdăruie rândul, fiindcă durând doar o clipă, rostuiește ființa în superbie. E triumfător, când reflectoarele strălucesc. Cartea e piatra de râu, piesa de teatru-efemeridă. Cartea se lasă adorată-iubită oricând, oriunde, teatrul are capricii și orgolii de curtezană, care vrea numai la ea acasă.

Mutată pe peliculă sau pe ecranul TV, își pierde farmecul, pantofii o strâng, nu i se simte respirația caldă și clocotul inimii. Un adevărat amant al Thaliei nu-ți va vorbi despre cutare adaptare TV sau preluare pe CD! În schimb, îți va evoca cu patimă nealterată montarea cutare în regia cutăruia, cu exactitate milimetrică, acolo unde uitarea n-a reușit să se furișeze.

A doua poveste.

Regizorul DAN MICU face parte din pleiada de tineri ce se impuneau cu forța în anii 70 pe scenele Capitalei. A montat, în oct. 1977, la Teatrul Bulandra *Răcea/a* de Marin Sorescu. Reprezentația a fost una de cursă lungă, jucată câțiva ani. S-a bucurat și de o bună distribuție: I. Caramitru, V. Ogășanu, Dan Nuțu, Luminița Gheorghiu ș.a. Textul, intens poetic, ancorat într-o istorie metaforizant-patetică, în care duhul lui Țepeș plutea aieva, cu replici de șarm și umor sănătos, a fost valorificat de tânărul regizor. Spațiu scenic amplu, decor minimal, sonori și sugestii aduse din vechime. Am văzut piesa de 3 ori. Atât pentru ansamblu, cât și pentru ambiția detaliului și nuanțelor (extraordinarul Dan Nuțu, care încă nu luase calea exilului, în rolul Căpitanului Toma, întors acasă de pe câmpul de luptă cu turcii, se așază pe laviță pentru a se odihni după o bătălie preț de câteva minute bune... de fapt, pentru a-și da duhul).

Prima paranteză. Amicul meu vârstnic, Marin Cervantes Duru (sic!), contabil-șef la Teatrul „Nottara”, îmi înlesnise intrarea la aproape toate teatrele bucureștene. Bineînțeles, moca. Una din puținele favoruri pe care soarta mi le-a hărăzit în tinerețe. Deși un pârlit de dascăl de țară, evadam lunar spre luminile Capitalei și, într-un weekend (pe atunci se juca în draci!), înghițeam ca Haplea câte 5-6 spectacole, bântuiam ca fantoma de la Elsinor, bolânzit bine de un soi de nevroză scenică (doza lunară de iluzii), de la un teatru la altul. Mai târziu, când le-am povestit, mai întâi lui Dan Micu, apoi lui Alex. Tocilescu, cam ce reușisem să văd în câțiva ani, au rămas domniile lor mirați foarte. Pe urmă, Dan Micu s-a înhămat la o mai trudnică muncă.

A doua paranteză. Dramaturgul Horia Lovinescu, directorul de la „Nottara” era, în plin avânt al socialismului, un om de teatru aproape complet.

Scria pentru actorii săi. Așa a fost *Noaptea umbrelor*, un text de-a dreptul tulburător. A luptat să primească avizul pentru a-i fi montată propria dramă de idei *Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă*, în toamna lui 1979.

Textul, o parabolă cu semnificații biblice, zăcuse pentru aprobări aproape 15 ani în sertarele Consiliului Culturii și Educației socialiste. Distribuția: George Constantin (Tatăl), Alex. Repan (Abel), Ștefan Sileanu (Cain) și Dana Dogaru (Ana). Dan Micu a asigurat o regie cu concentrare dramatică, accentuând datele existențiale ale personajelor (alienarea, senzația de prizonierat perpetuu), dând în același timp șansa unor partituri actoricești memorabile; iar parabola lasă firde actualității imediate, trimiteri fără înconjur: „Nu știu cum o fi arătând realitatea asta a ta paradisiacă, dar știu că Infernul există. L-am pipăit cu sufletul meu, și asta nu-i o figură de stil, ți-o jur!”

Piesa s-a jucat și la Dramaticul constănțean, în regia lui Gh. Jora, în iunie 1980, cu: Iancu Lucian, V.Cojocar, V.Andriescu și M.Nestor, dar și la alte teatre din provincie.

Horia Lovinescu a adus la „Nottara” actori de care, intuitiv, avea nevoie, ca de exemplu, pe Ștefan Sileanu, de la Tg.Mureș. A încurajat montări memorabile, cu regizori importanți ai momentului. Îl zăream deseori, în semiobscuritatea sălii, după ridicarea cortinei, aproape gârbovit, o siluetă inconfundabilă, discret, emaciat și parcă rușinat de furia vremurilor care-l țineau captiv, un fel de martor... cu prelungitor, de la *Citadela sfărâmată*, la dramele „cu probleme” pentru cerberii de prin cabinetele P.C.R. Sorbea replicile. Un om de teatru autentic asta face non-stop: soarbe replici, ca pe licoarea zeilor. Din pricină că replica are superbia zborului liber, în aerul sălii, vibrează, în timp ce litera scrisă e definitiv ținută în rândul ei. Replica zburdă, se arcuiește și, arcuită, poate căpăta clinchet de cristal. A murit în vara lui 1983, culmea! pe o bancă din Eforie-Nord, unde se afla cu trupa sa într-un turneu. Dar să trecem...

Trudnica muncă la care s-a înhămat Dan Micu a fost *Karamazovii*, după Dostoievski. Bătrânul Lovinescu asigurase, firește, dialogurile. La premiera din 10 dec. 1980, m-am aflat în sală. Toate locurile ocupate, plus destule scaune aduse de gazde de prin cabine sau birourile administrației.

Atmosferă fastă. Distribuție de zile mari: George Constantin (Fedia), Alex. Repan (Ivan), Șt.Sileanu (Dimitri), **Dragoș Pâslaru (Aleoșa)**, Horațiu Mălăele (Smerdiakov), Dana Dogaru (Grușenka). O și mai insistentă valorificare a atmosferei. Și mai multă atenție la detaliu. Scenele din mănăstire, de la cârciumă, din casa lui Fedia – icoane vii de Rubliov. Coloana sonoră cu vibrații de patimă slavă. Secvențe antologice. Furios pe proaspăt decedatul stareț Zosima, crezut până atunci sfânt, dar al cărui cadavru începuse să pută îngrozitor, Fedia (George Constantin) cu vocea lui de tunet insinuant care-mi sună și acum incredibil peste timp: „Aleoșa, ia-ți plapuma și vino acasă, pleacă din cloaca asta de

călugări ipocriți!”. Sau „Monologul Marelui Închizitor”, preț de peste un sfert de ceas, cu un Alex. Repan de zile mari: elegant, statuar, cu o noblețe impecabilă a gestului, dominând scena. Succes imens! Spectacolul dura aproape patru ore. După nici un an, la Festivalul de dramaturgie românească de la Brașov, însoțeam trupa, într-un autobuz ca din lumea a treia.

Din cauza aplauzelor la scenă deschisă, spectacolul a durat... cinci ore.

Dan Micu. Atunci, la Brașov, l-am urmărit mai atent. Bărbuța neagră, singurul indiciu care-l scotea din obișnuit. Altfel, volubil, agreabil, modest și îndatoritor. Mai ales cu actorii, pe care-i proteja și respecta. Nu bănuiai atâta forță creatoare în tânărul nu prea înalt, nesofisticat, cu mersul grăbit între cabine, recuziteri și mașiniști, pentru ultimul detaliu. Finalul poveștii. Cam prin 1985, am încheiat goana prin teatrele Capitalei. Vizituni regizorale, jocul actorilor... până unde? Și de ce? Am continuat să iubesc teatrul în pagina scrisă. M-am întors la greii genului: Ibsen, Cehov, Strindberg, Pirandello, Bulgakov, Brecht, Beckett, Gombrowitz, Dario Fo. După 90, am aflat că Dan Micu, bolnav, s-a retras cu discreție la Râmnicu Vâlcea. A mai lucrat câte ceva acolo, cu un colectiv de amatori, dar cu state vechi. Apoi... s-a stins. La nici 50 de ani. Dan Micu, un zăgan obișnuit cu aerul rarefiat al înălțimilor, retras apoi într-o curte de gospodar și împușcat de o brută! Sau de destin. Dacă viața tot e o călătorie scurtă, a meritat s-o facă la clasa întâi. Am scris aceste rânduri, cu gând pios de recunoștință de spectator. Mie, și altora ca mine, înrobiți de miracolul scenei, ne-a dăruit Clipe. Cu cât ne amintim de **oameni care au fost**, cu atât noi înșine înțelegem de ce amintirile sunt Paradisul din care nimeni nu ne poate izgoni. Niciodată!

În loc de epilog, ultima poveste.

Să te rupi brusc de lumea laică. Să te retragi în tine, din porunca Lui. Să te călugărești, refuzând ordinea socială, știind că „lumea aceasta nu e cea mai bună cu putință”. S-au călugărit, după știința mea: Nic.Steinhardt, Zoe Dumitrescu-Buşulenga (istoric literar), Monica Fermo (actriță), Rafail Noica (fiul celebrului filozof), Alex.Cotescu (fiul lui Oct. Cotescu și al Valeriei Seciu, Mariana Buruiană (actriță). S-a călugărit **Dragoș Pâslaru** (Aleoșa, cel devenit mistic, din *Karamazovii*, realizarea grandioasă a lui Dan Micu). Era actor de carisimă, respectat la Teatrul „Nottara”, om cultivat și integru, brașovean de origine. Siluetă zveltă, înălțuț, actor de tipologie: fanatismul nu era greu de citit în privirea verzui-albăstrie, sfredelitoare, țâșnită din hăurile combustiei interioare.

La mineriada din 13-15 iunie 1990 s-a aflat în primele rânduri ale protestarilor. Bănuia ce curs strâmb va avea România. Ortacii lui Cosma l-au bătut cu bestialitate, până la desfigurare, recunoscându-l pe Horia Sima, legionarul din filmul *Drumeț în calea lupilor* (1988). Viața bate filmul în adevăr. În fața anchetatorilor lui Iliescu, marele aflător în treaba istoriei naționale, a spus: „Am luat coarnele plugului lui D-zeu și sufletul meu a iertat totul”. Avea 39 de ani. Imediat s-a călugărit la mănăstirea Frasinei din Vâlcea, acolo unde femeile n-au voie să calce. Și-a lăsat familia (soția, scenografa Anca Pâslaru, și un fiu). În mănăstire, devenit fratele Vasile, a fost pe rând îngrijitor de animale, bucătar, apoi șef al cancelariei. Îl puteți găsi astăzi în biblioteca mănăstirii sau la slujbe: aceeași voce catifelată, aceeași privire de înger rănit în adâncuri, aceeași eleganță a gesturilor dăltuite cu încetinitorul. Dincolo de gesturi, cu care oficiază întâlnirea cu El, îi poți ghici gânduri apropiate formulării lui J.P.Sartre: „Important e nu ce au făcut ei din mine. Important e ce am făcut eu din ce au făcut ei din mine.”

Ceea ce începuse Aleoșa, desăvârșește acum părintele Vasile. Un alt zăgan. Viața bate filmul. Viața bate teatrul. Punct.

CORINA APOSTOLEANU

Lectura publică românească. Gesturi și ritualuri. Scurtă privire istorică

Storica bibliotecilor începe odată cu preocupările anticilor de a colecta manuscrisele rare și frumos ornamentate, alături de scrierile originale ale autorilor, și își continuă evoluția cu o etapă în care reprezentanții clerului sunt cei care scriu și copiază texte în mănăstiri.

În antichitate și Evul Mediu, accesul la documente era restrictiv din motive de protejare a colecțiilor de manuscrise unicat sau cu circulație foarte restrânsă. Apariția tiparului și utilizarea lui pe scară largă aduce istoriei cărții și implicit a bibliotecilor schimbări de esență: invenția aurarului Gutenberg permite multiplicarea textelor mult mai rapid și odată cu aceasta înlesnește circulația volumelor și aduce cartea la un cost mult mai scăzut decât manuscrisele anterioare. În timp, tipărirea și răspândirea cărților a permis și formarea unui public de bibliotecă

Acest moment poate fi apreciat ca trecerea de la bibliofilie la producția de carte și apropierea de următoarea etapă, și anume extinderea accesului la lectură.

În Franța, de exemplu, se asociază deschiderea bibliotecilor spre un public mai larg cu momentul Revoluției din 1789, când au fost naționalizate bunurile mănăstirilor, au fost înființate Biblioteca Națională și bibliotecile municipale din provincie. Tot acelei perioade îi corespunde definitivarea termenului de „serviciu public”, cu toate că pe la 1627, un bibliotecar francez, Gabriel Naude arăta că: „niciodată să nu se refuze vreunui om consultarea unei cărți de care ar putea avea nevoie.”¹

Și în Țările Române, asemeni celorlalte state europene, cele mai vechi biblioteci atestate sunt cele din mănăstiri, care dețineau cu precădere cărți de cult sau cu tematică religioasă.

Bibliotecile personale aparținând marilor personalități culturale sau domnitorilor din secolele 16-18 erau faimoase mai cu seamă prin raritatea, calitatea și prețiozitatea volumelor pe care le adăposteau. Între numele adesea citate în acest context se numără: cronicarii Grigore Ureche și Miron Costin, cărturarul și traducătorul Udriște Năsturel, stolnicul Constantin Cantacuzino, domnitorii: Constantin Mavrocordat, Despot Vodă, Petru Cercel sau Constantin Brâncoveanu.

Bibliotecile private boierești din Țara Românească și Moldova adăposteau cărți ce proveneau din centrele tipografice europene cu faimă, opere importante pentru ilustrarea ideilor umaniste și iluministe.²

Este de asemenea cunoscut faptul că în Transilvania aceleiași perioade existau biblioteci ale nobililor unguri și sași în care se puteau găsi fonduri bibliofile, cărți rare, incunabule. Un astfel de exemplu este biblioteca privată a contelui Teleki care se deschide pentru „public” în 1802.³ Cititorii sunt locuitorii ai orașului Târgu Mureș, între care numeroși intelectuali români care studiau lucrări cu caracter istoric.

Pe de altă parte, istoria lecturii și a bibliotecilor nu poate fi separată de un istoric al gesturilor care însoțesc cititul. George Călinescu oferea, de exemplu, sfaturi de cum trebuie citită poezia, proza, literatura de analiză, într-un savuros text publicat în anul 1929, în revista *Viața literară*, text pe care îl numește „Cum se citește o carte”. Analizându-l, Alexandru Călinescu sintetizează că: „lectura, așa cum o vedea Călinescu, era lectura practică de un profesionist, o lectură orientată, dirijată către un anumit scop, cătuși de puțin inocentă sau dezinteresată”.⁴

La rândul său, Valeriu Gherghel aduce numeroase completări despre gesturile ce însoțesc lectura, într-un volum dedicat filozofiei lecturii, în devenirea sa istorică⁵. Modul în care se citește în fiecare epocă a fost și este influențat de suportul material pe care se află textul, dar și de ansamblul mai larg al cutumelor privitoare la contactul cu cartea. Interesant devine, în acest context și „ceremonialul” lecturii într-o bibliotecă publică, apărut odată cu instituțiile de acest tip, desfășurat în paralel cu gestică personală mai veche a constituirii bibliotecii personale și, respectiv lectura în mediu privat. Și acesta, deoarece, cumpărând cărțile pentru propria bibliotecă, individul nu se gândește numai la plăcerea estetică ulterioară, ci apreciază și etapele premergătoare: alesul cărților din raft, răsfoirea pe loc și lectura unor fragmente, la librărie sau anticariat etc., de unde le procură.

În Europa, cea mai veche inițiativă legislativă cu privire la bibliotecile publice aparține britanicilor, astfel încât la 14 august 1850, regina Victoria semna primul act oficial referitor la bibliotecile publice.⁶ Practic, apariția legislației indică atât necesitatea reglementării unui domeniu, dar și recunoașterea importanței sociale a acestui tip de instituție.

Dezvoltarea economică a Principatelor în decursul secolului al 18-lea care a atras după sine și o dezvoltare culturală, în congruență cu influența iluministă manifestată prin intermediul absolvenților de studii în țările occidentale, au creat condițiile apariției de societăți culturale, muzee, teatre, cărora li se vor adăuga în scurt timp și bibliotecile.

„Instrucția publică”, în cadrul căreia un rol important îl are învățământul în limba națională, promovat de Gheorghe Asachi la Iași și Gheorghe Lazăr la București favorizează lectura și dezvoltarea cunoașterii, în toate straturile sociale.

În Țara Românească apare, în 1818, cea dintâi tipografie particulară ai cărei proprietari erau doctorul Constantin Caracaș, stolnicul Răducanu Clinceanu și Dumitrache Topliceanu. În Moldova, Gheorghe Asachi are o tipografie pe la 1830, urmat de Mihail Kogălniceanu, la 1840.

Librăriile și tipografiile încep să emită cataloage care dovedesc o sporire fără precedent a circulației cărții și care indică posibilitatea ca acestea să fie consultate pe loc sau împrumutate la domiciliu, în vederea comandării ulterioare a unor volume. În conformitate cu obiceiurile din Apus, apare un nucleu al viitorului public.

Pentru a avea o imagine asupra evoluției termenului de *bibliotecă publică*, așa cum a fost utilizat în spațiul românesc, de-a lungul timpului, vom menționa câteva momente importante din evoluția legislației specifice.

În *Codul Calimah*, de la 1 iulie 1817, se vorbește despre darea în stăpânire a bibliotecilor, alături de alte instituții: „școli, spitale, orfanotrofiile (case pentru creșterea sărmanilor) și celelalte; moșteniri fideicomisarie; întrebuițarea unei biblioteci”.⁴

Regulamentul Organic al Valahiei din 1 iulie 1831 menționează, în articolul 65, la pagina 13, la capitolul dedicat Cheltuielilor Statului, și: „Ținerea Școalelor publice în capitală și în celelalte orașe ale Principatului, a Tipografiei, a Bibliotecii”.⁵

În anul 1831, generalul Kiseleff solicită Eforiei Școalelor să alcătuiască un regulament destinat învățământului de toate gradele, care a fost aplicat începând cu 1833. Regulamentul cuprindea patru capitole referitoare la biblioteci.

Biblioteca Colegiului „Sf Sava”, în acord cu aceste dispoziții legale devine bibliotecă de rang național, în baza căreia se înființează Biblioteca Centrală a Statului în 1864.

Un moment important al dezvoltării acestei biblioteci, strâns legat de al evoluției bibliotecii publice din România, îl constituie deschiderea sălii de lectură pentru public, în 1838; regulamentul era strict, niciun document de bibliotecă nu putea fi împrumutat; în sală, puteau fi citite: cărți, periodice și lucrări de referință. Limbajul arhaic, extrem de pitoresc, privit dinspre începutul de secol 21 în care ne aflăm, prezintă, în fapt, elementele clare ale unui ritual al sălii de lectură, valabil, într-o oarecare măsură, și în prezent. Familiarizarea publicului cu rigorile lecturii publice constituie punctul cel mai important al vechii legislații de bibliotecă.

Motivetele interdicției de comunicare a documentelor la domiciliu erau exprimate cât se poate de clar de Eforia Școalelor care administra bibliotecă: „Eforia luând în băgare de seamă că bibliotecă numai atunci se va putea păstra, când nu se vor da nimănui afară din bibliotecă, pentru că de se vor da cărți și pă afară nu numai că persoanele care vor veni să citească aceste cărți în bibliotecă vor fi lipsiți multă vreme de citirea lor, ci încă acele cărți aruncate pe fie unde, se vor dărăpăna mai mult și poate se vor pierde de tot, rămânând a intra bibliotecarii în judecată cu persoanele însemnate pentru plata cărților răpuse”.⁶

Regulamentul Organic al Moldovei de la 1 ianuarie 1832 menționează termenul exact de bibliotecă publică, în articolul 74, pct. 12: „Cheltuielile de piste an a Statului s-au așezat precum urmează: «Ținerea școalelor publice în capitalie și în celelalte orașe de căpetenie, precum și pentru o tipografie și o bibliotecă publică»”.⁷

Biblioteca trebuia să se înființeze pe lângă Academia Mihăileană, inițiată de domnitorul Mihail Sturza și inaugurată în 1835.

Articolul 225 al aceleiași legi aduce precizări referitoare la dreptul de depozit legal al bibliotecii: „se va face orânduială ca autorul sau editorul ce va publica vreo carte în prințipat să fie dator a da cinci exemplare pentru bibliotecă publică”.⁸ Același regim îl avea și presa, astfel că: „redactorii gazetelor și altor lucrări periodice vor da numai câte un exemplar”.⁹

Inaugurarea sălii de lectură a avut loc pe 23 noiembrie 1841.

Regulamentul de funcționare cuprindea aceleași reguli stricte de utilizare a sălii de lectură, subliniind grija pentru carte pe care trebuie să o aibă atât cititorii cât și personalul bibliotecii.

Sunt instituite, așadar, două tipuri de rânduiești: pentru public, dar și pentru relația dintre bibliotecă publică și editori, aspect menționat pentru prima dată.

Așezământul traversează perioade mai mult sau mai puțin faste, în anii 1850, iar în 1860 Academia Mihăileană devine Universitatea din Iași și bibliotecii i se adaugă numele „Ulpiă”.

Lectura publică era acoperită în epocă și de cabinetele de lectură organizate pe lângă librării. Cărțile se împrumutau contra unei taxe lunare sau anuale.¹⁰ Librăriile au tipărit cataloage, în limba franceză la început, pentru a informa și atrage la lectură cititorii. Astăzi, aceste cataloage organizate alfabetic constituie documente care atestă circulația cărții într-o anumită perioadă în Muntenia sau Moldova. Ele includeau: autorul, titlul, locul de tipărire și anul, date bibliografice absolut necesare recunoașterii unei lucrări. Cabinete de lectură cu renume în epocă sunt ale lui: Walbaum și Weisse, librari ai Curții, care înființaseră prima librărie din Țara Românească în 1826 și de la care s-a păstrat primul catalog de la 1838, în care se regăsesc peste 1028 de titluri; C.A. Rosetti și Winterhalder în București, în 1846 și, respectiv la Iași, primul cabinet de la 1830, la librăria lui Ioan Bogusz, urmat de cabinetul lui Adolphe Hening, în 1840.¹¹

Apariția și dezvoltarea bibliotecilor publice au făcut să înceteze apariția de cataloage după 1858. Barbu Theodorescu consideră că există și alte motive între care: „Tinerii cărturari se duceau tot mai des la Paris, de unde își aduceau singuri cărțile de care aveau nevoie. În aceeași perioadă iau ființă societăți academice, precum: Ateneul Român, Academia Română, „Junimea literară”, care își aveau bibliotecile lor. Publicul citea tot mai mult cărțile și revistele românești”.¹²

Cabinetele de lectură și activitatea lor de tipărire de cataloage au acoperit pe o perioadă de treizeci de ani, activități specifice unei biblioteci publice.

După cum este cunoscut, Eugen Lovinescu ia în discuție problema împrumuturilor românești din civilizația apuseană. Astfel, criticul spune: „Afirmarea valorii instituțiilor ca principiu al progresului social este formula însăși a raționalismului și, în genere, a cugetării sociologice a veacului al 18-lea cu adânci repercusiuni și asupra veacului al 19-lea”.¹³ Marii negustori și burghezii sfârșitului de secol al 18-lea încep, la rândul lor, să fie preocupați de achiziționarea unor cărți de valoare. La început, modul în care își alcătuiesc bibliotecile este mai degrabă întâmplător, astfel că se găsesc laolaltă lucrări de valoare și manuale de popularizare.

Gheorghe Buluță arată că orizontul de lectură al țăranilor luminați, orașenilor cu ceva știință de carte, al preoților de țară era total diferit de cel al categoriilor mai sus enunțate, în sensul în care ei constituiau publicul cărților populare a căror circulație era intensă.¹⁴ Același autor menționează studiile realizate în acest sens de Dan Simonescu și, respectiv, listele alcătuite de N. Georgescu-Tistu, în care un loc important îl ocupă: „literatura sapiențială, povestirea fabuloasă, eroică și erotică, narațiunea uimitoare, cu învățăminte morale, cu accente comice ori dramatice, dar cu final fericit”.¹⁵

În secolul al 19-lea, acestora li se adaugă almanahurile, calendarele, cărțile cu caracter utilitar, „cărți de vise”, romane populare, cărți de rugăciuni.

G. Buluță creionează profilul „cititorului mediu, format în pensioane, școli private sau publice”.¹⁶ Astfel, că „doamnele și domniile între 1900 și 1938 nu citeau aceleași lucruri. Între 1900 și 1918 se delectau cu poezie simbolistă și romane, mai ales străine, căci literatura națională era încă săracă din punctul de vedere al prozei. După război, citeau proza și poezia modernă, dar, sentimentali, gustau literatura străină, în mare vogă. Mai puțin apreciau noile creații ale Avangardei, tipărite în tiraje confidențiale. Literatura română interbelică depune mărturie pentru gusturile cititorilor, aproape în aceeași măsură ca și cataloagele bibliotecilor și librăriilor”.¹⁷

În general, toate societățile și asociațiile culturale înființate la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului al 20-lea aveau, între scopurile lor și înființarea de biblioteci publice, respectiv, promovarea cititului.

Dintre aceste societăți culturale, menționăm: „Asociațiunea pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român”, fondată în anul 1899, al cărei regulament se referă atât la biblioteci stabile cât și la biblioteci ambulante.¹⁸

Ideea de crea un itinerariu al serviciilor este foarte modernă și presupune o utilizare a resurselor financiare cât mai bine în folosul cât mai multor utilizatori.

Sociologul Dimitrie Gusti considera necesară crearea de instituții specializate care să conducă și să îndrume cultura, după Marea Unire din 1918, în cadrul preocupărilor sale atât pentru „cultura superioară” cât și pentru „cultura poporului”. Cercetările de teren îi confirmaseră inexistența unei culturi unitare și influențe divergente în fiecare provincie: germană în Transilvania, franceză în Țara Românească și rusă în Basarabia.¹⁹ După cum arată Mircea Vulcănescu, încă din 1912, sociologul formulase un memoriu în care argumenta necesitatea reorganizării Bibliotecii Facultății de Litere din universitatea ieșeană, conform unui plan pe care îl însoțise cu numeroase anexe.²⁰

În același context, D. Gusti arăta: „Răspândirea culturii în popor se face prin societățile culturale cu ajutorul formelor de activitate create de ele sau puse la îndemână de Stat, de comune sau de alte colectivități, ca bibliotecile, muzeele, teatrele, câmpurile de sport. În fiecare comună lucrează o societate culturală, care de cele mai multe ori va fi filiala unei societăți mari regionale.”²¹

Proiectul din 1920 al Casei Culturii Poporului nu s-a materializat. Cu toate acestea, Dimitrie Gusti a continuat să susțină înființarea de instituții menite să participe la „unificarea sufletească a națiunii românești robită de culturi divergente, până la Unire”.²² Legislația dedicată bibliotecilor a încurajat, în perioada interbelică, formarea unui public stabil al lecturii în mediu instituționalizat. Diversificarea mediilor sociale în care pătrunde cartea aduce și structurilor infodocumentare din rețelele publice un plus de importanță în comunitățile locale, fie ele urbane sau rurale. Căminele culturale, asociațiile culturale, casele de citire încep să aibă cititori stabili, ale căror preocupări sunt dintre cele mai diferite.

Bibliografie (selectivă)

Buluță, Gheorghe, *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*. București, Editura enciclopedică, 2000

Călinescu, Alexandru, *Interstiiții*, Iași, Polirom, 1998

Codul Calimah, 1 iulie 1817. Ediție critică. București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, p. 255, 425

Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*. Iași, Polirom, 1998, p. 58-72

Georgescu-Tistu, N. *Cartea și bibliotecile: Studii de bibliologie*. București: Editura științifică, 1972, p. 90-100

Gherghel, Valeriu, *Porunca lui rabbi Akiba. Ceremonia lecturii de la sfântul Augustin la Samuel Pepys*. Eseuri și autofricțiuni exegetice. Iași, Polirom, 2005

Gusti, Dimitrie. *Sociologia militans: Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii*, București, Fundația Regele Mihai I, 1945, p. 190-195

Lovinescu, Eugen. *Istoria civilizației românești moderne*. București: Minerva, 1997, p. 310-320

Mătușoiu, Constantin; Dinu, Mihaela-Helene. *Istoria bibliotecilor din România în legi și documente*, Constanța, Ex Ponto, 2001, Vol. I (1817-1944), 595 p., Vol. II (1945-2000), 345 p.

Oprescu, Paul. *Înființarea și dezvoltarea bibliotecilor publice românești în epoca Regulamentului Organic*. În: Studii și cercetări de bibliologie, I, 1955, p. 43-65

Vulcănescu, Mircea, *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti*. București, Eminescu, 1998.

¹ MASSON, Andre. *Noțiunea de „serviciu public” în bibliotecă. Originile și dezvoltarea actuală în Franța*. În: Studii și cercetări de bibliologie, nr. 11, 1969, p. 101.

² Gheorghe Buluță. *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*. București: Editura enciclopedică, 2000, p. 55.

³ Idem, p. 62.

⁴ Alexandru Călinescu, *Interstiții*, Iași, Polirom 1998, p. 52.

⁵ Valeriu Gherghel, *Porunca lui rabbi Akkiba. Ceremonia lecturii de la sfântul Augustin la Samuel Pepys*. Eseuri și autofricțiuni exegetice. Iași, Polirom, 2005.

⁶ cf. revistei „Christian Monitor”, 18 mai 1850, la adresa www.csmonitor.com

⁴ *Codul Calimah*, 1 iulie 1817. Ediție critică. București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, p. 255, 425. Codul fusese promulgat la această dată, dar tipărirea lui în limba română a avut loc abia în 1833 (n.n.)

⁵ Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei. Întreprinderile Eminescu, 1944, p. 16-17 apud Constantin Mătușoiu; Mihaela-Helene Dinu. *Istoria bibliotecilor din România în legi și documente*. Vol. 1 (1817-1944). Constanța, Ex Ponto, p. 22.

⁶ Paul Oprescu. *Înființarea și dezvoltarea bibliotecilor publice românești în epoca Regulamentului Organic*. În: Studii și cercetări de bibliologie, I, 1955, p. 43-65.

⁷ Constantin Mătușoiu, Mihaela-Helene Dinu, *Op. Cit.* Vol. I, p. 23.

⁸ Paul Oprescu, *Op. Cit.*, p. 55.

⁹ Ibidem.

¹⁰ B. Theodorescu. *Istoria bibliografiei române*, București, Fundația Regele Mihai I, 1945, p. 27.

¹¹ Idem, p. 28

¹² Idem, p. 31

¹³ Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, București, Minerva, 1997, p. 314.

¹⁴ Gheorghe Buluță. *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*. București: Editura enciclopedică, 2000, p. 71.

¹⁵ Idem, p. 72.

¹⁶ Idem, p. 73.

¹⁷ Idem, p. 74.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Mircea Vulcănescu. *Școala sociologică a lui Dimitrie Gusti*. București: Eminescu, 1998, p. 104.

²⁰ Ibidem.

²¹ Gusti, Dimitrie. *Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii*. București: Fundația Regele Mihai I, 1945, p. 190.

²² Mircea, Vulcănescu, *Op. Cit.*, p. 105.

RADU ȘTEFAN VERGATTI¹
CRISTINA VERGATTI²

Basarabia în inima și în mintea lui Apostol D. Culea

În anul 2012 s-au împlinit două secole de la comemorarea cedării pământului moldovenesc dintre Prut și Nistru, cu populație românească, de către Sublima Poartă Imperiului Țarist.

Predarea acestui teritoriu s-a realizat prin tratatul de pace semnat la 27 martie 1812, în fastuosul salon al palatului omului politic balcanic, armeanul Manuc bei Mirzaiani³ aflat în București⁴. Actul prin care sultanul ceda țarului un teritoriu pe care nu-l deținea în virtutea drepturilor internaționale⁵, dar pe care a fost obligat să-l iscălească la presiunile ambasadorului Regatului Marii Britanii⁶, nu a fost uitat de români. A fost privit constant ca un abuz, un act de lăcomie al Imperiului Țarist, care încerca astfel să înainteze spre Istanbul. Intelectualii din România și cei corecți din Basarabia au demonstrat neîntreput că pe ambele maluri ale Prutului trăiește același popor, cel român. În cadrul acestei mișcări ample a masei imense a oamenilor de rând un rol deosebit, permanent, l-au avut preoții, institutorii și învățătorii. În ultima parte a secolului al XIX-lea, adevărat veac al formării statelor etnice prin spulberarea imperiilor-închisori ale națiunilor, în fruntea intelectualilor s-au situat nume remarcabile. A fost cazul, în România, a unor profesori ca Nicolae Iorga, Constantin Rădulescu-Motru, A.C. Cuza, Ion Bogdan-Duică etc. Nicolae Iorga a reunit în jurul lui, prin „Școala de vară” de la Vălenii de Munte, o serie de vârfuri ale învățătorimii românești. Între aceștia s-au remarcat Apostol D. Culea, Ion Mihalache, D. V. Țoni, T. Pamfil etc.

Cu toate că ei erau institutori, niciodată nu au uitat originea lor rurală, nevoia de a lupta pentru ridicarea culturală a satelor. Am făcut această precizare deoarece, până imediat după primul război mondial, exista o deosebire între institutori și învățători. Primii erau destinați să predea în ciclul primar din mediul urban, cei din a doua categorie, a învățătorilor – în același ciclu, dar în mediul rural.

Acești institutori au fost atrași în viața politică, formați în special de ideile naționale, promovate de Nicolae Iorga și A. C. Cuza și de cele corporatiste susținute de Constantin Dobrescu-Argeș și apoi de Constantin Stere.

În cadrul „Școlii” de vară de la Vălenii de Munte s-a impus și s-a afirmat și Apostol D. Culea. Era unul dintre principalii discipoli ai profesorului N. Iorga.

Apostol D. Culea, bunicul vitreg matern al lui Radu Ștefan Vergatti, s-a născut la 6 august 1882 în satul Sudiți din județul Ialomița. Părinții lui, Dumitru și Maria, erau țărani înstăriți, proveniți, după tradiția orală a familiei, din rândul mocanilor emigrați în secolul al XVIII-lea din Mărginimea Sibiului. Apostol, sau Lică, așa cum era alintat în familie, era cel mai mic dintre cei 12 copii câți au avut părinții săi. Dintre aceștia au trăit trei fete⁷ și Apostol. Tatăl lui Apostol, Dumitru, a decis să facă efortul material și să-l dea la învățătură, la Școala Normală din Galați⁸. După o copilărie dominată de mama sa, o femeie înaltă, muncind ogorul încinsă cu un brâu, de care era legată o copoaie în care era un copil, Apostol, și după absolvirea cursurilor din comuna natală unde preda dl. Trandafir, vlăstarul adolescent al familiei Culea s-a îndreptat către orașul-port Galați. Acolo a urmat, între anii 1897-1902, cursurile Școlii Normale. La absolvire a fost numit institutor la Școala de Aplicație a Școlii Normale – Galați⁹.

În anul 1905, datorită criticii severe pe care Apostol Culea a adresat-o unei părți a corpului didactic al Școlii Normale din Galați, pentru că deplângea lipsa unor serioase criterii la selecționarea profesorilor care urmau să predea în școlile normale, arătând cât de multe „elemente slabe se găsesc tocmai în școlile cu misiunea de a forma pe viitori luminători ai poporului”, Apostol D. Culea a fost mutat disciplinar, ca răzbunare, la Tulcea și apoi și mai departe în Delta Dunării¹⁰. Acolo, în imediata vecinătate cu granița Basarabiei, pe care o cunoștea din povestirile învățătorului său din Sudiți, dl. Trandafir, basarabean fugit în România după cedarea celor trei județe din sudul Basarabiei către Rusia (1878), tânărul Apostol a luat legătura direct cu realitățile locului, cu românii dintre Prut și Nistru.

Acolo și atunci și-a dat seama și a înțeles argumentat unitatea întregului popor român. A început apropierea de profesorii Nicolae Iorga, A. C. Cuza, C. Stere, C. Rădulescu-Motru etc., care din anul 1906 au pus bazele temeinice ale mișcării naționale pentru întregirea României.

Din aceiași ani datează și conceperea unor lucrări cu caracter educativ-național ale lui Apostol Culea, cum ar fi „Învățămintul despre natură”¹¹, mult apreciată de prof. Ion Simionescu, culegerea de povestiri păstrate de memoria colectivă, publicate ulterior sub titlul „Când moldovenii făceau strajă la Nistru”¹², precum și „Povestiri cu domnul nostru Isus Christos, alese din literatura lumii”¹³.

Din anul 1906 a început să frecventeze „Școala” de la Vălenii de Munte și să publice în ziarul „Neamul românesc”, seria politică și seria culturală, al lui Nicolae Iorga¹⁴. Din aceeași perioadă, Apostol Culea a început să colaboreze cu articole la ziarele dintre Prut și Nistru „Basarabia”¹⁵ și apoi la „Cuvânt Moldovenesc”¹⁶. În cuvinte pătrunse de căldura sufletului a descris Apostol Culea primirea, în iunie 1910, la Vălenii de Munte, de către Nicolae Iorga a lui Ioan Pelivan, „părinte al mișcării naționale din Basarabia”. „Un zvon prinsese să umble printre noi cursiștii, într-o seară din vara anului 1910: sosesc niște moldoveni din Basarabia: Cine sunt? Din ce parte a Basarabiei vin? Cum au îndrăznit să treacă Prutul de acolo, de unde știrile ajungeau la noi rare și aproximative, ca din lumea Planetei Marte? Cum or fi la chip și la port? Și în temperatura Vălenilor de atunci, solii de peste Prut ne păreau coborâți din *Neamul Șoimăreștilor (...)*. În așteptarea mosafirilor, trăiam o Moldovă de închipuire de pe la 1600, când o ușă se deschide. Abea își face loc în sala ticsită un voinic blond, înalt, cu nas de șoim, urmat de o doamnă. Era Ion Pelivan de la Bălți și o rudă a sa Doamna Ouatu, preoteasă dacă nu mă înșel.

Privirile electrizate ale ascultătorilor s-au pironit pe noii veniți, nu mai puțin emoționați ca noi. Ne-am ridicat în picioare și cred că ropotele ne-au tăbăcit palmele în seara aceea. (...) Veniseră la noi în seara aceea cele două Basarabii de atunci: una pe jumătate rusificată, dar cu o licărire de conștiință națională, care se dorea totuși păstrată și cealaltă Basarabie, trează, încrezătoare în destinul unificator, ce va să fie...¹⁷

Imediat, s-au rostit cuvinte de bun sosit din partea profesorului Nicolae Iorga și de răspuns din partea lui Ioan Pelivan. Vorbitorii au fost îndelung aplaudați și ovaționați de cei prezenți¹⁸.

Între Apostol D. Culea și Ioan Pelivan s-a născut un sentiment de simpatie reciprocă. El va dura toată viața, așa cum atestă corespondența purtată de cei doi. La 29 septembrie 1910 Ioan Pelivan scria pentru a-i răspunde lui Apostol Culea, care-i trimisese textele și notele de la „Balada Oltului” și de la „Baba Hârca”, „...ce la toți au plăcut”¹⁹.

În vara anului 1912, în timpul vacanței școlare, Apostol Culea, împreună cu prietenii săi D. V. Țoni și Nicolae Dunăreanu, au închiriat vaporul „Domnul Tudor” și au organizat o excursie pe Dunăre, de la Galați până la Ismail. La ea au participat 160 de profesori și învățători din Brăila, Galați și Tulcea. Ajunși în marele port dunărean Ismail, cu populație românească aflată sub stăpânire rusească, profesorii și institutorii români au cântat și au declamat versuri ce aminteau de vremurile trecute, când acolo străjuiau domnișorii Moldovei.

Vizita a avut un răsunet puternic între învățătorii și românii din Basarabia. Din fericire autoritățile țariste, în special Ohrana, nu și-au dat seama imediat de implicații. Vaporul „Domnul Tudor” și-a pus zburătorii în mișcare și s-a întors rapid la Galați²⁰.

Apostol Culea și D. V. Țoni au publicat articole entuziaste despre acea vizită în ziarul „Neamul românesc”, condus de Nicolae Iorga. Abia atunci autoritățile rusești din Basarabia și-au dat seama de însemnătatea vizitei lor la Ismail și de implicațiile ei.²¹

Apostol Culea era cunoscut de poliția țaristă. Era înregistrat ca propagandist român, militant pentru reunirea străvechiului pământ moldovenesc cu România. Catalogarea lui în acest sens s-a făcut și datorită colaborării la ziarele din Basarabia. Din fericire pentru Apostol Culea el a primit în anul 1912 o bursă pentru Italia²². A plecat acolo. Călătoria timp de un an i-a fost de folos deoarece a învățat bine limba, a cunoscut realitățile culturii italiene, în special ale pedagogiei și a luat contact nemijlocit cu mișcarea socialistă din Romagna și Emilia. Cele văzute și învățate acolo le-a consemnat în cartea *Însemnări din cultura Italiei*²³.

Dar plecarea în străinătate nu a provocat o ruptură a legăturilor lui Apostol Culea cu fruntașii românilor din Basarabia. Doar a ieșit momentan din vizorul Ohranei și din cel al Siguranței Statului din Regatul Român.

Au urmat anii primului război mondial. Apostol Culea a fost mobilizat în cadrul aparatului de propagandă al armatei. După intrarea Regatului României în război (noaptea de 14/26 – 15/27 august 1916) Apostol Culea a scris o serie de articole în „Neamul românesc” și a rostit numeroase conferințe în fața trupelor române.

În timpul războiului, în anul 1917, s-a produs o mare cotitură în direcția relațiilor Regatului României cu Basarabia. Se știa că în Imperiul Țarist era o puternică mișcare ce urmărea crearea statelor etnice. S-a ajuns la prima dezmembrare a Imperiului țarist. A abdicat țarul Nicolae II (2 martie 1917). Puterea politică din Rusia căuta noi structuri. Atunci au izbucnit flăcările miș-

cărilor etnice. În martie-aprilie 1917 în Basarabia a apărut și s-a consolidat Partidul Național Moldovenesc ca urmare a acțiunilor întreprinse asiduu de Ioan Pelivan, Ștefan Ciobanu, Ioan Văluță²⁴. În programul Partidului Național Moldovenesc se arăta că se luptă pentru „slobozenie”, națională, bisericească și culturală²⁵. Câteva zile mai târziu, la 6-7/19-20 aprilie 1917 frunțașii populației din Basarabia au cerut autonomia regiunii, introducerea și folosirea limbii române în administrație, predarea în școli în limba română, în fine, slobozenie pentru români²⁶. La 18 aprilie/1 mai 1918, în Chișinău, a avut loc întâlnirea delegaților Sfatului (Sovietului) Soldaților și Ofițerilor Români și a reprezentanților Partidului Național Moldovenesc. S-a cerut imediata constituire a Sfatului Țării, ca organ conducător al Basarabiei.

Reacția bolșevicilor nu a întârziat. La Odessa a fost convocat congresul Partidului Socialist Român din Basarabia. Totuși nu a avut forța necesară pentru a mobiliza un număr minim de delegați.

În schimb, în mai 1917, la Chișinău, s-au desfășurat lucrările Adunării Corpului Didactic din Basarabia. În unanimitate s-a cerut autonomia Basarabiei în cadrul Imperiului Rus. Nu trebuie neglijată situația creată prin participarea la acea Adunare a unor profesori și învățători din România. Ei au venit în calitate de simpli observatori, așa cum au fost Onisifor Ghibu, Andrei Oțetea, Apostol Culea, D. V. Țoni etc. Ca urmare a derulării rapide a evenimentelor, la 23 mai/4 iunie 1917, în Palatul Libertății din Chișinău, delegații au hotărât alcătuirea Comitetului Central Executiv Moldovenesc al Uniunii Soldaților și Ofițerilor. A fost primul organ central de coordonare a activității politice din Basarabia. Președintele lui a fost ales Gherman Pântea.²⁷

La 20 noiembrie 1917, la Chișinău, Comitetul s-a transformat în Sfatul Țării, organ executiv și legislativ care urma să conducă Basarabia. Era o necesitate pentru oprirea acțiunii rapide care urmărea impunerea realizărilor revoluției din februarie 1917 din Rusia. În vederea acestui scop, premierul Rusiei, avocatul Al. Kerenski, îl trimisese în Basarabia încă din iunie 1917 pe Ion Inculeț²⁸, consăteanul lui Ioan Pelivan. Bolșevicii, la rândul lor, au încercat să oprească mișcarea românească prin comisari trimiși de la Petrograd, Moscova și Kiev. Între cei care au acționat în Basarabia, în mod brutal, armat, împotriva românilor, îi putem aminti pe Iona Iakir, fiul unor farmaciști evrei din Chișinău, viitor mareșal al URSS, Gh. Laifer, L. Fișelev, L. Sepetievski, Vasiliev-Totleboim etc.

Lor le-au răspuns intelectualii români, din Basarabia și cei veniți din toată România. Ei au mers, în căruțe, din sat în sat, în întreaga Basarabie pentru a pleda în favoarea unirii cu România. Între cei care au luptat cu forța cuvântului contra armelor bolșevice și-au înscris numele Onisifor Ghibu, Andrei Oțetea, Apostol Culea, Nicolae Dunăreanu, George Tofan, V. Haneș, G. Munteanu-Râmnic, Mihail Sadoveanu, Constantin Agârbiceanu, Ion Minulescu, N. Beldiman etc. Au avut succes. Români i-au urmat.

Au fost ajutați și de legile apărute atunci în Rusia. În 14/27 septembrie 1917, Al. Kerenski a declarat republica în Rusia, în locul Imperiului Țarist. Același premier, la 25 septembrie/8 octombrie 1917, a semnat un ucaz prin care recunoștea egalitatea tuturor popoarelor din Rusia. După cucerirea puterii de către bolșevici (24 octombrie/7 noiembrie 1917), V. I. Lenin a promulgat Decretul asupra drepturilor popoarelor din Rusia (2/15 noiembrie 1917), cu același conținut ca actul semnat de Al. Kerenski.

Având o bază legală, Sfatul Țării la 2 decembrie 1917 a declarat că Basarabia va fi Republică Poporană (Democrată) Moldovenească, iar la 8

decembrie a ales Consiliul Directorilor Generali ai Basarabiei – guvernul. Din acel moment, noua republică urma să fie autonomă în cadrul Republicii Ruse²⁹. Abia la 24 ianuarie 1918, la Chișinău, Sfatul Țării a proclamat Basarabia Republică Democratică Slobodă.

Actul arată că Basarabia devenise independentă. Acțiunile tenace și obstinate ale intelectualilor români dăduseră rezultat. Ele au atins apogeul când, la 27 martie 1918, la Chișinău, Sfatul Țării a votat cu majoritate unirea cu România.

A continuat munca intelectualilor pentru integrarea noii regiuni în Regatul României. Era o necesitate, deoarece în Basarabia continuau să existe și să funcționeze vechile structuri ale Imperiului țarist. Unul dintre fruntașii acțiunii de modernizare și europenizare a Basarabiei a fost Apostol Culea. Apreciindu-i calitățile de organizator, munca depusă până atunci în slujba basarabenilor, profesorul Ștefan Ciobanu, care conducea Directoratul Instrucțiunii Publice (Ministerul Învățământului) pentru Basarabia, l-a numit pe Apostol Culea director al Directoratului Instrucțiunii (Propagandă culturală). El a deținut acest post între anii 1918-1922. În această calitate a publicat numeroase articole în „Școala Basarabească” apărută la Chișinău. Era o revistă unde Apostol Culea deținea rolul conducător, de prim-redactor³⁰. În această calitate, începând din anul 1918, a publicat o serie de articole militând pentru predarea alfabetului latin, pentru scrierea și vorbirea în clasă în limba română. A cerut să se pună accentul pe limba și literatura română, pe istoria și geografia patriei. În vederea atingerii acestui țel, Apostol D. Culea, susținut de Nicolae Iorga, de prof. Șt. Ciobanu, a organizat cursuri de vară obligatorii, în care, învățătorii trebuiau să studieze limba română. Era o necesitate. Învățătorii care predaseră până atunci în Basarabia erau formați în școlile normale rusești pentru predare în limba rusă, cu alfabet rusesc. Or, din anul 1918, după reunirea cu România, se impunea ca în Basarabia să se predea, începând cu ciclul primar, în limba română și să se scrie cu alfabet latin. Apostol D. Culea a avut un mare merit în această direcție, a românizării învățământului, a cadrelor de predare și a întregii populații basarabene. El a depus o muncă obstinată, tenace, zilnică pentru a-i învăța limba română pe învățătorii care predaseră până atunci în limba rusă și, apoi, pentru aducerea în Basarabia a unor învățători din România.

Concomitent, el a relevat importanța orelor de educație fizică pentru elevii din ciclul primar și pentru cei din cel gimnazial. Era necesară o schimbare față de organizarea învățământului primar în vechea Rusie, unde educația fizică o preda intendentul școlii. Apostol Culea s-a arătat preocupat de încredințarea predării unor profesori specializați deoarece tinerii puteau dobândi astfel o pregătire pre-militară, care servea în primul rând apărării țării, dar și întăririi sentimentelor naționale³¹.

Cu multă patimă și dăruire a mai scris în ziarele și revistele din Basarabia „Cuvânt moldovenesc”, în oficiosul „Sfatul Țării” și în „România Nouă”. Din articolele scrise și publicate de Apostol Culea rezultă că el era preocupat de ridicarea culturală a lumii satelor. Era firesc. Acolo, populația majoritară era de origine etnică românească. În vederea întăririi acesteia el a făcut apel la învățători. Pentru ei a creat așezămintele culturale, sufletul răspândirii românismului în mediul rural, mai ales că erau înzestrate cu biblioteci.

Între timp, în anul 1918, se căsătorise cu văduva de război Nathalie-Louise Ciobanu, născută Drouhet³², de asemeni profesoară. În anul 1922 a fost numit

inspector general la Casa Școalelor din București, la a cărei reorganizare a lucrat. Avea să devină un model pentru întreaga Românie școlară.

Concomitent, la propunerea lui N. Iorga, a început să lucreze și la organizarea Fundației Regale „Principele Carol”. Tot în urma intervenției și susținerii profesorului Iorga a fost numit și Director al Direcției Culturii Populare din Ministerul Învățământului. Aici Apostol Culea va continua să lucreze pentru ridicarea culturală a lumii satelor, orientându-se în special către Basarabia. Va finaliza cu greu legea de organizare a „Așezămintelor culturale”, căci în timp devenise și Director al Direcției Învățământului Primar din Ministerul Educației. Abia în anul 1938 a putut prezenta, în cadrul Fundațiilor Regale, Legea de organizare a „Așezămintelor culturale”. Aici a lucrat alături de profesorul Dimitrie Gusti. Împreună cu acesta a elaborat programele pentru „Școlile superioare sătești”. Ele au împânzit întreaga Românie. Ca urmare, prin Decret Regal semnat de regele Carol II, Apostol Culea a fost numit Director General al Direcției Așezămintelor Culturale.

Paralel cu aceste activități cu caracter politico-administrativ, Apostol Culea a continuat să se aplece asupra Basarabiei. În anul 1918 a publicat prima ediție a lucrării „Povățuitor școlar sau Metodică teoretică și practică pentru învățătorii școalelor din Basarabia”³³. Am precizat că atunci a fost prima ediție, deoarece lucrarea a fost mereu îmbogățită și publicată în ani succesivi. Era o necesitate. În anul 1918 sub conducerea lui Apostol Culea au apărut primele școli primare românești în Basarabia. Era o noutate ce servea la întreținerea și renașterea românismului. Acolo, în Basarabia, țarismul fusese eficace în domeniul asuprii naționale, nepermițând existența niciunei școli românești. Prin contrast, Imperiul Habsburgic acceptase ca în zonele românești dominate de el să funcționeze 3.000 de școli confesionale românești. Apostol Culea și-a dat seama de cumplita situație culturală a românilor basarabeni. A încercat să repare ceea ce putea. Manualele sale – „Abecedarele” (cl. I-II), „Citirile” (cl. I-V), „Istoriile” și „Geografiile” (cl. IV), manualele de caligrafie etc. au fost acceptate și adoptate ca manuale unice, impuse în toate școlile primare. În interiorul lor Apostol Culea a introdus povestiri istorice patriotice despre Basarabia. Ele vor fi reunite apoi în volumul *Când moldovenii țineau strajă la Nistru*. Ca și această carte, cu mare circulație între învățătorii și profesorii de istorie a fost albumul *Istoria românilor în ilustrații*³⁴.

Un mare răsunet l-a avut deschiderea cursurilor „Școlii de vară sătești” din vara anului 1939 la Soroca. Datorită prestigiului lui Apostol D. Culea, numărul cursanților – învățători și profesori – a fost deosebit de mare. Înzestrat cu simț istoric, în fierbinte vară a anului 1939, Apostol Culea a înțeles și a prezentat tragismul care amenința Basarabia. Discursurile rostite de profesorii de la Soroca, inspirate de Apostol Culea, au prevestit evenimentele întunecate din vara anului 1940.

Numirea lui Apostol Culea în fruntea Fundației Regale „Regele Mihai I” nu a mai putut repara ceea ce se distrusese în Basarabia între 28 iunie 1940 și 22 iunie 1941. A încercat să facă ceea ce era posibil, în condiții de război. A acționat în spirit democratic, ceea ce a făcut să fie mult apreciat de basarabeni. Această amintire a determinat autoritățile comuniste să-i solicite, chiar în luna septembrie a anului 1944, să creeze o nouă revistă pentru învățători și profesori. A refuzat, motivând că era bolnav. În realitate, după cum a declarat familiei, nu a vrut să lucreze cu autoritățile impuse de sovieticii care răpiseră din nou Basarabia de la români. Atitudinea lui a generat răzbunare din partea autorităților comuniste.

În cotidianul „Scânteia”, nr. 39, pagina 2, la 29 octombrie 1944 a apărut articolul „Eporația scriitorilor”, care conținea o cerere imperativă de înlăturare din societate și din viața publică a scriitorilor și publiciștilor cu sentimente naționale și anticomuniste. Între ei figura și numele lui Apostol Culea.

Cu toate acestea, plin de curaj, Apostol Culea a publicat în octombrie 1944 și, apoi, în februarie 1945, în ziarul „Curentul” articole referitoare la soarta tineretului român. El dovedea aceeași grijă pentru ca tineretul român să fie școlit și ferit de infestarea lui cu doctrina comunistă.

La 7 martie 1949, în București, după o grea suferință – scleroză a creierului – Apostol Culea a murit. A fost înhumat în Cimitirul Sf. Vineri din București. La ceremonia funerară au participat membrii familiei și câțiva apropiați, ca Tudor Iacobescu, Al. Lascarov-Moldoveanu, preotul N. Smochină etc. Nu s-au rostit discursuri. Mihail Sadoveanu atrăsese atenția ca oamenii să fie prudenți, mai ales că o serie dintre prietenii lui Apostol Culea – D. V. Țoni, Ion Mihalache etc. aveau deja casă și masă gratuite din partea autorităților comuniste...

Abia în anul 1982, în localitatea natală a lui Apostol Culea, satul Sudiți (Județul Ialomița), s-a organizat sărbătorirea a 100 de ani de la nașterea sa³⁵. Cu acel prilej, s-a constatat din nou că Apostol Culea, deși pomenit în Micul Dicționar Enciclopedic, nu era agreat de autoritățile comuniste, care nu-i iertau și nici nu-i uitau acțiunile din Basarabia. Cu greu, la insistențele lui Radu Ștefan Vergatti, nepotul vitreg al lui Apostol Culea, s-a deschis atunci, în clădirea vechii școli primare din satul Sudiți „Muzeul memorial Apostol D. Culea”, iar școlii din sat i-a fost dat numele Apostol D. Culea. În fine, actualmente numele lui este pomenit la loc de cinste între cei care au luptat pentru o Basarabie românească.³⁶

1. Prof.univ.dr.la Școala Doctorală a Universității din Târgoviște, membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România.

2. Avocat în Baroul București; doctor în drept.

3. Pentru viața și activitatea lui Manuc bei Mirzaiani, v. Gheorghe Bezviconi, *Manuc Bei*, ed. a doua, Chișinău, 1938, passim; Ștefan Ionescu, *Manuc Bei: zaraf și diplomat la începutul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 1976, passim; Mser Mserian, *Istoria vieții lui Manuc bey Mirzaianț*, trad.de H. Dj. Siruni, Ed. Ararat, București, 2012, passim; despre viața lui Manuc bei și relațiile lui cu Rusia s-a ocupat în mod special savantul armean H. Dj. Siruni (cf. H. Dj. Siruni, *Bairakdar Moustapha Pascha et Manouk Bey, „Prince de Moldavie”*, în „Balcania” 6 (1989); *Munca unui savant armean în România: Hagop Djololian Siruni*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2008, p. 61, 190, 228, 271.

4. Pentru una din cele mai recente și amănunțite descrieri ale condițiilor de încheiere a păcii, v. Paul Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional (1806-1820)*, București, 1993, p. 37-64; *Istoria românilor, vol. VI, Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, ed. I, coord. P. Cernovodeanu, Nicolae Edroiu, București, 2002, p. 697-720; *Tratatul de pace de la 1812. 200 ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus*, Materialele Conferinței Internaționale, Chișinău, 26-28 aprilie 2012, Ed. Pontos, Chișinău, 2012, passim.

5. Cf. P. Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești...*, ed.cit., p. 60-91; *Istoria românilor*, vol. VI, ed. cit., p. 591-598.

6. Paul Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 37-64.

7. Una dintre fete s-a măritat cu învățătorul Ion Fotă, care în 1982 a fost co-organizator, alături de Radu-Ștefan Vergatti al Centenarului Apostol D. Culea. Manifestarea a avut loc în Comuna Sudiți, Județul Ialomița.

8. G. T. Dumitrescu, *Învățătorul Apostol D. Culea*, în *Omagiu lui Apostol Culea*, București, Școala Poporului, 1940, p. 215-216.

9. Ibidem.

10. Cf. D. V. Țoni, *Pentru Apostol D. Culea*, în *Omagiu lui Apostol Culea*, ed.cit., p.17-18

11. Cf. Apostol D. Culea, *Învățământul despre natură*, Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1910.

12. Idem, *Când moldovenii făceau strajă la Nistru*, ed. I, Tipogr. Jockey Club, București, 1926.

13. Idem, *Povestiri cu domnul nostru Isus Christos, alese din literatura lumii*, Tip. Liceului Carol I, Craiova, 1928; republicată în anul 1999, de editura Leal, la București, fără a se fi cerut acordul niciunui dintre membrii familiei.

14. Cf. G. T. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 222-223. În articol este reproducă și mărturia lui Apostol D. Culea: *Generația mea s-a dezvoltat sub trei curente sincronice, cu puncte de contact între ele variate, cu rezonanțe variate la sate și în comunitatea învățătorescă: curentul haretist, cu activitatea lui extrașcolară și cooperatistă, curentul poporanist dela „Viața Românească” și curentul sămănătorist-naționalist al d. Prof. Nicolae Iorga. Noi, cei grupați la revista „Vremea Nouă”, aparțineam mai mult sau mai puțin unuia din aceste mișcări sociale, după temperament și preocupări. Ion Mihalache, de pildă, înclina mai mult spre cele două curente dintâi. Eu și cu Țoni, At. Necula, Petre Ștefănescu-Dragomir, Ion Ciocârlan...eram cu totul absorbiți de personalitatea d. Iorga. Dacă am fost puternic înrâurit de curentul iorghist (eu mai mult în latura culturală, Țoni în cea politică și amândoi conducând secții de ale Ligii Culturale, foarte active), atât de multipli în manifestări începând dela literatura „Sămănătorului”, trebuie să recunosc că au făcut rânduială în cugetarea mea din întâia tinerețe și prof. A. C. Cuza, îndeosebi prin cărțile „Despre Poporație” și „Naționalitatea în artă”; prof. C. Rădulescu-Motru prin cărțile *Cultura română și politicianismul, Știință și Energie, Aurel C. Popovici prin cartea Naționalism sau Democrație? (...)* Vestitele cursuri de vară dela Vălenii de Munte, cu tineret din toate provinciile românești încă neunite, le-am cercetat an cu an. Aici mi-am lărgit orizontul spiritual, de aici plecam cu setea de a ști tot mai mult și tot mai multe în diversitate. Chiar și pedagogia nouă, tot la Văleni s-a vorbit de ea pentru întâia oară. (...) Căci la Văleni, contingentul învățătoresc era cel mai numeros; și Țoni era agentul recruta. Tendința de a ne privi profesia, specialitatea, prin ideologia culturii naționale, ei, d-lui Iorga o datorez.*

15. În primă formă, ziarul „Basarabia” a apărut în decembrie 1905 la Geneva, dar având înscrise pe frontispiciu că era editat la Chișinău. Acest prim ziar, care-i avea redactori pe Zamfir C. Arbore și pe dr. Petre Cazacu, a avut doar șase numere. Din 24 mai 1906 acest ziar a fost continuat de altul, cu același nume, avându-i ca redactori pe Em. Gavriliță, Vasile Hartia, Ion Pelivan. El a fost interzis la 12 martie 1907, datorită publicării în paginile lui a poemului *Deșteaptă-te române*, de către Pintilie Cubolteanu (Pantelimon Halippa); în anul 1930 ziarul „Basarabia” a apărut sub același titlu, la Chișinău. Acest ziar a apărut din inițiativa și sub conducerea prof. C. Stere și a emulilor lui. Celelalte ziare tipărite tot sub denumirea „Basarabia” (1918-1919; 1924 etc.) au fost apariții neregulate, la care nu a colaborat Apostol D. Culea.

16. Apostol Culea a colaborat la prima serie a ziarului „Cuvânt Moldovenesc” de la Chișinău, între anii 1913-1921. Din anul 1917 ziarul și-a schimbat denumirea în „Sfatul Țării”, organ oficios al guvernului Basarabiei, la care deasemeni a colaborat Apostol Culea.

17. A.N.I.C., fond 1449, dosar 215, f. 1.

18. Ibidem.

19. Cf. Ioan Pelivan, *Deșteptarea națională. Corespondență. Memorii (1900-1918)*, îngrij. de Gheorghe Negru, în „Destin românesc. Revistă de istorie și cultură”, serie nouă, An IV (XV), nr. 5-6 (63-64), Institutul Cultural Român, Chișinău, 2009, p. 48-49. pentru corespondența dintre Ioan Pelivan și Apostol D. Culea a se vedea și scrisorile depuse în anul 1982 la Muzeul Memorial Apostol D. Culea din Sudiți, Jud. Ialomița; epistolele au fost încredințate de văduva lui Apostol D. Culea, Natalia Louise Culea, de

fiica ei, Natalia Theodora Ciobanu și de fiul acesteia din urmă, Radu Ștefan Vergatti, dlui. Răzvan Ciucă, care era pe atunci director al Muzeului Județean Ialomița.

20. Cf. *De vorbă cu prozatorul Nicolae Dunăreanu*, în „Basarabia literară”, an 1, nr. 19, 3 august 1942.

21. Ibidem. Nicolae Dunăreanu relatează: *Ca să putem înșela supravegherea rușilor, am numit această excursie „Excursia profesorilor secundari”. De fapt era făcută sub auspiciile Ligii Culturale. Excursia a fost foarte bine organizată, oficialitățile din Ismail primindu-ne cu muzică și cântându-ne Imnul Regal Român. Noi am avut un taraf de lăutari de la Galați, care a răspuns cu imnul „Boje Țarea Hrani” (Doamne, păzește-l pe țar). Pentru prima oară de la 1877, a ancorat în portul Ismail un vapor românesc. Tot orașul ieșise în întâmpinarea noastră cu flori. Entuziasmul părea de nestăvilit. După o primire oficială, sărbătorească, Țoni și Culea au făcut imprudența de a scris în „Neamul Românesc” un articol, în care arătau dedesubturile acestei excursii. Din cauza aceasta am avut mari neplăceri cu rușii (ibidem); a se vedea același eveniment, relatat tot de N. Dunăreanu, *Cu anii în urmă. O excursie în Basarabia sub ruși*, în *Omagiu lui D. V. Țoni*, Tiparul Oltenia, București, 1939, p. 45-49.*

22. Cf. Apostol D. Culea, *Cu D. V. Țoni și despre D. V. Țoni (Amintiri)*, în *Omagiu lui D. V. Țoni*, ed. cit., p. 27-29.

23. Apostol Culea, *Însemnări din cultura Italiei*, Editura Institutului de Arte Grafice „Tipografia românească”, București, 1914.

24. Cf. Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru, *Ioan Pelivan. Părinte al mișcării naționale din Basarabia*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2011, p. 82-83 și urm.

25. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, București, 1983, p. 556.

26. Ibidem, p. 557.

27. Cf. Ion Constantin, *Gherman Pântea. Între mit și realitate*, Ed. Biblioteca Bucureștilor, București, 2010, p. 40-41.

28. Cf. I. Constantin, I. Negrei, Gh. Negru, *op. cit.*, p. 89.

29. La 14/26 septembrie 1917 Kerenski a declarat Rusia republică.

30. „Școala Basarabeană. Revistă oficială a directoratului de instrucțiuni, sub auspiciile Directoratului Instrucțiunii Publice”, apărută lunar între 1918, noiembrie, 1 – decembrie 1940; director Ștefan Ciobanu, prim-redactor Apostol D. Culea. Între anii 1919-1920 a avut ca subtitlu „Revistă a învățământului din Basarabia”, „Revistă pentru învățământ și educație națională”, iar între 1922-1936 „Revistă pentru cultură, învățământ și educație națională” (Cf. *Presa basarabeană de la începuturi până în anul 1957. Catalog*, ed. Îngrij. de Lidia Kulikovski, alcătuitor Margarita Șcelcikova, lector Vlad Pohlă, consultanți științifici Silvia Grossu, Gheorghe Palade, Ion Dron, Chișinău, 2002, p. 16, 205).

31. Cf. Apostol D. Culea, *Temelia educației naționale*, în „Școala Basarabiei”, an I, nr. 6, aprilie 1919, p. 25; idem, *Jocurile copiilor din punct de vedere al pedagogiei sociale*, în „Școala Basarabiei”, an I, nr. 12, octombrie 1919, p. 7-8; idem, *Cum Franța își prepară apărarea națională*, în „Școala Basarabiei”, an III, nr. 1, noiembrie 1920, p. 46.

32. Nathalie-Louise Ciobanu, bunica autorului articolului de față (prof. Radu Ștefan Vergatti) fusese măritată cu profesorul Nicolae Ciobanu. Acesta murise în noiembrie 1916, în timpul primului război mondial, în luptele care încercau să apere Pasul Predeal în fața înaintării trupelor austro-ungare. Nicolae Ciobanu este înmormântat în Cimitirul Eroilor din Predeal. Nathalie-Louise Ciobanu s-a recăsătorit cu Apostol Culea.

33. Cf. Apostol D. Culea, *Povățuitor școlar sau Metodică teoretică și practică pentru învățătorii școalelor din Basarabia, scrisă de Apostol D. Culea, Institutul în București*, Inst. de Arte Grafice România Nouă, Chișinău, 1918, 143 p.

34. Apostol D. Culea, *Istoria românilor în ilustrații. Album istoric alcătuit de Apostol D. Culea pentru școalele primare și secundare*, Editura Institutului de Arte Grafice Ramuri, Societate Anonimă, Craiova, 1926.

35. Organizatori R. Șt. Vergatti și Ion Fotă (învățător însurat cu o soră a lui Apostol D. Culea).

36. Ion Constantin, I. Negrei, Gh. Negru, *op. cit.*, p. 68, 72, 139.

CONSTANTIN CHERAMIDOGLU

Constanța, stigmatul orientalului

Pentru cititorul de astăzi al documentelor de arhivă din fondul Primăriei orașului Constanța și mai ales al presei constănțene de la începutul secolului XX, apare ca o constantă râvna edililor, a locuitorilor săi în general, de a moderniza degrabă orașul. Poate la niciun alt oraș al României nu se observă mai pregnant această idee de abandonare a trecutului apropiat, considerat ca o țară ce afecta evoluția orașului spre epoca modernă. Tot ce aducea a oriental era considerat rău, nedemn pentru orașul ce se ridica din ruinele vechiului Tomis.

Fără îndoială, epoca stăpânirii otomane nu a fost una fericită pentru această străveche așezare; dar multe alte orașe-porturi din bazinul Mării Negre sau al Mediteranei, au avut perioadele lor de declin, ce au alternat cu cele de înflorire. Soarta Constanței era în legătură cu evoluția comerțului din această parte de lume; ca și pentru Galați sau Brăila, viitorul său a depins de evoluția raporturilor dintre marile puteri europene. Dacă cele două mari porturi dunărene au fost chemate la viața modernă după tratatul de la Adrianopol din 1829, pentru Constanța clipa trezirii sale a survenit războiului Crimeei din 1853-1856.

Concesiunea căii ferate dintre Cernavoda și Constanța și a portului către o companie engleză (1857), avea să constituie impulsul necesar pentru transformarea orașului într-un mare șantier. În mai puțin de trei ani s-au construit: calea ferată, dar și gara (ce se afla pe locul clădirii „Casei albe” de astăzi), zeci de clădiri ce foloseau ca locuințe pentru personalul lucrărilor începute, dar și un hotel și mai multe prăvălii, cârciumi, etc. Portul, ce păstra urmele amenajărilor făcute cu secole în urmă de genovezi, a început să fie modernizat și el, spre a contribui, la rândul său, la integrarea Constanței în circuitul european de mărfuri și valori. Dar *oriental* avea să mai fie orașul încă aproape un secol, prin arhitectura sa, și mai ales prin oamenii săi, prin modul lor de a privi lumea, prin felul lor de a lucra, de a face comerț, de a se purta. Bun sau rău, potrivit sau nu, mai ales pentru cei de dincolo de Dunăre, dar și pentru noile generații, asta e mai greu de spus. Dar să vedem ce spuneau cei de atunci: „Am fost dezamăgit – scria Henry Barclay, venit în anul 1857 să construiască prima cale ferată din această zonă, între Cernavoda și Constanța – pentru că auzisem atâtea în ultimele luni trecute, despre acest loc, încât în imaginația mea el era un mare oraș oriental; în locul său însă, am putut distinge în aerul limpede, o

mică adunătură de bordeie din pământ, din mijlocul cărora se ridica minaretul unei moschei.”

Într-o prefață la lucrarea dedicată orașului de, pe atunci locotenentul M.D. Ionescu, Grigore Tocilescu scria la 1897: „timp de 15 ani mi-a fost dat să vizitez foarte adeseori capitala județului Constanța, să fiu martor aproape ocular al prefacerilor ce a încercat și s-o văd cum dintr-un simplu târguleț de aspect cu totul oriental și mai mult o ruină, a devenit un oraș frumușel, românesc și vioi și cu tendințe din ce în ce către Occident”.

„Stăpânirea otomană nu avea nici dragostea și nici interesul să îngrijească de acest oraș, așezat la capătul de nord al împărăției și care împreună cu hinterlandul înconjurător era lăsat complet în părăsire”. Așa descria Scarlat Huhulescu, fost vice-primar al orașului, situația Constanței și așa au scris mai toți la acea vreme, punând astfel în evidență contrastul dintre Constanța orientală și cea din zilele lor; concluzia lui Huhulescu era: „aceasta era starea Constanței la data reanexării, care prezintă un contrast izbitor față de Constanța de astăzi”.

O notă specifică a orașelor porturi, așa cum era Constanța la sfârșitul secolului al XIX-lea, era prezența cafenelelor, locul de întâlnire al marinarilor, dar și al comercianților, al lucrătorilor portuari, în general al lumii pestrițe ce „colora” străzile orașului. Cafenelele au fost astfel o prezență constantă în viața cotidiană a Constanței, despre ele găsindu-se informații atât în documentele de arhivă, în presa vremii, cât și în paginile scrierilor literare.

Pe la 1880 în Constanța erau 12 cafenele, printre care cele ale lui Hagi Nazar, din strada Traian nr. 36, a lui Nicolae Peratis și cea a lui Garabet Bedros, ambele din Piața Independenței. Pentru a înțelege ce loc ocupau cafenelele în viața economică a orașului, amintim o statistică a anului 1888; la acea dată orașul avea 38 de cafenele și 23 de cârciumi, la o populație de 6191 suflete. La vremea respectivă aprobările pentru a deschide un astfel de stabiliment se dădeau de prefect (apoi de primar) și după îndeplinirea unor condiții prealabile. Pentru a putea deschide o cafea, solicitantul depunea și o „garanție” din partea unor persoane cunoscute în oraș, din care rezulta „că este persoană onorabilă și se bucură de bună opinie publică și n-a fost expus judecăței”. La una din aceste cereri (din 7 iunie 1893), primarul Mihail Koiciu punea următoarea rezoluție: „Se va răspunde domnului prefect că numitul Ibrahim Suleiman este locuitor din acest oraș și se bucură de bună reputațiune. Cu aceasta se va comunica domnului prefect că numărul cafeanelor s-a înmulțit peste măsură, căci toți acei care nu voiesc să muncească și dispun de un capital cât de mic, deschid cafenele spre a câștiga mai ușor. Eu consider aceasta ca un simptom caracteristic al lenevirii și aș fi de părere că acest fel de oameni ar trebui abătuți de la această cale prejudiciabilă intereselor generale, nemaipermițându-se deschiderea neîncetată de asemenea cafenele”. Cu toate acestea numărul cafeanelor crește continuu, chiar în acel an înființându-se alte 18 asemenea localuri.

Iar Constanța continua să prezinte interes pentru emigranții Orientului. Mai amintim un fapt relevant în acest sens: aflăm din ziare că, în timpul când principele Ferdinand fusese bolnav, în semn de solidaritate, la Constanța s-a oprit muzica ce cânta pe bulevardul Elisabeta „și orice petrecere în grădinile publice ale Constanței, pline de toți derbedeii Orientului”.

Prezentarea în antiteză a trecutului jalnic al orașului cu imaginea luminoasă a noii Constanțe este o caracteristică a articolelor din presa constănțeană a tuturor timpurilor, fiind legată poate nu doar de vanitățile politice ci și de

nevoia firească a omului de a se raporta la trecutul său, la înaintași, spre a revaloriza propria creație. Iată un exemplu din presă: „Peste câteva zile începe sesiunea ordinară, de toamnă, a așa numitei Comisiuni interimare, tristă parodie a vechilor consilii comunale sub a căror auspicii, Constanța s-a ridicat din situația de orașel oriental, la aceea a unui oraș modern, așa cum l-a găsit războiul în 1916. (...) Orașul e lipsit de apă, de lumină, de pavaje, de curățenie, se fac potlogării speculându-se nevoile cetățenești...”.

Firește ziarele ce exprimau opinii politice erau și mai categorice în a pune gri trecutul și pe vechii edili ai orașului, precum și în a lăuda faptele deosebite ale celor susținuți de ei. Citim deci cu înțelegere frazele următoare desprinse dintr-un articol din anul 1928 al ziarului liberalilor constănțeni: „Blestemat a fost municipiul nostru câteva regimuri în urmă. Mizeria se resimțea la orice pas și în orice direcție. *Era o vitregie* pe bieții cetățeni condamnați a trăi în acest oraș, ajuns în ultimul timp într-un hal mizerabil”. Bineînțeles, noul primar liberal avea să rezolve rapid toate problemele: „este vorba de *idealul primar* Dr. Mărgărint, pe care l-am mai cunoscut un timp foarte scurt în fruntea Constanței, dar care s-a simțit mult. Azi grație unui primar ideal, secondat de un grup de oameni integri, s-a transformat biata Constanță, într-un oraș demn de occident, demn de a fi metropola Dobrogei”.

Ani mai târziu, primarul Virgil Andronescu, unul dintre acei primari cu o însemnată contribuție la modernizarea orașului, spunea în ședința Consiliului local din ziua de 27 martie 1914, despre aspectul orașului pe care îl conducea: „Un mic și neînsemnat port turcesc găsit la luarea în posesiune a Dobrogei de către dominațiunea română, a devenit astăzi unul dintre cele mai importante porturi ale Mării Negre și unicul port care leagă occidentul cu orientul, prin Constantinopol. Cu toate acestea, sub raporturile esteticii și ale edilității, a rămas aproape același oraș turcesc, căci deși s-au făcut în el construcții frumoase și s-au pavat străzile acestui oraș, totuși încă de la ocupațiune nu s-a întocmit un plan sistematic, după care «să se ridice» construcțiunile.” De numele acestui primar se leagă însă multe din acțiunile chemate să modernizeze orașul. O inițiativă a sa urmărea aplicarea unui regulament pentru serviciul pompelor funebre; chestiunea s-a discutat în ședința Consiliului comunal din ziua de 25 mai 1910 și redăm în continuare intervenția lui Virgil Andronescu la punctul 13 al ordinii de zi:

„D-l. Consilier ajutor Andronescu arată ca a studiat regulamentele pentru serviciul pompelor funebre ale mai multor orașe din țară și a întocmit și d-sa un proiect de regulament care s-ar putea aplica orașului Constanța; D-l Andronescu arată că orașul Constanța în ultimul timp a luat un mare și îmbucurător avânt, îmbunătățiri s-au făcut de toți acei care s-au perindat pe la primărie, însă printre cele ce se impun în legătură cu *europenizarea orașului* (sublinierea noastră, C.C.) stă strâns legată și jalnica situație în care lăncezește modul cum se fac înmormântările; se știe că actualmente nu există în oraș decât dricul comunal vechiu, deteriorat și în stare de plâns, acest dric fusese pe vremuri destul de respectabil, pus la dispoziția catedralei care îl închiria familiilor decedaților, acum însă cum casa bisericilor a luat din bugetul comunei ceea ce trebuia să ia pentru întreținerea cultului, a rămas ca și până aci în sarcina comunei cimitirul și paznicul lui, crede, zice d-sa că a sosit momentul ca să ne îngrijim și de acei care dispar din mijlocul nostru, dând prin aceasta dovadă de buni gospodari; după cum a arătat, dricul ce posedă primăria fiind într-o stare de degradare absolută, impresia ce o produce este de mare compătimire pentru cei ce se duc la locul de veci, dar și de mare hulă pentru

acei ce sunt puși a aduce o îndreptare, cultul morților este din timpurile cele mai vechi, arătătorul premergător al marilor sentimente și al superiorității de neam, gintă și evoluție”.

„Animat – zice d-sa de dorința de a introduce o îmbunătățire reală schimbând cu totul starea de până aci a a înmormântărilor și-a propus în calitate de consilier municipal a întocmi un regulament pentru serviciul pompelor funebre prin dare în concesiune...” . Acest proiect a fost și el aprobat în plenul consiliului.

Un cerealist important al orașului, I. D. Xantopol scria, la rândul său, în anul 1925, în ziarul local „Dacia”, pe marginea evoluției lente a comerțului local, comparativ cu celelalte porturi mari, Brăila și Galați: „Pot spune că vina cea mai mare este numai a noastră, a tuturor, care grație tembelismului nostru oriental, ne mărginim să ne resemnăm, fără a reacționa în mod energic, cerând de la cei în drept, ca revendicările noastre să fie luate în considerație și executate”.

În paginile aceluiasi cotidian și în aceeași perioadă, sub titlul “Părerile unui vechi dobrogean despre comerțul orașului Constanța”, Suliman Abdul Hamid, cunoscut comerciant și membru al Camerei de Comerț din localitate, scria: „Mi-aduc aminte, pe când eram copil încă, Constanța, fără să posede silozuri și marile magazii de la obor, făcea un comerț destul de întins. Cu toate că portul era vechi – rămas din timpul stăpânirii otomane – era totuși neîncăpător pentru vapoarele ce plecau ori soseau cu mărfuri”.

Din articolele acelei vremi răzbate însă și un alt sentiment, o nostalgie după comerțanții cinstiți ai vremurilor vechi, după obiceiurile uitate acum. Citim dintr-un alt articol: „Pline de vrajă ne apar astăzi – după câteva decenii – timpurile când la țarmurile Kiustendgei ancorau corăbiile levantine – singurele mijloace de comunicație și de trafic pe acele vremuri. După cum ne spun bătrânii, pe atunci – cu toate geremelele pe care negustorii trebuiau să le plătească administrației otomane – comerțul mergea strună, pentru că aici veneau târgoveți din toate părțile de cumpărau mărfuri. Polițe, contracte și niciun fel de acte, nu interveneau în tranzacțiile lor, pentru că exista un cod mai respectat ca toate legile și regulamentele actuale: era cel al onoarei comerciantului, mai presus de toate. Când un negustor era fără onoare – ichtibar, în limba turcă – nimeni nu-i mai dădea bună ziua. Desigur că acești oameni nu știau să facă politică și nici nu lăsau în părăsire prăvăliile lor, ca să ție discursuri înjurându-se reciproc (...). Pe atunci comerțanții făceau numai politică economică.” Era aceasta o altă față a lumii orientale, una pozitivă, pe care acum negustorii mai în vârstă ai orașului o regretau.

Atunci când se stingea din viață bătrânul comerciant Gheorghe Rizescu, ziaristul îl caracteriza drept „un tipic reprezentant al generației de bătrâni – puțini la număr – dintr-o lume din alte vremuri, o lume pe care noi cei de acum, grăbiți și gălăgioși, o înțelegem din ce în ce mai puțin. Gheorghe Rizescu a fost dintre oamenii aceia vechi care știau să tacă și să muncească, știau să prețuiască banul, să-l câștige cu muncă dreaptă și grea și mai ales știau să-l folosească în lucruri ce erau spre binele tuturor.”

Dar comerțul și comerțanții Constanței cum arătau, cum se comportau? Și aici vocea presei este usturătoare: „o problemă din multele ce preocupă pe marii și micii comercianți, este desigur și cea a comerțului ambulant. România, cea mai apropiată de Orient din grupul țărilor ce au pretențiunea de a avea o civilizație occidentală, este supraaglomerată de comercianți”.

Imaginea comerțului local era aspru criticată atât în presa locală cât și în ședințele consiliului local; de vină erau considerați negustorii ambulanti (o altă reminiscență a „târgului oriental”) precum și comercianții sosiți de aiurea și care, cu bani puțini, încercau să deschidă o mică afacere în orașul de la malul mării. În toamna anului 1930, se putea citi în presa locală: „constatăm cu multă strângere de inimă, că „perla Mării Negre” își reia cât mai mult aspectul oriental pe care l-a avut acum 50 de ani. Când în decursul timpului, diversele consilii locale, mai bune sau mai rele, au căutat pe cât a fost cu putință, înfrumusețarea și occidentalizarea micului orașel, devenit astăzi unul din cele mai frumoase din țară, astăzi, după 32 de ani, dă înapoi ca racul.” Și ziaristul constata că, centrul orașului (zona peninsulară, am zice noi astăzi), se îmbogățește cu clădiri importante și cu magazine ce – spunea el – puteau rivaliza “în ceea ce privește estetica vitrinelor, cu oricare oraș din străinătate.” Urma însă și reversul, imaginea prăvăliilor unor mici negustori armeni, refugiați de curând din Turcia kemalistă: “s-au cuibărit în ultimii zece ani, fel de fel de maghernițe, cu toate bazaconii adunate din Orient, umplând vitrinele tuturor magazinelor, rămase goale din cauza mizeriei, cu mărgelile și lulele, care dau orașului un aspect oriental.”

În ceea ce privește vitrinele, modernizarea lor mergea însă încet, astfel că în ședința consiliului local din 26 noiembrie 1925, consilierul Gheorghe Stețcu (el însuși un cunoscut comerciant), solicita îngăduință „pentru negustorii ce expun mărfurile pe străzi”; tot atunci, A. Birnbaum, un alt consilier, afirma că “din cauză că magazinele noastre nu posedă vitrine occidentale, sunt nevoite să expună mărfurile pe stradă.” Excepție putea face însă, în opinia sa, partea străzii Carol, în jos de farmacia Miga.

Cât despre comercianții ambulanti, amintim o primă încercare mai serioasă de normalizare a activității lor, ce a avut loc în anul 1928; se urmărea reglementarea acestui gen de comerț, așa după cum cereau locuitorii, comercianții orașului, dar și după cum impuneau vremurile. Ce spuneau locuitorii, aflăm tot din presă: „Prin excepție orașul nostru, considerat ca unul din centrele cosmopolite, pe urma localității balneare și în special a portului, este invadat continuu de o pletoară de așa-zisi comercianți ambulanti, care în cele mai multe cazuri sunt în contradicție cu regulamentele existente, primejduind în același timp și interesele statului...”. Ziaristul relatea apoi textul noii ordonanțe comunale ce urmărea reglementarea fenomenului.

Este în firea lucrurilor ca oamenii să dorească mereu îmbunătățirea vieții lor, să critice în acest scop edilii contemporani lor și să caute exemple pozitive în trecut. Tot așa de firesc este însă, ca aceiași cetățeni ai orașului să conștientizeze progresele incontestabile realizate inclusiv prin eforturile lor. La începutul anului 1903, primarul de atunci al orașului, Cristea Georgescu, schița în fața consilierilor locali, proiectele sale: cazinoul, bulevardul Elisabeta, Palatul administrativ, iluminatul, pavarea străzilor, alimentarea cu apă. „Odată această prima parte de îmbunătățiri introduse – spunea el – orașul nostru și-ar schimba fizionomia, el ar începe să devină un oraș cu aspect occidental.” Constanța avea atunci 13.000 de locuitori și ajungea la 20.000 în timpul sezonului de vară.

Lumea Orientului era asociată în mentalul colectiv cu necurătenia, insalubritatea orașului, de care se părea că nu se va scăpa nicicum. Situația nu avea să se îmbunătățească prea repede; un ziarist local exprima astfel nemulțumirea sa față de starea de salubritate a orașului, în anul 1915: „Aproape toate străzile afară de cele 2-3 din centru, nu sunt măturate și

update cu săptămânile. La fiecare pas te lovești de fel de fel de murdării, coji de pepeni și câte altele, care dau Constanței aspectul unuia din cele mai mărginite orașe ale Orientului.”

Fără îndoială construcțiile erau cele care dădeau, în primul rând, aspectul oriental al Constanței; de aceea edilii orașului au încercat de la început să pună capăt neorânduiei din acest domeniu. Aceasta presupunea atât o concepție clară de sistematizare a orașului cât și un regulament de construcții modern și mai ales respectat. Încă la 1896 aspectul oriental al orașelor dobrogene deranja pe locuitorii lor, astfel că putem citi în ziarul „Constanța”, următoarele: „orașele păstrează același aspect oriental; în provincie nici o îmbunătățire: aceleași căi de comunicație, aceeași pustietate în câmpii, aceeași mizerie în sate, ca și acum 18 ani”.

Regulamentul asupra construcțiilor ce se ridicau în oraș, întocmit în anul 1881, nu corespundea pe deplin necesităților și în mai multe rânduri s-a propus modificarea lui. Astfel, un nou proiect, ce a fost întocmit în vremea primarului Eust. Schina, deși votat de consilieri a fost blocat la ministerul de resort, până în toamna anului 1898. Despre el, presa locală scria următoarele: „Acest proiect de regulament conține niște dispoziții de detalii de care edilitatea în Constanța are cea mai absolută trebuință, spre a se evita facerea de construcții primitive, orientale, cu material defectuos, ca acela care a cauzat dărâmarea binalei Locmanian, care pe lângă atâtea pagube materiale a costat anul trecut viața a 3 lucrători”.

Primul război mondial a lovit greu orașul nostru și perioada de refacere a durat circa 10 ani. Câțiva ani mai târziu, Petre Nițescu vicepreședintele Comisiei Interimare, aducea în discuție situația locurilor de la Bulevardul Regina Maria (azi B-dul Mamaia), vândute de primărie celor demobilizați după primul război mondial: „Am observat că au început să se construiască niște maghernițe cu totul neigienice, fără nici o estetică, făcute din lemne și chirpici, ceea ce dă un aspect cu totul oriental acestui cartier.” Virgil Andronescu, președintele Comisiei Interimare era de acord și propunea ca „imobilele ce urmează să se construiască la Bulevard, să fie în două etaje, iar celelalte să fie în parter, având cel puțin 3 camere, construite după un plan întocmit de arhitect, nu de orice desenator.”

Pașii făcuți spre modernizarea orașului se dovedesc a fi însă ireversibili. Astfel că ziaristii vor renunța la apelativul de oriental pentru definirea aspectului Constanței. La începutul anilor '30 ai secolului trecut, Constanța semăna din ce în ce mai puțin cu cea veche. Ziaristul Dan Alecu era entuziasmat, în anul 1931, de noua față a orașului său: „Lumea noastră e nouă. E imposibil s-o fi conceput cei dinainte de 1916. Ritmul vieții, concepția despre viață, confortul aproape complet în care trăim, legăturile extrem de rapide cu restul lumii, participarea noastră simultană la toate evenimentele universale, atâtea lucruri cu totul noi ne despart completamente și definitiv, de 1916”.

Iată un alt exemplu elocvent, din anul 1933, când cunoscutul ziarist constănțean Duployen, scria: „cel care descinde prima oară în vechea cetate tomitană, amatorul de culoare locală are o amară decepțiune. Constanța se europeanizează văzând cu ochii. Pe temelii încă proaspete ale bordeielor turcești se ridică astăzi construcțiuni moderne, multicolore, în stil îndrăzneț și de forme care îți amintesc când o provă de vapor, când o vila perdată pe coasta africană adumbrată de palmieri uriași. Cartiere noi cu străzi drepte, magazine de lux, palate-uri, toate spectacolele «mute, sonore și vorbitoare»”.

Încet, în timp, Constanța făcuse pasul de la oriental, la european.

OLIMPIU VLADIMIROV

Teologie ortodoxă la gurile Dunării Episcopia Tulcii în oglinzile istoriei

Neram singurul care știa că, de ani de zile, bibliograful pasionat și împătimit de la Biblioteca Județeană „Panait Cerna”, cercetătoarea Lelia Postolache, trudește cu mîgală și răbdare asupra trecutului vieții bisericești nord-dobrogene, atât în municipiul Tulcea, cât și în județ.

Personalitate recunoscută prin numeroase articole apărute în publicațiile religioase și de cultură tulcene („Cuvânt Bun”, „Lumină din lumină”, „Îndrumător pastoral”, „Steaua Dobrogei”, „Daima”), autoare a lucrărilor „Personalia – aria de proveniență. Index de nume” (Constanța, 2010), „Însemnări pe cărți de cult din județul Tulcea” (Tulcea, 2010) și traducătoare inspirată a unor volume beletristice „în” și „din” limba franceză, Lelia Postolache s-a dedicat acestui nou proiect până la uitarea de sine.

Și iată o așteptată împlinire: editarea impresionantului volum (peste 500 p., format A4) „Bisericile orașului Tulcea și slujitorii lor”, sub egida instituției amintite, cu binecuvîntarea PS: Visarion, Episcopul Tulcii și în realizarea tipografică a Editurii „Metamorfoși” din Slobozia, 2013.

Împărtășesc emoțiile bucuriei și o felicit pe autoare, pentru inițiativă și competență în reușita realizării acestui document istoric, o primă monografie bisericească pe meleagurile noastre, relevant instrument de lucru pentru personalul clerical, cu reperi prețioase asupra vieții bisericilor ortodoxe tulcene, din vremea stăpînirii otomane, până la sfârșitul anului 2012. Ca mirean, am satisfacția unei lecturi plăcute și a cunoașterii unor date și precizări neștiute din istoria complexă și tulburătoare a Dobrogei multietnice.

Așadar, în contextul a patru mari capitole din volum, aflăm trecutul și prezentul celor 14 biserici și patru capele din oraș, precum și alte reperi statistice; urmărim medalioanele biobibliografice ale PS Episcop Visarion și a 74 de preoți; cunoaștem arborele genealogic al unei familii de preoți și cântăreți bisericești care au slujit peste 14 decenii în bisericile tulcene (Ungurenii din Sarinasuf); aflăm date despre slujitorii bisericilor orașului în actele de stare civilă ale Primăriei Tulcea (cu referire la cele 6 biserici vechi din oraș: „Acoperămîntul Maicii Domnului”, „Buna Vestire”, „Schimbarea la față”, „Sf. Gheorghe”, „Sfinții Împărați Constantin și Elena”, „Sfântul Nicolae”).

Alte capitole prezintă „Indice de lucrări de licență ale preoților tulceni”, „Documente și fotografii”, „Iconografia preoților care au slujit în bisericile din Tulcea”, „Publicațiile periodice și religioase și cărțile publicate” (2000-2012) și „Bibliografia publicației „Îndrumător pastoral” a Episcopiei Tulcii (2009-2012).

Un index de nume (preoți) și bibliografia deosebită încheie volumul.

Rigoarea științifică a autoarei a amendat afirmații făcute după surse orale, amintiri îndoielnice, legende privind construirea sfintelor lăcașuri. Pe de altă parte inscripții epigrafice, plăci comemorative, acte de stare civilă, însemnări pe cărți vechi, scrisori inedite, întregesc istoria locurilor, așezămintelor și a slujitorilor bisericii.

Autoarea salvează în memoria comunității numele celor care au inițiat numeroase acțiuni social-filantropice de ajutorare a persoanelor nevoiașe, copii și adulți, au înființat cantine sociale pe lângă diferite biserici sau au construit sediile unor lăcașuri de cult. Biografiile multora sunt înnobilate prin calitățile de membri fondatori ai unor cercuri culturale preotești, asociații sau centre sociale, coordonând unele publicații de spiritualitate și cultură ortodoxă, colaborând cu articole de specialitate, de cultură generală sau beletristică.

Desigur că documentarea a presupus un număr impresionant de lucrări, dintre care n-au lipsit cu certitudine, cele semnate de protoiereul Nicolae Gheorghiu (1854-1914), intitulate „Albumul cu bisericile clădite în județul Tulcea între anii 1886-1901, după îndemnul și stăruințele P.S. Pardthenie Cinceni, Episcopul Dunării de Jos” și tabloul „Clerul din Urbea și Județul Tulcea la anul 1900”.

Din această adevărată carte pentru „inimă, minte și suflet”, câteva pagini mi-au răscolit amintiri dintre cele mai frumoase: amănuntele despre preotul meu de botez (Vasilian Ioan) pe care l-am identificat găsindu-i semnătura pe certificatul eliberat de Parohia bisericii „Sf. Nicolae” și despre pr. Spănu Gheorghe, vecin, în casa parohială de pe str. Babadag colț cu str. M. Kogălniceanu, astăzi demolată. În timp și în diferite împrejurări, mi s-au fixat în memorie imagini ale unor preoți precum Nicolae Ionescu, Andone Dumitru, Dumitru Gavrilă, Ispas Romeo Gabriel, Ene Nichifor, Neculai Felix Lucian, Nicolae-Sorin Ion, Viorel Trofim.

O așteptăm pe Lelia Postolache cu următoarele volume dedicate bisericilor și mănăstirilor din protoieriile județului, într-un efort de continuitate și întregire a acestei sinteze memorabile, îndemn și model de cinstire a înaintașilor.

Reviste și cărți primite la redacție

1. Reviste

<i>Agora</i> (Constanța)	<i>Misiunea</i> (Mănăstirea Dintr-un lemn, Vâlcea)
<i>Argeș</i> (Pitești)	<i>Nord Dobrogea Cultural</i> (Tulcea)
<i>Ateneu</i> (Bacău)	<i>Nord literar</i> (Baia Mare)
<i>Bucovina literară</i> (Suceava)	<i>Poesis</i> (Satu Mare)
<i>Bucureștiul literar și artistic</i> (București)	<i>Poezia</i> (Iași)
<i>Cafeneaua literară</i> (Pitești)	<i>Pro Saeculum</i> (Focșani)
<i>Convorbiri literare</i> (Iași)	<i>Ramuri</i> (Craiova)
<i>Cultura</i> (București)	<i>Raze de lumină</i> (Constanța)
<i>Dacia literară</i> (Iași)	<i>Revista „Ovidius”</i> (Constanța)
<i>Dunărea de Jos</i> (Galați)	<i>România literară</i> (București)
<i>Familia</i> (Oradea)	<i>Solteris</i> (Mangalia)
<i>Info Util</i> (Tulcea)	<i>Tribuna</i> (Cluj-Napoca)
<i>Litere</i> (Târgoviște)	
<i>Luceafărul</i> (București)	

2. Cărți

◆Angelo Mitchievici. **Cultura faliei și modernitatea românească**. O introducere și câteva lecturi. Eseuri. Iași, Editura „Institutul European”, 2013

◆Petre T. Frangopol. **Mediocritate și excelență**. O radiografie a științei și învățământului din România. Vol. 5. Prefață de prof.univ.dr. Octavian Popescu, membru titular al Academiei Române. Cluj-Napoca, Editura „Casa Cărții de Știință”, 2014

◆Stan V. Cristea. **Eminescu și Teleormanul**. Ediția a treia, revăzută și adăugită. Craiova, Editura „Aius PrintEd”, 2014

◆Liviu Lungu. **Uitații descălecători**. Colecția „Opera Omnia”, proză scurtă contemporană. Iași, Editura „Tipo Moldova”, 2013

◆Liviu Lungu. **Despre turnuri cu dragoste și oarecare relevanță**. Colecția „Opera Omnia”, proză scurtă contemporană. Iași, Editura „Tipo Moldova”, 2013

◆Marian Moșneagu, Gabriel-Octavian Nicolae. **Mircea voievodul velelor 1882-2014**. Album bibliofil aniversar dedicat Bricului „Mircea”; ediție bilingvă română-engleză. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2014

◆Gabriel-Octavian Nicolae, Marian Moșneagu. **Vizita Țarului Nicolae al II-lea la Constanța 1/14 iunie 1914**. Album bibliofil bilingv: română-engleză. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2014

◆Adrian Cârlescu. **Columbia spectacolul morții**. Regimul detenției. Colonia Cernavodă a Canalului Dunăre-Marea Neagră (1950-1953). Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2014

◆Simon Ajarescu. **!!Eu sunt un venetic sideral!!** Ediție, antologie și prefață de Apostul Gurău. Galați, Editura „Sinteze”, 2014

◆Mircea Ioan Casimcea. **Diverse**. Recenzii, articole. Turda, Editura „Hiperborea”, 2014

◆Constantin Costache. **Mayday**. Proză scurtă. București, Editura „Tritonic”, 2013

◆Constantin Costache. **Urme pe oglinda apei**. Vol. I. Să mori făcând orice să scapi de comunism. Roman. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2014

◆Zully Mustafa. **Strugurii s-au copt în lipsa ei**. Roman. București, Editura „Tritonic”, 2007

◆Zully Mustafa. **Balada căpșunilor fără culoare**. Ilustrații de Mathias K. Literatură pentru copii. București, Editura „Akademos Art”

◆Zully Mustafa. **Al treilea călător**. Roman. București, Editura „Cartea Daath”, 2013

◆Dorin N. Uritescu. **Pe Rio Costa**. Balade erotice. Târgoviște, Editura „Bibliotheca”, 2014

◆Lică Pavel. **Flori de urzici**. Versuri vesele. București, Editura „Detectiv literar”, 2014

◆Lena Berto. **O româncă la Genova sau Via del Moliseto 4**. Roman. Constanța, Editura „Metafora”, 2014

◆Constantin Iordan. **9,81 m²**. Versuri umoristice. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2014

◆Petre Covacef. **Totul a început la Cernavodă**. Volum documentar. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2014

◆Aurel Ifrim. **Tulcea culturală 1949-1989**. Oameni și evenimente. Galați, Editura „Sinteze”, 2013

◆Dumitru Caimacan Popescu. **Ansamblul artistic aromân „Dor”**. Monografie. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2014

◆Dumitru Mihăilescu. **Codul lui Dăbrânci**. Roman. Constanța, Editura „Ex Ponto”, 2014

◆Petru Brumă. **Cu mingea la picior prin două veacuri**. Itinerar liric descris de Petru Brumă și ilustrat de Leonte Năstase. Constanța, Editura „Dobrogea”, 2014

◆George Șerban. **Argila de Limanu**. Mangalia, Editura „Callas Print”, 2008

◆George Șerban. **Secvențe**. Copilărie... dulce copilărie... Mangalia, Editura Callas Print”, 2009

- ◆George Șerban. **Secvențe**. Spre adolescență. Mangalia, Editura „Callas Print”, 2010
- ◆George Șerban. **Secvențe**. Prietenul meu scafandrul. Mangalia, Editura „Callas Print”, 2012
- ◆George Șerban. **Secvențe**. Frumoșii ani de școală medie. Mangalia, Editura „Callas Print”, 2013
- ◆Natalia Micalona. **Înger albastru**. Versuri. Arad, Editura „Noul Scrib”, 2013
- ◆Alexandra Flora Munteanu. **Portrete în friză**. Constanța, Editura „Vif”, 2013
- ◆Diana Georgiana Dogaru. **Babyada**. Constanța, Editura „Metafora”, 2014
- ◆Geo Vlad. **Acasă**. Remember. Constanța, Editura „Neliniști metafizice”, 2014
- ◆Aurel Lăzăroi. **Ziceri**. Ediția a 2-a revăzută. Constanța, F.E., 2014